

Isus je živio u Indiji

- Na prvi pogled nevjerojatna tvrdnja !

No koliko mi stvarno znamo o povijesnoj ulozi Isusa iz Biblije ili nekoliko suvremenih izvora? Nakon pet godina intenzivnog istraživanja-njemački teolog Holger Kersten došao je do ovih i idućih senzacionalnih zaključaka:

- »Tri mudraca« došla su iz Indije da bi proglasili dvogodišnjeg Isusa osobitim utjelovljenjem božanskog Logosa i utjecali na njegov odgoj i duhovni i umni razvitak.
- U dobi od trinaest godina Isus je starim »Putem Svile« otišao u Indiju i tamo proučavao živi Budizam. Usvojio je njegova načela i sam postao duhovni učitelj.
- Nakon ponovnog dolaska u Palestinu, raspeće je označilo kraj Isusovog poslanstva kao Mesije, no - u stvari, nije izazvalo njegovu smrt. Egzaktna analiza »plašta iz Torina« dovodi do znanstvenog dokaza da je Isus preživio raspeće i da se samo doimao mrtvim.
- Poslije »uskrsnuća« Isus je prvo živio na Bliskom istoku, a kasnije se vratio u Indiju gdje je na kraju umro u dubokoj starosti. Njegova grobnica nalazi se i sada u Kašmiru.

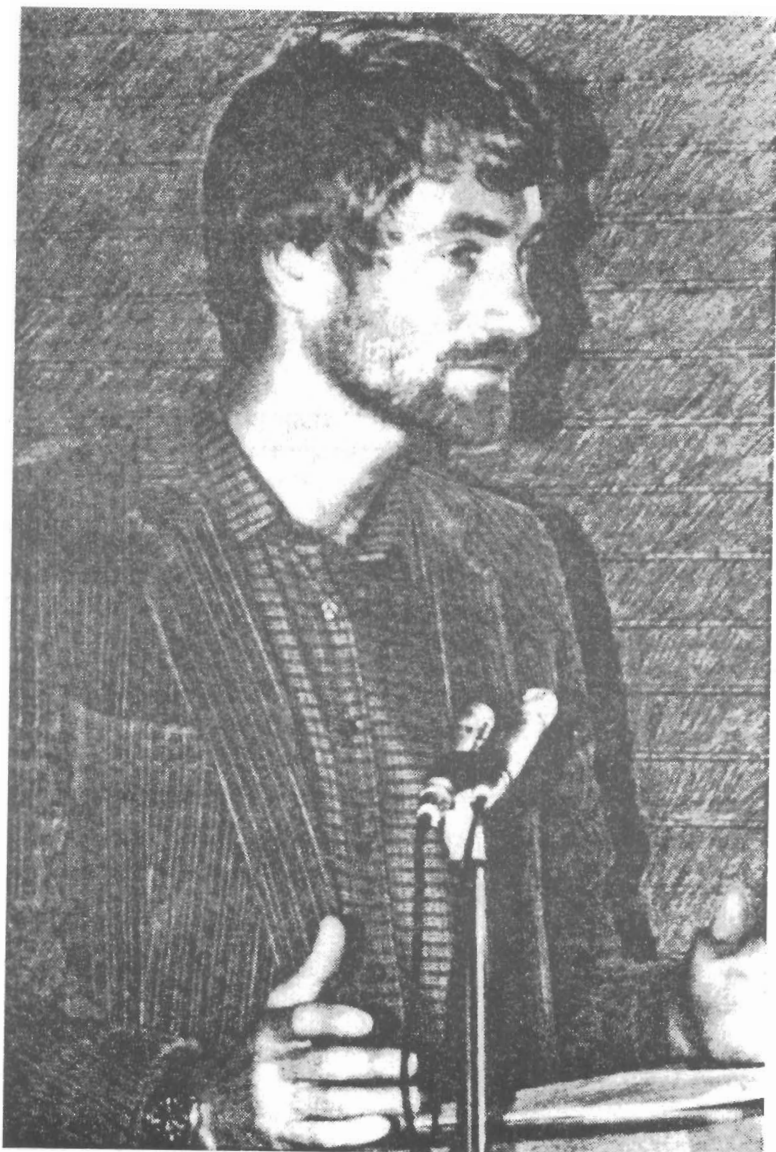
Holger Kersten putovao je u sva mjesta od povijesne važnosti u Izraelu, Srednjem Istoku, Afganistanu i Indiji, u kojima je Isus navodno živio. Tamo je pronašao mnoštvo zapanjujućih dokaza za svoj uzbudljivi izvještaj.

Isus je živio u Indiji

**Njegov nepoznati život
prije i poslije
raspeća**

Holger Kersten

Autor knjige Holger Kersten

SADRŽAJ

	Strana
Predgovor	1
Predgovor jugoslavenskom izdanju	2
Uvod	3

PRVO POGLAVLJE

»Nepoznati život Isusa«

Otkriće Nikolaja Netovitcha	6
Evangelje Vodenjaka	11
Svjetovni izvori	13
Evangelja	15
Svjedok Pavao	18
Zaključci	20
Moja putovanja po Himalajama	22

DRUGO POGLAVLJE

»Mojsije i Djeca Božja«

Porijeklo Hebreja	30
Manu-Manes-Minos-Moses (Mojsije)	33
Tko je bio Mojsije	34
Mojsijev grob u Kašmiru	38
Od Osvajanja do Progonstva	41
Djeca Izraela	44
Da li je Kašmir »Obećana zemlja?«	46
Deset izgubljenih plemena izraelovih	48
Širenje budizma	52
Da li je Isus bio ortodokсни Židov?	55
Buda i Isus-Usporedba	57
Budistička misao u Isusovom učenju	59

TREĆE POGLAVLJE

»Istočna mudrost na Zapadu«

Zvijezda triju Mudraca	64
Tko su bila tri Mudraca ili: Kako pronaći inkarnaciju	66
Mali Lama iz Španjolske	70
Bijeg u Egipat	71
Isus Nazaren	72
Eseni: Kršćanstvo prije Isusa	75
Učenja Esena iz Qumrana	81

PREDGOVOR

ČETVRTO POGLAVLJE

Isusova tajna	84
Reinkarnacija u Novom Zavjetu	86
Čudesa Isusova i u Indiji	89
Krišna i Krist	93

PETO POGLAVLJE Isusova »Smrt«

Sud i presuda	95
Starost pokrova	102
Znanstvena analiza pokrova	110
On nije umro na križu!	117
Uskrsnuće iz povijesne perspektive	135
Pavao susreće Isusa u Damasku	140

ŠESTO POGLAVLJE »Nakon Raspeća«

Isus ide ponovo na Istok	142
'Pravi' Isus Islama	156
Isus u Kašmiru	158
Isusov grob u Srinagaru	166
ZAVRŠNE PRIMJEDBE	178
VREMENSKA TABELA	182
OPASKE	184
BIBLIOGRAFIJA	187

Pukom igrom slučaja ja sam 1973. godine čuo teoriju da je Isus navodno živio u Indiji. Veoma skeptičan, no pomalo nesiguran u svom viđenju te materije, pokušao sam krenuti stopama Isusovog stvarnog života. Ubrzo sam se suočio sa teškoćama zbog toga što ne postoje izvori koji bi mogli pomoći naučnom istraživanju i odgovarati utvrđivanju povijesnih istina o Isusu. Tko je stvarno bio taj čovjek? Odakle je bio? Gdje se kretao? Zašto se doimao tako neobičnim i tajanstvenim svojim suvremenicima? Što je stvarno želio?

Za vrijeme svojih istraživanja konačno sam stigao u Indiju, gdje sam upoznao one ljude koji su se najozbiljnije bavili temom »Isusa u Indiji«. Od njih sam dobio obilje zapanjujućih informacija, uz puno ohrabrenja i dragocjene podrške. Onoliko koliko to dopušta forma ove knjige, ja nisam pisao u visoko akademskom stilu, tako da se Lako razumije jednostavan i logičan sadržaj knjige, a i pojedinosti u njoj ne mogu proći nezapažene. Mnogi iskazi mogu se učiniti smjelim, a neki čak i nevjerovatnim. Ova knjiga će otvoriti široko područje istraživanja u mnogim srodnim disciplinama. Zadatak istraživanja je prevelik za samo jednu osobu. On će biti poticaj ustanovljenim crkvama da istražuju sve tvrdnje navedene u ovoj knjizi »ad absurdum« ako to budu mogle i da dokažu suprotno. Bit će veoma zanimljivo vidjeti kako će Crkve reagirati na ovaj poticaj!

Nije moj cilj, a ni moja namjera da potkapam kršćanske nazore ili pustim čitaoca ispred gomile krhotina uzdrmane vjere. Od vitalne je važnosti naprosto ponovo pronaći put ka izvorima, ka vječnoj i glavnoj istini Kristove poruke koja je skoro bila dovedena do neprepoznatljivosti profanim ambicijama manje više svjetovnih institucija koje su sebi prisvajale religijski autoritet. Zbog toga ova knjiga nije najava novog vjerovanja; ona je samo pokušaj otkrivanja puta u novu budućnost, čvrsto utemeljenu na pravim spiritualnim i vjerskim izvorima iz prošlosti.

– »Ne umišljaj da pričam nevjerovatne priče.

Ustani i dokaži suprotno!

Čitava crkvena povijest

je kaos zbog zablude i moći.«

Johann Wolfgang von Goethe

Holger Kersten, Freiburg im Breisgau, ožujak 1983. godine. Da bi se dovršio engleski prijevod knjige »Isus je živio u Indiji«, bilo je potrebno više od dvije godine. Do ovog trenutka u Njemačkoj je objavljeno deset izdanja ove knjige. Ovaj prijevod bio je revidiran i osuvremenjivan nekoliko puta da bi se dosegla sadašnja razina znanja. Rečeno mi je da se moj osobni stil pisanja može katkada učiniti malo težim britanskom čitaocu. Nastojao sam zadržati ovu rijetku direktnost da bih sačuvalao jasnoću svojih iskaza i da bih se zaštitio od iskrivljavanja činjenica. Uvjeren sam da ću u Velikoj Britaniji naići na pretežno tolerantnu i nepristranu čitalačku publiku. U svakom slučaju, u ovoj zemlji može se desiti to da je biskup (velečasni David Jenkins, biskup iz Durhama) dovoljno hrabar da u svojoj »Uskršnjoj« poruci zagovara svoje osobne sumnje u pogledu uvriježenog kršćanskog viđenja Kristovog fizičkog uskrsnuća (Daily Telegraph, 30. ožujka 1985.)

H. K. Rujan 1986. godine.

PREDGOVOR (Jugoslavenskom izdanju)

Otkad se knjiga po prvi put pojavila u Njemačkoj, štampano je deset izdanja. Do sada je prevedena na engleski, francuski, talijanski, španjolski (u Argentini), portugalski (u Brazilu), kineski, korejski, holandski, poljski i finski jezik.

Od nekoliko stotina čitalaca dobio sam gotovo isključivo pozitivne odazive. Većina mi je saopćavala da se s ovim, ovdje opisanim »ljudskim« Isusom, osjećaju daleko više povezani nego li s mitski previsoko stojećim Kristom koji je neljudski udaljen i zbog toga nerazumljiv.

Kada je 1988. Vatikan konačno predao torinski pokrov na zaključno datiranje s radioaktivnim ugljikom, bio sam potpuno uvjeren da će to biti posljednji dokaz koji je nedostajao za autentičnost pokriva. U svakom slučaju, postoji mnogo dokaza da je relikvija postojala već davno prije Srednjeg vijeka. Međutim, kada je u listopadu 1988. Vatikan službeno objavio da su tri različita nezavisna laboratorija ustvrdila da je pokrov nastao tek u Srednjem vijeku, odmah sam posumnjao da s tim datiranjem nešto nije u redu. Proputovao sam pola Evrope i pokušao razgovarati sa svima koji su na bilo koji način sudjelovali u ispitivanju pokriva. Na taj sam način došao do gomile zanimljivog materijala i dokumenata koje nitko do sada nije dobio. Uz pomoć međunarodnih stručnjaka, koji su za mene izvršili uspoređivanja i izdali potvrde, danas sam u stanju tvrditi da je kod datiranja torinskog pokriva s radioaktivnim ugljikom izvršena lažna manipulacija, a u stanju sam tu tvrdnju i dokazati. Vjerujem da je ovo tako važno, da ću od toga izraditi zasebnu knjigu. Ta prevara nije samo prevara gotovo milijarde kršćana, nego i prevara Isusa samoga, čiji su pravi identitet i učenja trebali biti još jednom zanjekani da bi se silom zadržala moć i utjecaj, a prije svega Pavlova ideja o iskupljenju kršćanske crkve.

Nadam se da će knjiga o tome biti gotova još ove godine i da će se 1990. moći nabaviti.

Svaki razuman čovjek sebi postavlja pitanje kakav interes bi mogla imati crkva da objavi da je falsifikat najdragocjenija i najsvetija od kršćanskih relikvija. Zar ne bi upravo crkva morala biti zainteresirana da konačno ima znanstveni dokaz, koji se može provjeriti, da je Isus uopće postojao kao povijesna osoba? Taj pokrov, dakle, krije u sebi tajnu koju crkva po svakoj cijeni želi sačuvati. Što se krije iza te tajne, na to daje odgovor ova knjiga.

Holger Kersten

Freiburg, rujan (za štampanja) 1989.

UVOD

Uspon znanosti i tehnologije bio je popraćen naglim oslobađanjem našeg svijeta od crkvenog uticaja i uzmakom religije. Veličanje racionalizma i pokušaj tumačenja svakog aspekta ljudskog postojanja neumitno je dovelo do teških gubitaka u mističnom, vjerskom i osjećajnom životu, pa čak i u »čovjekoljublju«. Ništa manje značajno među uzrocima rastućeg ponora između religije i znanosti, između vjere i znanja, bilo je vladanje ustanovljenih crkava. Zbog straha da ne izgube utjecaje u svjetovnim sferama, one su branile svoj autoritet tamo gdje on nije bio apsolutno nikakav – na polju empirijskog znanja. To je samo produbilo potrebu za većom diferencijacijom u sferama vlasti. Proizašli rascjep između znanstvenog mišljenja i crkvenog vjerovanja bacio je suvremenog čovjeka u podvojenost koja se pokazala nesavladivom. Vjerska osjećanja sve su više bivala opkoljena, kako su redovi onih koji su sumnjali u istinitost Kristove poruke brojčano rasli, i kako je kršćanska doktrina postojala sve više predmet spora. Čak i glavne postavke s uporištem u crkvenoj tradiciji, kao što su Bog, Krist, Crkva i Otkrovenje, postale su predmeti žestoke rasprave među teolozima i laicima podjednako.

Kada najvažnija i najtemeljnija učenja crkve više nisu prihvaćena kao čista istina čak i među vlastitom elitom i administratorima te crkve, tada je kraj tradicionalnog kršćanstva neosporno blizu. Poruka praznih klupa u crkvi je sasvim jasna. Prema službenoj anketi vodenoj 1979. godine, samo se jedan od tri stanovnika Savezne Republike Njemačke slaže sa učenjima ustanovljenih kršćanskih crkava dok 77 posto ispitanika odgovara potvrdno na pitanje – »može li netko biti kršćanin bez pripadanja crkvi«. Bez obzira na to koji su dijelovi populacije bili ispitani, nigdje većina nije vjerovala da je Krist bio »nebeski izaslanik« poslat od Boga. Zato su etabrirane i službeno ovlaštene crkve u strahu propustile obavijestiti svoje župe o razvoju na polju kršćanske vjere, te propustile uputiti svoja vjerska udruženja u povijesni i kritički pristup religiji. Budući da je etabrirano svećenstvo nastavilo inzistirati na doslovnim interpretacijama biblijskih navoda i striktnoj privrženosti pismu prihvaćene dogme, ono je u stvari pospješivalo propadanje crkvenog kršćanstva, čak i među onima koji po svojim sklonostima uopće nisu protiv religije ili protiv kršćanstva.

Ono što danas zovemo kršćanstvom, ima uistinu vrlo malo zajedničkog sa učenjima Isusa i idejama koje je on želio širiti. To je doista nešto sasvim različito, i moglo bi se prije nazvati »Pavlinizmom«. Mnoge postavke dogme su u biti strane Kristovoj poruci. One su zapravo, u prvom redu ostavština Pavla iz Tarsa koji se posve razlikovao od Krista u svom načinu mišljenja. Takozvano kršćanstvo, koje mi poznajemo, razvilo se kad je Pavlinizam prihvaćen kao državna religija. Protestantski teolog Manfred Mezger citira Emila Brunnera po tom pitanju: »Emil Brunner nazvao je crkvu nesporazumom. Od apela stvorena je doktrina; od slobodne zajednice – zakonsko tijelo; od nezavisnog udruženja – hijerarhijska politička mašina. Netko bi mogao reći da je crkva postala u svim svojim elementima i kao cjelina, potpuna suprotnost onoj koja je bila planira-

na.« U svakom slučaju dopustivo je preispitivati opravdanost i legitimnost postojećih institucija! Kako je moguće da kršćanin koji odlazi u crkvu smatra gotovo neizvedivim – kritičko povlačenje od širenja nejasnih pravila vjere, dužnosti i obaveza kojima je uhvaćen u stupicu? Ne znajući ništa drugo i odrastajući jedino pod isključivim utjecajem establišmenta, mi smo dovedeni do pretpostavke da zbog toga što su stvari tako dugo bile kakve jesu, moraju biti ispravne.

Jedan čovjek se pojavio na tmurnom horizontu i donio poruku punu nade, poruku ljubavi i dobrote, i što je čovječanstvo učinilo s njom? Pretvorilo ju je u papir, bujicu praznih riječi, moć i posao! Je li Isus želio sva djela koja su trebala biti učinjena u njegovo ime? Dva milenija su prošla otkako je hrabri mladi Isus prvi put pokušao osloboditi čovječanstvo od utjecaja zvaničnih crkava, njihove svećeničke birokracije, njihovih zakona i ličnosti bez utjecaja, njihove ukočenosti, njihovih sukoba po pitanju tumačenja Svetog pisma, njihove hijerarhije i njihovog svojatanja prava na jedinstveni autoritet, te njihovog bogoslužja, idolopoklonstva i sektaštva. Isus je želio izravnu komunikaciju između Boga i Čovječanstva, i nije namjeravao poticati nikakve častohlepne svećeničke karijere.

No Isusove riječi više ne dopiru do nas u svojoj prirodnoj direktnosti. Pristupiti njima mogu jedino privilegirani stručnjaci a i posredstvom arbitraže stručnih tijela. Isus je bio korišten, prodavan, ozakonjen i »uknjižen«. Kad god je prava i živa vjera nestajala i bivala zamijenjena ograničenim i uskogrudnim nazorima zasnovanim na svećeničkom racionalizmu, Isusovi pozivi na ljubav i toleranciju prema svom bližnjem su također nestajali i bivali zamijenjeni dogmatizmom i fanatizmom. Borba za prevlast ekskluzivne »prave vjere« ostavila je iza sebe nesreću, nasilje i krvoprolice na putovima kršćanstva. Ta borba je trajala neprekidno od ere apostola pa sve do našeg vremena, i nastavlja se, pa će i dalje biti najveća zapreka pomirenju između raznih kršćanskih vjeroispovijesti. Protestantski teolog Heinz Zahrnt napisao je:

»Doživio sam tešku traumu u svojoj karijeri kao teolog. Osjećam se poniženim, posramljenim, uvrijeđenim, osramoćenim, ali ne od strane ateista, onih koji poriču Boga, podrugljivaca ili sumnjivaca, koji su premda bezbožni, često veoma humani, već od dogmatičara; njih i pastira onih koji slijede sveto pismo i vjeruju da je to jedini način da se dosegne Bog. Bio sam ranjen u središnju točku, točku koja me održala na životu usprkos dubokoj melankoliji – moju vjeru u Boga...«.

Vjera u vrijednost vjerskog iskustva ima tendenciju ka opadanju u srazmjeru s razvojem umnih sposobnosti. Uvjerenost u moć razuma i dokazivog zauzela je mjesto duboke i samo-osvjetljavajuće vjere kao načina bavljenja stvarnošću. Proces »odrastanja« u suvremenom društvu svrstava vjersko osjećanje u sferu iracionalnog gdje se smatra nedokazivim i stoga nestvarnim. Jedino logična misao i akcija, čini se, određuju stvarnost. Kako nivo obrzaovanja raste,

kvalitete prediskustvenog slabe i prestaju biti predmeti živog iskustva. Glavni uzrok tome je pogrešno tumačenje pojma Bog. Božansko nije na *nikakvoj* utopijskoj distanci, već u svakom od nas; ono nas također nadahnjuje da živimo naše živote u skladu sa Beskrajem i da priznamo naš kratki život kao dio vječne cjeline.

Stoljećima je čovjek Zapada učio promatrati sebe kao biće odvojeno od Boga. I u »prosvijećenom« dvadesetom stoljeću, čovjek Zapada doima se nesigurnijim no ikad po pitanju mogućih odgovora na najstarija ljudska pitanja o Bogu i smislu života. Širom svijeta iznikli su novi spiritualni centri nastojeći dati odgovore na ona pitanja na koja kruta crkvena birokracija ne može odgovoriti. Neka vrsta jedinstvene svjetske religije budućnosti je u usponu. Ona teži ka potpunom samorazviću, traženju vjerskog prosvjetljenja, mističnoj sveobuhvatnoj viziji kozmičkog konteksta čovjekove pojedinačne egzistencije, i to posredstvom kontemplacije, samo-spoznaje i meditacije.

Presudni poticaj takvom udomaćenju religije je uvijek dolazio i nastavlja dolaziti sa Istoka, u prvom redu iz Indije. Čovječanstvo se sada mora *preorijentirati* u najdoslovnijem smislu te riječi, da bi se usmjerilo prema Istoku. Istok je izvorište i vrelo naših najdubljih vjerskih iskustava.

Mi ne trebamo ni očekivati konačni nestanak vjere u Boga, niti strahovati od spiritualnog i moralnog pada. Uistinu, možemo se nadati klijanju sjemena Duha, oživljavanju transcendentnog unutarnjeg svijeta koji nam je sve do sada bio obećavan u zagrobnom životu. Ne bi trebalo računati s propašću religije, već naprotiv s procvatom mistične svjesnosti koja je sakrivena u nama; i to ne samo kod elite ili među »odabranima«, već i u sveobuhvatnom svesvjetskom kontekstu svjetske religije. Ova religija neće ugraditi svoje ciljeve u vanjski i prolazni svijet, niti će pridavati važnost pojavnosti, već će se u potpunosti usmjeriti ka velikom duhovnom buđenju, okrenuti ka transcendentnim vrijednostima. To je pravi način za »oslobađanje od zla«.

Spoznajom Istine
sva zla su iskorijenjena.
Istinski prosvjetljen Čovjek stoji uspravno.
rastjerujući oblake obmane
poput sunca što sija na vedrom nebu.

Buda

PRVO POGLAVLJE

»Nepoznati život Isusa«
Otkriće Nikolaja Notovitcha

U jesen 1887. godine, ruski povjesničar i učenjak koji je mnogo putovao, Nikolaj Notovitch¹ (rođen 1858. godine) stigao je u Kašmir u sjevernoj Indiji, tijekom jednog od svojih brojnih putovanja na Istok. Planirao je voditi ekspediciju iz Srinagara, glavnog grada Kašmira, kroz Himalaje do Ladakha. Imao je na raspolaganju dovoljno novca za odgovarajuću opremu kao i za iznajmljivanje prevodioca i deset nosača, pored svog slugu. Nakon rizičnog pohoda, uspješno prkoseći mnogim iskušenjima i teškoćama, karavana je konačno stigla do klanca Zoji-La, visokog 3500 metara, na prirodnoj granici između kašmirske »doline sreće« i neplodnog »krajobraza mjesecu nalik« u Ladakhu.

Čak i danas Zoji-la je jedini pristupačni put koji iz Kašmira vodi u tu neobičnu i daleku zemlju. Notovitch je zapisao u svom dnevniku: »Kakvu sam upadljivu suprotnost doživio dolazeći iz vedre prirode i od divnih ljudi Kašmira u odbojne, neplodne planine Ladakha, sa golobradim, neuglađenim stanovnicima!« Priprosti stanovnici Ladakha ubrzo su se pokazali prijateljski nastrojenim i »veoma iskrenim« ljudima; tako je Notovitch konačno stigao u budistički samostan u kojem mu je priređen mnogo topliji doček no što bi ga, na primjer, musliman mogao očekivati. Upitao je lamu zašto bi njemu trebala biti iskazana veća naklonost, nego drugim sljedbenicima islamske vjere, i dobio ovakav odgovor: »Muslimani nemaju ništa zajedničko s našom religijom; štoviše oni su nedavno na silu obratili mnoštvo budista na islam nakon uspješne kampanje. To je prouzročilo najveću smetnju vođenju tih muslimana koji su skrenuli sa puta budizma natrag na pravi put ka pravom Bogu. Evropljani su potpuno različiti od muslimana. Oni ne samo da priznaju suštinsko načelo jednobojstva, već također priznaju Budu bivajući tako veoma bliski tibetanskim lamama. Jedina razlika između kršćana i nas je u tome, što su prihvatili Budina uzvišena učenja, kršćani raskrstili s njim u potpunosti i izabrali vlastitog Dalaj Lamu. Naš Dalaj Lama je sam zadržao božji dar, uzvišenost Bude, njegovu nadnaravnu dalekovidnost i sposobnost da služi kao posrednik između Zemlje i Neba.«

»Tko je taj kršćanski Dalaj Lama o kojem govorite?« – upitao je Notovitch u svom odgovoru. – »Mi znamo za 'Božjeg Sina' kojem upućujemo naše najusrdnije molitve, u kojem tražimo zaštitu i koji se može moliti našem jednom i jedinom Bogu u naše ime.«

»Mi ne mislimo na njega, gospodaru! Mi također poštujemo čovjeka kojeg vi slavite kao Božjeg Sina. No mi ne vidimo u njemu stvarnog sina, već prije svega odabrano biće. Ustvari, Buda se kao čisto spiritualno biće inkarnirao u svetom tijelu Isse, koji je propovijedao našu uzvišenu i ispravnu religiju širom Svijeta, ne služeći se pri tom puškom ili mačem. Volio bih nešto reći o vašem svjetovnom Dalaj Lami kojem ste dodijelili titulu 'Oca Univerzalne Crkve'. To je bio veliki grijeh; i neka bude oprosteno onim ovčama koje su pošle krivim putem«. Tako je odgovorio lama, započinjujući još jednom izgovarati svoju molitvu.

Prepoznavši laminu aluziju na papu, Notovitch je i dalje ispitivao laminu mišljenje. »Vi mi govorite da je Budin sin Issa, koji je bio odabran između svih raširio vašu vjeru širom Svijeta. Tko je bio on?«

Lama je iskolačio oči na ovo pitanje i promatrao svog posjetioca začuđeno, izgovorivši nekoliko riječi koje su zbunile Notovitcha. Jedva razumljivo, on je promrmljao: »Issa je veliki prorok, jedan od prvih koji su došli nakon uzvišenih Buda; on je daleko značajniji od bilo kojeg Dalaj Lame, jer on tvori dio spiritualne suštine našeg Gospoda. On vas je podučavao i vodio griješne duše natrag u srce Boga; on vas je učinio dostojnim božje milosti i omogućio svakom biću da spozna dobro i zlo. Njegovo ime i njegova djela su ubilježeni u našim svetim knjigama.«

U tom trenutku Notovitch je bio sasvim zbunjen laminim riječima, jer su ga prorok Issa, njegovo učenje, njegovo mučeništvo i aluzija na kršćanskog Dalaj Lamu sve više podsjećali na Isusa Krista.

Notovitch je naredio svom prevodiocu da ne preskoči ni jednu riječ koju je lama izgovorio. »Gdje su ti rukopisi i tko ih je napisao?« – upitao je Notovitch na kraju redovnika.

»Najvažniji rukopisi, napisani u raznim razdobljima u Indiji i Nepal, zavisno od važnosti događaja, mogu se pronaći u tisućama primjeraka u Lhasi. Prijepisi tih rukopisa nalaze se u nekoliko velikih samostana. Oni su bili načinjeni tijekom nekoliko epoha od strane lama, za vrijeme njihovog boravka u Lhasi, i poklonjeni samostanu kao uspomena na vrijeme koje su proveli s našim vrhovnim učiteljem Dalaj Lamom.«

»Ne posjedujete li vi neke originale tih rukopisa koji se tiču proroka Isse?«

»Ne, mi ne posjedujemo ni jedan. Naš samostan je od malog značaja, i od njegovog osnutka naši lame nisu posjedovali više od nekoliko stotina rukopisa. Veliki samostani posjeduju na tisuće takvih rukopisa. No, to su svete stvari koje vam nitko nigdje neće pokazati.«

Notovitch je odlučio pokušati pažljivo ispitati ove rukopise daljnjim tijekom svojih putovanja. On je tako stigao u Leh, glavni grad Ladakha i naposljetku u Hemis jedan od najglasovitijih samostana u zemlji. Tu je bio svjedokom jedne od tradicionalnih vjerskih svečanosti koje se održavaju nekoliko puta svake godine, i kao počasni gost glavnog lame, imao je povoljnu priliku da stekne bogato znanje o običajima i navikama lamaističkih redovnika.

Na kraju je putujući učenjak Notovitch uspio skrenuti razgovor prema glavnom području svog zanimanja, i saznao da su u samostanu uistinu postojali rukopisi koji govore o zagonetnom proroku Issi. Ti su rukopisi sadržavali ispovijesti koje su nevjerojtno ličile ispovijestima o Isusu Nazarenu.

No gost je bio prisiljen odgovoriti svoja istraživanja, jer bi pronalaženje te knjige među tisućama njih predstavljalo itekako velik posao.

Nakon povratka u Leh Notovitch je poslao poglavaru samostana vrijedne darove, nadajući se da će mu biti dopušteno da se vrati u samostan u bliskoj budućnosti, da bi konačno bio u mogućnosti pomno pregledati rukopise. Jašući blizu Hemisa pao je tako nespretno s konja, da je slomio desnu nogu te morao ostati na brizi redovnika. Ustrdno je zamolio da mu donesu taj spis i dvije debele knjige slabo uvezanih, požutjelih stranica, bile su konačno donešene na njegov krevet. Tijekom iduća dva dana, mnogo poštovani predstojnik samostana čitao je naglas iz toga rijetkog spisa koji je bio podijeljen na poglavlja i često bez kontinuiteta. Notovitch je koristio bilješke prijevoda svog tumača. Kasnije, po završetku svog putovanja, svrstao je poglavlja kronološkim redom i uspio zaokružiti mnoge od odvojenih tekstova, dajući im kompletnu naraciju.

Ono što slijedi je kratak sadržaj ovog teksta, zasnovan na francuskom prijevodu.

Nakon kratkog uvoda, rana povijest Židovskog naroda i život Mojsija su ukratko ispriopovijedani. Slijedi prikaz o tome kako je vječni Duh odlučio preuzeti ljudski lik »da bi pokazao svojim primjerom kako se može postići moralna čistoća i osloboditi dušu od njene grube ljuštore, da bi se postiglo savršenstvo potrebno za ulazak u Kraljevstvo nebesko koje je nepromjenljivo i kojim vlada vječna sreća.«

Božje dijete rođeno je u dalekom Izraelu i dato mu je ime Issa². Negdje tijekom četrnaeste godine života, dječak stiže u predio Sindha (nizinu uz rijeku Ind) u društvu trgovaca, »i nastanjuje se među Arijcima, u zemlji voljenoj od Boga, s namjerom da se duhovno razvije i stiče znanje o zakonima uzvišenog Bude.« Mladi Issa putuje kroz područje s pet rijeka (Punjab-čitaj Pandžab)³, boravi kratko kod »zaludenih Džaina«, a zatim dolazi u Jagannath (Džaganat) »Gdje mu sijedi brahmini, svećenici iskazuju počast radosnim dočekom.« Tamo Issa/Isus uči čitati i tumačiti Vede, i na kraju upućuje niže kaste u Sutre (izreke istine). Time se izlaže kritici brahmana, koji smatraju da su njihova pozicija i utjecaj ugroženi. Po šestogodišnjem boravku u Jagannathu (Puriu), Rajagrihi (Rajgiri), Benaresu (Varanasiju) i drugim svetim gradovima, Isus ne smije izazivati srdžbu brahmana koje je razbjesnilo njegovo učenje, prema kojem razlike u ljudskoj vrijednosti između ljudi različitih kasta nisu bile određene od Boga.

Čovjek je iznenađen neobičnom povezanošću između navoda u tekstovima koje je pronašao Notovitch i onih iz Evanđelja koji osvijetljavaju Isusovu ličnost. Issa iz Notovitchevih tekstova suprotstavlja se zloupotrebama kastinskog sistema koji lišava niže kaste njihovih temeljnih ljudskih prava, opravdavajući sebe riječima – »Bog, Otac naš, ne pravi razliku među svojom djecom, koju voli

podjednako.« Također, Isus izražava svoju rezerviranost o pitanju strogih i nečovjernih doslovnih tumačenja zakona, ističući da je »zakon bio stvoren da bi čovjeku pokazao put«. On tješi slabe: »Vječni sudac, vječni Duh, koji oblikuje jedinstvenu i nedjeljivu dušu Svijeta, i dalje će se oštro suprotstavljati onima koji sebi prisvajaju povlastice.« Kada su svećenici izazivali Issu da izvodi čuda da bi dokazao svemoćnost svog Boga, on bi odgovarao: »Čuda našeg Boga bila su učinjena tijekom prvog dana stvaranja svemira; ona se događaju svaki dan i u svakom trenutku; oni koji ih ne mogu zamijetiti su lišeni jednog od najljepših darova života.« Preispitujući autoritet svećenika, Isus se opravdava i ovako: »Dok god ljudi nisu imali svećenike, bili su vođeni prirodnim zakonom zadržavajući čistoću svojih duša. Njihove duše bile su zasnovane u prisustvu Boga, i da bi saobraćali s Njim ljudi se nisu morali služiti idolima ili životinjama, niti pak vatrom kao što vi ovdje činite. Vi tvrdite da sunce treba obožavati kao i duhove dobra i zla. Kažem vam, da je vaše učenje užasno, jer sunce ne djeluje vlastitim snagama, već jedino posredstvom volje nevidljivog Tvorca, kojem duguje svoje postojanje i koji je tako osmislio zvijezdu da ona može osvijetliti dan i ugrijati rad i potomstvo čovjeka.«

Issa preko Himalaja odlazi u Nepal gdje boravi šest godina i posvećuje se proučavanju Budističkih tekstova. Učenja koja tamo razvija su jednostavna i jasna, ali prije svega pravedna prema potlačenima i slabima kojima otkriva patvorenost i dvoličnost svećeničke kaste. Isus na kraju odlazi na Zapad, prolazeći kroz razne zemlje, u ulozu putujućeg propovjednika, uvijek predvođen sjajnom reputacijom. On se također prepirao sa Perzijskim svećenicima koji ga protjeruju jedne večeri nadajući se da će uskoro postati plijen divljih zvijeri. Ali Providenje omogućuje svetom Issi da sigurno stigne u Palestinu gdje ga mudraci ispituju: »Tko si ti, i odakle potičeš? Mi dosada nismo čuli za tebe i ne znamo čak ni tvoje ime.«

»Ja sam Židov« – odgovara Issa – »i na dan svog rođenja, vidio sam bedeme Jeruzalema i čuo jecaje moje podjarmljene braće i jauke mojih sestara osuđenih na život među bezbožnicima. I moja duša je bolno jecala kad sam čuo da su moja braća zaboravila pravog Boga. Kao dijete napustio sam dom svojih roditelja da bih živio među drugim narodima. No čuvši za veliku tugu koju su moja braća propatila, vratio sam se u zemlju u kojoj su živjeli moji roditelji da bih svoju braću vratio vjeri naših predaka, vjeri koja nam nalaže da budemo strpljivi na Zemlji da bismo mogli postići potpunu i najveću sreću na onom svijetu.«

Ove riječi sličie i na izvjestan način potvrđuju sva značajna načela iz Biblijskih Evanđelja.

Dva rukopisa koja je lama iz samostana u Hemisu glasno čitao Notovitchu, izdvajajući sve odlomke koji se tiču Isusa, bili su antologije raznih Tibetanskih tekstova. Originali ovih rukopisa napisani su na starom indijskom jeziku, paliu već tokom prva dva stoljeća n. e. Sačuvani su u samostanu blizu Lhase⁴ (lha-sa = Grad Bogova). Samostan je bio pripojen Dalaj Laminog palači Potala.

Evangelje Vodenjaka

Jedino je povjesničar kršćanstva, kritičar i orijentalist Ernest Renan pokazao zanimanje za ove bilješke. Međutim, uskoro je Notovitchu postalo jasno da je Renan bio zainteresiran jedino za korištenje ove građe u vlastite svrhe, u svojstvu člana Francuske Akademije znanosti i umjetnosti, i tako Notovitch nije prihvatio njegove prijedloge.

Na kraju su rukopisi bili objavljeni ne uzrokujući značajnija reagiranja. Moć, utjecaj i autoritet kršćanskih crkava tako su veliki da vjerodostojnost kanoničkih učenja naprosto ne može biti dovedena u pitanje. Kritičari i skeptici bivaju osuđeni kao bezbožni krivovjernici, i ušutkani ili naprosto prognani. Notovitch nije bio u mogućnosti osigurati zadovoljavajuću znanstvenu potvrdu za svjedočanstvo koje je pronašao, i zbog toga ono nije bilo ozbiljno shvaćeno.

Danas je, međutim, konačno postalo moguće ustvrditi da nije moguće opovrgnuti Isusov boravak u Indiji, imajući u vidu nivo znanja koji najnovije znanstveno istraživanje o Isusu potvrđuje. Nijedan povijesno vjerodostojan izvor, ni bilo koji od navoda iz Evangelja, ne izriče svoje mišljenje o spornom periodu Isusovog života (otprilike između dvaneste i tridesete godine života). Gotovo kao da izgleda da je Isusov život počeo tek nakon što je napunio tridesetu i nakon što ga je krstio Ivan. U Evangelju po Luki, može se pročitati sažeta rečenica – »A Isus je odrastao po mudrosti i po stasu, i služi Boga i čovjeka.« (Evangelje po Luki – 2,52).

Rukopisi koje je Notovitch otkrio nisu jedina pisana svjedočanstva koja bilježe Isusov boravak u Indiji. 1908. godine objavljeno je u Americi rijetko djelo sa predskazujućim naslovom »Evangelje Vodenjaka Isusa Krista«. Pisac je nedovoljno jasno predstavljen samo kao »Levi«. Ovo Evangelje sadrži prikaze godina koje je Isus proveo u Indiji, a koji neobično sličje prikazima u »Životu svetog Isse«.

Vrativši se u Evropu Notovitch je pokušao stupiti u vezu sa visokim crkvenim dostojanstvenicima, zato da bi obznanio svoje nevjerovatno otkriće. Nadbiskup Kijeva mu je uporno savjetovao da ne objavljuje svoje otkriće, ali je odbio iznijeti svoje razloge za takvu odluku. U Parizu, kardinal Rotelli je objasnio Notovitchu, da bi objavljivanje spomenutih tekstova izazvalo tabor bezbožnika, podrugljivaca i Protestanata, i tvrdio da bi to objavljivanje u tom trenutku bilo preuranjeno. U Vatikanu, bliski Papin povjerenik, tvrdio je: »Zašto bi ti tekstovi morali biti objavljeni? Nitko ih neće smatrati naročito značajnim, i njima ćete steći mnogo neprijatelja. A vi ste još mladi! Ako je problem u novcu, mogao bih dogovoriti plaćanje vaših bilješki da bih nagradio vaš trud i utrošeno vrijeme.« Notovitch nije prihvatio ovu ponudu.

Levi H. Dowling rođen je 1844. godine u Bellevilleu, država Ohio. Bio je sin svećenika škotskog i velškog porijekla, i počeo već u veoma ranoj dobi razmatrati dublje aspekte života. Propovijedao je već u šesnaestoj godini i postao pastor male crkve u osamnaestoj, a kapelan u američkoj vojsci u dvadesetoj. Kasnije je studirao medicinu i nekoliko godina bio liječnik opće prakse, a zatim se sasvim posvetio proučavanju svetih knjiga.

Kao mladiću naloženo mu je u viziji da sagradi »Bijeli Grad«. Simbol »Bijelog Grada« označavao je bilježenje događaja iz Isusovog života. Levi Dowling pripremao se za ovaj zadatak četrdeset godina meditirajući i moleći se. U Levijevom jedinom djelu »Evangelju Vodenjaka« može se pronaći podatak o periodu između dvanaeste i dvadeset devete godine Isusovog života. Levijeve bilješke bile su nazvane Evangelje Vodenjaka, jer su nastale malo prije početka astrološkog Doba Vodenjaka, i tako, čini se, bile predodređene za javno obznanjivanje u ovom »Novom dobu«. (»New Age« – prim. prev.) Elihu koji je bio na čelu sekte proroka prije otprilike dvije tisuće godina u Zoanu (Egipat), rekao je i ovo o budućim vremenima: »Ova epoha će razumjeti vrlo malo toga iz djela nevinosti i ljubavi; pa ipak ni jedna riječ, nijedna značajna misao i nijedno djelo neće biti izgubljeno, jer će sve biti sačuvano u Božjoj kronici.«⁵ Bivajući u skladu sa ovom kronikom, takozvanom *Kronikom Akaša*⁶, Levi je primio objavu novog i kompletnijeg Evangelja u stanju duboke unutarnje kontemplacije, tijekom ranog jutra između dva i šest sati. *Akaša* sadrži univerzalno pamćenje o kojem raspravljaju metafizičari. Kad je čovjekov duh u potpunosti u harmoniji sa kozmičkim Duhom, on postiže svjesnu usklađenost sa Kronikom Akaša. Židovski učitelji zvali su Akašu »Knjigom Božjih sjećanja«.

U šestom i sedmom poglavlju Evangelja Vodenjaka Levi govori o Isusovom boravku u Indiji. Prema tom prikazu Indijski kraljević Ravanna iz Orisse⁷ upozna je dvanaestogodišnjeg dječaka u hramu, gdje ga sluša tokom rasprave, a zatim ga dovodi u Indiju da bi mu pružio mogućnost za produbljivanje istraživanja. Isus je prihvaćen kao učenik u hramu u Jagannathu⁸ gdje je revno proučavao zakon Manua i Vede. Kao i u prikazima Nikolaja Notovitcha, Isus iznenađuje svoje učitelje domišljatim i duboko misaonim odgovorima i izlaže se gnjevu brahmana svojim otvorenim kritičkim primjedbama. On filozofira o pojmovima istine, mudrosti, moći, razuma, vjere i čovjeka. Isus nas opominje da se ne držimo čvrsto riječi drugih ljudi po čuvenju ili onog što je napisano, jer čovjek ne može nikad postati razborit posredstvom trivijalnih običaja i zakona koji su prevaziđeni. Sva mudrost izražena u ovim tekstovima je u alegorijskoj formi koja je karakteristična za Isusa, i ona je onoliko uvjerljiv i univerzalan iskaz, koliko su Isusove riječi iz Evangelja nama poznate.

Sedmo poglavlje Evangelja Vodenjaka sadrži opis Isusovog putovanja kroz prostranstvo Himalaja na Tibet, gdje on proučava stare rukopise učitelja u

Nikolaj Netovitch

hramu blizu Lhase. Nakon toga vraća se u predio Sindha, preko Lahorea, a odande na kraju na Bliski Istok.

Naravno, suvremeni i »razumni« ljudi po svoj prilici gotovo da i nisu impresionirani tekstovima kao što je Evandjelje Vodenjaka, preneseno onakvo kakvo jest na mističan način religioznoj osobi koja je poslužila kao medij. Proračanska kazivanja kanoničkih tekstova u Bibliji su međutim, većinom opće prihvaćena. Možda se to donekle može zahvaliti poštovanju davnih vremena, koja pridaju biblijskim kazivanjima specijalan status. Nije značajna ni činjenica da se Evandjelje Vodenjaka više ili manje podudara sa tekstovima, koje je pronašao Notovitch.

Ako je Isus zaista boravio u Indiji, mi bismo morali u potpunosti izmijeniti našu predodžbu o njemu. Nakon dvije tisuće godina crkvene povijesti i teološkog istraživanja, čovjek bi mogao biti doveden do pretpostavke da vjerojatno nije došlo ni do kakvog novog napretka na tom polju. Isusovo znanje i znanje o Isusu se naoko iscrplo, te se tako život »Isusa u Indiji« može smjestiti u domenu fantastične špekulacije. Ono što je bilo prihvaćeno kao neosporno za dvije tisuće godina, ne može se tek tako preokrenuti pukim odmahivanjem ruke!

U ovom trenutku je od životne važnosti razmotriti doprinos moderne znanosti pojmu povijesne istinitosti Isusa. Tek tada možemo odrediti što se može smatrati dokazanom istinom.

Svjetovni izvori

Nijedna druga ličnost na Zemlji nije imala tako očit uticaj i bila tema tako velikog broja knjiga i tako žestoke rasprave kao ličnost Isusa Nazarena. Pa ipak, značaj povijesne ličnosti Isusa je uvijek ostajao sakriven od istraživanja učenjaka. Krajem osamnaestog i tijekom devetnaestog stoljeća nekoliko je hrabrih mislilaca počelo sistematski istraživati život Krista. Njemačka protestantska teologija zaslužna je za najveći napredak u povijesnom, objektivnom i kritičkom proučavanju religije. Jedan od najuglednijih znanstvenika, liječnik i teolog Albert Schweitzer, nazvao je znanstveno istraživanje o životu Krista najmoćnijim i najsmjelijim otkrićem unutar slobodne religijske svijesti. U današnje nam je vrijeme gotovo nemoguće shvatiti koliko su teške bile porođajne muke tijekom kojih je nastala sadašnja predodžba o životu Krista. Zapravo su nezadovoljstvo, pa čak i mržnja, prema Schweitzeru, najviše podsticali znanstveni pristup. »Znanstveno istraživanje Isusovog života predstavlja za Crkvu poduku iz istinoljublja: bila je to najnapornija i najteža borba.

koja je ikad vođena za istinu«. Danas postoji 100.000 dobrih naučnih radova o ličnosti Isusa, pa ipak rezultati svih istraživanja o povijesnoj ličnosti Isusa mogu se nazvati jedino razočaravajućim. Raspoloživi izvori skloni su pretpostavci da je Isus neosporni Mesija i Božji sin, i služe gotovo isključivo

kao pisani dokaz vjere. Zaista, objektivna svjedočanstva su teško pristupačna, čak i među svjetovnim prikazima! Ovako teolozi još uvijek nisu u mogućnosti da saopće točnu godinu Isusovog rođenja. Moguće godine su između sedme i četvrte godine prije našeg sadašnjeg obračunavanja vremena: Krist je sigurno rođen tijekom vladavine Heroda, koji je umro četiri godine prije naše »Kršćanske ere« (četvrte godine prije Krista). Isusovo djetinjstvo i mladost bili su gotovo sasvim nepoznati u znanim Evandeljima, premda su rana razdoblja života od tako velikog značaja za oblikovanje čovjekove ličnosti. Čak i u nepouzdanim prikazima kratkog perioda Isusovog javnog života, samo je nekoliko sati i dana suđenja opisano. Suvremeni povjesničari kao da nisu nikad čak ni čuli za Isusa, ili ga barem smatraju nedostojnim spominjanja. Kako je moguće da se povjesničari ne obaziru na sva fantastična čuda i neobične događaje opisane u Evandeljima?

Kornelije Tacit (oko 55 – oko 120 n. e.)⁹ spominje čovjeka koji upućuje na Krista, koji je bio razapet na križ posredovanjem Poncija Pilata za vrijeme vladavine Cara Tiberija. Prikaz zasnovan prvenstveno na pripovijestima koje su bile u optičaju u drugom stoljeću, napisao je znameniti rimski povjesničar oko 117 godine n. e., otprilike devedeset godina nakon raspeća, Sueton (oko. 65 – 135 n. e.)¹⁰ i *Plinije Mladi* (oko 61 – 114 n. e.)¹¹ pišu o sekti Kršćana, ali ne spominju ni jednom riječju ličnost Isusa Krista. Židovski povjesničar *Josip Flavije* (*Josephus Flavius*) objavio je impozantno djelo oko 93 godine n. e. pod naslovom »Židovske starine«. Ono je neka vrsta prikaza svijeta od vremena Stvaranja pa sve do vladavine Nerona u kojem Josip Flavije kazuje sve što smatra značajnim. On opisuje Ivana Krstitelja, Heroda i Pilata i iznosi veoma iscrpan prikaz političkog i društvenog života, no nijednom ne spominje Isusa. Tek u trećem stoljeću objavljeno je djelo napisano od strane Kršćanina, pod naslovom »*Testimonium Flavianum*«¹² u kojem židovski povjesničar *Josip Flavije* iznenada prikazuje i potvrđuje čuda i uskrsnuće Krista. Crkveni oci – Justin, Tertulijan i Ciprijan još uvijek nisu znali ništa o takvom »Kršćanstvu«, a Origen¹³ nas ponovo podsjeća na to da Josip Flavije nije vjerovao u Krista. Židovski pisac Justin iz Tiberijade, suvremenik Krista, živio je u Tiberijadi (hebr. Tevary-a-grad u S. Izraelu-prim. prev.), blizu Kafarnauma u kojem je Isus navodno često boravio. On je napisao opsežnu kroniku, počinjući s Mojsijem, a nastavljajući opisivanjem događaja sve do onih iz njegovog vremena, ali nijednom ne spominjući Isusa. Preostala zaostavština drugog židovskog Isusovog suvremenika, glasovitog učenjaka Filona iz Aleksandrije, obuhvaća pet tekstova. Filon se pokazao stručnjakom za biblijske tekstove i Židovske sekte, ali ni on ne posvećuje niti jedan redak Isusu.¹⁴ Jedino od ogorčenog protivnika Kršćanstva, Celza, mi saznajemo nekoliko povijesnih činjenica, premda on uopće ne laska »idealiziranom« Isusu. Celzovi ratoborni tekstovi pružaju stanovite podatke koji će kasnije biti detaljno razmotreni. Jedini prihvatljiv izvor povijesnog istraživanja bi prema tome, čini se, bila zbirka tekstova iz Novog zavjeta.

EVANĐELJA

Grčki izraz za Evandlje je *evangelion*, što znači »dobra i radosna vijest«. Taj pojam je postojao dugo vremena prije nego što ga je kršćanstvo primijenilo za Isusovu poruku. Kao primjer spomenut ćemo cara Augusta kojega su nazivali »spasilac svijeta«, a o njegovom rođendanu se govorilo kao »o danu evangeliona«

Novi zavjet sadrži četiri Evandelja, nazvana po Marku, Mateju, Luki i Ivanu. Oni su proizvoljno izabrani između velikog broja Evandelja, koja su bila u upotrebi u različitim zajednicama i sektama ranog kršćanstva. Odbačeni tekstovi su se nazivali apokrifi i mnogi su bili uništeni, ali neki od njih koji su preživjeli bacaju čudnovato i tajanstveno svjetlo na ličnost Isusa od Nazareta. Mnoštvo sektaških mišljenja predstavljalo je opasnost da se rano-kršćanske zajednice rascijepa na bezbrojne frakcije i da nastane unutrašnji rat unutar kršćanstva. Rimljanin Ammianus Marcellinus opisao je stanje ovim riječima: »Ni divlje zvijeri žedne krvi ne bi mogle tako bjesnjeti jedna protiv druge kao što mnogi kršćani bjesne protiv svoje braće po vjeri.«¹⁵ Čak je i crkveni učitelj, Klement od Aleksandrije u tim žestokim sukobima zbog različitih zaslada religije, vidio najveću prepreku za širenje vjere.¹⁶ Celzus, otvoreni kritičar kršćanstva u drugom je stoljeću napisao da je riječ »kršćanin«¹⁷ jedini element koji sve te različite grupe drži zajedno. S takvim obiljem potpuno različitih napisa o Kristovom životu, djelima i riječima, neke vodje rane crkve vidjeli su samo jedan izlaz iz tog kaosa koji će neizbježno dovesti do potpunog uništenja suprotnih zajednica. Ujedinjenje je bilo moguće jedino pomoću povezivanja grupe izabranih tekstova, tako obrađenih da se podudaraju. Crkveni otac Papias je negdje oko 140 god. n. e. tako nešto pokušao, ali nije uspio zbog otpora podijeljenih zajednica. Tek pri kraju drugog stoljeća je Irenaeus, zaprijetivši božjim gnjevom, uspio »kanonizirati« četiri Evandelja za koja se danas smatra da imaju jedinstvenu vrijednost. On je svoju tvrdnju o autentičnosti opravdavao izjavljujući da su ih sastavili učenici samog Isusa. To naravno nije bilo tako lako. Još i sada nije moguće točno odrediti kad su i kako nastala ta Evandelja jer ne postoji ni izvorni tekst, ni ikakva rana indikacija da su ikada postojali takvi izvornici. Ne može se čak ni odvažiti za neki približni datum koji bi označavao neki stupanj sigurnosti. Posljednja istraživanja ukazuju da je tekst Evandelja po Marku nastao negdje kratko prije 70 god. n. e.; Evandlje po Mateju nešto iza 70 god. n. e., a Evandlje o Luki negdje između 75 i 80. god. n. e. Druga Evandelja su nastala negdje oko 100. god. n. e. Izgleda da Evandlje po Ivanu nije bilo napisano prije prvih desetljeća drugog stoljeća. Ako je Isus bio raspet oko 30-te god. n. e., tada su svi napisi o njegovom postojanju nastali tek nakon dvije ili tri generacije (osim Pavlovih poslanica koje zaslužuju posebnu pažnju).

Kao izvor za sadržaj Evanđelja nazvanih po Mateju i Luki poslužilo je, izgleda, uglavnom Evanđelje po Marku. Prema tome je Markovo Evanđelje moralo postojati prije Matejevog i Lukinog. Kanoničko Evanđelje nazvano po Marku sadrži, međutim, neke prikaze koji se ne mogu naći u Evanđeljima po Mateju i Luki; ona umjesto toga imaju druge priče koje se često ne podudaraju ili su barem sasvim drugačije sročene od prikaza u Markovom Evanđelju. Moglo bi se posumnjati da su dva kasnija Evanđelja, kao svoj prvobitni izvor koristili raniji nacrt Evanđelja po sv. Marku. Neki teolozi su iznijeli hipotezu da je taj prvobitni tekst stvarno mogao postojati, premda teolog Gunther Bornkamm vjeruje da bi »pokušaj da se rekonstruira izvorni nacrt Evanđelja prema sv. Marku bio beznađni poduhvat.« Evanđelje po Marku vrlo jasno ukazuje na tajnu o Isusu kao Mesiji. Isus ne objavljuje da je on Mesija, on zapravo čak zabranjuje svojim učenicima da to objave (Marko 8, 30).

Međutim, u Evanđelju po Mateju Isus je oslikan kao ispunjenje Mojsijeve vjere i kao Mesija koga su objavili proroci. Teolozi su dugo vremena prihvaćali da Evanđelje jednostavno opisuje Isusa kao utjelovljenu Objavu. Pisac Evanđelja po Mateju očito nije bio ni povjesničar ni vrlo točan Isusov biograf.

Premda pisac Evanđelja po Luki miješa povijesne događaje s onima iz Isusovog života, nema povezane biografije. Ovdje, kao i u drugim Evanđeljima, nedostaju kronološki, povijesni temelji zbog nedostatka biografskih informacija, budući da su rane kršćanske zajednice vrlo rano izgubile sve podatke o Kristovom životu. Isusov povijesni lik je već bio potisnut u pozadinu, a prednost je dobila njegova vjerska slika. Evanđelje po Luki se na izgled manje oslanja na judejsku tradiciju, a više na rimsku i helensku jer opisuje Isusa ne više kao nacionalnog Mesiju, već kao Mesiju za čitavi svijet.

U jednoj točki Evanđelje po Luki je čak u suprotnosti s Evanđeljima po Marku i Mateju; ono ne spominje da je Isus tražio od svojih učenika da ostanu u Jeruzalemu, ali u 24-om poglavlju Luke učenicima je rečeno »a vi ostanite u gradu, dok se ne obučete u silu odozgo« (Luka 24, 49).

Čak i u djelima pripisanim Luki upadljivo se spominje nazočnost učenika u Jeruzalemu. Očito je da pisac pokušava prikazati Jeruzalem kao ishodnu točku kršćanstva, premda je dokazano da su u to vrijeme već postojale kršćanske zajednice u drugim mjestima. Tako se pisac zadržava na čudu Duhova, kako bi rastumačio postojanje kršćanskih sekta izvan Palestine. Čudo je najednom obdarilo učenike darom govora na stranim jezicima i tako lako riješilo pitanje jezične barijere.

Nema sumnje da je takozvano Evanđelje po Ivanu napisano kao posljednje od četiri kanonička prikaza Isusovog života. Rani kršćanski spisi prvi put spominju postojanje Evanđelja sredinom drugog stoljeća. Engleski povjesničar Grenfell je pronašao nekoliko redova zapisa na papirusu napisanih na drevno-grčkom što ukazuje da Evanđelje nije moglo biti napisano prije početka drugog stoljeća. To je više filozofsko djelo, sastavljeno na temelju prvih triju Evanđelja i dopunjuje ih. Crkveni otac Irenaeus, doduše, tvrdi da je Ivan, Isusov ljubimac, autor Evanđelja premda se ta tvrdnja može osporavati jer je teško zamisliti da

bi obični ribar iz Galileje mogao biti dovoljno široko obrazovan u teologiji, filozofiji i grčkom stilu pisanja da bi bez tuđe pomoći mogao napisati to djelo.

Pisac Evanđelja po Ivanu prikazuje Isusov život u svjetlu vjerske filozofije, utemeljene na Kristovom učenju. Zbog toga, kao i zbog intervala od najmanje osamdeset godina koje su protekle od raspeća do pisanja Evanđelja, istraživanje života Isusa kao povijesne osobe ne može se osloniti na Ivanovo Evanđelje kao na činjenični zapis.

Kasnije je u čitavoj literaturi Evanđelja ogromnu važnost preuzela takozvana »knjiga izreka«. Rudolf Bultmann vjeruje da izreke vode porijeklo od prvih palestinskih zajednica i da pripadaju najstarijoj kršćanskoj tradiciji. Ali Bultmann dodaje: »Nije sigurno da je Isus ikada doslovno izgovorio riječi iz tog najstarijeg razdoblja usmene tradicije. Može biti da to najstarije razdoblje samo po sebi ima svoju vlastitu kompliciranu povijesnu pozadinu. On nastavlja: »Tradicija sakuplja Gospodinove riječi, mijenja njihov naglasak i razvija ih dodajući. Osim toga dodane su i druge izreke i na taj način su mnoge riječi koje se u knjizi pripisuju Isusu zapravo izgovorili drugi.«

Danas povjesničari mogu do detalja prosljediti život Poncija Pilata ili Heroda, a to su likovi koji su zanimljivi samo zbog njihovog odnosa prema Isusu Kristu. Informacije o drugim suvremenicima i istaknutim osobama ranijeg razdoblja mogu se naći u obilju. Ali o životu Isusa do njegove tridesete godine postoji samo nekoliko suhih i oskudnih redova s malo komentara, a čak i ti su isuviše neznatni da bi poslužili kao dokumentacija. Ernst Käsemann, specijalista za Novi Zavjet iz Tübingena je sažeo rezultate istraživanja o životu Krista na ovaj način: »Začudjuje činjenica da postoji tako malo prikaza o Isusu u Novom Zavjetu za koje bi se moglo reći da su autentični. . . Povijesni lik Isusa se može naslutiti samo u nekoliko riječi Govora na gori, sukobu s farizejima, u izvjesnom broju usporedbi i nekim drugim pričama.«¹⁸

Biblijski stručnjaci se još uvijek ne slažu u tome što se može pripisati Isusu. U svojoj knjizi. – Nepoznate Isusove riječi (*Unbekannte Jesus-Worte*), crkveni povjesničar Joachim Jeremias suzuje taj izbor do samo dvadeset i jedne izreke koje je zaista izrekao Isus.¹⁹ A kritički teolog Bultmann drži: »Karakter Isusa, jasna slika o njegovoj osobnosti i životu su izbljedili do neprepoznatljivosti.«²⁰

Svjedok Pavao

Najraniji dokumenti koji se odnose na Isusa su Pavlovi spisi. On je bio porijeklom iz stroge židovske porodice ali je uspio steći rimsko državljanstvo za koje je njegov otac platio visoku cijenu. To mu je omogućilo da promijeni svoje prvobitno židovsko ime Saul u Pavao. On je pripadao višoj klasi i bio odgojen u strogo farizejskoj tradiciji. Dobio je široko i temeljito obrazovanje, savladao je grčki jezik i dobro je poznao grčku poeziju i filozofiju. Negdje u dobi između osamnaeste i dvadesete godine (nakon Isusova raspeća) otišao je u Jeruzalem i tamo se intenzivno posvetio studiju teologije kao učenik Gamaliela I. On je tada bio fanatičan zelot, uskorudan, zatvoren, privržen zakonu i žestoki protivnik ranokršćanskih sekti koje su predstavljale prepreku njegovoj karijeri farizeja. Pavao je išao tako daleko da se obratio visokom svećeniku i zatražio posebnu dozvolu za proganjanje Kristovih sljedbenika, čak i izvan granica Jeruzalema. On je svoju izvanrednu revnost u obavljanju te dužnosti smatrao sredstvom kako bi impresionirao svećenike. Dok je bio blizu Damaska, obuhvatila ga je privlačnost koju je širio Isus i njegovo učenje, te je najednom shvatio kakve mu mogućnosti pruža njegov položaj. On se opio slikom samoga sebe u ulozi duhovnog vođe divovskog pokreta budućnosti.

Kao što je to s Isusom i drugim apostolima, tako i o Pavlu skoro i nema povijesnog teksta. Sve što o njemu znamo skoro isključivo dolazi iz poslanica koje su mu pripisane i Djela apostola, a na njih su često utjecali ljudski elementi, krivotvoreni u cjelini ili djelomično ili sakupljeni iz raznih tekstovnih fragmenata. Poslanice Timoteju, Titusu i poslanica Hebrejima su od početka do kraja pod znakom pitanja. Autentičnost poslanica Efežanima i Kološanima i druga poslanica Solunjenima predstavljaju predmet burnih diskusija.

Ono što mi danas nazivamo kršćanstvom je uglavnom umjetna doktrina pravila i propisa koje je stvorio Pavao i prije bi se mogla nazvati »Pavlinizmom«. Crkveni povjesničar Wilhelm Nestle izrazio je to ovako: »Kršćanstvo je religija koju je osnovao Pavao; ona je zamijenila Kristovo Evanđelje s Evanđeljem o Kristu.«²¹.

Pavlinizam u tom smislu znači krivo tumačenje i zapravo krivotvorenje stvarnog Kristovog učenja, onako kako ga je priredio i inicirao Pavao. Za suvremene teologe kao i za istraživače crkvene povijesti je već davno postalo očigledno da je kršćanstvo organizirane crkve sa svojim središnjim načelom spasenja pomoću smrti i patnje Isusa, osnovano na krivom tumačenju. »Sve dobro u kršćanstvu se može prosljediti do Isusa, a sve zlo do Pavla«, napisao je teolog Overbeck.²² Uzimajući za temelj vjeru u spas pomoću iskupljujuće smrti Božjeg prvijenca, Pavao je regresirao do primitivnih semitskih religija prijašnjih vremena kad se roditeljima zapovijedalo da daju svog prvijenca kao krvavu žrtvu. Pavao je isto tako pripremio put za kasnija crkvena učenja o prvobitnom grijehu i trojstvu. Još davno, u osamnaestom stoljeću je engleski filozof lord Bolingbroke (1678–1751) mogao naći u Novom Zavjetu dvije

potpuno različite religije, jednu od Isusa, drugu od Pavla.²³ Kant, Lessing, Fichte i Schelling također oštro odijeljuju Isusovo učenje od učenja »učenika«. Veliki broj uglednih suvremenih teologa podržavaju i brane ta shvaćanja.

Pavao, nestrpljivi zelot, sasvim različit od prvobitnih apostola, kojega je teolog Deissmann²⁴ nazvao klasicistom netolerancije, stvorio je jaz između vjernika i onih koji ne vjeruju. Pavao nije obraćao pažnju na mnoga Isusova učenja; umjesto toga on je Isusa stavio na pijedestali i pretvorio ga u lik Krista, a to Isus nije nikada namjeravao biti. Ako ikada bude bilo moguće otkriti bilo kakvu duboku istinu ili znanje u srcu kršćanstva, to će se samo onda dogoditi, ako se odbace očita krivotvorenja koja su se smatrala tako svetim da se u njih nije smjelo dirati, i vratiti se istinitom, čistom Isusovom učenju i stvarnoj suštini religije. Ipak nije teško oprostiti Pavlu za svu njegovu ljudsku interpretaciju Kristovog učenja, ako promislimo da bez Pavla i drugih dogmatičara vjerojatno nitko danas ne bi poznao bilo kakve detalje o Isusu.

Teolog Grimm je tako opisao situaciju: »Bez obzira kako su duboko ta učenja usadena u kršćansku misao, ona ipak nemaju ničega zajedničkog sa stvarnim Isusom.«²⁵

ZAKLJUČCI

Ostaje da se vidi da li se, i u kojoj mjeri mogu koristiti poznati izvori da bi se upoznala povijesna pozadina Isusa. Takvi izvori kao što su to spisi koje je otkrio Nikolaj Notovitch u Ladakhu, svakako mogu ispuniti važnu i inače neistraženu i neobjašnjenu prazninu u životu Krista. Bilo kako bilo, bez podrške i doneseno u krivim okolnostima, otkriće takve važnosti bi se moralo činiti čudnim jer najednom osvjetljava mrak koji okružuje porijeklo kršćanske religije. Do istinite, životno vjerne slike Isusa može se doći jedino objektivnim, iscrpnim povijesnim istraživanjem, bez dogmatičnosti crkve, koristeći najbolja sredstva suvremenog genija.

U mojem radu, kao učitelju kršćanske religije vidio sam kako je sve obavještenijim teolozima teško kad im se naturaju mitovi, bezgriješno začecé ili smrt na križu iza koje slijedi izvanredno uskrsnuće i uzašašće, naročito kad nešto saznaju o stvarnoj povijesti biblijskih tekstova (samo na sveučilištu). Njih prisiljavaju, moglo bi se reći, skoro na shizofreni način da takvo znanje zadrže za sebe, a da svojoj kongregaciji nastave pričati naive biblijske prikaze kao da najavljuju riječi samoga Boga. Sasvim nedavno, 18-og studenog 1965. rimokatolička crkva je objavila u vrlo svečanom i vrlo autoritativnom dokumentu, svojoj revidiranoj dogmatičkoj konstituciji (Vatikan II) da je sam Bog autor Biblije, koja je na taj način postala svetom i kanoničkom u svim svojim dijelovima i u svojoj cjelini budući da je napisana nadahnućem Svetoga Duha.

Sve što su napisali nadahnuti pisci, treba promatrati kao da je napisano od Svetog Duha. Biblija je, prema crkvenom stanovištu, pouzdani, vjerni i nepogrešivi učitelj. Milijuni katolika su to naučili, a kao što je poznato, »vjera« je obavezna u katoličkoj crkvi (diskusija o toj stvari ne dolazi u obzir). To je naročito teško onima koji su odgovorni za prenašanje crkvenih dogmi, a koji su dobro obaviješteni kako stoje stvari; posljedice takvih konflikata su skoro uvijek unutrašnje krize i ljudske tragedije.

Pripisati *božansko* autorstvo spisima koji sadrže bezbrojne proturiječnosti, pogreške, ispuštanja, greške u logici, krive zaključke, propuste, nedostatke, iskrivljenja, kriva shvaćanja, zbrke i lažne tvrdnje, kao što to čini svećenička crkvena administracija graniči s bogohulnošću.

Anglikanski biskup, John A. T. Robinson je službeno izazvao (čitavu) Crkvu da konačno utvrdi činjenice svog položaja, naročito onog što se odnosi na Bibliju. Potpuno preispitivanje temelja kršćanske religije moglo bi dovesti do reforme dogmatičnosti. Ali crkva se još uvijek izgleda boji prosvijećenosti i dalje na srednjovjekovni način postupa s hrabrima i naprednima, kao što je to teolog iz Tübingena, Küng. Zar kršćanska crkva ne traži od svojih sljedbenika ispravnost, otvorenost, poštenje i ljubav prema istini? Da li je to prevara ili nije? Čega se crkva zapravo boji? Da li su oni istinski zainteresirani za dobrobit ljudskih duša, koje se mogu samo onda spasiti ako se održi neditnutom dogma o spasenju ili se samo brinu da ne izgube svoju moć i administrativni položaj?

Crkva je sklona koristiti svako sredstvo da se osigura kako bi tajne oko Isusa ostale nejasne i da svaki pokušaj racionalnog istraživanja fenomena Krist bude osuđen na propast.

Istina o Isusu i ono što je on stvarno želio, tisuću puta je uzbudljivije nego sve priče koje su o njemu izmišljene. On zacijelo nije želio službenu crkvu, instituciju punu licemjernih neo-farizeja koji tvrde da su nepogrešivi. On također sigurno nije želio nikoga prisiljavati da promijeni vjeru pod prijetnjom smrti ili vječnog prokletstva. On nikada nije podučio ili ovlastio nekoga da ispunjava velike božanske funkcije na zemlji. On nikada nije o sebi govorio kao o inkarnaciji Boga na zemlji. On nikada nije opraštao grijeha niti je ikome dozvolio opraštanje grijeha i nije nikada obećavao dolazak i postojanost Svetog Duha odvojeno od njega. I na kraju on nije naredio da se napiše Evandjelje (inače ga je mogao napisati on sam). Ono što je Isus stvarno želio, mi možemo to samo nagađati, promatrajući tradicionalnu sliku koju smo dobili o njemu, kao o liku velikog moralnog integriteta i dubokih ljudskih i spiritualnih osjećaja.

Ono što je Albert Schweizer rekao 1913. god., danas je vrednije negoli ikada: *Suvremeno kršćanstvo se mora suočiti s mogućnošću da povijesni lik Isusa može biti otkriven bilo kada.*²⁶ A Rudolf Bultmann je rekao: »Ne bi me nimalo začudilo ako bi se danas pronašle Isusove kosti!«²⁷

Čin je providnosti da se praznine u crkvenim zapisima iz takvog posvećenog doba mogu ispuniti putujući prema Istoku, na daleki Orijent koji se pokazao tako presudnim za razumijevanje sadašnjih spiritualnih pokreta u svijetu. Muslimani su uvijek čuvali priču, a nagomilavanje dokumenata tijekom 20-og stoljeća i ubrzano širenje istraživanja je dovelo do njenog ponovnog otkrivanja. Isus je povezo svoju dušu s Duhom koji prožima i samu atmosferu stare Indije. Sada ćemo otkrivati Orijentalnog Isusa, lika iz *Ex Oriente Lux*, istočnog sjaja i obećanja.

MOJA PUTOVANJA PO HIMALAJAMA

1973. god. u uglednom njemačkom tjedniku ²⁸ pojavio se članak o profesoru koji je potpuno ozbiljno tvrdio da je pronašao grob Isusa Krista. Članak je čak bio popraćen fotografijama tog Kristovog groba. Profesor je javno tvrdio da je Isus ne samo proveo mladost u Indiji nego je preživio raspeće i vratio se u tu jedinstvenu zemlju gdje je živio kao putujući učitelj ili guru do svoje smrti. Umro je u visokoj starosti i bio sahranjen u kašmirskoj prijestolnici Srinagaru.

To je bila zaista nevjerovatna tvrdnja, i časopis koji se drznuo da je objavi bio je zasipan tisućama pisama punih pogrđnih i oštrih protesta. U nekim se pismima, međutim, vidjelo mnogo interesa, pitanja su postavljali ljudi otvorena duha koji su one pobožne bajke, kao bezgriješno začecje, Isusovo uskrснуće i uzašašće uvijek promatrali kroz prizmu zdravog razuma.

Uredništvu časopisa stizala su pitanja još nakon više od deset godina ali ono ih nije moglo zadovoljiti svojim odgovorima jer pretpostavka da bi Isus mogao živjeti u Indiji nije se spominjala skoro ni u jednoj od mnogih tisuća knjiga o Isusu. Čini se nevjerovatnim da se nijedan skeptik nije nikada pozabavio pitanjem gdje je zapravo sahranjen Isus, jer premda se čuda za koja je bilo rečeno da ih je izvršio Isus, mogu nekako objasniti, zapravo je stvarno tajanstveno da se Isusovo tijelo jednostavno rasplinulo u zraku, kao što Biblija kaže: »i bi uznesen na nebo«.

Nakon što sam tijekom svog studija dobivao od svojih profesora nezadovoljavajuće i neodređene odgovore o povijesnom liku Isusa, odlučio sam da nakon završetka studija za vjeroučitalja odem u Indiju i sam to istražujem. U proljeće 1979. god. odletio sam preko Egipta u Indiju i spustio se u Bombay. Nastavio sam vlakom i autobusom do podnožja Himalaja u Dharmsalu gdje je boravio Dalaj Lama kamo je pobjegao iz Tibeta 1959. god. Zatražio sam preporuku za nadstojnika samostana Hemis kako bih dobio dozvolu za proučavanje Notovitchevih zapisa napisanih skoro prije stotinu godina. Četiri dana sam morao čekati audijenciju, ali napokon sam dobio željeni dokument s potisom Njegove Svetosti, četrnaestog Dalaj Lame. Otišao sam cestom u Kašmir jer sam čuo da će se tamo za nekoliko dana odigrati čuveni igrokazi-misterije, koji su tako oduševili Notovitcha. Festival, koji se zove *Cham* ili *Setchu*, slavi budističkog sveca i proroka Padmasambhavu i dogada se od devetog do jedanaestog petog tibetanskog mjeseca.

Danas se do Leha, prijestolnice Ladakha, može stići na relativno udoban način dvodnevnim putovanjem autobusom preko zapadnih obronaka Himalaja. Kad sam konačno stigao u Hemis, festival je već bio započeo. Bilo je bezbroj ljudi i premda je zemlja otvorena strancima tek pred pet godina, mogle su se vidjeti ogromne grupe zapadnih turista. Zbog te gužve nisam želio objaviti namjeru svoje posjete pa sam se vratio u Leh i ponovo došao u Hemis tek nakon 3 tjedna. Hemis je najveći, najbogatiji i najvažniji samostan u Ladakhu. Ime mu je izvedeno od indijske riječi *Hem* ili *Hen* (od sanskritske riječi *Hima* =

Samostan Hemis je smješten na visini od približno 4000 m u Himalajama, 34 km od prijestolnice Ladakha, Leha.

snijeg, hladno) što navodi na zaključak da je ovdje postojalo naselje još prije sadašnje tibetanske kulture

Strpljenje i upornost su važne vrline koje stranci moraju usvojiti tako da mi se ispočetka niko nije obraćao s puno pažnje. Ja sam se samo pridružio redovnicima u kuhinji, koja je ličila na laboratorij srednjovjekovnog alkemičara, gdje sam čekao i pio slani čaj s maslacem. Kad se približila večer, redovnik mi je pokretom ruke, bez riječi ukazao na malu sobu gdje mogu spavati. Tijekom idućih dana bio sam, uglavnom, prepušten samom sebi, pa sam lutao kroz polumračne hodnike samostana, dugo šetao po okolni i pridružio se svojim

prijateljima u kuhinji samo onda kad bih ogladnio. Ujutro četvrtog dana mog boravka u samostanu, u mojoj ćeliji se pojavio mladi redovnik i pokazao mi da ga slijedim. Slijedio sam ga kroz mračne hodnike, uz strme stepenice do gornjih regija samostana u koje do tada nisam ulazio. Konačno smo stigli do krova veličanstvenog hrama. Na širokoj terasi, zaštićen portalom, kraj ulaza u najvišu sobu tog kompleksa, bio je ogroman stol oko kojega je sjedio skup redovnika. Dostojanstveni redovnik srednjih godina što je sjedio za stolom, obratio mi se na skoro besprijekornom engleskom. To je bio Nawang-Tsering, tajnik i prevodilac nadstojnika koji mi je objasnio da je njegova Svetost, Dungsey Rimpoche, čuo za moje interese i želi razgovarati sa mnom.

Dok sam čekao svoju audijenciju doznao sam od Nawang Tseringa zanimljivu priču. Ona se ticala prijašnjeg nadstojnika Hemisa koji je u isto vrijeme služio i kao poglavar sekte Dukpa Kargyupa u Tibetu. U vrijeme invazije crvenih Kineza on je nestao. Nadstojnik je u to vrijeme bio zauzet višim studijama u svojoj domovini Tibetu i nije dobio dozvolu da napusti zemlju jer je inzistirao da povede sa sobom i svoje roditelje, umjesto da ih prepusti nesigurnoj sudbini. Nakon nekog vremena komunistička vlada mu je zabranila svaku pismenu komunikaciju. Zadnje što se čulo o visokom lami bilo je da se nalazi u zarobljeničkom radnom logoru.

Petnaest godina nakon tih zadnjih vijesti iz Tibeta, prijašnji nadstojnik je bio proglašen mrtvim i počeli su ga tražiti u obliku mlade reinkarnacije. Šest godina nakon pretpostavljenog vremena smrti, lame su pronašle dvogodišnjeg momčića u Dalhousie (Darjeeling), koji je bio posvećen kao Drugpa Rimpoche, u dobi od dvanaest godina. Dječak je imao starog mentora imenom Dugsey Rimpoche i vrijeme do posvećivanja je proveo u intenzivnom učenju i strogim vježbama.

Dok sam živio s redovnicima, nisam mogao a da ne primijetim visokog čovjeka tridesetih godina koji očito nije bio tibetantskog porijekla, već sudeći prema njegovim crtama lica odnekud sa Zapada. Doznao sam da je mladić Australijanac. Njega je zainteresiralo moje istraživanje, i on mi je poslužio kao prevodilac kod Njegove Svetosti koji je govorio samo tibetanski. Ušli smo u veličanstveno ukrašenu sobu s niskim stropom u kojoj je na malom prijestolju, u pozi Bude, sjedio dostojanstveni starac. Pred njim, na niskom stoliću je stajala bogato ukrašena šalica za čaj. Nakon što sam mu se poklonio na uobičajeni način sa sklopljenim rukama, dozvoljeno mi je da sjednem pred njim na sag. Njegove budne i sjajne oči zračile su dobrotom i mudrošću, a lice ukrašeno bijelom bradom i borama koje su bile kao isklesane. Osmjehivao se. Pokazao sam mu svoju preporuku i pokušao prenijeti starcu kako bi važni ti spisi mogli biti za čitavo čovječanstvo.

Mudri lama me s blagim smiješkom poučio da nadem istinu za sebe prije nego pokušam obratiti svijet. Tada su mi se te riječi činile nejasnima. Austrijanac je preveo samo dio onoga što mi je lama rekao. Na kraju me starac obavijestio da su te spise tražili, ali da ih nisu mogli naći.

Ta novost me pogodila kao grom iz vedra neba i zbunjen i razočaran ja sam se oprostio. Činilo se da će samostan još dugo godina čuvati dragocjenu tajnu.

Kasnije sam saznao da se stari dnevnik dr. K. Marxa, stručnjaka za Tibet iz 19-og stoljeća nalazi u misiji moravske crkve u Lehu. Marxov dnevnik je potvrđivao Notovitchev boravak u samostanu Hemis. Daljnja potvrda tog teksta se pojavila u putopisu lady Henriette Merrick, objavljeno 1931. god. pod naslovom *Na potkrovlju svijeta*.

1890-e god. je poznati oksfordski indolog Max Müller (rođen u Dassau 1823. god.) pokušao Notovitchevo otkriće »raskrinkati« kao falsifikat. Müller, koji osobno nikada nije bio u Indiji, tvrdio je da je kontaktirajući s britanskim kolonijalnim službenicima u Kašmiru ustanovio kako *nigdje nije bilo zabilježeno* da bi neki Evropljanin sa slomljenom nogom ikada bio u nekom od mjesnih samostana. Intelektualna tradicija iz koje je potekao Müller se može najbolje shvatiti ako se pročita pismo koje je 1876-e god. napisao jednom prijatelju. »Indija je zrelija za kršćanstvo nego što su to bili Rim i Grčka u vrijeme sv. Pavla... i ja ću vidjeti da li bih mogao sudjelovati u misiji čiji cilj je uništenje perfidnog indijskog svećenstva i otvaranje vrata kršćanskom učenju.«²⁹

Sir Francis Younghusband, u to vrijeme ambasador britanske krune na dvoru maharadže od Kašmira, sjeća se susreta s Notovitchem na planinskom prelazu Zoji-la. U *Srce kontinenta*, Younghusbans piše (str 214) da su dva muškarca proveli noć u zajedničkom logoru u toku Notovitchevog puta iz Kašmira u Skardu.

Ali tekstove su potvrdili i drugi. Nakon što je pročitao *Nepoznati život*, swami Abhedananda iz Ramakrishna misije u Kalkuti se otputio za Hemis 1922. god. Budući da je bio vrlo skeptičan u pogledu Notovitchevih tvrdnji, on je htio to sam provjeriti. Na svoje čudjenje, našao je te papire i jer je dobro poznao jezik Pali, on ih je izravno preveo. Kasnije je objelodanio svoje nalaze u svojoj bengalskoj knjizi putopisa, *Kashmiri O Tibetti*.

Ruski profesor i umjetnik Nikolaj Roerich, također je 1925 god. posjetio samostan i objavio prikaz manuskripta u svojoj knjizi *Srce Azije*.

I davno prije nego što je Notovitch bio u Hemisu, i to 1854-e god. gospoda Harvey je pisala o postojanju spisa o Issi, u *Pustolovine jedne lady u Tatariji, Kini i Kašmiru*. (Vol. II, str. 136).

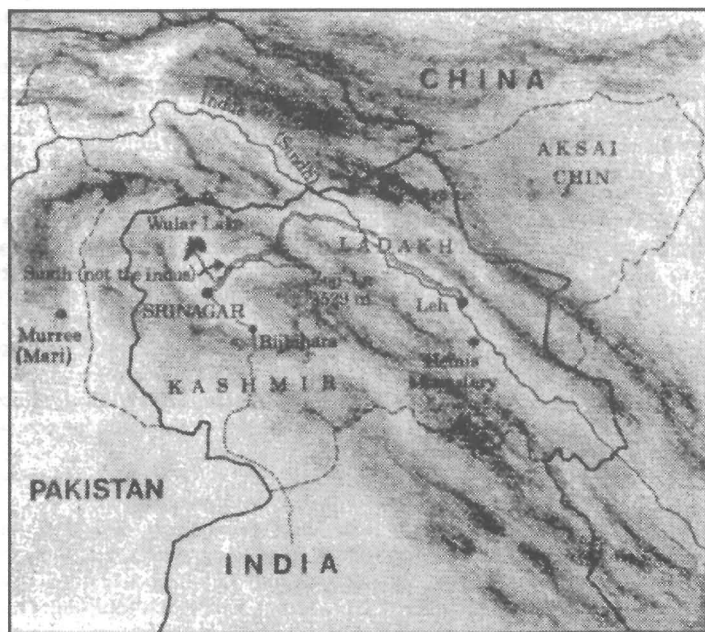
Odmah nakon povratka iz Leha, potražio sam misiju moravske crkve koju su utemeljili 1885-e god. njemački red i braća laici *Herrnhuteri*.

Revni kršćanski misionari došli su u Tibet davno prije tog datuma. Redovnici kapucini su živjeli u Lhasi davno u 14-om stoljeću, nadajući se da će obratiti Tibetance u kršćanstvo, no nisu uspjeli. Kad su kršćanski misionari ispričali Tibetancima kako se je Krist žrtvovao na križu za iskupljenje čovječanstva i kako je na kraju uskrsnuo, Tibetanci su primili čitavu priču kao da se to samo po sebi razumije i ushićeno uzvicknuli; »To je on!«

Pobožni Budisti su bili potpuno uvjereni da je Krist bio inkarnacija Padmasambhave, zapravo ista osoba. Misionari su konačno morali odustati od svojih pokušaja obraćenja stanovništva, ne zato što bi se suočili s prevelikim

otporom, nego naprotiv, zato što je njihovo učenje bilo interpretirano kao daljnja potvrda učenja koje su objavili Sakyamuni, Padmasambhava i drugi budistički sveci.³⁰

Danas među stanovništvom Ladakha ima samo 185 kršćana. Otac Razu, upravitelj kršćanske misije, rođeni Tibetanac, srdačno me primio i ispričao povijest misije, uz čaj i svježe kolače. Otac Razu mi nije mogao pokazati dnevnik zbog kojega sam ja zapravo i došao jer je tajanstveno nestao pred tri ili četiri godine. U to vrijeme je u Lehu boravila delegacija iz Züricha i unuk znamenitog dr. Francke-a (suradnik dr. Marxa) je također proveo neko vrijeme u kući. Ljubazni svećenik nije mogao objasniti nestanak knjige, ali se sjetio da je pred četiri godine izvjesni profesor Hassnain iz Srinagara snimao fotografije važnih stranica (vidi sliku). Hassnain je bio profesor i on je reportera časopisa *Stern* snadbio informacijama za izvještaj koji se pojavio 1973 god.

Indijska provincija Jammu i Kašmir u sjevernoj Indiji)

Nakon proučavanja slučaja nestalog dnevnika u gradskoj knjižnici i knjižnici obližnjeg sela za tibetanske izbjeglice, Chaglamsaru, odlučio sam otići iz »mjesečeve zemlje« Ladakha i vratiti se u idiličnu, »sretnu dolinu« Kašmira. Pješačeći kroz selo Mulbek, prolazi se kraj polureljefa Maitreya-e, spasitelja Budista, čiji je dolazak u budućnosti obećao Sakyamuni, urezanog u okomiti kameni zid visok najmanje 12 metara. Ime Maitreya izgleda srodno aramejskom *Meshia* mesiji kojega židovi i dalje očekuju kao svog spasitelja.

Kašmir nazivaju indijskom Švicarskom zbog njegovih plodnih dolina sa širokim, glatkim jezerima i čistim rijekama koje leže u podnožju »krova svijeta«, okružene šumovitim planinama. Taj raj je sve od drevnih vremena privlačio ljude iz dalekih krajeva, a posebno tijekom zlatnog doba Kašmira, kad su hodočasnici iz svih krajeva svijeta dolazili u zelenu dolinu proučavati učenja Gautame Buddhe, uz noge najpoznatijih učenjaka Kašmira. Kašmir se smatra središtem Mahayana budizma i mjestom najviših spiritualnih i kulturnih vrijednosti. Olujne vatre Islama su ostavile za sobom tek oskudne ostatke velikih samostana, hramova i učenja asketa.

Bez obzira na svoj idilični smještaj, Srinagar je nemiran, bučan i grozničav grad koji bruji od poslovne aktivnosti. Grad leži između nekoliko divnih jezera, na lijevoj obali velikog jezera Dal (Dal-leća) i isprepleten je brojnim vodenim tokovima koji daju Srinagaru ugođaj Venecije Istoka. Znatni dio stanovništva živi u kućama-čamcima koji leže u velikom broju na kanalima starog grada ili su usidreni kraj obala jezera između »plutajućih vrtova«. Kuće-čamci se znatno razlikuju u dizajnu, od jednostavnih »donga« do umjetnički izrezbarenih, luksuznih plutajućih palača sa svim mogućim komforom i udobnošću. Sve zavisi, naravno, o bogatstvu vlasnika. Nedaleko od grada našao sam smještaj na starom, ali neobičnom malom brodiću koji mi je trebao poslužiti kao boravište čitave sezone. Iz tog broda moglo se stići do bilo koje točke u gradu malim, pokrivenim čamcima na vesla tako zvanim »taksijima«. Prava flota čamaca koji pripadaju trgovcima dostavljala je sve potrebno za život. Čak i mala pošta na vodi je svakog dana kružila okolo. Ne treba ni reći kako je takav idiličan ambijent bio divan pa je i privukao mnoge Evropljane i Amerikance da provedu u tim kućama-čamcima dulja razdoblja, bilo da nauče Sanskrit ili da samo uživaju u ljupkoj atmosferi.

Iz mog boravišta sam mogao za deset minuta pješice stići do modernog kašmirskog sveučilišta. Morao sam mnogo vremena provesti na sveučilištu, gdje sam se zadubio u bogatu, zanimljivu literaturu koja se odnosila na moje područje istraživanja. Konačno sam posjetio profesora Hassnaina u njegovom uredu.

Profesor Hassnain je učenjak međunarodnog renomea (doktor indologije i arheologije), autor više knjiga, a u to vrijeme profesor koji je gostovao u Japanu i Sjedinjenim Državama, ravnatelj »Kašmirskog centra za istraživanja budističkih učenja« i član međunarodne konferencije za antropološka istraživanja u Chicagu. U to vrijeme je u svom uredu vršio dužnosti ravnatelja svih muzeja, zbirki i arhiva u Kašmiru. Nakon što sam ga obavijestio o svojim željama i

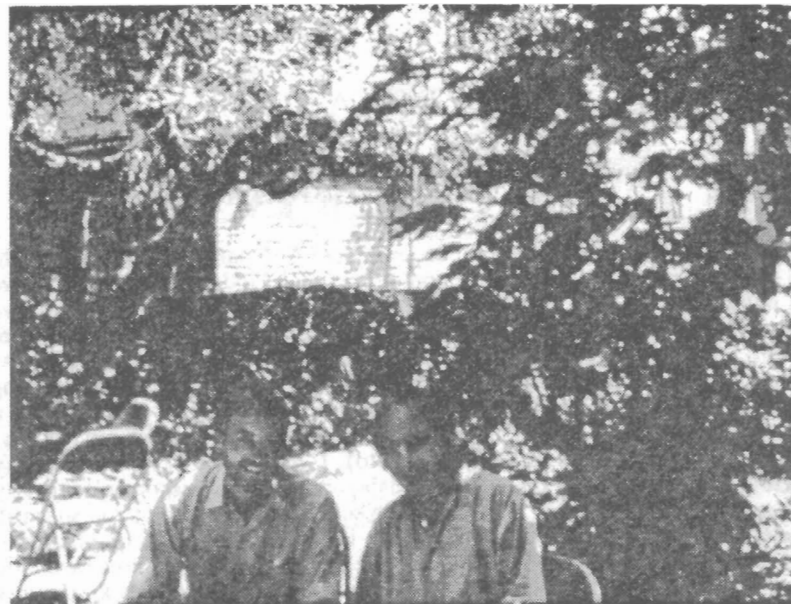
planovima, on mi je s velikim entuzijazmom počeo pričati o svojim vlastitim istraživanjima, a sve sastanke sa drugima prebacio na idući dan. Poslije više sati živahnog razgovora, on je zatvorio ured i pozvao me da ga posjetim u njegovom domu. Usprkos svom visokom položaju profesor Hassnain je ostao jednostavna, skromna i prisna osoba.

Tijekom našeg razgovora, doznao sam sve što je on za vrijeme prošlih dvadeset pet godina otkrio o Isusovom boravku u Indiji. Glavni dio njegovog znanja se temelji na pionirskom djelu *Isus u nebu na zemlji*, plodu desetogodišnjeg truda učenog pravnika Al-Haj Khwaja Nazir Ahmada, a izdanog 1952. god. u Lahore-u.

Sve povijesne činjenice, nalazi, povezanosti i dokazi ostaju nerazumljive i na izgled apsurdne hipoteze, ako se na njih ne gleda u svjetlu najnovijih istraživanja o životu Krista. Dok se ne dokaže neoborivi temelj za povijesnu vjerodostojnost Krista, dotle se ne može ustanoviti da li je moguće da je Isus u svojoj mladosti otišao u Indiju, da li je preživio raspeće i nije li odmah otišao u nebo uzašavši nego se vratio u Indiju i umro od starosti.

Pogled sa »prijestolja Salomona« na Srinagar s kućama-čamcima »plutajućim vrtovima« uzduž obale jezera Dal)

Autor s profesorom Hassnainom u njegovom vrtu u prijestolnici Kašmira Srinagaru

Bez takvog temelja, svatko odgojen u kršćanskoj tradiciji će iako zabavljen, sa suosjećajnim smiješkom odbaciti mogućnost da je Isus živio u Indiji. Teško je otkloniti tijek od gotovo 2000 godina duboko ukorijenjene tradicije. Uprkos tome, samo zato što se ta priča ponavlja dvije tisuće godina, ona ne mora obavezno biti istinita ili potpuni prikaz tih drevnih činjenica.

Možda se može početi tako da se поближе sagleda jedan aspekt koji gotovo i nije podlegao magli mita ili legende, a koji ima za naše pitanje, »Isus u Indiji« iznenađujuću važnost. Ja mislim na prisutnost židovskih plemena istočno od Izraela, čak i u Kašmiru. Počet ćemo tako da još jedanput sagledamo impresivni biblijski lik Mojsija, velikog proroka Starog Zavjeta. Pokušajmo proširiti naš kontekst i tako bolje razumjeti njegovo značenje.

DRUGO POGLAVLJE

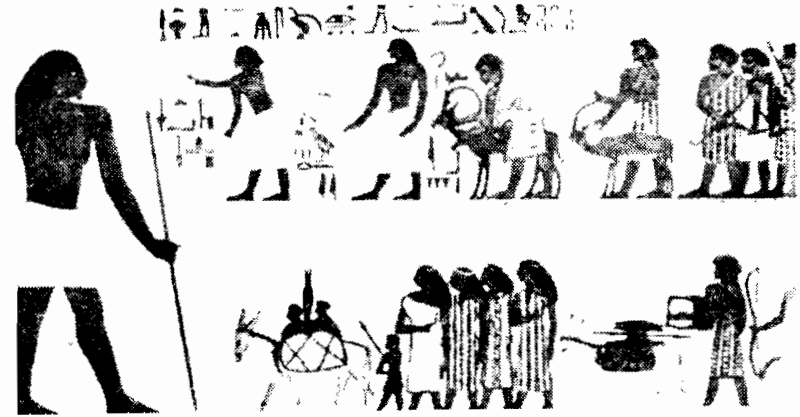
MOJSIJE I DJECA BOŽJA

PORIJEKLO HEBREJA

Suvremeni istraživači smatraju da je izvjesni Abraham, hebrejski patrijarh, bio stvarna povijesna ličnost i da se rodio oko 1700-e god. prije n. e. Bog Jahve mu je zapovijedio: »Idi iz zemlje svoje, iz zavičaja i doma očinskog, u krajeve koje ću ti pokazati.« (Postanak 12,1). Gdje je, međutim, bio prvobitni dom Abrahamovih praotaca? Jedna teorija koju je zastupala Blavatsky, drži da prvi semitski jezici vode porijeklo od ranih fonetskih iskrivljenja drevno-indijskog jezika -Sanskrita. Riječ Adima u sanskritu znači »prva osoba« (adi-najprvi), a *Hava* ili *Heva* bi značilo »ono što život čini potpunim« (hava-žrtveni dar; hevakin = odan nečemu, zadubljen u nešto). U *tajnoj nauci*¹. H. P. Blavatsky ukazuje da su Hebreji bili potomci Chandala, onih Indijaca niskog položaja koji nisu pripadali nijednoj kasti. Mnogi od njih su bili bivši brahmani, koji su tražili utočište u Kaldeji, Ariji (Iran) i u Sindhu i koji su pripadali a-brahmanima-ne-brahmanima i to već negdje od 8000 god-e prije n. e. U vrlo ranom razdoblju svoje povijesti Abrahmi su se pobunili protiv nečovječnosti sistema kasti, ali se nisu mogli izboriti za svoje pravo protiv vladajuće kaste brahmana, na kraju je njihova jedina mogućnost ostala u iseljavanju. Prema 29-om poglavlju Postanka, Abrahamov sin Jakov je otišao u Laban, u zemlju »sinova Istoka«. Osim toga u knjizi Jošue je rečeno da su patrijarsi izraelskog naroda nekad došli sa Istoka (t.j. istočno od Izraela).

»Ovako veli Jahve, Bog Izraelov: nekoć su oci vaši, Terah, otac Abrahamov i Nahorov, živjeli s onu stranu rijeke i služili drugim bogovima. Ali sam ja uzeo oca vašeg Abrahama s one strane Rijeke i proveo ga kroz svu zemlju kanaansku, umnožio mu potomstvo i dao mu Izaka.« (Jošua 24, 2–3).

Nekoliko odlomaka u »Postanku« govori da je Abrahamov stvarni dom bio u oblasti Harana. Prema »Postanku II, 32«, za vrijeme dok je Abraham živio u Haranu, Bog mu je zapovijedio da ostavi svoj dom. Abraham je poslao svog najstarijeg slugu »u moj rodni kraj« kako bi pronašao ženu za njegovog sina Izaka (Postanak 24). Općenito se smatra da je Haran bilo mjesto u donjoj Mezopotamiji koje se sada zove *Eski-Charran*. Međutim, u sjevernoj Indiji postoji gradić Haran, nekoliko km udaljen od Srinagara, prijestolnice Kašmira. U njemu su vršena iskopavanja i pronađeni su ostaci drevnih zidova za koje su arheolozi ustanovili da potječu iz vremena daleko prije kršćanstva. Premda je nemoguće rekonstruirati putovanja nomadskih plemena, i ako se uzmu u obzir sve činjenice, može se zaključiti s približnom sigurnošću da su oko 1730-god. prije n. e. nomadi pod vodstvom Jakova počeli putovati prema Egiptu.

Zidne slike iz egipatske grobnice. Egipatski službenik prima semitske nomade. Semiti su naslikani sa svjetlijom kožom i drugačijim profilom nego Egipćani. S takvom grupom je Josip došao u Egipat.

Egipatski svećenik i povjesničar Manetho ostavio nam je ovaj prikaz: »Neočekivano se sa istoka pojavio narod niskog porijekla, hrabro je ušao u našu zemlju i silom je osvojio, a da nije naišao na ozbiljniji otpor.« Zidne slike u egipatskim grobnicama jasno prikazuju pobjednike, tamnokose ljude sa svijetlom kožom.

Govor sv. Stjepana u Djelima, 7-mo poglavlje, ukratko je prikazao kako je Abraham, židovski patrijarh bio prisiljen ići u zemlju koju mu je Gospodin Slave želio pokazati. On je pošao iz »zemlje Kaldejaca i boravio u Haranu« putujući kroz Mezopotamiju. Moglo bi biti da su nomadske porodice koje je vodio Abraham, nazvale mjesto na sjeverozapadu Mezopotamije gdje su se privremeno smjestili, po njihovom domu. Gonjeni gladu, grupa se konačno uputila u Egipat jer je Abrahamov sin Jakov čuo da »u Egiptu ima žita«. Međutim, grupa je ubrzo bila primorana vratiti se u Palestinu. Premda je između Abrahamovih sinova, Izaka, Ezava i Jakova bilo dosta sukoba, u idućoj generaciji se porodica ujedinila u pleme.

Jakovovih dvanaest sinova prešlo je u Egipat za vrijeme dinastije Hyksos i to opet zbog gladi. Iseljenici su se najprije naselili u provinciji Gošen. U sjeveroistočnom dijelu delte Nila nađeno je semitsko naselje koje datira iz te ere. Prije svega hebrejsko stanovništvo se proširilo po čitavoj zemlji i steklo bogatstvo, utjecaj i moć. Ali prije kraja dinastije Hyksos, 1583-e god. prije n. e. njihov se položaj već pogoršao zbog unutrašnjeg raspada i nesloge.

Tako nalazimo da se izraz »Hebrej« nije u početku primjenjivao na neku nacionalnu ili etničku grupu, nego za bilo koju osobu bez stalnog boravišta i prava, čija je sudbina bila služiti Egipćanima kao jeftina radna snaga (kasnije čak i prisilni rad), kao što se to vidi iz izvora koji potječu iz trinaestog i četrnaestog stoljeća prije n. e.. Točni opisi u »Izlasku« (I11) gdje su preci Izraelci prisiljeni na gradnju gradova Pithona i Ramsesa, vode do zaključka da je Ramses II (1301–1324 prije n. e.) bio taj faraon tlačitelj. U to vrijeme su neka od semitskih plemena ostavila Egipat pod vodstvom Mojsija, u potrazi za zemljom svojih praotaca, tom blagoslovenom zemljom koju im je obećao Bog Jahve.

MANU – MANES – MINOS – MOSES (MOJSIJE)

Stvari mogu postati jednostavnije i jasnije ako uzmemo reprezentativne likove ili »pramčane figure« iz nekih od glavnih kulturnih pravaca Orijenta. Indolozi 19-og stoljeća su dosta duboko proučili te paralele. Tako se čovjek koji je u drevnoj Indiji propisao političke i vjerske zakone zvao Manu. Zakonodavac Egipćana se zvao Manes. Krećanin koji je otišao u Egipat da proučava zakone koje je htio uvesti u Grčkoj se zvao Minos. Voda hebrejskih plemena i onaj koji je proglasio deset zapovijedi se zvao Mojsije. Sva četvorica su stajala kraj kolijevke naroda koji su bili određeni da izvrše ogroman utjecaj u povijesti svijeta. Sva četvorica su ustanovili zakone koji su vrijedili za budućnost i oblikovali temelje svećeničkog, pa čak i teokratskog društva. Svi su oni djelovali prema arhetipskom modelu, što je očito po imenima i ustanovama koje su stvorili i koji pokazuju više od običnih sličnosti.

Manu na »sanskritu« znači: »izvanredan čovjek, zakonodavac«. Sva četiri imena imaju zajedničko sanskrito porijeklo (korijen *man-misao, znati...tako-der osnova za čovjeka, duh itd.*).

U početku svake civilizacije koja se razvija, neki su ljudi pozvani da izvrše veća djela od drugih; oni impresioniraju mase i djeluju tako da izazivaju napredak ili da vladaju. Oni sebi ne dozvoljavaju da ih moć sama po sebi impresionira, moć koja služi kao najviši zakon neškolovanima, a umjesto toga kulturni i spiritualni vođe pokušavaju svoju moć uskladiti s vrhunskim Bićem koje postoji u svijesti svakog čovjeka. Takvi ljudi su obavijeni velom misterije, a njihovo porijeklo i životi se pretvaraju u legende. Njih drže za »proroke« ili »božje poslanike« i oni nanovo formuliraju nejasna otkrovenja prošlosti koja samo oni mogu protumačiti. U njihovim vještim rukama se svaka fizička stvarnost može preobraziti u očitovanje nebeske moći koju oni mogu zazvati ili smiriti po svojoj želji. Čarobnjaci, kako Izraela tako i Indije su na primjer mogli dovesti zmiyu u stanje katepsije, pokazivati je naokolo kao štap i onda je opet vratiti u njeno prvobitno stanje. To je još i sada popularan trik indijskih fakira.

Doslovni pristalice Manuovih stihova koji su se udružili s brahmanima (najutjecajnijom kastom) uključujući i svećenike kako bi oborili vedsku socijalnu strukturu, uzrokovali su pad i propast svoga naroda koji se morao gušiti pod korumpiranom upravom svećenstva. Slično su i biblijski čuvari Mojsijeve usmene tradicije jednostavno preuzeli despotsku ulogu koju su igrali njihovi prethodnici vladajući izraelskim narodom (ili djecom božjom).

TKO JE BIO MOJSIJE?

Etimologija imena Mojsije je sporna. Na egipatskom mos znači *naprosto dijete ili bukvalno »rođen«* (na pr. *Thutmoses*). Prema drugom tumačenju, osnovanom na hebrejskom, to ime je izvedeno od *mo*, voda, i *useh*, spasiti, što odgovara legendi, prema kojoj je Mojsije naden u plutajućoj košari od pruća (Izlazak 2,10). Nemoguće je stvoriti dosljednu sliku povijesne ličnosti, a tradicija je ostavila mnoga pitanja bez odgovora i stvorila daljnje tajne. Povijesno istraživanje Starog Zavjeta je pokazalo da Mojsije nije nikako mogao biti autor pet knjiga koje mu se pripisuju. Petoknjžje je proizvod stoljeća usmene i pismene tradicije. Neslaganja u načinu izražavanja, vrlo mnogo proturječja i ponavljanja, i nepomirljive razlike u temeljnim teološkim načelima su dovoljan razlog da se povjeruje u korištenje različitih izvora. Premda je mrak prohujalih eona mnogo toga učinio nejasnim, možemo ipak biti sigurni da je Mojsije bio stvarni povijesni lik. Možemo pouzdano pretpostaviti da je odrastao na kraljevskom dvoru, da su ga odgojili svećenici, da je stekao visoki stupanj naobrazbe i da je bio utjecajan kao državni činovnik u svim državnim sferama. Mojsije se koristio čudnom mješavinom čiste nauke i neobične magijske prakse, mješavinom prožetom vedskim elementima, kao i elementima egipatske idolatrije. Namjera mu je bila proglasiti postojanje jedinog Boga, Boga Izraela i dokončati obožavanje svih drugih bogova. Bio je prisiljen da se služi »čudesima« da bi dokazao Božju (svoju vlastitu) volju. Grčka i rimska mitologija su bile odbačene kao religiozni korijeni kršćanske vjere, a prikazi o Mojsiju su kao takvi bili prihvaćeni – (premda je teško povjerovati da je osvetnički Bog kojega je Mojsije opisao kao proždriučiji ogranj isti onaj Bog iz Novog Zavjeta.

Ako se netko suprotstavio Mojsiju u njegovoj težnji za moći, taj je bio bez milosti uništen. U takvim likvidacijama vatra se često koristila da se pokaže moć i Mojsije je na prilično zapaljiv način često običavao razjašnjavati svoje mišljenje. Očito da je imao na raspolaganju veliki izbor magijskih trikova. Nakon njegovog pojavljivanja pred egipatskim vračevima (Izlazak 7,8–13), Mojsije je čak stekao slavu kao veliki čarobnjak među drevnim Grcima. U rano kršćansko doba pojavili su se apokrifni spisi koji su dopunjavali Petoknjžje, povezujući njegov magijski sadržaj s Mojsijevim autoritetom. Izdanja »šeste i sedme Mojsijeve knjige« koja su se proširila nakon Kristovog rođenja, vratila su se opet egipatskoj tradiciji donoseći niz magijskih riječi, čarobnjaštva, magijskih molitvi i tekstove koji su sadržali tajne nauke različitog porijekla.

U *Biblijskom Mojsiju*, koji se pojavio 1928. god., Jens Juergens² je dokazao da su egipatski svećenici čak i prije 6000-c god. prije n. e. znali proizvoditi barut i da su ga koristili u vatrometima kao vrstu bengalske vatre. Osim toga, istraživanje engleskog arheologa, profesora Flindersa Petri (Istraživanja na Sinaju 1906-e god.) jasno ukazuju da je Mojsije ne samo vladao egipatskim hramovima, nego i kraljevskim rudnicima na Sinaju, pa prema tome i sumpornim rudnikom »Gnefru« koji je bio u pogonu sve negdje od 5000-e godine prije n. e. Mojsije je saznao za proizvodnju baruta iz tajnih spisa svećenika, a sastav

baruta (sumpor, salitra i ugljen) je sa tehničke točke gledišta bio dosta jednostavan. Tada je, kada su mu njegovi podanici otkazali poslušnost (a on je propovijedao vrlo mnogo »od jutra do večeri«). (Izlazak 18, 13) izazvao proždriučiji inferno koji je sigurno djelovao (Izlazak 19, II:24,17:33,9. Ponovljeni zakon 4,11; 4,24; 4,33; 4, 36; 5,4; 5,5; 5,23; 9,3; 32, 22).

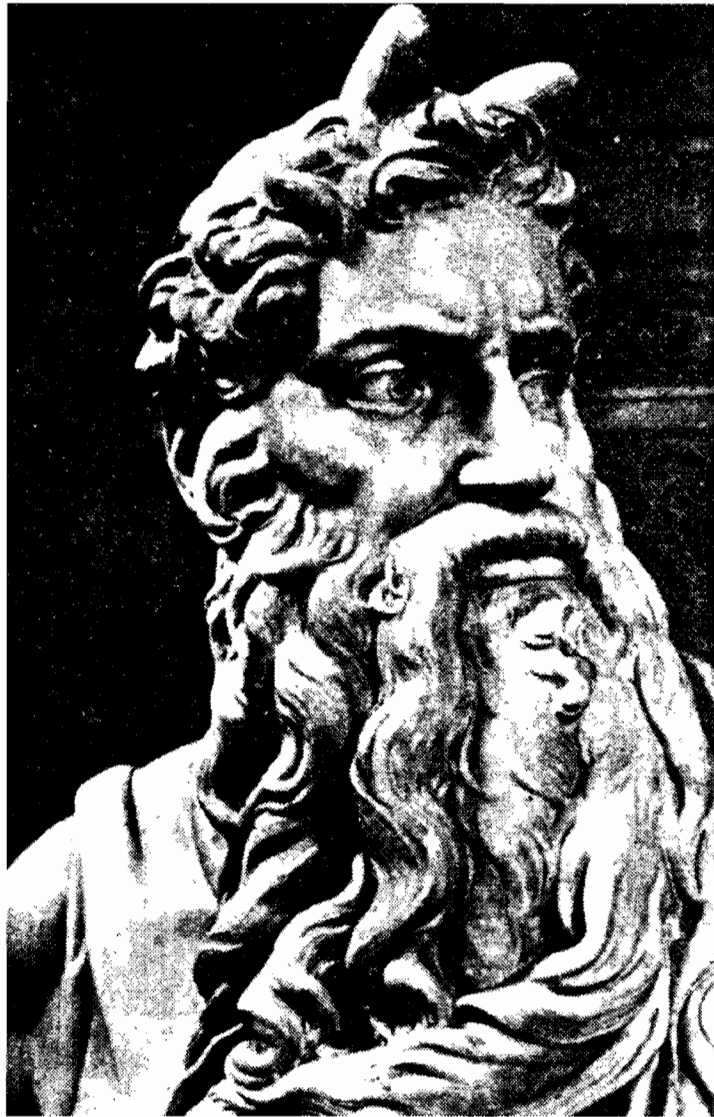
Kao ovlaštenu predstavnik ognjenog Boga Mojsije je mogao zapovijedati po svakoj svojoj želji, a ako ljudi nisu pristajali na žrtve koje su se od njih tražile, onda je bio dovoljan samo obični dokaz božanske moći i mir bi bio uspostavljen. Događaj na brdu Sinaju (Izlazak 19), smrt 250 ljudi u vatri nakon pobune Koraha (Brojevi 16,1–35) i smrt nekoliko tisuća u vatrenoj oluji kada su se pobunili protiv Mojsija (Brojevi 16,36–50), su poznati primjeri takvog dokazivanja moći. Kada su sinovi Aronovi u Svetišću eksperimentirali s »neposvećenom vatrom« koju im Gospodin »nije propisao«, oni su poginuli (Levitiki Zakonik 10,17). Čak je i Mojsije dobio tako teške opekline da mu je lice bilo strašno unakaženo i morao je nositi posebni zavoj. (Izlazak 34,29–35).

Mojsije se i nadalje smatra velikim zakonodavcem, ali Deset zapovijedi zapravo nisu ništa drugo nego sažetak zakona koji su bili na snazi među narodima Bliskog Istoka i Indije mnogo prije Mojsijevog rođenja, a čak su bile u prometu u Babilonu sedamsto godina ranije. Čuveni zakoni babilonskog kralja Hamurabija (1728–1686 god. pr. N. e.) su sadržavali svih deset zapovijedi. Ti su se pak zakoni temeljili na indijskoj Rig Vedi koja je postojala već milenijima prije toga. Misao o sveznajućem, nevidljivom, jedinom Bogu, ocu svemira, biću ljubavi i dobrote, ocu milosrđa, čovjekoljubivosti i vjere postojala je u Vedama i u nordijskoj Eddi davno prije Mojsija. Čak je i Gospodin Zoroaster bio izričito proglašen jedinstvenim.

Papirus iz Prisse (oko tisuću godina prije Mojsija) priča kako je Bog rekao o sebi: »Ja sam onaj sakriveni, stvoritelj nebesa i svih bića. Ja sam veliki Bog koji je stvoren od samoga sebe i bez jednakoga. Ja sam jučer i ja znam sutra. Ja sam zakon za svako biće i suština.« Načelo božanskog jedinstva se u Egiptu nazivalo »ono neizrecivo« davno prije nego što je Mojsije govorio o »bezimennom«. Nuk pu Nuk = »Ja sam koji jesam«. (Usporedi to s prikazima u Izlasku 3,14: »Ja sam koji jesam«.

Nema više nikakve sumnje da je Mojsije stvarno postojao kao povijesna osoba. Ipak se njegova junačka djela uglavnom zasnivaju na mnogo starijim legendama, na pr. staroj legendi arapskog porijekla o drevnom bogu Bakhu, koji je bio spašen iz vode kao Mojsije. Crveno more prešao ne smočivši noge, napisao zakone na kamenim pločama, imao vojske koje su vodili ognjeni stupovi i zračio zrake svjetlosti iz čela.³

Rig Veda sadrži prikaz o Rami koji je svoj narod vodio u srce Azije i na kraju u Indiju, najmanje prije pet tisuća godina. Rama je također bio veliki zakonodavac i moćni junak. On je učinio da izvori izbiju u pustinjama (usporedi Izlazak 17), svom narodu je dao za jelo neku vrstu mane (usporedi Izlazak 16) i suzbio epidemiju pomoću svetog napitka some, indijske »vode života«. Na kraju je osvojio obećanu zemlju (Indija i Cejlon) i izazvao vatrenu tuču protiv kralja. On je stigao na Cejlon preko mosta stvorenog od kopna koje se pojavilo za vrijeme oseke na mjestu koje se još i danas zove Ramin most. Poput Mojsija i Ramu isto opisuju sa zrakama svijetla koje mu izlaze iz glave (plamenovi prosvjeljenja; vidi sliku).

Mojsije

Poput Mojsija i Zoroaster (Zaratuštra) je također imao na raspolaganju svetu vatru, pomoću koje je mogao izvoditi najneobičnije i najrazličitije trikovne. Prema grčkim piscima Exodusu, Aristotelu i Hermundoriusu, Zoroaster je živio negdje oko pet tisuća godina prije Mojsija. On je bio kraljevske krvi kao i Mojsije, i njega su oduzeli majci i ostavili izloženog. Nakon napunjene tridesete godine postao je prorok nove religije. Najavljen grmljavinom gromova, prikazao mu se Bog obučen u svijetlo. Sjedeći na ognjenom prijestolju, na svetoj planini Albordj, okružen plamenovima, Bog mu je najavio svoje svete zakone. Zoroaster je također putovao sa svojim pristašama u daleku »obećanu zemlju«, došao je do obale mora i razdijelio vodu uz pomoć svog Boga, tako da bi Božji izabrani narod mogao preći more po suhome.

Židovski prikazi koji su nam najpoznatiji, počinju iseljavanjem izraelskih plemena iz Egipta pod Mojsijevim vodstvom i traženjem druge zemlje za naseljavanje kao novog nezavisnog naroda. Još se ne zna točno gdje je bila smještena zemlja Gošen (Gosen) u kojoj su se Izraelci najprije naselili, ali morala je biti na istočnoj strani delte Nila. Odlomci iz Biblije spominju promjenu faraona koja se dogodila u to vrijeme. To se podudara s izgnanstvom Hyksosa, na početku osamnaeste dinastije pod Achmosisom I. Izravni put prema sjevero-istoku je morao biti od Mora Trske do Palestine. Filistejci su ipak, prepriječili put. Ostaje tajna zašto Mojsije nije izabrao put za Beer Šebu, najstarije utočište Izraelaca. Bilo kako bilo, on je pobjegao na jug. U trećem mjesecu »Izlaska« je narod stigao do brda Sinaja. Vrlo je vjerojatno da se impresivno Mojsijevo prikazivanje ognjenog Boga Jahve, dogodilo na brdu koje se danas naziva »Jebel Musha« – Mojsijevo brdo. Prema biblijskoj tradiciji, Izraelci su ostali osam mjeseci na brdu Sinaj i onda su pokušali krenuti dalje u »obećanu zemlju«. Pokušaj je međutim propao i izraelski narod je, prema Bibliji, morao čekati u oazi Kades četrdeset godina (ali četrdeset je simbolični broj koji ukazuje na vrlo dugo razdoblje).

U tom času je Mojsije shvatio da neće još dugo živjeti na zemlji i da neće moći voditi svoj narod do kraja na njegovom dugom putu. (Ponovljeni zakon 31,1). Zbog toga je objavio one zakone koji će se u »obećanoj zemlji« morati smatrati svetima, dao uputstva za prelazno razdoblje nakon prelaženja Jordana, izvršio sve druge završne pripreme, održao oproštajni govor i konačno otišao s nekoliko pratilaca prema raju »gdje teče med i mlijeko« da tamo umre (Ponovljeni zakon 34,1-7). Njegova grobnica je ostala nepoznata jer – »nijedan čovjek ne zna za njegovu grobnicu do ovoga dana«.

Postoji vrlo detaljan opis mjesta pa je zato još čudnije da se Mojsijev grob nije mogao naći.

»Poslije toga ode Mojsije s Moapskih poljana na brdo Nebo, na vrhunac Pisege... nasuprot Bet Peoru...«

Čini se isto tako nevjerovatnim da se izraelski narod nije pobrinuo za grobnicu dostojnu svoga velikog spasioca i vode, od kojeg bi morali ostati barem neki tragovi. Ipak tragovi takvog groba stvarno postoje, ali nigdje blizu Palestine. Oni su na sjeveru Indije.

MOJSIJEV GROB U KAŠMIRU

Biblija sadrži pet orijentacionih točaka za mjesto gdje je Mojsije sahranjen (usp. Ponovljeni zakon 34): poljane Moaba, brdo Nebo u planinama Abarima, vrh brda Pisge, Bet-Peor i Hesbon. »Obećana zemlja« je bila namijenjena isključivo samo djeci Izraela, a ne svim Hebrejima (Brojevi 27, 12). Zemlja mora biti iza Jordana. Kad bi se mogla naći mjesta spomenuta u tekstovima, tada bi isto tako bilo moguće odrediti mjesto gdje je bila »obećana zemlja«.

Doslovno značenje Bet-peora je »mjesto koje se otvara«, kao na primjer dolina koja se otvara u ravnici. Rijeka Jhelum na sjeveru Kašmira na perzijskom se zove »Behat«, a mali gradić Bandipur u točki gdje se dolina Jheluma otvara u široku ravnici jezera Wular se prije zvao Bchat-poor. Bet-peor je postao Behat-poor koji se danas zove Bandipur, u predjelu Teksil Sopore, 80 km na sjever od Srinagara, prijestolnice Kašmira. Samo 18 km sjeveroistočno od Bandipura leži malo selo Hasba ili Hasbal. U Bibliji se ono spominje kao Hešbon (Ponovljeni zakon 4,46) i to u vezi s Bet-peorom i Pisgom. Na stijenama Pisge, (sada Pishnag) sjeverno od Bandipura i samo 1,5 km sjeveroistočno od sela Aham-Shariff, postoji izvor, čuven po ljekovitim svojstvima svojih voda. U Bibliji se dolina i poljane Mowu zovu poljane Moaba, a to su idealni pašnjaci, oko pet kilometara sjeverozapadno od brda Nebo. Brdo Nebo je posebna planina u lancu Abarim i uvijek se spominje u vezi s Bet-peorom. Svih pet imena se mogu naći u neposrednoj blizini jedno od drugoga. Sa brda »Nebo«, koje se također zove Baal Nebu ili Niltop, pruža se prekrasan pogled na Bandipur i čitavu visoravan Kašmira.

»Potom mu reče Jahve: 'Ovo je zemlja za koju sam se zakleo Abrahamu, Izaku i Jakovu da ću je dati tome potomstvu. Dopustio sam da je pogledaš svojim očima, ali ti onamo nećeš prijeći'.«

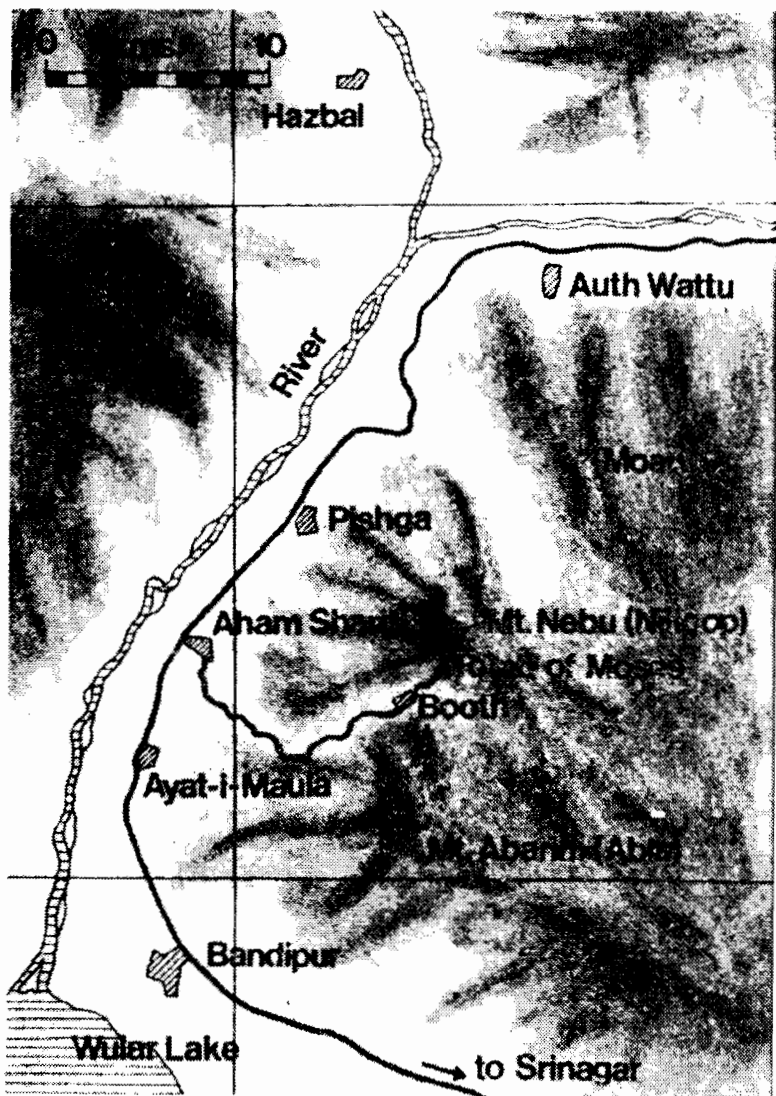
»I Mojsije, sluga Jahvin, umrije ondje u zemlji moapskoj po Jahvinoj zapovijedi. I ukopa ga on u dolini u zemlji nasuprot Bet-peoru. Do dana današnjega nitko nije doznao za njegov grob« (Ponovljeni zakon 34,4–6).

Do sela Aham-Shariff, oko dvanaest kilometara od Bandipura može se još stići kolima. Od Aham-Shariffa treba ići pješice ako se želi doći do malog sela Booth na podnožju brda Nebo. Penje se oko jedan sat uz stalno uspinjanje, po jedva vidljivoj stazi, prema zapadu. Oblik brda i raskošna vegetacija vrlo podsjećaju na evropske brežuljke. Kad se prede nekoliko polja, stiže se do malog sela Booth, izravno pod brdom Nebo, koje mještani još zovu Baal Nebu. »Wali rishi« je ovlašteni čuvar groba i on vodi strance do mjesta s nekom vrstom neograđenog vrta iznad sela, u kojem je izgrađen mali mauzolej. Skromna koliba služi kao grobnica jedne muslimanske svete, Sang Bibi, ženske isposnice i dviju njenih sljedbenica. Nešto sa strane, u sjeni malog drvenog zdanja jedva se primjećuje kamen u obliku stupa koji strši oko metar iz zemlje i koji je skoro potpuno pokriven travom: *nadgrobni kamen Mojsijev*.

Wali riši objašnjava da su se rišiji iz dubokog poštovanja brinuli za grob

preko 2700 godina. I stvarno, grob je blizu poljana Moaba, blizu vrha Pisge, na brdu Nebo, nasuprot Betpeoru, a sa tog mjesta puca prekrasan vidik na svježu, cvatuću zemlju, uvijek zelenu u kojoj teku »med i mlijeko«, pravi raj. U tom kraju kao i u drugim dijelovima Kašmira postoje brojna mjesta s biblijskim imenima, a neka od njih se zovu »Muquam-i-Musa«, to jest »Mojsijevo mjesto«. Na sjeveru od Pisge leži malo selo Pisga (Ponovljeni zakon 4,44–49) koje se danas zove Hasbal, a južno od Srinagara kod Bijbihare postoji mjesto na obali rijeke koje se i danas zove »Mojsijevo kupalište«. Tamo se može vidjeti čarobni kamen, nazvan Ka-Ka-Bal ili Sang-i-Musa (Mojsijev kamen). Kamen je težak približno 70 kg i prema legendi se taj kamen diže sam od sebe i lebdi u zraku oko metar visoko, ako ga jedanaest ljudi dotaknu jednim prstom uz istovremeno izgovaranje čarobne formule »ka-ka,ka-ka«. Broj jedanaest zajedno s kamenom predstavljaju izraelska plemena.

Još se jedno mjesto nazvano po Mojsiju nalazi blizu Auth Wattu (osam staza) u blizini Handwara Tehsila. Klisure nedaleko sliva rijeka Jheluma i Sindha (ne Indus), sjeverno od Srinagara, blizu Shadipura se zovu Kohna-i-Musa »Mojsijev kamen temeljac«. Vjeruje se da se na toj stijeni Mojsije odmarao. Ayat-i-Maula (Aitmul = božji znak), oko tri kilometra sjeverno od Bandipura je još jedno od mjesta za koje se smatra da se i tu odmarao Mojsije.

Skica koja pokazuje predio oko Mojsijeveg groba brdo Nebo, obronke Pisge, planine Abarima (Abu/Abul), Bandipur (Bet-peor), Hasbal (Hebšon, Auth Wattu, Ayat -i- Maula, Moab i Aham Sharif).

OD OSVAJANJA DO PROGONSTVA

Nakon Mojsijeve smrti dvanaest je izraelskih plemena postepeno pojačalo svoju vlast nad Kanaanom. Pod vodstvom Jošue ona su u trinaestom stoljeću prije n. e. postigla potpunu hegemoniju, a poslije je zemlja bila pod izraelskom ždrijebom. Proces stjecanja i prilagodavanja zemlje trajao je nekih 150 godina. U pjesmi Deборе (suci 5, 8) kaže se da ima oko četrdeset tisuća Izraelaca koji vladaju moćni diktatori, suci, i to u skladu s Mojsijevim zakonom. Ali vlast sudaca nije trajala dovoljno dugo da bi preobrazila nestalne nomade u jedinstven narod. Izraelci su trebali kralja koji će ih voditi snažnom rukom. Samuel, posljednji od sudaca je napokon pomazao Šaula za kralja Izraela, krajem jedanaestog stoljeća prije N. e. Ali tek za vladavine kralja Davida, oko prve polovine desetog stoljeća, Izrael je napokon postao jedinstvena država s prijestolnicom Jeruzalemom. Tijekom kraljevanja Davidova sina Salomona sagrađen je znameniti hram.

Salomon je stekao svjetsku slavu zbog svoje mudrosti. Međutim, biblijski spisi pripisani njemu sigurno su bili napisani nakon njegova vremena. Šteta je što ne znamo kojim je on učiteljima mogao zahvaliti za svoju mudrost.

Helena Petrovna Blavatsky napisala je u »Razotkrivenoj Izidi«⁶ o Salomonu: »Salomon, slavijen od potomstva (prema povjesničaru Flavijusu Josephusu: Starine, Vol. VIII, poglavlja 2 i 15) svoje magijsko umjeće i znanje stekao je u Indiji od Hirama, kralja Ofira, a možda i od kraljice od Sabe. Njegov prsten, poznat kao *Salomonov pečat* i čuven zbog svog utjecaja na mnoge duhove i demone u starim narodnim legendama je također indijskog porijekla.«⁵

Blavatsky zatim citira iz poglavlja prirodopisa Travancore⁶ iz knjige dr Mateera *Zemlja milosrđa*. Objašnjavajući pozadinu imena ptice pauna, pisac nanovo osvjetljava svete spise. Kralj Salomon je poslao flotu u Taršiš i ona se vratila nakon više godina, natovarena zlatom i srebrom, slonovom kosti, majmunima i paunovima (I Kraljevi 10,22). Riječ koja se u hebrejskoj Bibliji koristila za pauna je bila »tukki«. Pošto Židovi naravno nisu imali svoje vlastite riječi za tu divnu pticu prije nego što ju je kralj Salomon doveo u Judeju, »tukki« je bez sumnje bilo jednostavno preuzeto od »toki«, riječi za pauna na južnoindijskom jeziku Tamil. Na hebrejskom riječ za majmuna je »koph«, na indijskom je »kaphi«. U južnoj Indiji je slonovače bilo u izobilju, a ziato se moglo naći u rijekama indijske zapadne obale (Karnataka do danas isporučuje 90% cjelokupne proizvodnje zlata Indije). Salomonovi brodovi su se navikli ploviti na Istok. Moglo bi se dodati da su osim zlata i srebra, majmuna, slonovače i pauna, kralj Salomon i njegov prijatelj Hiram donijeli kući još i druge egzotične suvenire a s njima i njihovu »magiju« i »mudrost«.⁷

U prvoj Knjizi Kraljeva piše da je Salomon poklonio Hiram, kralju Tira, dvadeset gradova, među njima i Kabul koji je nekad bio dio velike indijske imperije. Na brdu iznad grada Srinagara se nalazi mali hram, nazvan »Takht-i-suleiman«, prijesto Salomona. Prema jednom natpisu, »novi hram« je 78-e god.

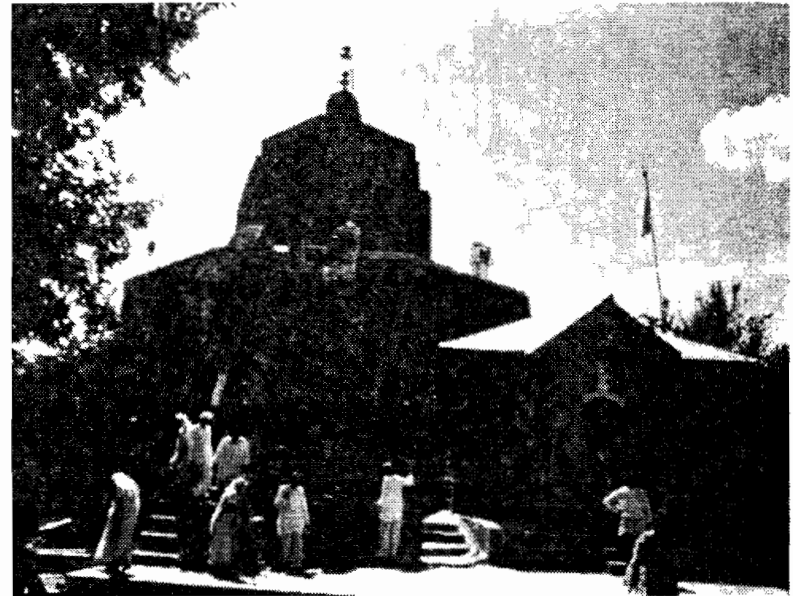
prije n. e. restaurirao kralj Gopadatta (također nazvan Gopananda) na temeljima starog, porušenog zdanja. Tradicija nam priča da je Salomon posjetio zemlju (Kašmir) i da je on bio taj koji je razdijelio brdo Barchmoleh i time stvorio izlaz vodi koja je kasnije oblikovala jezero Dal i da je isto tako izgradio malu građevinu (Takht-i-Suleiman) koja je i danas poznata kao Salomonov prijesto* (vidi sliku).

Mjesno muslimansko stanovništvo još i sada poznaje drugo ime za Kašmir: »Baghi Suleiman« Salomonov vrt.

Kad je negdje oko 930-e god. prije n. e. Salomon umro, naslijedio ga je njegov sin Rehoboam. Odmah je nakon njegova dolaska na prijesto, izbila pobuna pod vodstvom izgnanika Efraćanina Jeroboama zbog visokih poreza koje je tražila kraljevska kuća. Posljedica pobune bila je da su sjeverna plemena stekla nezavisnost i da se carstvo podijelilo na dvoje. Deset sjevernih plemena je postavilo Jeroboama za svog vođu i nazvalo svoje carstvo kraljevstvom Izraela. Preostalim dvama južnim plemenima vladala je Davidova kuća koja je svoje kraljevstvo nazvala Judejom. Dvije bratske države su 250 godina postojale jedna uz drugu kao neprijatelji. Kako su se Hebreji stalno selili, tijekom 400 godina stanovništvo je naraslo na oko 300.000 ljudi. Tijekom takozvanog doba kraljeva nijedna od dvije države nije uspjela savladati unutrašnje nemire i napade susjednih država.

Za vrijeme kraljevske dinastije Jehu (845–747 prije n. e., Izrael su tijekom godina najprije okupirali Asirci pod Šargonom Drugim, a na kraju razorili osvajanjem prijestolnice Samarije 722-e god. Judeja je preživjela još stotinu godina kao vazalna država koja je plaćala danak, sve dok babilonski kralj Nabukodonozor nije zauzeo Jeruzalem i razorio grad 587-e god. prije n. e. što je označilo kraj države Judeje. Pobjednici su uz upotrebu grube sile istjerali stanovništvo. Dva plemena, Judino i Benjaminovo, koja su sačinjavala kraljevinu Judeju su bila podijeljena i Nabukodonozor ih je prognao u Babilon. Perzijski kralj Kir II je kasnije dozvolio oko polovici izgnanika da se 535-e god., prije n. e. vrate u svoju zemlju nakon 50 godina progonstva.

Oni koji su 130 godina ranije bili deportirani iz sjeverne države Izrael, imali su sasvim drugačiju sudbinu. Deset plemena koja su Asirci istjerali, veći dio stanovništva, krenulo je prema istoku i o njima se nikada više nije ništa čulo. »Odveo je Izraelce iz njihove zemlje u sužanjstvo u Asiriju, gdje su ostali do današnjeg dana (II kraljevi 17,23)«. Oni su ušli u povijest kao deset izgubljenih izraelskih plemena i do danas se smatralo da su potpuno nestali, bez ikakvog traga. Brojni neoborivi dokazi ukazuju da je većina »izgubljenih plemena« nakon stoljeća lutanja i političke zbrke, stigla u obećanu, »hvaljenu« »zemlju otaca«, sjevernu Indiju gdje su našli mir i spokojstvo do današnjeg dana.

Takht-i-Suleiman, Salomonov prijesto na brdu Barchmoleh, koji je restaurirao 78-e god. prije n. e. kašmirski kralj Gopadatta.

DJECA IZRAELA (POTOP SE DOGODIO U KAŠMIRU)

Prema biblijskoj genealogiji Abraham je bio izravni potomak Noe, Božjeg odabranika kojem je jedinom bilo dozvoljeno da sa svojom porodicom preživi potop. Biblijske legende ne ukazuju na porijeklo Abrahamovog oca, nego samo vode genealoško porodično stablo čovječanstva unatrag sve do Noe i prirodne katastrofe, velikog potopa. Vršeci iskopavanja u oblasti Ur, u Mezopotamiji, arheolozi su naišli na sloj gline debeo 2–3 metra; ispod i iznad naslage nađeni su komadići tkanine, ali sloj gline ukazuje samo na pojavu lokalne poplave u oblasti Ur. Dokument iz Ninive, ispisan klinastim pismom opisuje kraj katastrofe.

»I čitavo čovječanstvo se pretvorilo u glinu.

Zemlja je postala ravna kao krov.«

Taj sloj gline je bio upotrebljen kao dokaz za biblijski potop i vrlo bi se zgodno uklopio u biblijsku povijest da arheolozi nisu procijenili da je datum tog potopa bio približno 4000-e god. prije n. e. Može se sa sigurnošću tvrditi da semitska pastirska plemena u to doba još nisu bila stigla u zemlju dviju rijeka.⁹ Prema tome oni nisu mogli preživjeti potop i kasnije svjedočiti o njemu kao očevici. Biblijski potop je morao dakle, biti neki drugi potop. Kako je potop dio univerzalne tradicije, opisuje se u mitologijama raznih naroda. Na zemlji je bilo mnogo ledenih doba, a vjerojatno je bilo i brojnih nepoznatih potopa s različitim uzrocima.

U sumerskom epu Gilgameš koji je otkriven na prekretnici stoljeća u ruševinama drevne ninivske knjižnice i koji je napisan klinastim, pismom na pločama od pečene gline, junak Utnapištim preživljava potop. Utnapištim je Noa Sumeraca, a potop se opisuje kao nešto što se dogodilo po volji bogova. U tom prikazu kao i u Bibliji čovjek gradi lađu prema savjetima bogova i tako preživljava potop koji uništava sve živo oko njega.

Alexander von Humboldt napominje da Peruvijanci imaju istu legendu, a u prikazu potopa s Polinezije, junak se čak i zove Noa. U svijetu postoji više od 250 prikaza legendi o potopu. Međutim, pitanje koji je od njih potop iz biblijskih prikaza?

Budući da su indijske Vede sigurno najstarije objave ljudske povijesti, bilo bi logično pretpostaviti da je vedski prikaz potopa bio prvi koji je postojao. Potop se javlja kao legenda u indijskim spisima, ali nije nepovrediv. Mahabharata (Velika pjesma) opisuje događaj ovako: »Prema Gospodinovom predskazivanju zemlju je naselio čovjek. Potomstvo Adamisa i Heve je ubrzo postalo tako brojno i pokvareno, da više nisu mogli šivjeti u međusobnom miru. Zaboravili su Boga i njegovo obećanje i čak su se i bunili protiv njega. Gospodin (Brahma) je zbog toga odlučio kazniti svoja stvorenja kako bi to poslužilo kao primjer budućim generacijama. Potražio je čovjeka dostojnog da bude spasen zbog nastavljanja i produžavanja vrste. Njegov izbor je pao na Vaivasvatu, i on

ga je obavijestio o svojoj volji. Na obali svete rijeke Virin, Vaivasvata je spasio ribicu koja se kasnije otkrila kao avatar (inkarnacija boga) Višnu. Riba je upozorila pravednika da je kraj svijeta blizu i da su njegovi stanovnici osuđeni. Višnu, u obliku ribe, tada je naredio Vaivasvati da izgradi lađu za sebe i svoju porodicu. Kad je lađa bila gotova, Vaivasvata je u nju uveo članove porodice, uzeo sve vrste sjemenja i parove svih životinja. Počele su velike kiše i rijeke su se izljevale. Tada se uz pramac arke postavila velika riba s rogom na glavi i sveti je čovjek pričvrstio pramac za njen rog. Riba je tada vukla brod sigurno kroz bijesnu stihiju dok nije neoštećen pristao na vrhuncima Himalaja« (usporedi Postanak 6). Broj dana potopa se poklapa s brojem u Mojsijevom prikazu (40 dana).

Njemački naziv za veliki potop »die Sintflut« ima nejasnu etimologiju. Tradicionalno znanje tvrdi da je »Sint« u staronjemačkom jednostavno značilo »Veliki potop«, što se kasnije pretvorilo u »Sündflut, – potop grijeha« – prilično nezadovoljavajuće objašnjenje.

Ipak postoji uvjerljivije objašnjenje. Sindh je samo staro ime za moćnu rijeku kojoj čitavi potkontinent Indije duguje ime Indus. U drevna vremena pojam Indija se odnosio na zemlju koja se prostirala daleko izvan njenih sadašnjih geografskih granica. Tibet i Mongolija su također pripadali Indiji, a uključen je bio i sadašnji zapadni Iran. Ako se gleda sa zapada, Sindh-Indus je najmoćnija rijeka koju treba prijeći da bi se stiglo u Indiju. Tekući od sjevera prema jugu, Indus teče kroz Pakistan i ogromnom deltom utječe u Arapsko more. »Druga strana potopa«, mjesto Abrahamovog porijekla je svakako moglo biti zemlja iza Indusa (usporedi Jošua 24,2–3) koji služi Indiji kao prirodna granica sa zapadom.

Danas Sindh označava provinciju u dolini Indusa u jugositočnom Pakistanu, koja se prostire uz granicu indijskog Punjaba, zemlju četiriju rijeka čija je prijestolnica Karači. Oblast se prostire na 140.000 km² i neobično je plodna zbog stalnih navodnjavanja.

U sjevernoj indijskoj provinciji Kašmiru postoji još jedna rijeka imenom Sindh. Drugi Sindh nije tako glasovit kao njegov veliki brat, Indus, ali možda isto tako može objasniti značenje riječi »Sintflut«. Taj Sindh teče prema sjeveru, od grada Srinagara, kroz predjele koji se vide s brda »Nebo« s kojega je Mojsije ugledao raj prije svoje smrti. Izvor malog Sindha se nalazi blizu špilje Amarnatha, cilju velikih hodočašća za vrijeme punog mjeseca u kolovozu svake godine. Prema legendi je indijski bog Šiva na tom mjestu uputio svoju ženu Parvati u tajnu stvaranja. Ako se tok rijeke prati nizvodno, nakon tri dana pješačenja stiže se do sela Sonamarg, još na 2600 m visine, »zlatne livade« koju je Notovitch prošao na svom putu za Ladakh preko prijelaza Zoji-La, a on se nalazi na visini većoj od 3500 m. Staza uz rijeku vodi od Sonamarga prema Srinagaru, udaljenom 84 km, putem preko drevnih drvenih mostova, kroz mala sela s raskošno zelenim livadama, stablima kajsija, krušaka i jabuka. Umjetnički izrezbareni prozorski okviri i urešeni drveni krovovi ukazuju na blagostanje ovog kraja. Čim se više približava Srinagaru, tim se dolina čini plodnijom. Nakon sela Kanagan dolina je bogata širokim terasama riže i žitnim poljima koja se steru do Gandarbala, na lijevoj obali Sindha.

Sve u svemu, Kašmir se čini ogromnim rajskim vrtom, a velika močvarna područja i široka, plitka jezera svjedoče o divovskoj poplavi u davno prohujalim vremenima.

DA LI JE KAŠMIR »OBEĆANA ZEMLJA?»

Prema Bibliji raj, mjesto stvaranja je ležalo prema istoku. I Jahve, Bog zasadi vrt na istoku u Edenu i u nj smjesti čovjeka koga je napravio.« (Postanak 2,8). Idući odlomak pobliže označuje položaj edenskog vrta spominjući četiri rijeke: »Rijeka je izvirala u Edenu i natapala vrt, odakle se granala u četiri kraka (Postanak 2,10). U Mezopotamiji, zemlji između dviju rijeka, koja se obično smatra edenskim vrtom, postoje samo dvije rijeke kao što to ime kaže.

U suprotnosti s tim, sjeverna Indija se danas može pohvaliti s pet velikih rijeka, sve pritoke Indusa (Sindha) koje daju oblasti njezino ime, zemlja pet rijeka, Punjab. Od 1947-e god. je provincija politički podijeljena na indijsko i pakistansko područje. Pet pritoka Indusa, sve na lijevoj strani rijeke zovu se Jhelum, Chenab, Ravi, Beas i Sutlej. Punjab je bio područje najranije indijske civilizacije (Hinduska kultura potječe od oko 3000 g. prije N. e), a arheolozi su pronašli u Kašmiru tragove civilizacije koja datira od prije 50.000 godina.

1983-e god. je poznati sirijski povjesničar, prof. K. S. Salibi, u Njemačkoj izdao svoju knjigu »Biblija je došla iz Asirije«. U njoj on znanstvenom točnošću dokazuje da Palestina ni u kojem slučaju nije mogla biti zemljom porijekla biblijske povijesti. U svojim jezičnim istraživanjima Salibi zaključuje *da se samo mali broj od tisuća biblijskih imena može pronaći u Palestini* (str. 35).

»Više od jednog stoljeća su se tragovi Hebreja tražili u Mezopotamiji, a također i tragovi koji bi ukazali na njihovu pretpostavljenu migraciju odande, preko sjeverne Sirije do Palestine, ali se zapravo nikada nisu pronašli« (str. 35). »Rekonstrukcija rane židovske povijesti u Palestini iz kanoničkih tekstova hebrejske Biblije ili drugih izvora nije moguća.« Salibi je također pronašao da se u Starom Zavjetu spominju životinje i minerali kojih uopće nema u Palestini.

Kašmir, na svom jeziku znači »raj na zemlji«. Međutim, etimološki se može interpretirati na različite načine.

Kuš je bio unuk Noe, čiji su potomci trebali naseliti zemlju i po sebi nazvati krajeve u kojima su se naselili. Prema prikazu stvaranja: »Drugoj je rijeci ime Gibon, a protječe kroz zemlju Kuš (Postanak 2,13). Sva su imena – spomenuta u Bibliji – prošla kroz brojne izmjene zbog utjecaja mnogih i različitih jezika te njihovih jezičnih promjena. »Kuš« iz Biblije bi lako mogao postati »Kaš«, a »mir« ima vrlo različita značenja. Na ruskom »mir« znači okrug u općini, na turskom je »mir« počasni naslov, a na perzijskom »mir« znači nešto vrijedno, dragulj. Oblasti koje su naselili potomci Noe zapisane su u desetom poglavlju Postanka koje nam također kaže da »se granica Kanaanaca protezala sve do Leše« (Postanak 10,19)... Lhasa je glavni grad Tibeta...

Međutim, postoji i drugo tumačenje koje se zasniva na hebrejskoj riječi Kaser, (također Kašir ili Košer), a znači besprijekoran, naročito kad se primijeni na hranu. Prema židovskom zakonu (Levitski zakonik 11, Ponovljeni zakonik 14), mogu se jesti samo životinje zaklane ritualno s ispuštanjem krvi. Ljudi koji su se podvrgavali tako strogim pravilima i tako se razlikovali od ostalih, nazivali su se Kašer, kao i zemlja koju su nastanjivali; kasnije se Kašer pretvorio u Kašmir.

Jedno tumačenje se vraća imenu sveca »Kašjape« za koga se drži da je živio u toj oblasti pred mnogo vijekova. Kašjap znači na sanskritu »kornjača«. U drevnom indijskom pogledu na svijet zemlja se uspoređivala s leđima kornjače koja pliva po vodi, a »Kašjap« je bilo istovremeno i ime Boga i njegova božanskog naroda koji je nastanjivao tu zemlju. »Djeca božja«, koja se na hebrejskom zovu »Izrael«, na sanskritu se zovu »Kašjab«. »Kašjab-Mar« (Božja zemlja) je na kraju postala Kašmir.

DESET IZGUBLJENIH PLEMENA IZRAELOVIH

Zapad je počeo pokazivati dublji interes za zemlje Srednjeg Istoka tek negdje u devetnaestom stoljeću, i to je očito bila posljedica kolonizacije. U to vrijeme su počeli stizati neobični izvještaji o plemenima u najdaljim predjelima Sjeverne Indije koja su očito bila židovskog porijekla.

Svećenik Joseph Wolff poznavalac prava i teologije pripovijeda u svom djelu u dva sveska *Prikaz misije za Buharu u godinama 1843–45*, sv. 1, str. 13¹⁰. Svi Židovi u Turkestanu tvrde da su Turkmeni potomci Togarma, sina Gomera koji se spominje u Starom Zavjetu. (Postanak 10,3). I na 14-oj stranici: »U Buhari ima oko 10000 židova Glavni rabin me uvjeravao da Buhara znači Habor, a da je Balkh Halag (2 Kraljevi 17,6). Za vrijeme strahovlade Džingiskana, svi su pismeni prikazi bili uništeni.«

Izvještaj se nastavlja: »U Boku ima drevnih legendi po kojima su neka od deset izgubljenih plemena otišla čak do Kine. Ja sam posebno ispitivao Židove o toj važnoj činjenici. (Str. 15).

»Neki Afganci drže da su potomci Izraela. Prema njihovim prikazima, Afgaun je bio nećak Asafa, sina Barahije koji je sagradio Salomonov hram. Potomske tog Afgauna je Nabukodonozor odveo u Babilon jer su bili Izraelci. Odande su bili odvedeni u planine Fores u Afganistanu, a kasnije su silom obraćeni na Islam. Oni imaju knjigu *Majmoa Alansab*, Genealošku zbirku na perzijskom jeziku.« (str. 16).

»Bio sam iznenađen da narednik Riley smatra Afgance narodom izraelskog porijekla.« (str. 19).

I na kraju, 56-oj str. Wolff je napisao: »Proveo sam šest dana s djecom Rahaba, Bani Arbal. Djeca Izraela iz plemena Danovog koja žive s Terim Hatramawlom su također bila nazočna.«

Francuski učenjak, G. T. Vigne koji je mnogo putovao, (član kraljevskog geografskog društva), napisao je u *Osobnom prikazu putovanja u Čuzin, Kabul u Afganistanu*¹¹: »Otac Ermije je bio otac Afganaca. Bio je suvremenik Nabukodonozora, nazivao se Beni Izrael i imao četrdeset sinova. Jedan njegov potomak u trideset četvrtoj generaciji se zvao Kis i bio je suvremenik proroka Muhameda.«

Dr. James Bryce i Keith Johnson bilježe na 25-oj strani svoga *Razumljivog opisa zemljopisa*¹² pod naslovom *Afganistan* da Afganci vode svoje porijeklo unatrag do izraelskog kralja Šaula i nazivaju sebe »Ben-i-Izrael«.

Prema A. Burnesu, legende o Nabukodonozoru potvrđuju da su oni bili prebaćeni iz svete zemlje u Ghore, u sjeveroistočni Kabul. Oni su ostali Izraelci do 682-e god. n. e. kad ih je arapski šejk Khalad-ibn-Abdalla obratilo na Islam.

Postoji mnogo dodatne literature o naseljavanju Hebreja u Afganistanu i susjednim područjima. Jedno od najvažnijih djela su *Izgubljena plemena* od dr. Georgea Moorla¹³ koji je u Indiji našao brojne hebrejske natpise. Kraj Taxile, u Sirkapu, danas Pakistanu, otkriven je kamen s natpisom na aramejskom jeziku kojim je govorio Isus. (vidi sliku).

Polovinom devetnaestog stoljeća u Engleskoj je osnovano društvo koje se isključivo bavilo ponovnim otkrivanjem deset izgubljenih izraelskih plemena-Londonsko identifikacijsko društvo. Većina radova britanskih autora je došlo iz tog društva. Bilo bi suvišno nabrajati sve autore i radove, njih tridesetak na broju, da bi se dokazalo da je kašmirsko stanovništvo izraelskog porijekla. Moglo bi se navesti više od tri stotine imena, plemena, klanova, porodica, pojedinaca, sela, oblasti, imanja i ostalih zemljopisnih pojmova iz Starog Zavjeta koji su jezično vrlo srodni istim ili sličnim imenima u Kašmiru i njegovoj okolini.

Ime u Kašmiru	Biblijsko ime	Upućivanje na Bibliju
Amal	Amal	Ljetopisi I 7,35
Ašeria	Ašer	Postanak 30,13
Attai	Ataj	Ljetopisi I 12,11
Bal	Baal	Ljetopisi I 5,5
Bala	Bala	Jošua 19,3
Bera	Beera	Ljetopisi I 5,6
Gabba	Gaba	Jošua 18,24
Gaddi	Gadi	Brojevi 13,11
Gani	Guni	Ljetopisi I 7,13
Gomer	Gomer	Postanak 10,2
... i tako dalje		

Mjesto u Kašmiru (Provincija)	biblijski	upućivanje ime
Agum	(Kulgam)	Agur
Ajas	(Srinagar)	Aja
Amonu	(Anantnag)	Amon
Amariah	(Srinagar)	Amarja
Aror	(Awantipur)	Baalpeor
Behatpoor	(Handwara)	Bet-peor
Birsu	(Awantipur)	Birša
Harwan	(Srinagar)	Haran
... i tako dalje!		
		Mudre izreke 30,1
		Postanak 36,24
		Kraljevi I 22,26
		Ljetopisi I 23,19
		Brojevi 25,3
		Ponovljeni zak. 34,6
		Postanak 14,2
		Kraljevi II 19,12

Stanovnici Kašmira su drugačiji u svakome pogledu od drugih rasa u Indiji. Njihov izgled, njihove crte lica, njihov način života, njihovo ponašanje, njihova etička načela, njihov karakter, njihovo odijevanje, njihov jezik, običaji i navike su tipično izraelskog porijekla.

Profili dvojice mladića jasno pokazuju razliku rasa Sjeverne Indije. Arijsko porijeklo (desno, s turbanom), semitsko porijeklo (lijevo).

Kašmirci nikada ne upotrebljavaju mast ili loj za prženje i pečenje, kao Izraelci, oni upotrebljavaju samo ulje. Većina Kašmiraca daje prednost kuhanoj ribi, zvanoj »phari« kao uspomeni na vrijeme prije njihova izlaska iz Egipta. »Sjećamo se kako smo u Egiptu ribe jeli badava.« (Brojevi 11,5). Mesarski noževi u Kašmiru imaju oblik polumjeseca, što je tipično za Izraelce, a čak i vesla lađara (Hanji) imaju tipični sroliki oblik.

Muškarci nose iste neobične kape karakterističnog židovskog oblika (jarmulka), a odjeća starih žena u Kašmiru je vrlo slična odjeći starih Židovki; i jedne i druge nose marame za glavu i pojaseve. Poput mladih Židovki, kašmirske djevojke običavaju stajati držeći se za ruke, u dva reda, jedan okrenut prema drugom, i kretati se zajedno naprijed i natrag prema određenom ritmu. Takve pjesme se zovu »rof«.

Nakon rođenja djeteta, kašmirska žena čeka četrdeset dana da se okupa; to je isto i židovski običaj.

Mnogi od starijih grobova u Kašmiru gledaju prema zapadu, a islamski grobovi uvijek leže u smjeru sjever-jug. Veliki se broj takvih grobova nalazi u Haranu, Rajpuri, Syed Bladur Sahibu, Kukar Naghu i Awantipuru. Na groblju u Bijbihari, gdje se nalazi »Mojsijevo kupalište« i kamen, postoji stari grob s natpisom na hebrejskom jeziku. Šezdeset pet kilometara južno od Srinagara i samo nekoliko kilometara od »Mojsijevog kupališta«, može se vidjeti Martandov hram. Bez obzira na likove različitih indijskih božanstava izrezbarenih na vanjskim zidovima te drevne i goleme građevine, konstrukcija hrama je očito sasvim različita od uobičajene indijske arhitekture. Konstrukcija u stvari mnogo više liči na tipični židovski hram po svojem trijemu, svojim stepenicama i svojoj dvorani sa stupovima.

Možda je to hram koji je stranac pokazao proroku Ezekijelu za vrijeme babilonskog sužanjstva (586–538?). Martandov hram stvarno stoji »na vrlo visokom brdu«, nepoznatom Ezekijelu (Himalajama), a kraj njega izvire potok koji nizvodno utječe u Jhelum (usp. Ezekijel pogl. 40–43).

Veza između drevnog Izraela i Kašmira se može najočiti jezično. Kašmirski jezik je drugačiji od svih drugih indijskih jezika čiji su korijeni sanskrit. Na razvitak kašmirskog jezika mnogo je utjecao hebrejski. Abdul Ahad Azad piše: »Jezik Kašmira je izveden od hebrejskog. Prema tradiciji tu su se u drevna vremena naselili Židovi, čiji se jezik izmijenio u današnji kašmirski. Postoji mnogo hebrejskih riječi koje su sasvim očividno povezane s kašmirskim jezikom.«¹⁴

Izabrao sam nekoliko osobito tipičnih primjera između tisuće drugih:

Hebrejski	Kašmirski	Značenje
Akh	Akh(ui)	Pojedinačni
Ajal	Ajal	smrt
Arah	Arah	pila
Asar	Asar	kuga
Awn	Awan	slijep
Aob	Aob	širok
Ahad	Ahad (ak)	jedan
Aaz	Aaz (az)	danas
Ahal	Hal	pojas
Awah	Awah	pristati
Aoš	Aoš	suze
... i tako dalje!		

ŠIRENJE BUDIZMA

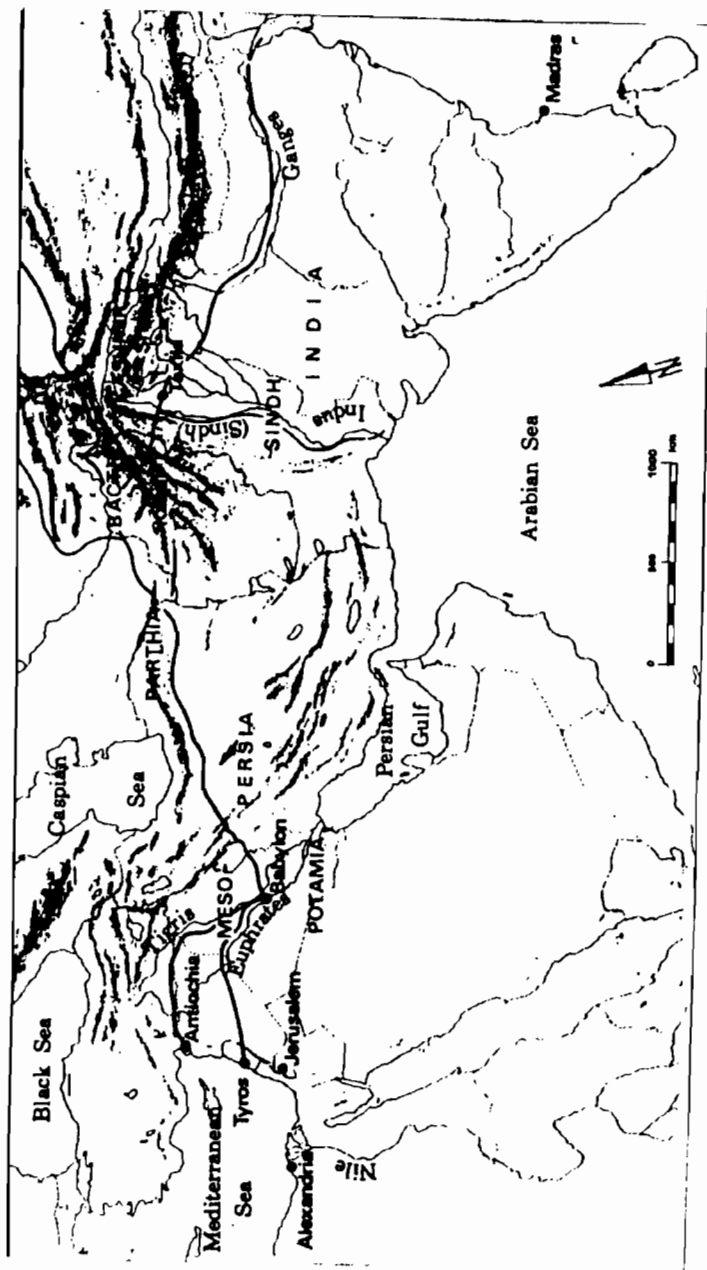
Širenje budizma diljem svijeta mnogo prije predkršćanske ere može se, uglavnom, pripisati inicijativi jednog od najvećih vladara, ne samo u povijesti Indije nego i čitavog svijeta, cara Aške koji je živio od 273–232 prije n. e. Ašoka je bio naprosto jedna od najznačajnijih političkih, moralnih i intelektualnih ličnosti svih vremena. Za vrijeme njegove vladavine u Evropi se vodio rat između Rima i Kartage. Budući da je u svojoj mladosti iskusio strahote rata, car ga je odlučno osudio i umjesto toga se potpuno okrenuo miroljubivim učenjima budizma.

Mnogi od njegovih blagotvornih zakona i humanih odredbi su sačuvani do danas u natpisima na zgradama i hramovima. U jednoj svojoj odredbi car je zapovijedio da se sva živa bića imaju zaštititi. »Svi ljudi su moja djeca. Kao što ja želim da moja djeca uživaju spasenje i sreću što im mogu pružiti ovaj (zemaljski) i onaj (nebeski) svijet, tako želim to isto i za sve ljude.«

Ašoka je u Indiji dao izgraditi više od 84000 budističkih samostana, a diljem svog ogromnog carstva gradio je bolnice za ljude i životinje. On je potaknuo održavanje drugog budističkog svjetskog koncila u Pataliputri (danas = Patna), prijestoynici svoga carstva, u kojem je sudjelovalo tisuće redovnika. U skladu s dužnostima koje je propisao Buda, Ašoka je organizirao širenje budističkog učenja i tako potakao širenje indijskog duha do najudaljenijih zemalja. On je ispunio pojam misionarske aktivnosti šaljući budističke misionare ne samo u sve gradove Indije i Cejlona nego također i u Siriju, Egipat i Grčku putem svile.

Širenje Budinih zakona bila je jedna od obaveza koje je Buda Sakjamuni nameinuo svojim sljebenicima: »Idite, o redovnici, i lutajte naokolo, za korist i dobrobit mnogih, iz simpatije za svijet, zbog prednosti i koristi bogova i ljudi. I neka čak ni samo dvojica od vas ne krenu istom stazom. Popovijedajte učenje koje je blagotvorno, propovijedajte ga u njegovom duhu i u njegovoj poruci, prikažite praksu religioznog života u punini njezine čistoće.« Ti redovnici i drugi sljedbenici su se kretali tamo amo, svaki od njih ovisan o drugima. Redovnici su živjeli kao prosjaci i ovisili o milostinji svojih svjetovnih sljedbenika. Nisu posjedovali ništa drugo osim odjeće koju su imali na sebi. Životi su im bili određeni odricanjem od svih svjetovnih dobara, — ali to odricanje nije imalo u sebi ništa od asketske strogosti drugih pokreta. Njihovo glavno zanimanje je bilo meditiranje o Budinom učenju i postepeno oslobađanje samih sebe od svjetovnih strasti. Čin izlaženja na otvoreno bio je pravrajya uvjet da se pridruže zajednici; bio je to simbolički čin napuštanja doma, simbol života svjetovnog čovjeka kako bi se ušlo u red lutajućih redovnika i vodilo u život bez zaštite.

Da bi se ispunili zahtjevi za prijem, bilo je dovoljno obući žutu redovničku odjeću, obrijati glavu i izgovoriti trostruko zaklinjanje. Najniža dob za prijem je bila sedam godina, koliko je imao Rahula, »sin Uzvišenoga«, kad je pristupio zajednici.

Svileni put je predstavljao most od Dalekog Istoka pravo do Sredozemnog mora, čak i u predpovijesna vremena, kojim je tekla robna razmjena i filozofske ideje.

Kod zaređenja, novaka su obavještavali o četiri temeljna pravila samostanskog života:

- hraniti se samo milostinjom;
- oblačiti se u odjeću podignutu iz prašine;
- zadržavati se kraj korijenja drveća;
- liječiti svoje rane kraljkom mokraćom.

Redovnici su bez iznimke vodili nomadski život. Kanonički prikaz izvještava da su Buda i njegovi sljedbenici prošli uzduž cijelog Gangesa, meditirajući i propovijedajući budističko učenje, sami, a češće u grupama – od grada do grada i od sela do sela.

Očita je neobična sličnost između života budista i Isusovih sljedbenika. Isus je isto tako poslao svoje učenike da putuju od sela do sela i propovijedajući, u zadnjem očajničkom pokušaju da uvjeri narod Izraela u svoju poruku. Marko VI, 7: »Tada pozva k sebi Dvanesticu pa ih počeo slati po dvojicu, dajući im vlast nad nečistim duhovima (8); zapovjedi im da na put, osim jedino štapa, ne nose ništa: ni kruha, ni torbe, ni bakrenog novca u pojasu (9), nego samo sandale na nogama; i da ne oblače dviju haljina (10). Poslije toga im reče: »Gdje god uđete u kuću, ostanite tu dok ne odete iz tog mjesta. A ako vas negdje ne prime i ne poslušaju vas, izidite i otrešite prašinu što je ispod vaših nogu, za svjedočanstvo protiv njih! Zaista vam kažem, na Sudnji dan lakše će biti Sodomi i Gomori nego onom gradu (12)«. Tada su krenuli i propovijedali da se ljudi imaju obratiti (13). Mnoge su zle duhove izgonili, mnoge bolesnike mazali uljem i ozdravljali ih.

Ovdje, kao i u budizmu, obraćenje silom je potpuno isključeno. Spas mnogih se može postići samo propovijedanjem kako je opisano u 53-om poglavlju Izaije. Spisi iz Singalezije ukazuju da su nakon koncila u Haranu (sada Harwan, blizu Srinagara), koji se održao za vrijeme Kaniške, ponovo bili poslani misionari u Kašmir, Gandharu, Mahisamandalu, u Vanavasi, u Yonarattu (»zemlju Grka«) i u Cejlon.

Čini se da je budizam koji je bio daleko manje političan i mnogo elastičniji od brahmanizma, mogao izaći na kraj s različitim elementima koji su prodrli u zemlju i naseljavali dolinu Indusa, gornji tok Gangesa i Dekan. Takva osvajanja su poduzimali Grci iz Baktrije, u drugom stoljeću prije n. e. a Skiti i Parti u prvom stoljeću prije n. e. Veliki osvajač Menander se u *Milindapanhi* upustio u miroljubivu diskusiju s budističkim redovnikom Nagasenom. Skitski vladari, osnivači dinastije Kušan, nakon svog obraćenja pokazali su se kao veliki unapređivači budizma. Najslavniji iz te dinastije, Kaniška, postao je budist čija je revnost bila ravna Ašokinoj. Koncil u Haranu bio je uzoran u to doba. Prema raznim izvorima, održao se u drugoj polovini prvog stoljeća n. e. za vladavine Kaniške u Kašmiru. Kao i Koncil u Pataliputri za vrijeme Ašoke, izgleda da je prisustvovao samo dio budističke monaške zajednice, vjerojatno u ovom slučaju Sarvastivadini koji su najbrojniji u sjevero-zapadnoj Indiji. Bez obzira na Kaniskin osobni doprinos tom prigodom, vjerojatno su Sarvastivadini Kašmira smatrali da je neophodno podvrgnuti njihovu Tripitaku (= »trostruka košara« učenja) detaljnom razmatranju da bi se raspravilo reformatorske tendencije koje su nastale u zajednici. Nemoguće je sada donijeti zaključak zbog kontradikcija u izvorima.

DA LI JE ISUS BIO ORTODOKSNI ŽIDOV?

Zaista se može reći da Isus predstavlja savršeno utjelovljenje Mahayana-budizma koji se upravo pojavio u Indiji. U njemu se do najsitnijih detalja mogu prepoznati svojstva Boddhisattve, koji se kao ideal pojavljuje u 3-em pretkršćanskom stoljeću, kad se budizam počinje mijenjati od moglo bi se reći, više egoističke redovničke religije Hinayane ka više univerzalnoj religiji za široke mase. Zemaljsko postojanje jednog Boddhisattve je potpuno određeno time da sve duše dovede do spasenja na njihovu putu, vodeći ih ispravnom stazom koja vodi oslobođenju od svake zemaljske patnje. Boddhisattva je majstor koji je u svom nastojanju za prosvjetljenjem već i sam pred tim da postane Buda. On se međutim iz milosrđa prema svim neoslobođenim dušama, odriče ulaska u konačno nepostojanje (para-nirvana) da bi i dalje pomagao drugima, sve dok se sva bića ne oslobode.

Usprkos svim pokušajima netočnog prikazivanja pravog porijekla Isusovog učenja i usprkos krutom kanoniziranju Evandjelja, mogu se i danas naći *više od stotine odlomaka* na kojima se može jasno dokazati da njihovi korijeni leže u starijoj budističkoj tradiciji. Bitno je, prije svega, shvatiti da Isus nije nikada mogao biti tradicionalni, pravovjerni Židov ili čak rabin, kako ga često prikazuju. U njegovom stavu prema smrti, obitelji, zakonu i tradiciji vidi se da se Isus radikalno razlikuje od židovstva. Može se čak reći da je Isus demistificirao sve što je židovskoj kulturi bilo sveto! To se u prvom redu odnosi na smrt i obitelj. U četiri uzastopna stiha Luka izvještava kako Isus daje prednost slobodi i ljubavi pred neosporivim pogrebnim rituaima: »A drugome reče: 'Slijedi me'. Ovaj odvrati: 'Dopusti mi Gospodine, dopusti mi da se ukopam'. 'Pusti mrtve – reče mu Isus – nek ukopavaju svoje mrtvace. A ti hajde i navješćuj Kraljevstvo Božje'!« (Luka 9,59-60). Porodični odnosi, također su od sekundarne važnosti; »Drugi isto reče; 'Gospodine, slijedit ću te, ali mi dopusti da se oprostim sa svojima'. A Isus mu reče; 'nijedan čovjek koji uzme plug u svoje ruke a osvrće se natrag nije za Kraljevstvo Božje'.« (Luka 9,61-62). Uvijek tamo gdje se Isusovo učenje i stav dotiču obiteljskih odnosa, oni naginju tome da »pozlijede židovske osjećaje«, kao što se izrazio Židov Montefiore. »Ako tko dode k meni, a više voli svoga oca, majku, ženu, djecu, braću i sestre pa čak i svoj vlastiti život, ne može biti moj učenik«. (Luka 14,26). »Tko više ljubi oca ili majku nego mene, nije me dostojan. Tko više ljubi sina ili kćer nego mene, nije me dostojan.« (Matej 10,37). Naročito neshvatljivim nam se čini njegov obojni stav prema vlastitoj majci. »Dok je on još govorio narodu, stajahu vani njegova majka i njegova braća. Željeli su s njim govoriti. Netko mu reče: 'Evo, vani stoje tvoja majka i tvoja braća i žele s tobom govoriti'. A on onome koji mu to javi odgovori: 'Tko je moja majka i tko su moja braća?' I pruži ruku prema svojim učenicima te reče: 'Evo moje majke i moje braće'.« (Matej 12, 46-49).

Onaj isti Isus, u čije ime su vođeni toliki »križarski pohodi za obitelji« pobjegao je od svoje vlastite obitelji koja ga je pokušala uhvatiti.

Upravo Matej, apostol Židova, navodi jednu Isusovu rečenicu koja je jedinstvena u čitavom starom vijeku i sablažnjiva za sve Židove. »Da, došao sam da rastavam sina od njegovog oca, kćerku od njezine majke i snahu od njezine svekrve.« I čudnovato predviđajući spoznaje Siegmunda Freuda, on dodaje: »Čovjeku će biti neprijatelji njegovi ukućani.« (Matej 10,35–36). Danas se općenito smatra da taj Isusov stav protiv svih obiteljskih veza i njegovo odbijanje njihovih najsvetijih nepobitnosti unutar židovske kulture njegovog vremena, predstavlja zaista neshvatljivu pojavu. Međutim, upravo takav stav točno odgovara budističkoj težnji za potpunim oslobođenjem od sveg egoističnog i sebičnog u mislima i djelima. Da bi se čovjek oslobodio patnje zemaljskog svijeta, mora uspjeti da se oslobodi svih osobnih veza i savlada takve prepreke. Sve dok čovjek ne bude sposoban da se oslobodi pohlepe i zemaljskih želja, ostatak će uhvaćen u beskrajni krug ponovnih rođenja. Isus se ne drži besmislenih, beskorisnih i praznih zakona i prestano krši židovske zakone. Demonstrativno kršenje zakona subote vodi naposljetku do samog raspeća.

Da je Isus želio voditi bogougodan život po židovskim običajima, a pogotovo da je bio rabin, on bi u svakom slučaju, naročito u svojim zrelim godinama, morao biti oženjen. Međutim, to se može sa sigurnošću isključiti, kao što se i vidi iz Mateja 19,12. Neobično važno bi bilo da Isus bude obrezan. Obrezivanje je bilo preduvjet, znak i žig saveza između Jahve i Abrahama (usp. Postanak 17,1ff). Samo obrezani je smio sudjelovati u prazniku Pashe (Izlazak 12,43ff; Ez 44,9). Onaj koji se protivio obrezivanju, smatrao se kršiteljem saveza. Duša mu se »trebala odstraniti od svog roda« (Postanak 17,14). Na pitanje koje su mu o tome postavili učenici, Isus odgovara da postoje tri različita razloga za obrezivanje koji se praktički mogu poistovjetiti s obrazloženjem celibata: prvo, prirođena impotentnost, drugo, protiv volje muškarca od drugih poduzeto »škopljenje«, i treće, obrezivanje zbog kraljevstva nebeskog, čime se misli na odricanje od ženidbe. Očigledno, Isus nije htio, ili nije mogao, praviti jasne razlike između obrezivanja i celibata. Izgleda da se njemu samome to pitanje nije nametalo na tako uporan način. Sasvim kratko odgovara on svojim učenicima: »Tko može shvatiti, neka shvati!« (Matej, 19, 10–12).

Međutim u Tominom Evandelju je njegov odgovor sasvim jasan: »Njegovi učenici mu rekoše: »Da li je obrezivanje korisno ili nije?« On im reče: »Da je korisno, vaš Otac bi vas već obrezane stvarao u majci. Međutim, istinito obrezivanje u duhu od velike je koristi.« (Logion 53, pl. 90, 18–23). Navedene *indicije* svakako objašnjavaju da Isus sam nije bio obrezan i time nikako nije mogao biti pripadnik židovske vjerske zajednice. Također je poznato da su Eseni upražnjavali samo tu vrstu duhovnog obrezivanja, a ne tjelesno odstranjenje prepucija. Tako je Pavao, na koncilu apostola, svoj zahtjev za oslobođenjem od zakona o obrezivanju mogao provesti protiv židovskih kršćana.

Buda i Isus – usporedba

Prije svog silaska Buda postoji kao duhovno biće među božanstvima u duhovnom svijetu. On dolazi na zemlju za dobro svih bića i to po vlastitoj slobodnoj volji. Kao i biblijski Krist, on se rodio na čudesan način. **Andeli ga najavljuju kao spasitelja svijeta i prorokuju njegovoj majci: »Neka radost bude s tobom Maja, raduj se i budi sretna, jer dijete koje si rodila je sveto!«** Postoji također i budistički Šimun. Stari svetac Asita predskazuje rođenje Bude, **sasvim slično kao i bogobožni Šimun rođenje Mesije. Vođen od Boga, kratko pred svoju smrt, dolazi vidjelac k novorođenom djetetu, uzima ga na ruke i prorokuje: »Ovaj ovdje je neusporediv, najistaknutiji među ljudima... Ovaj dječak će steći najviši stupanj prosvjetljenja; on će spoznat najvišu volju i pokrenut će kolo učenja. On osjeća sućut za ljudska nastojanja. Njegovo će se učenja proširiti po čitavu svijetu«.**

Šimun također, uzima dijete na ruke i kaže: »Sad možeš, **gospodine**, otpustiti slugu svojega da, prema riječi tvojoj, ide u miru, jer mi **oči vidješe** spasenje tvoje koje si pripremio pred licem svih naroda, svjetlo da **rasvijetli** pagane i slavu naroda tvoga Izraela.« (Luka 2,29–32). Čak i **suzdržani istraživači** se ovdje slažu da je taj motiv preuzet izravno iz budizma.

U školi je kraljević Siddharta već dobro upoznat sa svim vrstama svetih spisa. On odlazi na kratki izlet, biva izgubljen i ponovo nađen u dubokoj meditaciji. Analogija s dvanaestogodišnjim Isusom nađenim u mudroj raspravi s književnicima u hramu, suviše je očita, a da bi se mogla osporiti.

U starosti od oko 30 godina, znači otprilike u istoj dobi kao i biblijski Krist, počinje Buda svoj spiritualni životni put. Za vrijeme posta i pokore, **iskušava ga đavo, upravo onako kao i Isusa tokom njegovog posta od četrdeset dana i četrdeset noći. Međutim, postoji i veoma slična priča o Zoroastrovom iskušenju, a taj motiv, vrlo rasprostranjen na Orijentu, ponovo se javlja u životu nekih kršćanskih svetaca.**

Poput Isusa, i Buda putuje unaokolo sa svojim učenicima u dobrovoljnom siromaštvu, propovijedajući u zasadama, slikama i usporedbama. Kao biblijski Krist, Buda također ima dvanaest glavnih učenika. Njegova prva dva **sljedbenika** su dva brata, što se opet potpuno poklapa s prvim Isusovim **sljedbenicima**. Budini prvi pratiloci sjede pod smokvom kad ih on pozove. **Sjedenje pod smokvinim drvetom, pod kojim je Buda našao prosvjetljenje, jedan je od najvažnijih simbola težnje za prosvjetljenjem. Isus također nalazi jednog od svojih sljedbenika kako sjedi pod smokvom. Obojica, i Buda i biblijski Krist, imaju po jednog učenika ljubimca i jednog izdajnika. Budin izdajica Devadatta, čija izdaja doduše ne uspijeva, doživljava žalosni kraj poput Jude.**

Da je Isus želio voditi bogougodan život po židovskim običajima, a pogotovo da je bio rabin, on bi u svakom slučaju, naročito u svojim zrelim godinama, morao biti oženjen. Međutim, to se može sa sigurnošću isključiti, kao što se i vidi iz Mateja 19,12. Neobično važno bi bilo da Isus bude obrezan.

Obrezivanje je bilo preduvjet, znak i žig saveza između Jahve i Abrahama (usp. Postanak 17,1ff). Samo obrezani je smio sudjelovati u prazniku Pashe (Izlazak 12,43ff; Ez 44,9). Onaj koji se protivio obrezivanju, smatrao se kršiteljem saveza. Duša mu se »trebala odstraniti od svog roda« (Postanak 17,14). Na pitanje koje su mu o tome postavili učenici, Isus odgovara da postoje tri različita razloga za obrezivanje koji se praktički mogu poistovjetiti s obrazloženjem celibata: prvo, prirodna impotentnost, drugo, protiv volje muškarca od drugih poduzeto »škopljenje«, i treće, obrezivanje zbog kraljevstva nebeskog, čime se misli na odricanje od ženidbe. Očigledno, Isus nije htio, ili nije mogao, praviti jasne razlike između obrezivanja i celibata. Izgleda da se njemu samome to pitanje nije nametalo na tako uporan način. Sasvim kratko odgovara on svojim učenicima: »Tko može shvatiti, neka shvati!« (Matej, 19, 10–12).

Međutim u Tominom Evandelju je njegov odgovor sasvim jasan: »Njegovi učenici mu rekoše: »Da li je obrezivanje korisno ili nije?« On im reče: »Da je korisno, vaš Otac bi vas već obrezane stvarao u majci. Međutim, istinito obrezivanje u duhu od velike je koristi.« (Logion 53, pl. 90, 18–23). Navedene *indicije* svakako objašnjavaju da Isus sam nije bio obrezan i time nikako nije mogao biti pripadnik židovske vjerske zajednice. Također je poznato da su Eseni upražnjavali samo tu vrstu duhovnog obrezivanja, a ne tjelesno odstranjenje prepucija. Tako je Pavao, na koncilu apostola, svoj zahtjev za oslobođenjem od zakona o obrezivanju mogao provesti protiv židovskih kršćana.

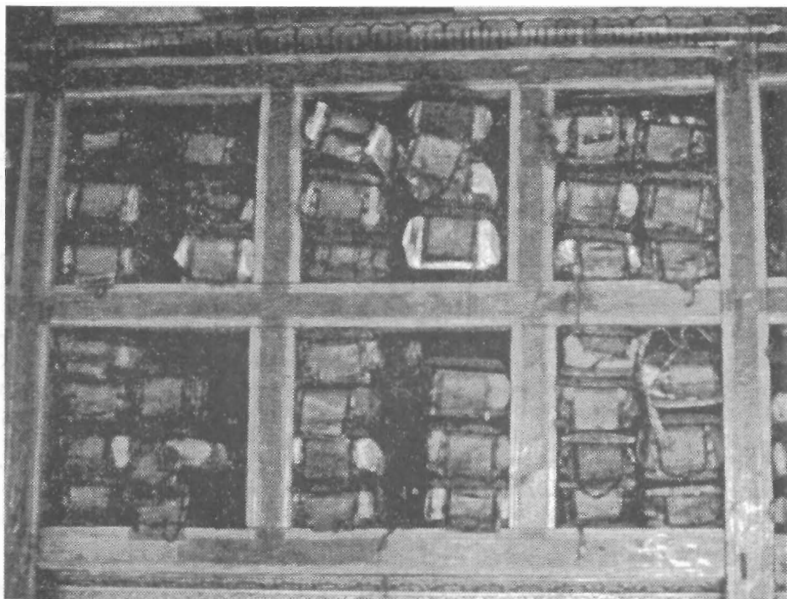
Tako žestoko kao što Isus kritizira farizeje koji se strogo drže zakona Thore, tako i Buda kritizira površno i ritualno zakonodavstvo brahmana, ortodoksnih pristalica Veda »Kao ljudi vični trgovanju svećenici pletu svoje mreže zakona i tovar je ljudima na leđa, i uvijek su tamo gdje niče zlo.« Slično kaže Isus o farizejima: »Oni vežu teška bremena koja se jedva mogu nositi te ih stavljaju ljudima na pleća, a sami ih neće ni prstom pokrenuti. Sve što čine, čine zato da ih vide ljudi.« (Matej, 23,4–5). Na isti način kao što Buda kažnjava brahmane: »Iznutra ste poput sirovog drveta, a vanjštinu glačate,« tako i Isus skida krinku licemjernim farizejima: »Jao vama, književnici i farizeji, licemjeri jedni, koji ste slični okrećenim grobovima što se izvana pričinjavaju lijepima, a iznutra su puni mrtvačkih kostiju i svakog truleža!« (Matej, 23, 27). Kao što Buda odbija krvavu žrtvu brahmana, tako se i Isus izražava protiv krvave žrtve Židova. Upravo tako kao što Buda osuđuje površna, ritualna pranja, kao i površne predožbe o čistoći i nečistoći, tako i Isus osuđuje svaku puku površnost.

Budistička misao u Isusovom učenju

Uska veza između Budine i Isusove etike je općenito poznata. Obojica zabranjuju ubijanje, krađu, laž i nedozvoljeni spolni odnos. Obojica zahtijevaju poštovanje starijih. Obojica hvale miroljubivost u srcu. Obojica žele zlo pobijediti dobrim, obojica propovijedaju ljubav za neprijatelja, savjetuju nenagomilavanje nepotrebnih bogatstava na zemlji i pretpostavljanje milosti žrtvama. Usporedbe su brojne, a ima odlomaka koji su identični. Buda je sebe nazivao »sinom čovječjim« kao i Isus, a često su ga zvali »prorok«, »učitelj« i »Gospodin«. Budina oznaka »oko svijeta« i »neusporediva svjetlost«, odgovaraju Kristovim »svjetlost svijeta« i »istinita svjetlost«. Budino shvaćanje samog sebe i njegove uloge jedva da je niže od shvaćanja biblijskog Krista. Tako Buda kaže: »Ja poznajem božansko i kraljevstvo nebesko i put koji tamo vodi. Poznajem ga tako dobro kao netko tko je stupio u brahmaloku (božansko kraljevstvo) i tamo se rodio.« Ili »Oni koji vjeruju u mene i volc me, određeni su da stignu u raj (nirvana) — Oni koji mi vjeruju i po tome postupaju, sigurni su u spasenje (od patnji svijeta).« To neobično liči Isusovim obećanjima po Ivanu: »Zaista, zaista, kažem vam, tko sluša moju riječ i vjeruje onome koji me posla, ima vječni život. On ne dolazi na sud, već je prešao iz smrti u život.« (Ivan, 5,24), ili: »Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će.« (Ivan 11,25).

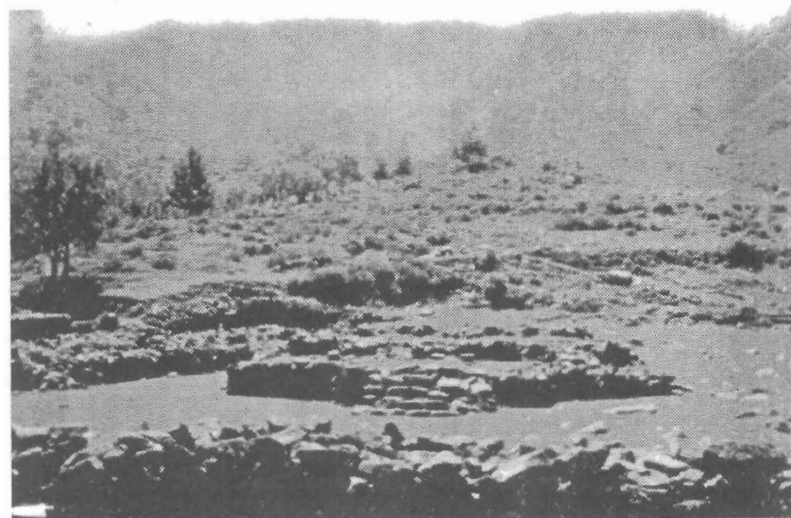
Buda je rekao svojim učenicima: »Oni koji imaju uši neka čuju.« Čudesa se događaju oko njega, bolesnici ozdravljaju, slijepi ponovo dobijaju oćinji vid, gluhi sluh, kljasti se ispravljaju. On korača preko nabujaloga Gangesa kao Isus preko jezera. I kao što Isusovi učenici čine čuda, oni imaju svoje prethodnike u Budinim učenicima. Kao što Petar trči po vodi, tako to već ranije čini jedan Budin učenik. I točno kao što Petar počinje tonuti kad se pokoleba u svojoj vjeri, tako tone i Budin učenik kad je izašao iz svoje duboke meditacije o Budi. Isto tako kao što Petar biva spašen Isusovim ohrabrenjem, tako je spašen i Budin učenik ponovnim uranjanjem u vjeru u svog učitelja. To da je Novi Zavjet prenio ovu priču očigledno je, jer je predožba o vjerniku koji hoda po vodi kod Židova bila potpuno nepoznata, a u Indiji je naprotiv bila veoma raširena.

Poput Isusa i Buda je odbacivao takva čuda koja su služila samo zato da zadovolje žed gomile za senzacijom. Tako je Buda odgovorio jednom jogiju koji je 25 godina svojeg života potrošio da nauči hodati preko rijeke, a da ne smoći noge: »Zar si zaista zato trošio vrijeme? Trebao si samo dati novčić lađaru i on bi te sigurno prevezao preko rijeke u čamcu.« Međutim kasnije u mahayana-budizmu čudesa igraju slično veliku ulogu na sličan način kao u kršćanstvu i islamu. U svakoj religiji masu više impresioniraju magija, čudo i vanjska *jamstva* nego li teško dokučiva spiritualna istina. Čovjeku je mnogo draže da se za njega nešto učini, nego da se nešto dogodi pomoću njega. Ovdje bih želio zabilježiti jedno od najčudnijih suglasnosti između starijih budističkih spisa i Novog zavjeta,

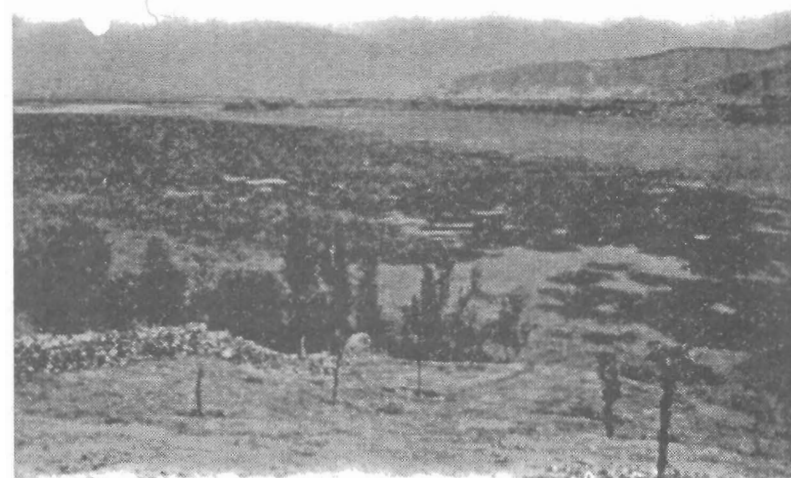

Knjige u samostanskoj knjižnici sastoje se od pojedinačnih stranica, povezanih svilom u boji i zaštićenih drvenim poklopcima.

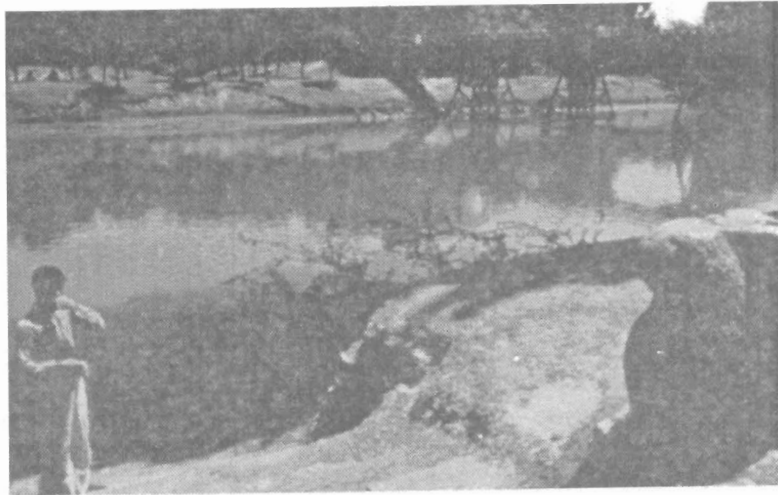
»usporedbu o siromašnoj udovici«. U budističkoj verziji bogati ljudi daju bogate darove za vrijeme nekog vjerskog skupa. Vrlo siromašna udovica posjeduje samo dva novčića. To je sve što ona uopće posjeduje, ali ona to daje s radošću. Svećenik primjećuje njen plemeniti čin i hvali njezin postupak, a da se uopće ne obazire na darove drugih. Evo ovdje paralelno mjesta iz Evanđelja po Marku: »Sjedne prema blagajni te stane promatrati kako svijet ubacuje bakreni novac u blagajnu. Mnogi su bogataši ubacivali mnogo. Dode jedna siromašna udovica i ubaci dvije leptre, to jest jednu četvrtinu asa. Tada Isus pozva k sebi svoje učenike te im reče: »Zaista, kažem vam, ova je siromašna udovica ubacila više nego drugi koji su ubacivali u blagajnu. Jer svi ubaciše od svoga viška, a ona od svoje neimaštine: ubacila je sve što je imala, sve svoje izdržavanje.« (Marko 12,41-44). Osim suglasnosti glavne teme, upadaju u oči slijedeći detalji: u oba slučaja se radi o ženi; obje žrtvuju u crkvi; obje žrtvuju zajedno s bogatašima; obje daju sve što imaju; obje posjeduju dva novčića; obje dobijaju pohvale od nekoga tko stoji u blizini; žrtva obiju žena procjenjuje se mnogo više nego darovi bogataša. Ovdje je teško oboriti dokaz ovisnosti biblijskog teksta o onom starijem

Iskopavanja u Haranu, 12 km od Sritagata.

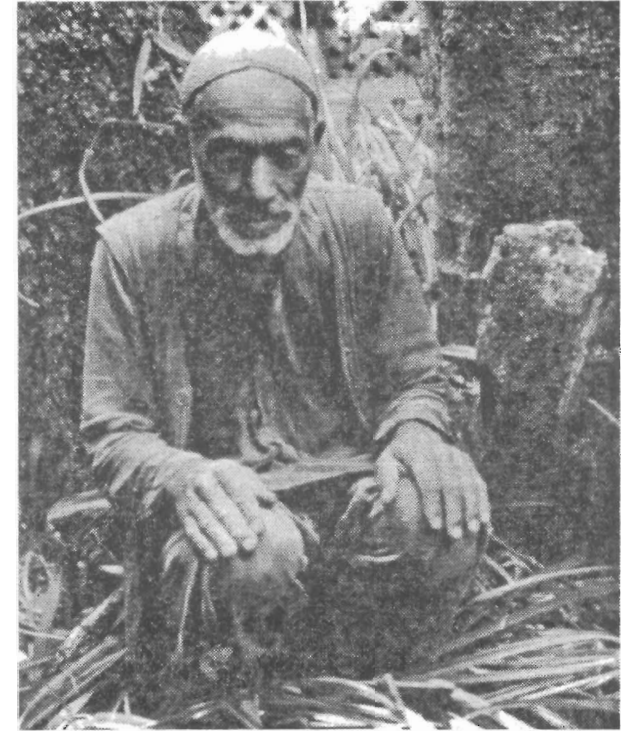
Ravnica kod grada Bandipura (Behat-poor) gdje se dolina otvara prema močvarnom jezeru Wular.

»Mojsijevo kupalište« u Bijbihari (46 km južno od Srinagara), s kamenim lavom, starim oko 5000 godina.

Takozvani »Mojsijev kamen« ili Ka-Ka-Bal na kome je, prema predanju, Mojsije pokazivao svoju vještinu u magiji.

Čuvar ili Wali riši čije erte lica su tipično židovske

Analogije između budizma i kršćanstva nastavljaju se i nakon smrti njihovih osnivača. Mitovi i legende idealiziraju ličnosti. Ubrzo nakon njihove smrti su i Buda i Isus pretvoreni u bogove i uzvišeni daleko iznad svih drugih bogova. Golemo oduševljenje za priče o čudesima se širi. U oba slučaja u početku nema organizirane crkve, nego samo male zajednice istih interesa. Međutim, ubrzo počinje sukob o sadržaju između *sthavira* i *Mahasamghika*, strogih konzervativaca i naprednih snaga unutar većih budističkih zajednica. To također odgovara sukobu između konzervativnih židovskih kršćana i naprednih kršćana-pogana. Kod obje religije sazivaju se apostolski koncili, jedan u Rajagrihi, a drugi u Jerusalemu. I kao što pravovjerni budisti ustanovljuju svoje dogme na koncilu u Pataliputri (341. prije n. e., oko 250 godina nakon Budine smrti) tako čine i pravovjerni kršćani na koncilu u Nikeji (325) oko tristo godina nakon Isusovog raspeća.

TREĆE POGLAVLJE

Istočna mudrost na zapadu ZVIJEZDA MUDRACA

U drugom poglavlju Evandelja po Mateju piše: »Kad se Isus rodio u Betlehemu judejskom, za vrijeme kralja Heroda, dođoše s istoka magi u Jeruzalem i upitaše: 'Gdje je novorođeni kralj židovski? Vidjesmo, naime, gdje izlazi njegova zvijezda i dođosmo mu se pokloniti'.« (Matej 2,1-2).

Da se neki izvanredni astronomski događaj zaista desio te noći, to bi se spominjalo u svjetovnim zapisima. Osim toga, danas bi bilo lako provjeriti (kompjuterom) svako naročito nebesko tijelo koje bi se pojavilo među planetama. Johannes Kepler je počeo takvim hipotezama, pretpostavljajući da bi Betlehemska zvijezda morala biti »nova« (nova zvijezda), koja se javila kao rezultat konjunkcije Jupitera i Saturna, 7-e god. prije n. e. Kasniji astronomi su odbacili tu teoriju. Ta konjunkcija, za koju je Kepler smatrao da je bila uzrok stvaranju nove, sama je po sebi za mnoge bila Betlehemska zvijezda. 7-e god. prije n. e., konjunkcija Jupitera i Saturna u znaku Riba se dogodila tri puta. (Riba je simbol Krista, a bila je također tajni znak raspoznavanja u ranim kršćanskim zajednicama) Takav susret tih nebeskih tijela događa se jednom u svakih 794 godine, i svi su promatrači bili oduševljeni impresivnim izgledom dviju planeta, tako blizu jedna drugoj da su se na noćnom nebu činile dvostrukom zvijezdom velikog sjaja.¹ 1925-e god. je orijentalist Paul Scnabel uspio odgonetnuti ploču s klinastim pismom, staru skoro 2000 godina, nađenu u opservatoriju u Sypparu, na Eufratu. Glinena ploča je sadržavala točan opis astronomskog događaja 7-e god. prije n. e., velike konjunkcije planeta Jupitera i Saturna u zviježđu Riba².

Krajem 8-e god. prije n. e. Jupiter i Saturn su postali vidljivi nakon sumraka, na zapadnom nebu. Bili su približno 16 stupnjeva udaljeni jedan od drugog, Jupiter u zviježđu Vodenjaka, a Saturn u zviježđu Riba. U veljači 7-e godine obje su planete nestale i ostale nevidljive u zrakama sunca nekoliko tjedana. Orijentalni astrolozi su očekivali da će prva pojava Jupitera, rano u zoru, (sa suncem) biti značajan događaj na dan trinaestog adaru, 304-e god. seleukidske ere, t. j. 13-og ožujka 7-e god.

prije n. e. po našem računanju. Oni su promatrali kako je Jupiter dolazio sve bliže Saturnu, dok se dvije planete nisu konačno »sastale« krajem mjeseca airu (19.5.7. prije N. e.) Konjunkcija, kod koje su Jupiter i Saturn stajali na 21-om stupnju u Ribama, sa razlikom od samo 1 stupnja u deklinaciji i u točno istom azimutu, ponovila se još dva puta iste godine na sličan način, 3-eg listopada i

5-og prosinca. Objé planete su se vidjele od večeri do jutra i sjale su visoko na meridijanu oko ponoći. Kad je sunce zalazilo na zapadu, planete su izlazile na istoku, a kad su nestajale na zapadu, sa istoka se javljala zora. Početkom godine nekoliko planeta se dizalo sa suncem, a krajem godine zalazilo sa suncem. Tijekom čitave godine, Jupiter i Saturn su bili vidljivi i nisu se udaljavali jedan od drugoga više nego za 3 stupnja. Taj neobični prizor u zviježđu Riba se trebao ponoviti tek za 800 godina. U Evandelju po Mateju se zvijezda spominje točno 3 puta. Mudraci kažu: »vidjesmo, naime, gdje izlazi njegova zvijezda...« U izvornom grčkom tekstu, upućuje se na *anatole*. Lingvisti su otkrili da je riječ *anatole* imala posebno astronomsko značenje kad se upotrijebi u jednini. Ona označava dizanje zvijezde sa suncem, to jest pojavljivanjem sa istoka, na određenoj točki horizonta, kratko prije sunca. Ako se upotrijebi u pluralu, ista riječ ima geografsko dodatno značenje i označava Orijent. Tri mudraca su stvarno slijedili nebesku pojavu od istoka prema zapadu.

Drugo spominjanje tog astronomskog događaja u Evandelju po Mateju, također ima posebno značenje na grčkom: »Tada Herod potajno pozva mage i pomno od njih istraži vrijeme kad im se ukazala zvijezda.« (Matej, 27). Glagol »ukazala« kad se primijenjivao u astronomiji bio je posebni naziv i označavao je prvu pojavu zvijezde koja se diže. Prema pučkom vjerovanju, koje je tada bilo rašireno, zvijezda neke osobe se dizala u momentu njenog rođenja. Iz Herodovog pitanja proizlazi da je rođenje moralo biti dosta ranije. Prema babilonskom kalendaru, u posljednjem mjesecu 304-e god. seleukidske ere se Jupiter javio u ascendentu. 305-a godina (6 god. prije n. e.) je počela proljetnim mjesecom nisanom koji je označavao početak židovske Nove godine. Kad su mudraci stigli u Jeruzalem, Jupiter je trebao biti u svojoj drugoj godini konjunkcije sa Saturnom, a Isus, koji se vjerojatno rodio 7-e god. prije N. e., u to je vrijeme morao biti dijete od dvije godine. Možda je to razlog zašto je, prema legendi, Herod dao poubijati svu djecu do dvije godine na određenom području.

Što je ponukalo te tajanstvene mudrace sa istoka (grčka riječ »*anatole*« je u tom slučaju upotrijebljena u pluralu), da se podvrgnu tegobama putovanja koje je moralo trajati mjesecima ili čak i godinama, uz tako teške žrtve? Odakle su oni zapravo došli i zašto su tako uporno i sa takvom revnošću tražili malog dječaka? Teologija kao takva ne daje odgovora o identitetu te trojice mudraca.

TKO SU BILA TROJICA MUDRACA ILI: KAKO PRONAĆI INKARNACIJU?³

U izvornom grčkom tekstu mudraci se nazivaju *magoi* (magus upućuje na perzijskog svećenika koji služi Zoroastru), odatle naši izrazi »magijski«, »mag«). Biblijske mage je u šestom stoljeću n. e. Caesarius od Arla uzdignuo do kraljevske časti. U devetom stoljeću su dobili imena Kaspar, Melhior i Baltazar. Rani izvori ne navode koliko je maga bilo prisutno. Njihov broj je od Origenovih⁴ dana sveden na tri, možda zbog tri dara. Oni su, naravno, bili vješti u »magijskoj praksi«, budući da su bili stručnjaci za astrološke metode, a sigurno nisu bili siromašni.

Bilo koja priča o »zvijezdi« koja je stajala točno iznad male seoske štale u kojoj je ležalo novorođeno dijete, samo je pobožna slika. Mnogo je vjerojatnije da su ljudi koji su ocijenili božansku prirodu dječaka, našli i posjetili dijete kad je imalo skoro dvije godine. Ti ljudi očito nisu uživali Herodovu milost, jer kad je kralj čuo što tri maga traže, vrlo se uzbudio: »i sav Jeruzalem zajedno s njime«. Da li je ili nije to dijete trebalo biti Spasitelj tajnih sekta Qumrana, Nazarenaca ili Esena, to će se kasnije raspraviti u ovoj knjizi. Danas je poznato da je samostan Qumran, kod Mrtvog mora bio napušten tijekom deset godina, za vrijeme vladavine Heroda Velikog jer je tajna sekta tih godina bila zabranjena. Carev gnjev i odluka da se dijete ubije možda su bili izazvani tim okolnostima.

U apokrifnom Evanđelju Nazarena⁵, može se pročitati ovaj odlomak: »Kad je Josip pogledao očima, vidio je mnogo putnika koji su ga slijedili i išli prema špilji; i on je rekao: 'Želim ustati i poći im ususret'. Ali tek što je Josip izašao, rekao je Šimunu: 'Čini se da su ti ljudi vračevi, stalno gledaju u nebo i dogovaraju se. Također izgleda da su stranci, jer se razlikuju od nas, odjeća im je vrlo bogata, koža tamna i nose kape na glavi. Njihove mi se haljine čine mekanima. Noge su im također obuvane. Pazi, zaustavili su se i gledaju u mene; sada su krenuli i dolaze ovamo'.«

Da li su možda članovi zabranjene sekte imali veze sa svojom braćom u Indiji, izgubljenim plemenima kuće Izraelove? Postojećim izvorima teško bi se moglo dokazati da su magi došli izravno iz Indije. Ipak, začuđuje u kojoj mjeri se priča o tri mudraca podudara s izvještajima o načinu na koji se u Tibetu pronalaze reinkarnacije visokih budističkih dostojanstvenika nakon njihove smrti, čak i danas. Drevni tradicionalni postupak za takvu potragu je opisan u Dalaj Laminim »prikazima«⁶ o njegovom vlastitom »otkrivanju« kao malog dječaka, a također i u knjizi Austrijanca Heinricha Harrera⁷ koji je proveo sedam godina na dvoru boga-kralja u Lhasi. To je vrlo zanimljiva priča. Ona nam također omogućava usporedbu između istočnih i kršćanskih tradicija, tako da ćemo je detaljno ispričati.

Kratko vrijeme prije svoje smrti 1933-e god., trinaesti Dalaj Lama je najvjestio neke podatke o mjestu i vremenu nove inkarnacije. Njegovo mrtvo tijelo je bilo stavljeno u palaču Potala, u tradicionalnom položaju Bude,

okrenuto prema jugu. Ali jednog jutra su ga našli okrenutog prema istoku. Na drvenom postolju, sjeveroistočno od odra, na kojem je bilo smješteno tijelo, tajanstveno se pojavila gljiva u »obliku zvijezde«. Kad su dobili te znakove, lame su obavili magični ritual, ispitujući redovnika koji se nalazio u stanju transa, i čija je dužnost bila da služi kao medij (slično kao u starim grčkim hramovima). Redovnik je u zraku nacrtao krivulju prema istoku, dok se u to isto vrijeme na sjeveru Lhase pojavila neobična formacija oblaka. Nakon toga, lame magi nisu dobivali nikakvih znakova tijekom slijedećih dviju godina. Konačno je namjesnik dobio znak da hodočasti na sveto jezero Lhamoi Latšo, blizu Cho Khor Gyala, udaljenom devedeset milja. Prema tibetanskom vjerovanju, u čistim vodama tog planinskog jezera može se vidjeti budućnost. Nakon nekoliko dana provedenih u pripremljenoj meditaciji, namjesnik je u viziji doživio trokatni samostan s pozlaćenim krovom, blizu male kineske seoske kućice s divno urešenim zabatima i zelenim crijepovima na krovu. Zatim su se pojavila i tri tibetanska slova ah, ka i ma. Točan opis vizije je zapisan i držan u velikoj tajnosti. Pun povjerenja i zahvalnosti za božanske upute, namjesnik se vratio u svoju palaču u Lhasi i počeo pripreme za potragu.

Najvažnije su bile izjave astrologa, jer bez njihovih proračuna nisu se mogli poduzeti nikakvi koraci. 1937-e god. su iz Lhase poslane mnoge ekspedicije da traže sveto dijete prema uputama nebeskih znamenja. Svaka ekspedicija se sastojala od mudrih, plemenitih lama (jer to se događalo u jedinstvenoj teokraciji), snabdjevenih znakovima svog visokog položaja. Svaka grupa je sa sobom vodila sluge i nosila skupocjene darove, a neki od tih darova su pripadali pokojniku. Darovi su bili odabrani kao znakovi štovanja Dalaj Lame, a i kao test za provjeravanje nove inkarnacije. Teoretski se pokojnik mogao roditi mnogo tisuća kilometara dalje od svojeg prijašnjeg boravišta; i u slučaju četrnaestog Dalaj Lame potraga je vodila daleko izvan granica središnjeg Tibeta, u okrug Amdo u oblasti Dokham koji su bili pod kineskom upravom. U tom kraju je bilo mnogo samostana jer se tamo rodio reformator lamaizma, Tsong Kapa. Ekspedicija je našla brojne dječake, ali nijedan od njih nije točno odgovarao znakovima. Konačno je zimi grupa stigla do trokatnog samostana blizu sela Takster, samostana Kumbum, ukrašenog zlatnim krovovima koji se nalazio kraj ljupke seoske kućice sa zelenim krovom i urešenim zabatima. To se točno podudaralo s namjesnikovom vizijom.

Dvojica visokih, plemenitih lama su se prerušili u sluge, a mladi redovnik iz njihove grupe je igrao ulogu njihova gospodara. Prerušavanje je služilo skrivanju prave svrhe njihove posjete kao i tome da se izbjegne nepotrebno uzbuđenje, tako da delegacija može na miru pregledati mjesto. Dva visoka svećenika, (jedan od njih je bio lama Kewtsang Rimpoche iz samostana Sera u Lhasi) u ulozi slugu bili su uvedeni u kuhinju, dok je redovnik bio primljen u sobi. Djeca te obitelji su se igrala u kuhinji. Čim je prerušeni lama Rimpoche sjeo, dvogodišnji dječak je potrčao naprijed i popeo lami u krilo. Časni redovnik je nosio kronicu pokojnog Dalaj lame i momčić ju je izgleda prepoznao i vukao je kao da je želi dobiti. Lama je obećao da će dati dječaku zrna, ako pogodi

tko je gost, na što je dječčić odmah odgovorio: *Sera-aga*, što na lokalnom dijalektu znači lama iz Sere. Dječakova sposobnost da prepozna lamu preobučenog u slugu je zaista začudujuća; ali to što je pogodio da dolazi iz Sere, začudilo je čak i one redovnike koji su zbog svoje tradicije bili navikli na čudesne događaje. Lama je zatim zapitao dječaka kako se zove njihov »gospodar«, i on je odgovorio »Lobsang«. Sluga se zaista zvao Lobsang Tsewang.

Plemići su proveli čitavi dan promatrajući dijete i morali su se suzdržavati da mu ne pokažu duboko poštovanje koje mu je po njihovom mišljenju pripadalo. Oni su bili sigurni da su najzad našli inkarnaciju. Ali drugoga dana su otputovali, da bi se vratili sa čitavom ekspedicijom. Kad su roditelji djeteta vidjeli procesiju visokih dostojanstvenika, kako se u svojoj svojoj raskoši približavaju njihovom skromnom domu, shvatili su da njihov sin mora biti inkarnacija. U susjednom samostanu Kumbum umro je jedan inkarnirani lama pa su seljaci vjerovali da bi njihovo dijete moglo biti re-inkarnacija. Njihovog starijeg sina su također ispitivali.

Uopće nije tako neobično da se reinkarnirana djeca sjećaju predmeta i ljudi iz ranijih života, a neka čak znaju i recitirati svete spise koje nikada nisu učili. U izoliranom miru Tibeta je uvijek bilo mnogo takvih dokaza o ranijim životima. Na mehaniziranom Zapadu, međutim, takvi se prikazi rijetko javljaju, jer zapadnjaci općenito odbacuju mogućnost inkarnacije umrle osobe u novo tijelo.

Četiri glavna »bonpo-a« delegacije iz Lhase su tada započeli izvođenjem propisanih testova. Najprije su ponudili djetetu dvije skoro identične crne krunice od kojih je jedna pripadala trinaestom Dalaj Lami. Bez kolebanja dječak je izabrao pravu, objesio ju je oko vrata i veselo zaplesao po sobi. Test je bio ponovljen raznim skupocjenim krunicama. Tada su službenici ponudili djetetu dva različita obredna bubnja, jedan skupocjen, veliki bubanj, ukrašen zlatom i jedan jednostavan koji je pripadao pokojnom Dalaj Lami. Dječak je uzeo jednostavniji bubanj i počeo bubnjati točno na obredni način. Na kraju su dječaku pokazana dva štapa, i dječak je najprije dodirnuo krivi, zaustavio se, kratko vrijeme promatrao oba štapa i konačno izabrao štap koji je pripadao bogu-kralju. Rimpoche je rekao gledaocima koje je iznenadilo dječakovo okolišanje, da je trinaesti Dalaj Lama neko vrijeme zaista koristio i drugi štap, a onda ga je dao lami Kewtsangu.

Na taj način može se povući paralela između ovakovog prikazivanja dragocjenosti pokojnog kralja i poklanjanja skupocjenih darova koje su magi donijeli mladom Isusu sa istoka. Jasno je također, da bi dijete trebalo doseći određenu dob prije nego bude spremno za takav test.

Dokazi stečeni prikazivanjem tih predmeta su bili nadopunjeni interpretacijom tri slova koja je namjesnik vidio. Pretpostavljalo se da je prvo slovo »ah« značilo Amdo, okrug u kojem je dječak nađen. Dva slova »ka« i »ma« mogla su označavati mali samostan Ka(r) ma Rolpai Dorje, na brdu iznad sela Takster u kome je trinaesti Dalaj Lama proveo neko vrijeme vraćajući se iz Kine.

Ta posjeta Dalaj Lame je bila senzacija za čitavi kraj, a među onima koje je njihov bog-kralj blagoslovio bio je i otac nove inkarnacije, tada dječak od samo devet godina. Osim toga govorilo se da je prijašnji Dalaj Lama promatrao seljačku kućicu gdje je kasnije pronađena inkarnacija i da je nekako čeznutljivo primijetio kako je to mjesto prekrasno i vedro. Mnogi prikazi tvrde da je Dalaj Lama ostavio par cipela u maloj *lamaseriji* — što bi se moglo, gledajući unatrag, promatrati kao simboličan čin.

Nakon tolikih potvrda delegati su bili potpuno zadovoljni jer su postigli svoj cilj — našli su pravu inkarnaciju. Oni su telegrafirali sve detalje svog otkrića u šifriranoj poruci u Lhasu, preko Kine i Indije. Zapovjedbene im je da sve srede u najvećoj tajnosti, tako da se ne pojave opasnosti od kineskih intriga. **Budući** da se potraga događala na kineskoj teritoriji, trebalo je zavarati vlast, tako da mladi kralj ne padne u kineske ruke. Guverneru provincije Ma Pufangu su rekli da dječaka moraju odvesti u Lhasu jer da je on jedan od mnogih mogućih nasljednika pokojnog Dalaj Lame. Ma Pufang je najprije zatražio za dijete stotinu tisuća kineskih dolara. Nakon isplate guverner je još tražio daljnje plaćanje od tri stotine tisuća dolara. Delegacija se uplašila da bi Kina, ako bi priznala da su našli pravog boga-kralja, mogla zahtijevati da njezine vlastite čete idu u Lhasu »zbog njegove zaštite«.

Opet je očigledna paralela sa situacijom u Jeruzalemu. Ondje je božansko dijete trebalo biti prokrijumčareno iz zemlje kako bi izbjeglo rimskog guvernera provincije Heroda: »Tada se Herod, videći da su ga magi izigrali, vrlo rasrdi...« (Matej 2,16).

Zbog veće sigurnosti su se Amdo i Lhasa dipisivali pomoću glasnika; to je uvijek zahtijevalo nekoliko mjeseci. Zbog toga je trebalo dvije godine prije nego što je karavan delegacije s djetetom i čitavom njegovom **porodicom**, mogao konačno krenuti za Lhasu. Trebalo im je više mjeseci za putovanje do tebetanske granice gdje je putnike čekao ministar, član kabineta, sa **svojom** svitom da potvrdi izbor Dalaj Lame namjesnikovim pismom. Tek tada su roditelji dječaka shvatili da njihov sin nije bio nitko manji nego novi **vladar** Tibeta.

MALI LAMA IZ ŠPANJOLSKE

Za tu priču o nalaženju Dalaj Lame postoji usporedna iz najnovijeg vremena.

Tibetanske slike u svicima, pozlaćene statue Bude i svježe cvijeće ukrašavaju dječju sobu malog Španjolca Osela. On sjedi na baršunastom jastuku, izvezenom brokatom i odjeven je u raskošni kaputić. Tibetanski budisti iz cijelog svijeta uvjereni su da se kod dvogodišnjeg Osela Hite Torresa radi o ponovnom rođenju lame Thubten Yeshe koji je 1984. u Los Angelesu umro od kljenuti srca. Tokom života je u Zapadnom svijetu osnovao 31 budistički centar, između ostaloga i u Španjolskoj gdje, se najradije zadržavao.

U blizini Granade postoji budistički centar »Osel Ling« (Grad malog svijetla) kojega vode Paco i Maria Hita. Zidar i prodavačica poštanskih maraka roditelji su malog Osela, kojega je u dobi od 7 mjeseci lama Zopa, jedan od učenika preminulog Thubtena Yeshe, pronašao kao njegovu inkarnaciju. Dalaj Lama je lami Zopi dao nalog da traži preminulog, jer se učitelj učeniku javio u snu kao dijete. Kada je Dalaj Lama stvorio svoj sud o djetetu, otputovali su Paco i Maria sa svojim djetetom u Indiju, gdje je mali Osel bio podvrgnut propisanim ispitivanjima. Tako je na primjer dječak između različitih, krunica ponekih vrlo dragocjenih, sa sigurnošću posegnuo za onom koja je ranije pripadala lami Thubten Yesheu.

19. ožujka 1987. sada dvogodišnji Španjolac, bio je svečano ustoličen kao ponovno rođeni lama.

On će sada ići u samostansku školu u Nepal. Sveukupno će njegovo školovanje trajati četrdeset godina prije nego što će moći preuzeti Yeshijevo nasljedstvo kao opat nepalskog samostana Kopana. Time je Osel prva inkarnacija novijeg doba koja je nađena izvan budističkog kulturnog kruga.

BIJEG U EGIPAT

Nakon što su mudraci iz Orijenta našli dijete Isusa blizu Jeruzalema, otac Josip je dobio božansku uputu: »Ustani, uzmi dijete i njegovu majku pa bježi u Egipat i budi ondje dok ti opet ne kažem, jer će Herod tražiti dijete da ga ubije. (Matej 2,13). Bijeg ih je, vjerojatno, vodio preko Hebrona do Beer Šebe, a odande preko pustinje do Sredozemnog mora. Obitelj se nije mogla osjetiti sigurnom prije nego što je stigla do egipatske granice. U to vrijeme je u Egiptu živjelo oko milijun Židova, a samo u Aleksandriji dvijesto tisuća. Ta zemlja je tradicionalno bila sklonište za Židove, a bilo je potpunih kolonija, sa sinagoga-ma, školama i svim ostalim što stranac treba da se osjeća kao kod kuća.

Ubijanje djece, opisano u Evanđeljima, nije bilo legenda. Potvrđeno je u izvještajima iz tog vremena koje su tijekom Isusova života napisali članovi esenske sekte, a nju je Herod progonio (»i zato su u svojoj vlastitoj zemlji morali raditi tajno«): »Slijedeći kralj je bio drzak, smiona i bezbožna osoba i nije bio iz svećeničke klase. On je ubijao i staro i mlado i čitava se zemlja ispunila užasom pred njim.« (Ass. Mos 6,2).

Prema profesoru Hassnainu budističke misionarske škole su postojale u Aleksandriji prije kršćanske ere. Zvale su se vihare, što se u *sanskritsko-kineskom riječniku* prevodi kao mjesto koje je ili akademija ili hram i služi za proučavanje i praksu budizma. Takve zgrade su bile idealno izgrađene od crvenog sandalovog drveta (chandana), sastojale su se od trideset i dvije sobe, svaka od njih je bila visoka osam »tala-stabala«, imale su vrt, park, jezerce za kupanje i čajnu kuhinju, bile su bogato opremljene i urešene zidnim zavjesama i dobro opskrbljene krevetima i madracima, hranom i svim potrebnim udobnostima.⁸ Sasvim je zamislivo da su budistički učenjaci u Aleksandriji upoznali Isusa s mudrošću istočne filozofije. Takva temeljita školska naobrazba bi mogla objasniti kako je to Isus kao dvanaestogodišnji dječak mogao začuditi svećenike u jeruzalemskom hramu svojom mudrošću: »Svi koji su ga slušali divili su se njegovu umu i odgovorima.« (Luka 2,47).

U ono vrijeme je bilo uobičajeno da se dječak oženi u dobi od dvanaest godina. Isus je očito izbjegao toj sudbini jer je tada bio dovoljno star da produži svoje studije u domu svojih pravih spiritualnih predaka – u Indiji.

Isus se nije mogao bez opasnosti vratiti u zemlju svog rođenja dok nisu prošle godine nakon smrti omrznutog uzurpatora Heroda (što je bilo kratko prije Pashe 4-e god. prije n. e.): »Kada umrije Herod, anđeo se Gospodnji ukaza u snu Josipu u Egiptu i reče mu: »Ustani, uzmi dijete i majku njegovu te idi u zemlju izraelsku jer su umrli onni koji su htjeli ubiti dijete.« Tada on ustade, uzme dijete i njegovu majku te dođe u zemlju izraelsku. Ali kad ču da u zemlji kraljuje Arhelaj umjesto svog oca Heroda, poboja se ići onamo. Pošto primi u snu opomenu od Boga, ode u pokrajinu Galileju. Tamo dođe i nastani se u gradu zvanom Nazaret da bi se ispunilo što su rekli proroci: »Zvat će ga Nazarenac.«

ISUS NAZARENAC

Gotovo u svim grčkim manuskriptima Isus nosi naslov »Nazarenac«, koji se redovito krivo prevodi kao Isus iz Nazareta. Tako u mnogim izdanjima Pavao čuje glas koji kaže: »Ja sam Isus iz Nazareta kojega trebaš slijediti«. Zapravo, grčki manuskripti ne sadrže takove tvrdnje. Ispravna verzija koja se nalazi u jeruzalemskoj Bibliji je: »Ja sam Isus Nazarenac, kojega trebaš slijediti.«

Da li je iza te izmjene sakrivena neka određena namjera? Ako se Isusa namjeravalo nazivati prema njegovom rodnom mjestu, tada bi ga trebalo zvati »Isus iz Betlehema« (nijedan izvor ne podržava tvrdnju da je Isus živio u Nazaretu). Prema Evanđelju po Marku, njegovi sljedbenici su živjeli kraj Galilejskog jezera (jezero Tiberias), najvjerojatnije u Kafarnaumu.

Luteranska biblija samo kaže: »i on je došao kući.« U svakom slučaju »njegovi su izašli« da bi ga doveli kući. Ako bi njegovi trebali putovati iz Nazareta, oni bi morali preći udaljenost više od četrdeset kilometara.

U prikazu apostola prvi kršćani se spominju kao Nazarenci, a Isus se šest puta naziva »Nazarencem«.

U Evanđelju po Ivanu, Natanael, kandidat za apostola, pita apostola Filipa: »Iz Nazareta može li što dobro izići?« (Ivan 1,46). U tom pitanju se osjeća čuđenje tog čovjeka da bi netko tko dolazi iz tako malog, beznačajnog mjesta (koje se u ono doba moralo sastojati samo od nekoliko koliba) mogao imati tako golemo znanje i prednosti temeljitog obrazovanja.

Grčko-njemački rječnik za spise o Novom Zavjetu i drugu rano-kršćansku literaturu (1963) otvoreno priznaje da je nemoguće naći vezu između riječi »Nazarenac« i Nazaret.

Epiteti Nazarenac (nazarenos), Nazarit (nazaraios) i Nazorenac (nazorenos) su se svi koristili da se označi Isusa, što bi značilo da su sinonimi. Općenito se smatralo da ti epiteti znače da Isus vodi porijeklo iz grada Nazareta, a to je dovelo do krivog naslova »Isus iz Nazareta«. Već 1920-e god. je M. Lidzbanski dokazao u svome dijelu *Mandaične liturgije* da jednostavno iz etimoloških razloga Nazarenac nije mogao biti izveden od imena grada Nazareta.

Prije spominjanja tog mjesta u Evanđelju po Mateju, Nazaret se nigdje ne spominje i nije mogao biti ništa veći od malog sela, miljama udaljenog od svega. Jafa, koja je bila samo 3 km na jugoistok od Nazareta i koju su 67-me god n. e. razorili Rimljani spominje se kao mjesto koje pripada plemenu Zebuluma, dok se Nazaret ne spominje.

Riječ »Nazarenac«, vodi porijeklo od aramejske riječi *nazar*, koja znači bdjeti, promatrati ili posjedovati. U prenesenom smislu ta riječ također znači zavjetovati se, obavezati se na službu Bogu. Upotrijebljena kao imenica znači dijademu, simbol pomazane glave. *Tako je Nazarenac bio čuvar ili izvršitelj svetih obreda.* »Nazaria« su bili ogranač Esena (terapeutae ili liječnici) i kao Eboniti su, vjerojatno, bili jedna od prvih kršćanskih zajednica koje se sve spominju u Talmudu kao »Nozari«. Sve *gnostičke* sekte (gnosis-znanje) prakticirale su »magiju«, a njihovi članovi su bili inicijati koji su aksetski živjeli i bili

posvećeni zajednici u duhu božanskih vrlina. Moguće je da je različito pisanje naslova poteklo od dijeljenja zajednice na različite grupe koje su zadržale isto etimološko porijeklo, ali poprimile sasvim različit način života. Oznaka Nazarenac se može pratiti unatrag do Starog Zavjeta, tako da je njeno porijeklo negdje mnogo ranije od pretkršćanske ere.

Prema Johnu M. Robertsonu, Samson je bio Nazarit (Sudije 13, 5–7) koji nije dozvoljavao da mu se reže kosa i koji nije pio vina – asketski način života. Ne-asketi su si davali ime Nazarenci da bi se razlikovali od Nazarita.⁹

Isusa se ne može sa sigurnošću svrstati u bilo koji tabor, jer je očito da je on odbijao podvrgavanje bilo kakvom ljudskom zakoniku. Umjesto toga on je zauzeo isti smjer kao i Buda, raditi pravu stvar u pravo vrijeme. Ogromna geografska udaljenost od Indije je proširila jaz između onih sinova zajedničkih spiritualnih otaca koji su živjeli u Indiji, prema principima budističke filozofije i njihove braće koja su živjela u Izraelu. Isusa se može, bez sumnje, promatrati kao reformatora koji je bio poslan da ponovo učvrsti neko jedinstvo vjerovanja među »izgubljenih ovaca«, kojima je bila potrebna spiritualna i emocionalna podrška, u njihovoj borbi protiv rimskih okupatora, saduceja, farizeja i ortodoksnih Židova.

Isus je bio božanska ličnost za kojom su mnogi čeznuli u razdoblju nemira. Ivan je poslao dva svoja učenika da ga pozdrave riječima: »Jesi li ti onaj koji ima doći ili da drugoga čekamo?« (Matej 11,3). Ivan Krstitelj (*Johanaan*) je bio nazarenski asket i prorok koji je u Galileji nosio časnii naziv »Spasitelja«. Josephus Flavius opisuje Krstitelja kao časnog čovjeka, jer je oduševljavao svojim načinom života punim vrlina, svojom socijalnom pravdom, pobožnošću i krštenjem među Židovima. On je objavljivao da će Bog tada pokazati svoju milost jer krštenje se upotrebljavalo za tjelesno liječenje, a ne kao okajavanje grijeha. Da se oproste grijesi, moralo se prije svega živjeti pravednim životom. Oko Ivana je bila gužva koju su izazvale njegove riječi...¹⁰

Ritualno potapanje potječe iz Indije, a Indijci ga obavljaju svakodnevno još i danas, kao što su učinili i prije tisuća godina. To je tradicija isto tako stara kao i »Tajno znanje«. Obred krštenja potpuno odstupa od židovske tradicije, a posebno od žrtve u mesu, osnovane na gruboj pretpostavci da će grijesi biti oprošteni ako se prolije krv. Obredno čišćenje simbolizira s jedne strane odvajanje od zemaljskog, a s druge – ponovno rođenje duha u čistom tijelu. Druga knjiga Manuovih zakona koja se bavi otajstvima, sadrži izričiti nalog da se novorođenče prije nego se prereže pupčana vrpca, ima politu svetom vodom, a zatim mu treba staviti na jezik mješavinu od meda, pročišćenog maslaca i soli u zlatnoj žličici. Za čitavo to vrijeme treba recitirati svete molitve (a takvi običaji se još i danas provode u obiteljima širom Indije).

Atharva Veda sadrži odlomak: »onaj tko nakon rođenja ne bude očišćen Vodom pomirenja iz Gangesa uz recitiranje svetih zazivanja, morat će lutati tako dugo koliko je godina proveo u nečistoći.« (Lutanje znači kaznene reinkarnacije ili život u obliku duha).

ESENI: KRŠĆANSTVO PRIJE ISUSA

U slučaju Ivanovog oblika krštenja taj obred je, izgleda, bio znak pripadanja određenoj zajednici, koja se je odijelila od ne-članova uvođenjem različitih kulturnih otajstava. Postaje očito da su Nazarenci bili neovisna sekta koja se javila s misterijama određene vjere, a tajanstveni sektaši djelujući u tajnosti uvijek su izazivali nepovjerenje i proganjanje od strane vladajućih autoriteta. Pavao se morao suočiti s istim neprijateljstvom kad mu je sudio guverner Feliks budući da ga je optužio govornik Tertullus da je: škodljivi neotesanac, začetnik pobune kod svih Židova širom svijeta i predvodnik sekte Nazarenaca (Djela 24,5).

Prema Pliniju i Josephusu, nazarenska sekta je postojala na obalama Jordana i na istočnoj obali Mrtvog mora, najmanje stotinu i pedeset godina prije Kristovog rođenja. Učenicima je bilo dozvoljeno nositi dugu kosu. Ivana Krstitelja su ovako opisali: duge kose, obučenog u odjeću od devine dlake, a o bokovima pojas od kože (Matej 3,4). Rimski patricij, imenom Lentulus opisao je Isusov izgled u pismu rimskom senatu. Lentulusovo pismo, jedno od apokrifnih tekstova opisuje Isusovu kosu kao raspuštenu i kovrčavu. Ona je padala na ramena u valovima, a razdjel je bio na sredini glave po običaju Nazarita.

Riječ *nazar* se može također naći u indijskim jezicima (korijen *nas* - povezati se s nečim; *nasa* -nos, također u jogi se primijenjuje za točku na bazi nosa *nasaanta*, t.j. među obrvama, gdje se koncentrira). U Hindustanu »Nazar« znači unutrašnju ili natprirodnu viziju. »Nazar Cand« znači očaravanje, i to je izraz koji se koristi u mesmerizmu i magiji, a »Nazaran« je riječ za »vidjeti« ili »imati viziju«. ¹¹ Detaljni opis sekte Nazarenaca je jedva moguć jer tekstovi koji postoje vrlo su oskudni. Odrediti razlike između misli Isusa Nazarenca i misli njegovih ortodoksnih sljedbenika bi bilo nemoguće da nema nedavnih otkrića s mnogo informacija o sekti Esena, koja se samo površno razlikovala od Nazarenaca, a pokazivala je i jasan utjecaj Bude i Veda. Eseni su se na primjer strogo držali čiste vode, dok su Nazarenci (i Isus) koristili ulje (još ćemo se vratiti na tu točku). U prošlom stoljeću, oni koji su poznavali prikaze o Esenima, zaključili su da je Isusova zajednica mogla biti samo ogranak Esena. Židovski povjesničar H. Graetz je kršćanstvo čak zvao »Esenizam sa tuđim elementima«. ¹² Eseni su bili poznati sasvim kroz indirektno iskaze drevnih povjesničara. Židovski filozof Philo iz Aleksandrije (oko 13-e god. prije n. e. – 43-e god. n. e.) nazivao ih je »atlete vrline«, a Josephus im je u svojem *Židovskom ratu* posvetio skoro čitavo poglavlje (II. 8). Obojica su procijenila broj članova na oko četiri tisuće ljudi »visokog morala, koji žive po cijeloj zemlji«. Čak je i rimski autor Plinije spomenuo sektu Esena.

Međutim, puno značenje esenskog učenja je ostalo nejasno do otkrića čuvenih svitaka pergamenta u Qumranu, kraj Mrtvog mora. Shvaćanje da su učenja Esena prethodila Kristovim, osvijetljava Isusovu ličnost na sasvim drugi način.

Ljeti 1947-e god. je mladi Beduin u potrazi za izgubljenom ovcom iz svog stada, pretraživao stijene uz Mrtvo more i došao do ulaza u špilju. Pastir je ušao iz radoznalosti i primijetio više zapečaćenih glinenih posuda među gomilom ostataka razbijenog suda. U nadi da će naći blago, momak je otvorio sudove, ali na svoje veliko razočaranje našao samo nekoliko kožnih svitaka koji su mirisali na mošus. Međutim, taj je nalaz ubrzo trebao postati najveća arheološka senzacija stoljeća. Kad je čuveni arheolog William F. Albright 1948-e god. vidio te svitke, on ih je nazvao najvećim manuskriptom, nađenim u naše doba. On je procijenio da potječu iz prvog stoljeća prije n. e. i nije sumnjao u njihovu autentičnost.

Tijekom slijedećih godina istraživači su na području Chirbet Qumran našli još desetak špilja s brojnim svitcima, od kojih neki nisu još potpuno prevedeni i interpretirani sve do današnjeg dana. Ubrzo je postala jasna jedna činjenica: sličnosti između Isusovog učenja i učenja Esena. Zaista se moglo reći da su Eseni pravi prethodnici ranog kršćanstva. Senzacionalne sličnosti između ta dva pokreta mogu se opažati u pojavi istih teoloških tema i religioznih propisa. Sve to potvrđuje *postojanje kršćanstva prije Isusa*.

Sedam svitaka iz prve špilje se sada mogu vidjeti u »Hramu manuskripata« izraelskog muzeja u Jeruzalemu. Najopsežniji manuskript je Izaijin svitak od Sv. Marka (označen IQIs). Cijela knjiga proroka Izaije sadrži pedeset i četiri ispisana stupca na hebrejskom. Izaijin svitak je najstarija relikvija među nađenim (potječe negdje iz 150-god prije n. e.) i pokazuje začudujuću sličnost s ranim nalazima biblijskih manuskripata. Osim toga, nađeni su i fragmenti drugog Izaijinog rukopisa (IQIIs) i komentar za knjigu proroka Habakuka (IQpHab).

Ipak najvažniji nalaz je bio kožni svitak, skoro dva metra dug s pravilima vjerske sekte. Danas se taj dokumenat zove *Serek hajjahad*, od prvih riječi kojima počinje, a koje znače »pravila zajednice« ili »priručnik uputa«, *Manuale disciplinae* (IQS). Prvi dio opisuje »Vezu vječne ljubavi« koja spaja članove zajednice s Bogom. Drugi opisuje »Dva duha u prirodi čovjeka«, duha svijetla i istine i njegovu suprotnost, duha zablude i mraka (u budizmu: znanje i neznanje). Slijede pravila reda, s detaljnim opisom uslova za pristupanje i s kaznama za kršenje pravila zajednice. Na kraju se nalazi duga himna zahvalnica koja zaključuje svitak.

Nađen je i drugi rukopis koji je bio smotan zajedno ili čak i prišiven s pravilima za red monaha u celibatu. Svitak je imao naslov »Pravila za čitavu zajednicu« (IQ8a) i bio namijenjen laičkom dijelu zajednice, za njene oženjene članove.

Paralele prema ranom budizmu postaju vrlo očite, jer budizam također pravi razliku između redovnika (pali-bikkhu) i laika (upasaka).

Od svoje jedanaeste godine nadalje, svatko je tko je pripadao svjetovnoj grani sekte dobivao instrukcije o svim učenjima i pravilima zajednice. Čini se

da je Isus stigao u Jeruzalem (iz Egipta?) približno u toj dobi i u toj dobi je nestao, i nitko ga više nije vidio dok nije postao mlad čovjek od oko trideset godina. Muškarcima nije bilo dozvoljeno da se ožene prije dvadesete godine, a u dobi od dvadeset pet godina, oni su dobivali zaduženje i mogli u zajednici govoriti. U dobi od trideset godina mogli su se natjecati za sve glavne službe, ali su morali slušati svećenika i starije. Prema važnosti nečijeg položaja i službe, stjecale su se časti. Očekivalo se da će se službenici u starosti povući iz svoje službe.

Na kraju svitka se nalazi opis rasporeda sjedenja za vrijeme prazničkog skatološkog blagovanja – baš ona tema što je izazvala raspravu među Isusovim učenicima tijekom Posljednje večere. (usp. Luka 22,24).

Još jedan svitak, koji je djelomično vrlo oštećen, sadrži i izvorne esenske običaje. Svih četrdeset psalama počinje riječima »Ja te slavim, Gospodine« i prema tome se zovu »Hochajot« – »Pjesme slavljenja« (IQH).

Otkriveni sveti spisi su očito bili ostaci onoga što je (možda slučajno) bilo prevideno u nalazima manuskriptata prošlih stoljeća. Origen je, na primjer, spominjao da je pronađen prijevod psalama, zajedno s drugim manuskriptima, u posudi blizu Jerihona. A nestorski patrijarh Bagdada/Seleukia, Timotije I, (823 -e god. N. e.) je napisao pismo o nalazu hebrejskih svetih spisa u špilji kraj Jerihona. Tekstovi su bili djelomično napisani tajnom šifrom, i mnogo diskusije se izrodilo zbog »Novog saveza« (taj izraz je Martin Luther kasnije izmijenio u »Novi Zavjet«), kao i zbog tajanstvenog »učitelja pravednosti«.

U svojoj *Historiji naturalis* je Plinije stariji spomenuo samostan kojega je vidio negdje na sjeveru od Engeddija, na zapadnoj obali Mrtvog mora. On ga je nazvao esenskim samostanom. Plinije ovako opisuje njegove stanovnika: osamljeni ljudi, čudni za sve druge na svijetu, bez ijedne žene, odrekli su se ljudske ljubavi i žive sasvim bez novaca, pod palmama. (V, 17).

Manje od kilometra od špilje, gdje su nađeni prvi svitci, leže ostaci koji su vjekovima bili poznati kao »Chirbet Qumran« (ruševine Qumrana), a smatra se da su ostaci neke rimske tvrđave. 1951-e god. su Lancaster Harding iz jordanskog Izvršnog ureda za starine i pater Roland de Vaux, direktor dominikanskog teološkog instituta u Jeruzalemu, počeli prva iskopavanja na polju s ruševinama. Oni su pronašli nešto, što je daleko premašivalo njihova i najsmionija očekivanja, upravo onaj qumranski samostan u kojemu su najvjerojatnije bili napisani senzacionalni svitci. Tijekom idućih pet godina rada istraživači su našli veliko naselje, zaštićeno utvrđenim zidom, više drugih zgrada, sa velikom dvoranom za ručavanje, ritualnim kupalištima, trinaest bunara i kompliciranom mrežom vodovoda. Otkrili su i groblje s više od tisuće grobova gdje su bili sahranjeni samo muškarci. Osim toga našli su pisarnu s drvenim stolovima i tintarnicama čijom tintom je, najvjerojatnije, napisan najveći dio manuskriptata. Danas se zna da je samostan bio nastanjen već u osmom stoljeću prije n. e., ali je bio evakuiran za vrijeme babilonskog izgnanstva, a ponovo je naseljen u drugom stoljeću (oko 175. god. prije n. e.). Josephus opisuje način života redovnika: oni preziru novac, a zajedništvo

dobara koje oni posjeduju tako je divno, da nijedan od njih nema ništa više od drugoga. Drže se pravila da oni koji se žele pridružiti sekti moraju predati čitavu svoju imovinu zajednici, tako da se među njima nigdje ne može vidjeti ni bijedno siromaštvo ni suvišno bogatstvo; umjesto toga, svatko raspolaže zajedničkim vlasništvom koje pripada svim pojedinim članovima reda, kao među braćom. Ulje smatraju prijavim, i ako netko od njih bude pomazan protiv svoje volje, on briše tijelo dok ga ne očisti. Oni drže da je prirodna koža časna kao nošenje čistih bijelih haljina. (Flavius Josephus, Židovski rat II 8,3).

Ima očiti paralela između ovih opisa Esena, pravila u budističkim samostanima i Isusovog vlastitog stila življenja. Baš kao što budistički redovnici nisu posjedovali nikakvog vlasništva, osim odjeće i nešto malo osobnih potreština, tako je i Isus živio kao putujući učitelj, bez imovine, i savjetovao je svoje sljedbenike da se pridruže zajednici »činom izlaska na otvoreno« (pali:pabbajja), napuštajući kuću i obitelj (agara), simbole života svjetovnog čovjeka i ulazeći u red putujućih redovnika bez stalnog skloništa (anagara). Tek onda će se moći osloboditi svih zemaljskih briga, biti sposobni da meditiraju o učenju punim srcem i postepeno se oslobađati duboko ukorijenjenih strasti. Jer, »lakše je devi (konopac od kamilje dlake) proći kroz iglene ušice nego bogatašu ući u Kraljevstvo nebesko.« (Matej, 19,24).

Fotografija iz zraka iskopanog samostana u Qumranu.

Isusovi odgovori na pitanja tri njegova učenika služe kao daljnji dokaz i poziv na slobodu od svih zemaljskih briga: Uto pristupi k njemu neki književnik i reče mu: »Učitelju, ja ću te slijediti kamo god pođeš«. Isus mu reče: »Lisice imaju jame, ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje da nasloni glavu«. A drugi mu od njegovih učenika reče: »Gospodine, dopusti mi da najprije odem i ukopam svoga oca«. »Hajde sa mnom, – reče mu Isus – a pusti mrtve nek ukopavaju svoje mrtvace«. (Matej 8,19–22). Evanđelje po Luki dodaje odgovor koji je Isus u razgovoru dao trećem učeniku. »Zatim će mu neki drugi: 'Ja ću te slijediti, Gospodine, ali mi najprije dopusti da se oprostim sa svojim ukućanima'. Isus mu odvrati: 'Netko tko stavi ruku svoju na plug te se obazire natrag, nije prikladan za Kraljevstvo Božje'.« (Luka 9,61–62).

Jedno zanimljivo pravilo u budističkoj vjeri je zabrana mazanja tijela uljem. Izgleda da je Buda smatrao da bi to moglo izazvati preveliku pažnju prema tijelu i time ugađati egu. Sekta Nazarena sigurno nije bila obavezna slijediti tako stroga pravila.

Spominjanje bijele odjeće je također značajno za kritičku analizu velikih natprirodnih događaja koji se navode u priči o Isusu. Neki filozofi iz osamnaestog stoljeća, stoljeća prosvjedenja, smatrali su da su raspeće i uskrsnuće vješta predstava koju su inscenirali esenski redovnici, a neki su istakli vjerojatnost da bi dječak u bijeloj odjeći koji je ženama govorio o Uskrsnuću, mogao biti jedan od Esena, a oni su obično nosili bijelu odjeću. Prije sto godina pojavila se teorija da je Isus bio sin jednog Esena komu se Marija dala u vjerskoj ekstazi. Dijete je bilo predano redu što je bio običaj Esena prema prikazima Josephusa (vidi »Povijest istraživanja o Isusovom životu« Alberta Schweizera). Još ekstremnije verzije su se pojavljivale tijekom pokušaja jednog dijela fanatičnih Židova da okleveću rane kršćanske zajednice.

Još 1831. god. je August Friedrich Gfrörer, gradski vikar u Stuttgartu i *repetent* sjemeništa u Tübingenu, mogao napisati: »Kršćanska crkva je nastala iz esenske zajednice, njezine je misli razvila, a bez njenih pravila bi njena organizacija bila nezamisliva.«

Ime Esena se može izvesti iz sirijske riječi *hasen*, koja znači »pobožni«. Druga verzija etimologije kaže da se razvila od aramejske riječi *assaya*, što znači liječnik ili iscjelitelj (a to bi odgovaralo grčkom *therapeutae*). Mnogi od redovnika koji su pokazivali krajnju predanost svojim asketskim praksama, molitvi i kontemplaciji, postigli su neobičnu vještinu ekstrazenzorne percepcije i akcije, slično jogijima i fakirima u Indiji.

Potpuna šutnja o redu esena u Novom Zavjetu – o ovoj sekti koja je po svojoj brojnosti bila u najmanju ruku isto tako značajna kao saduceji i farizeji (čiji je broj članova Josephus procijenjivao na oko četiri tisuće), čini se na neki način namjernom.

Jednostavna geografska razmatranja pokazuju da Isus nije nikako mogao propustiti Qumranski samostan. Mjesto Isusova ritualnog Ivanovog krštenja u Jordanu (koje mu je moglo omogućiti da uđe u zajednicu umjerenih Esena) je u vidokrugu samostana, udaljeno samo 7 km. Ta očita povezanost između mjesta krštenja i Qumrana postaje još izrazitijom kad se vlastitim očima vidi ta

blizina dvaju mjesta u čistom zraku otvorene planinske pustinje. Odavde se može jasno vidjeti brdo koje leži 15 kilometara dalje, gdje je Isusa, navodno, iskušavao đavo tijekom njegova povlačenja u samoću nakon krštenja (Luka 4,1–13). Ivan je živio ovdje u pustinji, možda u Qumranskim špiljama, a odmah nakon krštenja, Isus je otišao onamo da provede četrdeset dana u samoći. Stanovnici Qumrana su taj kraj koji su nastanjivali, nazivali u svojim rukopisima »pustinja«. Tako je Isus proveo vrijeme: »boravio je među divljim životinjama i anđeli mu služahu« (Marko 1,13). Eseni su imali opširne i stroge tajne (usmene) dokrine o anđelima koji su bili glasnici.

Prema tome možemo razmatrati neke dijelove iz Isusovog života u kontekstu esenskih praksi. Ako je Isus proveo neku vrstu povlačenja u špilju izvan Qumrana, morao je postojati neki kontakt sa samostanom; možda anđeli označavaju ondašnje redovnike.

U svom poglavlju o Esenima (u Židovskom ratu II 8) Josephus Flavius je pisao: »Onaj koji želi pristupiti sekti ne biva odmah primljen, nego mora godinu dana provesti izvan reda i živjeti životom članova, opskrbljen malom sjekrom, platnom oko bedara i bijelom haljom. Ako položi takav ispit izdržljivosti, dolazi korak bliže stupanju u zajednicu; on sudjeluje u pročišćujućim obredima posvećenja vodom, ali ga još ne primaju na zajedničke obroke.« (II8,7).

Ista procedura se do naših dana provodila u Tibetu. Prije nego što obični redovnik biva posvećen i tako postane lama (t. j. »viši«) on mora završiti tečaj obrazovanja i položiti brojne ispite. Od pripravnika se također očekuje da jedno vrijeme živi izvan zajednice, na mjestu gdje ga ništa ne ometa, kako bi se mogao potpuno posvetiti mističnoj meditaciji. Samostan Hemis u Ladakhu, kao i svi veliki lamaistički samostani, ima za tu svrhu, manju i jednostavniju zgradu, na vrhu visokog brda i udaljenu oko 5 km od glavne zgrade. Praktikanti, utonuli u duboku meditaciju, u svojim ćelijama predviđenim za jednog čovjeka, dobivaju od pomoćnika dva puta dnevno samo malo hrane.

31-e god. prije n. e. je zemljotres razorio čitavo naselje u Qumranu. Svjedočanstva u obliku pukotina i rupa se mogu vidjeti i danas. Razina tla varira na nekim mjestima i do pola metra. Nakon zemljotresa Qumran je ostao gotovo trideset godina nenaseljen. Tek oko Isusovog rođenja je samostan ponovo oživio i stekao novi duh.

Osim ljudskih grobova zemljište oko samostana je sadržavalo i ostatke sahranjenih životinja; ostatke ovaca, koza, krava, teladi i janjadi koji su bili pažljivo zakopani u sudovima od ilovače. Prema tome, možemo pretpostaviti da su Eseni cijenili proizvode svojih domaćih životinja, ali nisu ubijali ni jeli samu životinju, vjerojatno zbog toga što su ubijanje svega živoga smatrali grozotom, kao što su to činili i budisti. Redovnici su obrađivali polja i voćnjake, a brojne košice od datulja potvrđuju postojanje plantaže palmi, u čijoj sjeni su se Eseni »zadržavali«, kako je to rekao Plinije Stariji. Philo priča da se zajednica naveliko bavila pčelarstvom, a to nas podsjeća na vrstu hrane koju je jeo Ivan Krstitelj.

Iskušenje Isusa u pustinji (od A. D. Thomasa)

Kronologiju naselja je moguće utvrditi s izvanrednom točnošću, pozivajući se na oko četiristo komada kovanog novca, nadenog u samostanu. Jedan dio se odnosi na vrijeme Arhelausovog nasljeđivanja vlasti u Judeji, on je preuzeo službu svog oca 4-e god. prije n. e. Jaz u serijama novčića starijih od tog vremena podržava teoriju da samostan nije mogao biti ponovo naseljen, dok Arhelauus nije počeo vladati. Razlog za odsutnost članova iz tog centra njihove zajednice je, očigledno, bilo proganjanje svih esenskih sekta za vrijeme Heroda čija se luksuzna zimska palača nalazila samo dvanaest kilometara od samostana u Jeruzalemu. Nakon Herodove smrti Eseni su se vratili i počeli ponovno izgrađivati svoj samostan. Od onda pa do početka židovsko-rimskog rata 68.-e god. n. e. Qumran je ostao trajno nenaseljen. Zemljište oko njega svjedoči o konačnom nasilnom kraju zajednice. Sloj pepela nagovještava da je samostan bio uništen u velikom požaru.

UČENJE ESENA IZ QUMRANA

Članovi esenske zajednice u Qumranu nisu u svojim svetim rukopisima sebe nazivali nekim općenitim imenom. Nazivali su se »Sveta zajednica«, »Siromašni«, »Božji izabranici«, »Muževi istine«, a najčešće »Sinovi svijetla«. Eseni su u svojoj spiritualnosti daleko nadmašivali zahtjeve židovskih zakona, ali su istodobno toliko od njih odstupali da je prijeporno da li se Eseni iz Qumrana uopće mogu zvati židovskom sektom.

Pjesme slave koje su nađene najavljuju »dobre vijesti« (Evangelion) siromašnima iz punoće Božjeg milosrđa i želju Esena da budu »glasnici dobrih vijesti«. Eseni su htjeli sklopiti savez (Novi Zavjet) s Bogom, a o sebi su govorili kao o »Novom Savezu« za koji se kasnije pričalo da ga je osnovao Isus. »Novi savez« je tražio trajati od uzašašća jednog učitelja do pojave Aronovog i Izraelovog mesije. Začuduje da se Qumranci nisu molili okrenuti prema jeruzalemskom hramu, kao što je to propisano židovskim zakonom, već su se u svojim molitvama koje su molili tri puta dnevno, okretali prema istoku. Žarište njihove molitve je ležalo prema istoku, t.j. prema izlazećem suncu. Josephus piše da Eseni nisu izgovarali ništa bezbožno prije izlaska sunca, već su govorili neke drevne molitve suncu...« Taj prikaz objašnjava da su Eseni sunce smatrali simbolom Božanstva. jedan od qumranskih psalama naglašava to u svojoj hvali Bogu: »I kao prva zora si se javio meni u svitanje«; i dalje »I ti si mi se pojavio u svojoj moći dolaskom dana.«

Pravila zajednice su zahtijevala od vjernika da mole jutarnju i večernju molitvu. Sljedbenici Pitagore iz Krotona, vrlo slično indijskim brahmanima, i sljedbenici gnostike Hermesa Trismegistosa, na koju su tjecali Pitagorejci, primjenjivali su potpuno iste obrede. Kako smjer molitve, istok, tako i simbol sunca, podsjećaju na Martandov hram sunca u Kašmiru.

Iduća neobična činjenica je ta da se Eseni nisu služili kalendarom jeruzalemskog hrama – lunarnim kalendarom – već su imali vlastiti metod za izračunavanje vremena. Oni su se služili sunčevom godinom koja je znatno točnija i koja je bila u upotrebi od početka vladavine brahmana. Tek za vrijeme Gaja Julija Cezara je solarni kalendar uveden širom čitavog rimskog carstva, a Židovi ga nisu prihvatili sve do danas. U Qumranskom kalendaru, godišnji vjerski blagdani su uvijek padali u iste dane u tjednu, suprotno od židovske prakse.¹³

Čak ni podjela godine na četiri godišnja doba nije dio židovske tradicije. Drevna Grčka je imala samo dva ili tri godišnja doba dok Pitagora nije uveo novu podjelu godine, očigledno i opet iz Indije.

Daljnje esensko načelo ukazuje na spiritualnu pozadinu i porijeklo esenske filozofije. Oni su vjerovali kao što su to činili i indijski mudraci u besmrtni život duše, i da duh vlada svojim privremenim zatvorom, tijelom, i preživljava ga. Isus je dodao nov element učenja o konačnom uskrsnuću. On je govorio o uskrsnuću mrtvih, a da nije posebno naglašavao uskrsnuće tijela. Jasno da on nije mislio na uskrsnuće ljudskog tijela, nego na čisto učenje o reinkarnaciji koje kulminira u totalnom oslobođenju u potpuno božanskom obliku, završetku svih

»samsara« kako to opisuju upanišade indijskih Veda, a što je postalo temeljnim načelom svih indijskih religija. Pitagorejci, Orfejci, Empedoklo, Platon i neoplatonci, da spomenemo samo neke od njih, osim Esena, svi oni su znali za to učenje o ponovnom rođenju duše u novom tijelu. Taj pojam *metempsihoze* (riječ koju su upotrebljavali stari Grci) preživio je u gnostičkim i nekoliko islamskih sekti, a dio je i klasične teozofije i antropozofije.

Čak i u prošlom stoljeću su istraživači prepoznali utjecaj budizma u učenju Esena.¹⁴ Eseni su također imali i doktrinu o karmi, koja je davala onima od »razumijevanja« izbor da ili isprave svoj način života ili da nastave griješiti i tako budu izgubljeni na Sudnji dan. Oni su živjeli svjesni Apokalipse i očekivali su skoro najavu Kraljevstva Božjeg.

Usprkos brojnim paralelama između Isusa i Esena treba istaknuti i razlike. Ako se oboje usporedi, može se reći da Isus udahnjuje novi život u ukočene običaje i navike svojim veličanstvenim stavom tolerancije: »Čuli ste da je rečeno starima... A ja vam kažem...« (Matej 5,21–48). Prema židovskom zakonu, oni koji bi prekršili subotu, iako su bili opomenuti, kažnjavani su smrću. Ipak je damaški tekst iz Qumrana zabranjivao ubijanje ma kojeg čovjeka koji krši subotu, a u Evandelju po Mateju Isus kaže: »Sin je Čovječji uistinu gospodar subote.« (Matej 12,8).

Razlika postaje naročito jasna obzirom na Isusov izričiti nalog da se ljube i svoji neprijatelji. Eseni su mogli mrziti svoje neprijatelje. Zaista, ljudi Qumrana su cijenili svoju izdvojenost od ostalog svijeta i bili su svjesni da pripadaju vrsti spiritualne elite. Suprotno tome Isus je tražio dodir s griješnicima, tako da pomogne onima kojima je pomoć stvarno potrebna. On je naglašavao da je poslan »izgubljenim ovcama kuće Izraelove«. Izričito se protivio svakom religioznom egoizmu i separatističkim tvrdnjama bilo koje religiozne institucije da samo oni posjeduju pravu mudrost.

Isusova upotreba ulja ili balzama također se jasno razlikuje od religioznih običaja Esena. Isusa su i nazivali »pomazanik« (*Chrestos*) – titula i posebni epitet koji ga odmah odvaja od ostalih Esena. U drevnim obredima je mazanje uljem služilo u svrhu magijskog tjeranja demona i zaštite od njih. Ono je liječilo bolesti duha i tijela. Pomazanje se također koristilo da se »zapečati« tijelo sljedbenika, da se veže za Božanstvo po čijom je zaštitom. Celsus spominje da su ofitski gnostici posjedovali pečat koji je svakoga pretvarao u »Sina Oca« ako bi ga dobio izgovaranjem riječi: »Ja sam pomazan bijelom pomasti od drveta života.« (Origen contra Celsum VI, 27). A u apokrifnom Evandelju po Filipu može se pročitati: »Drvo Života je središte raja kao što je to i uljno drvo, od kojega dolazi ulje za pomazanje (*Chrisma*), a to sveto ulje je izvor uskrsnuća« (Nag Hammadi Codex II 3,121, 15–19). Ako se u tom kontekstu misli na posljednje rađanje slobodnog duha u božanskom tijelu, vidi se odlučujući novi element koji je Isus kao »pomazanik« dodao učenju različitih esenskih sekti. Tako je pisao Irenaeus, »pomazanje je bila ceremonija oslobođenja za savršenstvo« i mnogo se više cijeno od običnog krštenja. Pomazali su obično glavu, posebno čelo, a katkada u obliku križa. Tradicija pomazanja vraća nas u vedsku

Indiju gdje se asketi (sadhui) i redovnici različitih sekti, mogu i danas prepoznati po bijelim vodoravnim (Šiva) ili uspravnim (Vajšnava) prugama na čelu koje oni crtaju pomoću mješavine ulja i svetog pepela (vibuthi) ili praha.

Gnostička se vjerovanja mogu lako prepoznati u ranom kršćanstvu, naročito u Pavlovim poslanicama, a posebno u poslanici Efežanima (koja ne djeluje kao Pavlovo djelo). Jak gnostički utjecaj je očit također u Evandelju po Ivanu, u djelima Klementa od Aleksandrije, Origena i origenista, (doslovno origin-ali). Vrlo je malo sačuvanih izvora iz prve ruke o gnosticima zbog općeg uništenja spisa koje je crkva, pohlepna za vlašću, proglasila »heretičkim«. Sačuvana gnostička literatura sadrži Pistis Sophia (grčki pistis-vjera, Sophia-mudrost), knjige Jeu. I tekstovi koptske knjižnice u Nag Hammadiju sakupljeni u četvrtom stoljeću n.e. i ponovo otkriveni 1945. na sličan način to dokazuju kao i čuveni svitci s Mrtvog mora.

U ovom stadiju našeg proučavanja sakupili smo uvjerljive dokaze za širu pan-azijsku pozadinu pojave Isusa i smjera kojim je krenula rana crkva. Ipak, najizravnije i najimpresivnije karike se mogu naći proučavajući pravi život Isusa i njegove riječi u Novom Zavjetu, kako ćemo to sada i učiniti.

ČETVRTO POGLAVLJE

ISUSOVA TAJNA

Svaki pokušaj opisivanja povjesnog lika Isusa Krista se može usporediti s pokušajem da se točno odredi položaj atomske čestice i utvrdi da li je pozitivno ili negativno nabijena. Čestica sama po sebi ne može se izravno vidjeti, ali u postupku eksperimentiranja mogu se nazrijeti linije, tragovi većih čestica u pokretu. Ako ih se prati unatrag do njihova zajedničkog izvora, može se izračunati sila potrebna da pokrene česticu. Tako se može rekonstruirati i opisati nevidljivi uzrok. U Isusovu slučaju postoje dva otežavajuća faktora. Prvi se sastoji u tome da je crkva uništila gotovo sve dokaze koji bi mogli poslužiti u rekonstrukciji pojedinih događaja iz Isusovog života; drugi je taj, što je Isus bio prisiljen čuvati svoju tajnu (svoj pravi identitet) čitavog života, kako ne bi bio na dohvat njegovih neprijatelja. Njegova ličnost je prekrivena velom tajne. Mada sakriva događaje njegova života, ostavljajući mnogo mjesta za nagađanje.

Tako mnogo nejasnoća vodi na kraju do stanja sveopće rezignacije. Naša ideja o prirodi i osobnosti Isusa Krista nije toliko osnovana na dokumentarnoj biografiji i povijesnom razumijevanju čovjeka, nego na pojmu koji transcendiraju povijest (ali koji je ipak prenesen kroz povijest). Nепrestano dolazimo do granica onoga što je prirodno i razumljivo. Sva naša pitanja se konačno svode na isto središnje pitanje koje su postavljali i Isusovi suvremenici: *Tko je dakle ovaj?* (Marko 4,41).

Razlog takve raznolikosti u interpretacijama o Isusu leži u prirodi povijesnog lika Isusa koji je bio predmet izvanredne, intenzivne dijalektike s njezinim mistifikacijama i demistifikacijama. Isusovo opominjanje na šutnju nesposobnost čak i njegovih učenika da ga razumiju i neuhvatljive riječi Sina Čovječjeg sve je to imalo ulogu u toj dijalektici. Jer sami učenici koji su okruživali Isusa nisu ga mogli ni razumjeti, ni shvatiti njegovu poruku u njezinoj cjelini. On je izgledao čudan i zagonetan i očito nije osjećao neku potrebu da bude razumljiviji za javnost. Učenicima je čak izričito nalagao da šute. U zapisima Evanđelja Petar priznaje da: »On im zaprijeti da nikom ne govore o njemu.« (Marko 8,30). S istim preporukama o tajnosti se susrećemo kad Isus liječi ljude. U brojnim prikazima Isus je zabranio izliječenima da šire vijesti o svom iscjeljenju. Gubavca koga je izliječio, poslao je riječima: »Pazi da nikome ništa ne kažeš.« (Marko 1,44). A onima koji su bili nazočni kod oživljenja Jairove kćerke: »On im poprijeti neka to nitko ne dozna.« (Marko 5,43). Isus je slijepca iz Betsaide, kojemu je vratio vid, poslao kući s zapovijedi: »Ni u selo-reće mu- ne ulazi!« (Marko 8,26). Ali usprkos svemu tome čudesa nisu mogla ostati tajnom i vijest o njima se proširila po zemlji. Na primjer, nakon liječenja gluhonijemog: »Tada im zabrani da to ikome kazuje, ali što im je on više branio, to su oni više pripovijedali.« (Marko 7,36).

Isus je čak i demonima, koji su prepoznali Boga u njemu, zapovijedio da šute. (usp. Marko 1,25 i 5, 7). »... ne dopusti im da govore jer su znali tko je on.« (Marko 1,34). Kad su ga ugledali, »nečisti duhovi« su pali pred njim ničice vičući. »Ti si Sin Božji«, – »a on im je oštro zabranjivao da ga očituju.« (Marko 3,11 ff).

Tako je učenicima, iscijeljenima pa čak i demonima bilo zabranjeno da razglašuju njegova djela i čak im je posebno bilo naređeno da šute o njima »a htio je da to nitko ne dozna.« (usp. Marko 7,24; 9,30). Očito se to odnosilo i na učenike. Čini se da je veliki jaz dijelio Isusa od njegovih učenika, koji ga jednostavno nisu mogli razumjeti. To postaje tim jasnije, čim on češće pokazuje izraze nezadovoljstva i srdžbe zbog njihova nerazumijevanja. Na primjer: kad za oluje na jezeru, valovi bacaju brod amo tamo, on pita svoje učenike: »Zašto se toliko strašite? Kako nemate vjere?« (Marko 4,35–41). Ili nakon čuda s kruhovima: »Opazi to Isus te im reče: 'Zašto govorite da nemate kruha? Zar još ne razumijete i ne shvaćate? Zar vam je srce otvrdnulo? Zar kod očiju ne vidite? Zar kod ušiju ne čujete? Zar se ne sjećate?'« (Marko, 8,17–18). »I još ne shvaćate?« reče im. (Marko 8,21)

Kad su učenici bezuspješno pokušavali izliječiti dječaka kojega je opsjeo nijemi duh, Isus ih je oštro ukorio riječima: »O nevjerni naraštaju – odvrati Isus dokle ću još morati ostati kod vas? Dokle li vas podnositi? Dovedite ga k meni!« (Marko 9,19). Posljednje pitanje bi se moglo protumačiti kao nagovještaj s Isusove strane da svoj boravak u Palestini smatra privremenim i da je predviđao da će se jednog dana vratiti (u Indiju).

Njegovo prvo javno pojavljivanje u Jeruzalemu je također čudno. Zašto bi takvom čovjeku, plebejskog porijekla, u gradu priredili tako veličanstven doček, da je on do svoje tridesete godine blanjao grede u tesarskoj radionici svog oca jer bi u tom slučaju bez sumnje, bio dobro poznat mjesnom stanovništvu. Oduševljenje kojim ga je palestinski narod dočekao, ukazuje da se on vratio izdaleka, nakon dugog izbivanja, s novim, nepoznatim učenjem i neobičnim sposobnostima kao što je to sposobnost činiti čudesa i iscijeljivati bolesne. Ta teorija bi mogla dati dublje značenje pitanju nazarenca Ivana Krstitelja; »Jesi li ti onaj koji ima doći ili da drugoga čekamo?« (Matej 11,3).

REINKARNACIJA U NOVOM ZAVJETU

U Novom Zavjetu ima nekoliko mjesta koja očitito ukazuju na reinkarnaciju, ali o njima se rijetko govori, i ona ostaju namjerno krivo shvaćena. Vjera u reinkarnaciju je bilo središnje načelo rano-kršćanskih zajednica, sve dok nije proglašeno heretičkim i zauvijek prognano iz kršćanske teologije na drugom Koncilu u Konstantinopolu 553. n. e. Jasni dokazi vjere u ponovno rođenje duše u drugom tijelu se mogu vidjeti u Starom Zavjetu. Friedrich Weinreb priča o kaznenim reinkarnacijama u obliku stoke, opisanim u knjizi Jone, kao i o reinkarnaciji Nimroda. Weinreb objašnjava židovski pojam božanske duše »nšamah« koja je božanski duh, jednako savršen kod svih ljudi, a od vremena na vrijeme pojavljuje se ova ili ona crta karaktera¹.

Meyerov Konversationslexicon, čuvena njemačka enciklopedija iz 1907. sadrži ovaj odlomak na temu »reinkarnacija u židovskom Talmudu«. »Židovi su za vrijeme Krista općenito vjerovali u seljenje duša. Talmudisti su pretpostavljali da je Bog stvorio konačni broj židovskih duša koje će se tako dugo vraćati dok ima Židova, s pokojom kaznenom reinkarnacijom u životinjskom obliku. One će sve biti očišćene na dan uskrsnuća i uzdignuti će se u tijelima pravednika u obećanoj zemlji.« (Svezak 18, str. 263).

I stvarno, Stari Zavjet se završava proročanstvom o reinkarnaciji Ilije (kao što je predskazano oko 870. prije n. e.): »Evo, poslat ću vam proroka Iliju prije nego dođe Dan Jahvin, dan velik i strašan.« (Malahija 4,5).

Nekoliko vijekova kasnije, glasnik je došao Zahariji i najavio mu rođenje sina: »Ali mu anđeo reče: Ne boj se, Zaharija, jer je uslišana tvoja molitva! Tvoja će ti žena Elizabeta roditi sina kome ćeš nadjenuti ime Ivan. Imat ćeš radost i veselje, i mnoge će obradovati njegovo rođenje. Dakako, bit će velik pred Gospodinom. Sigurno neće piti vina ni opojna pića i napunit će se Duhom Svetim još u majčinoj utrobi, mnoge će sinove Izraelove vratiti Gospodinu, Bogu njihovu. On će ići pred Njim s Ilijinim duhom i snagom, da vrati srca otaca prema djeci, a nepokorne nazoru pravednika, te da pripremi Gospodinu sklon narod.« (Luka 1,13–17).

Isus je kasnije, na pitanje svog učenika da li je Ivan Krstitelj Ilija izričito odgovorio: »Zaista kažem vam, između rođenih od žene nije ustao veći od Ivana Krstitelja. Ali najmanji u Kraljevstvu nebeskom veći je od njega. Od vremena Ivana Krstitelja do sada navala je na kraljevstvo nebesko i siloviti ga prisvajaju. Svi su Proroci i Zakon proricali o Ivanu. On je – ako ćete pravo – Ilija koji ima doći. Tko ima uši neka čuje!« (Matej 11,11–15).

Nikada nismo doznali gdje je Ivan Krstitelj proveo svoju mladost. Imamo samo jednu rečenicu bremenitu značenjem, u Evanđelju po Luki: »A djetesce kako je raslo tako je jačalo duhom, boravilo u pustinji do onoga dana u koji se jasno očitova Izraelu.« (Luka 1,80).

Moglo bi se zamisliti da je Ivan bio prepoznat kao visoka inkarnacija i da je zbog toga stekao obrazovanje u Indiji. Kad bi to bio slučaj, onda bi »pripremanje puta za Gospodina« bilo više nego samo simboličko tumačenje.

Na drugom mjestu, Isus je pitao svoje učenike: »Za koga drže ljudi da je Sin Čovječji?« Oni odgovoriše: »Jedni da je Ivan Krstitelj, drugi da je Ilija, treći da je Jeremija ili jedan od proroka.« »A vi, – reče im – zakoga me držite?« »Ti si Krist, Sin Boga živoga!« odgovori mu Šimun Petar (Matej 16,13–16). »Nato ga upitaše učenici: »Zašto onda književnici vele da najprije treba doći Ilija!« On im odvrati: »Bez sumnje, Ilija ima doći i sve postaviti opet na svoje mjesto, ali vam kažem da je Ilija već došao, samo ga oni ne poznadoše, nego postupiše s njim kako im se prohtjelo. Tako će i Sin Čovječji morati od njih mnogo trpjeti.« Tada razumješe učenici da im govori o Ivanu Krstitelju (Matej 17,10–13).

Dakle, Isus je prema Evanđeljima sam potvrdio da se Ilijina duša reinkarnirala u Ivanu. Ilija (Elijah) je pokušao monoteizam učiniti službenom religijom na dvoru i naučavao je da se Bog ne manifestira silovitom moći i razaranjem, nego »tihim šapatom«, u nečujnim djelima i strpljivosti. Ilija je bio tipični putujući monah koji se oblačio u dronjke, hranio se na čudesan način i koji je i sam vršio čudesa, kao što su to umnožavanje hrane i buđenje mrtvih. On je bio ovlašten da vrši pomazanja, govorio je da je poslan i privlačio mnoge sljedbenike. Na kraju je nestao na tajanstven način (uzašašće), tražilo ga je pedeset ljudi tri dana, ali ga nisu mogli naći. Isusovi sljedbenici su znali da je on inkarnacija, ali nisu bili sigurni tko je Isus mogao biti u svojoj prošloj inkarnaciji i počeli su nagađati. Isus sam nije davao određenih ni jasnih izjava, ali je indirektno i taktično potvrđivao poglede učenika, hrabreći ih u njihovu ispitivanju: »A što kažete tko sam ja?« U prikazu gdje je Isus iscijelio čovjeka koji je bio rođen slijep učenici su pitali: »Učitelju, tko je zgrješio, taj čovjek ili njegovi roditelji, da se rodio slijep?« ideja da se neko rodio slijep zbog grijehova koje je prije toga počinio, može se temeljiti samo na pretpostavci o prijašnjem životu i naknadnom ponovnom rođenju. Pitanje dakle, samo po sebi ukazuje na uzvišeni pojam karme, po kojemu djela iz prošlog života određuju sadašnji život.

U trećem poglavlju Evanđelja po Ivanu, pojam reinkarnacije se javlja sasvim jasno. Pri susretu s farizejem Nikodemom, Isus pozdravlja tog židovskog poglavara ovim riječima: »Zaista, zaista ti kažem, tko se odozgo ne rodi, taj ne može vidjeti Kraljevstva Božjeg.« Nikodem, koji očitito ništa ne zna o učenju ponovnog rađanja, odgovara začuđeno: »Kako se može čovjek, kad je već star, roditi? Zar može po drugi put ući u utrobu majke i roditi se?« Odgovori mu Isus: »zaista, zaista kažem ti, tko se ne rodi od vode i Duha Svetoga, taj ne može ući u Kraljevstvo Nebesko.« (Ivan 3). To bi naravno, trebalo ukazivati na konačno rođenje u čisti spiritualni život nakon toliko mnogo »animalnih« života.

Godine 1900. je Amerikanac, James Morgan Pryse, popisao takva mjesta u Novom Zavjetu, gdje je jasno vidljiva doktrina o reinkarnaciji.² Prema Pryse-u Isusovo učenje je bilo samo nastavak mudrosti drevnih filozofa i temeljnih načela drevnosti.

Činjenica da su spiritualni princip u ljudskoj egzistenciji i spiritualni princip u čitavom svemiru (mikro i makrokozmos) u osnovi istovjetni, znači da su u čovjeku ugrađeni svi elementi, sile i procesi, kako u materijalnom tako i u božanskom smislu. Takvo razumijevanje svijeta sadrži u sebi spiritualno jedinstvo svih bića i nedjeljivost prirode i Boga. Ono naglašava Božju sveprisutnost – njegovu prisutnost svagdje i uvijek, u svakoj čestici čitavog svemira. U svom fizičkom obliku čovjek je manifestacija iz oblasti nediferenciranog, bezgraničnog i beskrajnog Jedinstva koje se materijalizira u ciklusima, u svim različitim oblicima života. Prvobitni i stvarni Bitak je vječno nepromijenljiv, a suprotno tome, priroda i svemir su u stanju neprestane mjene – stanju postajanja.

Prema tome, ljudska duša ili duh je besmrtna i podvrgnuta je stalnom slijedu uzroka i posljedica, u neprestanom dolaženju i odlaženju (reinkarnacija). Da bi se konačno vratio u svoje božansko stanje, čovjek mora postati svjestan tog načela i transcendirati polje akcije. Nakon dugog niza života, karmička zatvorenost u tjelesnom postojanju se transcendirira i unutrašnje, spiritualno Jastvo (self) se spaja s vječnim Jedinstvom. To je u kratkim crtama izvorna doktrina o reinkarnaciji.

Pomoću znanja, percepcije, predane meditacije, discipline i odricanja moguće je transcendirati uske granice fizičke egzistencije i postati svjestan svoje vlastite božanske prirode za vrijeme života na zemlji. U Evanđelju po Mateju, cilj je za nas ovako formuliran: »Budite savršeni, kao što je savršen Otac vaš nebeski!« Ali staza do savršenstva je popločena mnogim inkarnacijama kroz koje čovjek treba napredovati dok se konačno ne probudi za istinu Sina Božjega i počne živjeti kao što je Isus živio. »Vjerujte mi: ja sam u Ocu, i Otac je u meni! Ako ne inače, vjerujte zbog samih djela. Zaista, zaista, kažem vam, tko vjeruje u me i on će činiti djela koja ja činim. Činit će i veća od ovih.« (Ivan 14,11–12).

ČUDESNA ISUSOVA I U INDIJI

Ako se gledaju odvojeno, čudesa koja je Isus činio na prvi pogled izgledaju jedinstvenima i besprimjernima. Zapravo su ljudi uvijek vjerovali u nadljudske, natprirodne i neobjašnjive moći koje se kriju iza čudesnih, izvanrednih, neobičnih i neobjašnjivih činjenica, a one mogu biti ili vrijedne i blagotvorne ili opasne i proklete. Od pojave prvih oblika kulta kod primitivnih religija, čovjek se posvetio takvim neobjašnjivim fenomenima, a čini to i nadalje. Povjesničari, njegovi suvremenici, vjerojatno nisu Isusove magijske sposobnosti smatrali vrijednim spomena. Kad je Isus živio, moglo se svagdje naći čudotvoraca, iscjelitelja, pa čak i šarlatana koji su vršili pomaganja. Razlika je u Isusovu slučaju bila to što on nije upražnjavao svoja umijeća da bi stekao slavu ili povećao bogatstvo.

Prikazi čudesa u Novom Zavjetu, približno trideset njih, u velikoj su mjeri proizvod teologija lokalnih kongregacija i zbog toga se ne mogu povijesno provjeriti. Međutim, prikazi o Isusovom djelovanju kao egzorciste, stariji su i sigurno su se pričavali za vrijeme Isusovog života.

Tisućama godina nije bilo postavljeno pitanje da li su čudesa bila stvarno moguća, postavljeno je tek onda kad su svijet i njegovi sadržaji postali predmetom znanstvene analize. Do sedamnaestog stoljeća niko nije ni pokušao racionalno objasniti čudesa opisana u Evanđeljima. Međutim, racionalisti su spremni prihvatiti samo one pojave koje su u skladu s prirodnim zakonima i koje su prihvaćene od strane znanstvene analize. Čudesa su pojave čije se uzroke ne može ni shvatiti ni protumačiti. Svakog dana tehnolozi otkrivaju nova pravila prirodnih procesa i rješavaju zagonetke koje su dan prije bile neobjašnjive i izazivale čuđenje. Teolozi definiraju kršćanska čudesa kao obustavu prirodnog zakona od samoga Boga.

Suprotno tome okultisti ne vjeruju u obustavu zakona, već smatraju da su čudesne pojave podvrgnute finijim zakonima koji još nisu ni otkriveni ni opisani. Sve što se događa u svemiru, događa se u skladu s nekim zakonom i može se protumačiti. Takozvane moći inicijata ili adepta mogu se jednostavno pripisati njegovom preciznom poznavanju igre zakona koji upravljaju unutrašnjim svemirom svijesti. Kako u Starom, tako i u Novom zavjetu, pojam »čudesa« je nepoznat; umjesto toga opisani su »znakovi«, »moć« ili »velika djela Božja«.

Na primjer, hebrejska riječ *el* (elohim) koja se može slijediti do semitskog korijena *alah* (= biti snažan) znači »veliku moć«. Oznaka svete moći magije je na taj način izjednačena s pojmom Boga.

Ista povezanost postoji u indoevropskim jezicima: sanskritska riječ *brahman* se može prosljediti do *brh* (= biti snažan, osvijetljavati).

Isusova specijalnost u vršenju čudesa je, izgleda, bila u iscjeljivanju

bolesnih, poremećenih i hromih. Ali je on očito činio i druga čudesa kao što su pretvaranje vode u vino, umnožavanje kruhova, postajanje nevidljivim, buđenje mrtvih i hodanje po vodi.

Prikazi o čudesima u Novom Zavjetu kao i drugi prikazi o Isusovim povijesnim djelima paralelni su s književnim prethodnicima na Istoku. Plinije navodi da je grčki liječnik Asclepiades (rođen 124. prije n. e.) liječio ljude na čudesan način. Tacit i Sueton pišu o izliječenjima koja je izvršio car Vespazijan. Čak su i prvi kršćanski apostoli mogli iscijeljivati bolesne i činiti čuda. U prvom stoljeću n. e. Apollonius iz Tiane je vršio slična čudesa i još mnogo više od toga. Pokušaj da se nađu najraniji izvještaji o čudesima sličnim onima koje je izvršio Isus, neizbježno vode do legendarnih čudesa Krišne u vedskoj literaturi. Krišna je spasitelj hinduizma osmi avatar Višnua. Višnu od sanskritskog *vis* = prodirati) je drugi lik u hinduskom trojstvu (trimurti) koje se sastoji od Brahme, Višnua i Šive. U Rig Vedi Višnu se ne opisuje kao inkarnirani bog, nego kao manifestacija sunčeve energije. Avatar (od sanskritskog *ava* = prema dolje i *tri* = prijeci) je osoba koja se ispunila svijetlom božanskog duha pa tako predstavlja božansku inkarnaciju. To božansko više biće je transcendiralo potrebu za ponovnim rođenjem, ali se ipak inkarnira u jednostavnom obliku smrtnog tijela iz samilosti prema čovječanstvu da bi mu pomoglo doseći spasenje. Priča o Krišninom rođenju, djetinjstvu i životu ima točne, čak i detaljne paralele u prikazima iz Novog Zavjeta (ubijanje djece je samo jedan primjer). Krišna i Krist su dva najistaknutija čudotvorca u Svetim Spisima. Bhagavan Das je utvrdio sedam kategorija čudesa koje je vršio Krišna³:

1. Stvaranje vizija;
2. Viđenje predmeta na velikoj udaljenosti;
3. Umnožavanje malih količina hrane ili nečega drugoga;
4. Pojavljivanje na raznim mjestima u isto vrijeme;
5. Iscjeljivanje bolesnika dodirom;
6. Buđenje »mrtvih«;
7. Uništavanje demona.

Neki čudotvorci mogu obaviti jednu ili dvije vrste čudesa, a drugi i više. Uvijek su postojali ljudi s božanskom moći, iscjelitelji i proroci različite veličine i slave.

Na svaki način Indija je dom čudesnoga. U svojoj knjizi *Sveta Znanost*, Sri Yukteshwar je definirao smisao ljudske egzistencije kao težnju za ujedinjenjem s Bogom. Yukteshwar smatra takvu težnju suštinski istovjetnom s vlastitom

igrom prirode u jedinom stvarnom biću, Bogu i moćnom ocu i najvećem guruu svemira. Neizbježna posljedica takve pretpostavke je da je sve stvoreno iz istoga. To znači da je sam Bog, koji se javlja kao raznolikost, jer se njegova suština izražava na različite načine, u svemu i sve. Biblija u 82-om psalmu, stih 6, opisuje načelo: »Vi ste bogovi i svi ste sinovi Višnjega!« I prema Evanđelju po Ivanu, Isus odgovara na optužbu Židova da od sebe pravi Boga: »Ne stoji li pisano u vašem zakonu: 'Ja rekoh, bogovi ste?'« (Ivan 10,34). Taj isti način razmišljanja je očit u Yukteshwarovom djelu¹⁸ koje objašnjava kako posvećeni, nakon što su stekli potpunu nadmoć nad materijalnim svijetom, nalaze svog Boga ili spasenje u svom vlastitom Jastvu (self) a ne u vanjskoj okolini. Takvi bogo-ljudi na kraju steknu majstorstvo nad životom i smrtni i postanu skoro stvaratelji svijeta, sposobni za sve. Oni postižu osam asketskih dostignuća (aiswaryas), pomoću kojih mogu djelovati.

1. Anima = učiniti neku stvar tako malom kako se želi;
2. Mahima = učiniti neku stvar tako velikom kako se želi;
3. Laghima = učiniti neku stvar tako lakom kako se želi;
4. Garima = učiniti neku stvar tako teškom kako se želi;
5. Prapti = doseći željeno pomoću »aptija«;
6. Vasitwa = steći moć nad stvarima pomoću »vase«;
7. Prakamaya = ispuniti sve želje snagom svoje volje;
8. Ishitwa = postati Isha (= Gospodin) nad svime,

Kad Isusovi učenici nisu uspjeli istjerati nečistog duha, on im je otvoreno rekao objašnjavajući njihov neuspjeh: »Zaista, kažem vam ako imadnete vjere koliko gorušičino zrno te reknete ovom brdu: Prijeđi odavde onamo, prijeći će i ništa vam neće biti nemoguće.« (Matej 17,20).

Fenomen levitacije je imao neprekinutu tradiciju kako unutar Crkve, tako i izvan nje. Za dvije stotine i trideset katoličkih svetaca se zna da su posjedovali više ili manje voljnu sposobnost levitiranja.

U prošlom stoljeću je medij Daniel Douglas Home u raznim prilikama ubijedio tisuće gledalaca u svoju sposobnost »letenja«. Među gledaocima su bile tako čuvene osobe kao Thackeray, Bulwer Lytton, Napoleon II, Ruskin, Rosetti i Mark Twain. Takve predstave su se ponavljale tijekom četrdeset godina, a vršena su i istraživanja te je fenomen potvrđen kao autentičan.

U svom izvještaju o najrazličitijim fenomenima Francis Hitching⁹ je naveo više od dvadeset pet slučajeva levitacije. Čak i bliska prošlost se pobrinula za primjere levitacije. Sljedbenici Transcendentalne Meditacije po Mahariši Maheš Jogiju tvrde da skoro svatko može naučiti levitirati ako se točno drži učiteljeve tehnike. Fotografije sljedbenika u stanju levitacije su kružile svjetskom štampom kao dokaz.

KRIŠNA I KRIST

Levitacija, izgleda, nastaje kod neobično povećane kontrole nad tjelesnim funkcijama pomoću koncentracije ili meditacije ili privremenim ukidanjem sile teže u trenutku duhovne ekstaze.

Takva manja čudesa se, očito mogu koristiti i za zarađivanje novca, zadovoljavajući potražnju mase željne senzacije. Stvarno veliki majstor će, naravno uvijek odbiti izvođenje čudesa iz tako niskih pobuda.

Indijski čudotvorac, Sai Baba tvrdi (kao što je i Isus rekao) da svaka osoba ima u sebi božansku moć koja se može povećati vježbanjem i svjesnim življenjem. Ako netko upotrijebi svoje moći da sije sjeme zla, taj će požeti zlo: Ako netko upotrijebi svoje moći u svoju vlastitu korist, izgubit će ih. Katkada su moći ograničene, naročito ako se prakticiraju bez dobrote, mudrosti i pobožnosti.

Danas, baš kao i prije tisuću godina, čudesa ostaju zakonita sredstva da se božanska poruka donese onome koji sumnja i onima koji su prikovani za materijalni svijet.

Skoro sve što je ikad bilo rečeno o Isusu paralelno je s drevnim indijskim legendama. Široko rasprostranjeno neznanje o sličnostima između indijske i kršćanske tradicije može se djelomice pripisati činjenici da većina Evropljana ne može čitati sanskrit starih tekstova; tek nedavno su prijevodi počeli buditi zanimanje u zapadnom svijetu.

Nijedna od poznatih inkarnacija Boga nije izgleda mogla dokazati svoju istinitost ljudima koji nisu vjerovali, bez nebeskih znakova i čudesa. Svaki Sin Božji mora biti sposoban pokazati svoj položaj skepticima pomoću nadljudskih osobina.

U indijskom trojstvu, Sin Božji se zove Krišna čije ime ima čak i isti korijen s Kristovim. (H. P. Blawatsky ga je uvijek pisala »Christna«). »Krist« dolazi od grčke riječi »*Chrestos*«, što znači »pomazan uljem«. Christos se može prosljediti unatrag sve do sanskritke riječi Krsna (Krišna-privlači sve) koja se u narječju izgovara »Krišto«. »Krišto« znači »privlačenje«. Osoba koja privlači sve, najviša je personifikacija Boga.

Brahmanska tradicija priča o Krišni ovo: Tri osobe su se pojavile iz vječnog, spokojnog Boga, a da nisu poremetile njegovo jedinstvo. Brahma je otac (Zupitri), Bog koji stvara sve, Sin Božji koji je postao utjelovljena riječ kao Krišna, a došao je na svijet kao pastir svih ljudi. Šiva je Sveti Duh, treće lice. On je duh koji upravlja vječnim zakonom života i prijelaza, nerazdvojit je od svih živih bića i čitave prirode.

Krišna je osma inkarnacija Sina Božjega, Višna, koji se inkarnirao i u drugim oblicima. Jedna takva inkarnacija je bio Buda Gautama (Sakjamuni-Sidhartha). On se smatra devetom inkarnacijom Višna.

Prema najstarijim postojećim spisima, Višnu se pojavio već 4000. g. prije n. e. u obliku čovjeka, a rodila ga je djevice Devaki (= žena stvorena za Boga), član kraljevske obitelji. Devaki se srušila u ekstazi, zasjenio ju je duh Božji, koji joj se približio u božanskom i veličanstvenom sjaju i ona je zanjela dijete. Proročanstvo u Atharva Vedi opisuje taj događaj ovako: »Blagoslovena si ti, Devaki, među svim ženama, dobro došla među svete rišije. Ti si izabrana za djelo spasenja... On će doći s sjajnom krunom, i nebo i zemlja će biti puni radosti... Djevice i majko, mi te pozdravljamo; ti si majka sviju nas jer ćeš roditi našeg Spasitelja. Dat ćeš mu ime Krišna.«

Prema Bhagavad – Giti kralj Mathure je bio upozoren lošim snom da će kćerka njegove sestre Lakšmi, roditi dijete koje će biti moćnije i od samog kralja. Djevica Devaki se u društvu nekih pastira sakrila u poljima s novorođenim djetetom i na čudesan način dijete je izbjeglo vojnike koje je kralj poslao da ubiju svu mušku novorođenčad.

Prema Atharva-Vedi, koja opisuje događaje nešto drugačije, kralj Kansa iz Mathure je vidio zvijezdu kako pada i upitao brahmana za njeno značenje. Mudrac je odgovorio da se svijet pokvario i da je pohlepa za novcem i griješni život ljudi ponukao Boga da pošalje Spasitelja. Zvijezda je bio Višnu koji je postao krv i meso u utrobi njegove nećakinje Devaki. Inkarnacija će jednog dana osvetiti sve zločine i povesti čovječanstvo novim putevima. Izvan sebe od bijesa kralj je zapovijedio da se brahman ubije, zajedno sa svom muškom novorođenčadi.

Bilo je mnogo priča o Krišninoj mladosti, pjesme su slavile njegovu moć i vrline. Baš kao dijete Isus u apokrifnom Evanđelju, Krišna je kao dijete vršio čudesa svake vrsti. Tako je preživio mnoge opasnosti koje mu je pripremio njegov ujak Kansa. jednom je zmija dopuzala do kolijevke s namjerom da ubije dijete, ali ju je dječčić zadavio golim rukama (usp. mit o mladom Herkulu). Kasnije se Krišna borio sa zmijom s mnogo glava, Kaliyom, pobijedio ju je i prisilio da napusti rijeku Yamunu. Junačka djela indijskog čuda od djeteta bi ispunila čitavu knjigu. Kad je imao šesnaest godina, Krišna je napustio majku i počeo širiti svoje novo učenje diljem Indije. On je govorio protiv pokvarenosti naroda i kneževa i rekao da je došao na zemlju ponuditi svim ljudima otkupljenje od prvobitnog grijeha, istjerati nečiste duhove i ponovo uspostaviti kraljevstvo svega dobroga. On je savladao najveće teškoće, sam se borio sa čitavim vojskama, obavljao različita čudesa, budio mrtve, liječio gubavce, vraćao slijepima vid i gluhima sluh i iscjeljivao hrome.

Na kraju je sakupio grupu učenika koji su ga revno podržavali i koji su trebali nastaviti njegova djela. Ljudi su stalno dolazili k njemu da čuju njegove riječi i da gledaju njegova čudesa. Bio je štovani kao Bog i nazivali su ga pravi Iskupitelj, o kojemu su pricali očevi.

S vremena na vrijeme Krišna bi se odijelio od društva ostavljajući učenike same da bi ih iskušao i vraćao se samo u teškim vremenima. Rast pokreta se nije sviđao onima na vlasti, i oni su ga bez uspjeha pokušavali potisnuti.

Krišna, poput Krista, nije želio širiti novu religiju nego je samo želio obnoviti religiju koja je već postojala i očistiti je od svih njenih odvratnih zloupotreba i nečistoća. Njegovo učenje je u obliku pjesničkih usporedbi i aforizama koji podsjećaju na Isusa. Prikazi i propovijedi su zapisani u Bhagavad-Giti koja je lako razumljivo izlaganje čiste etike s Krišninog uzvišenog gledanja na svijet. On nalaže svojim sljedbenicima bratsku ljubav, samopoštovanje, da dijele sa siromasima, da čine dobra djela i održavaju vjeru u uvijek prisutno dobro Stvoritelja. Svojim sljedbenicima govori da zlo vrate dobrim, da vole svog neprijatelja i zabranjuje osvetu. On tješi slabe, osuđuje tiraniju i pomaže nesretnima. Sam živi u siromaštvu i posvećuje se pomaganju siromašnih i podjarmljenih. On nema osobnih vezanosti i preporuča čednost. Poput Isusa, Krišna živi kao putujući prosjak.

Krišna se također preobražava; Božji Sin se pokazuje u različitim božanskim oblicima. Jednom od svojih najmilijih učenika, Arjuni kaže: »Onaj tko vrši djela zbog mene, onaj tko mi se sasvim preda, onaj tko nije vezan za materijalni svijet i nije neprijatelj nijednom biću, taj će doći k meni.« (Bhagavad-Gita-jedanaesto pjevanje).

Legenda 'o Krišni je, vjerojatno, najstariji izvor po kojem je naslikan mistični lik Krista. Sličnosti s legendama o Dioniziju (oko osmog stoljeća prije n. e.) također su nevjerovatne. Ali nisu samo visoke kulture drevne Grčke i Rima djelovale na kršćanstvo; drevni Iran sa svojim likovima spasitelja i svojim eshatološkim i apkaliptičkim vizijama, također je veoma utjecao na kršćansku religiju. Najistaknutiji likovi u perzijskoj religiji su bili Zaratustra i Mitra, bogovi – ljudi. Oni su reformirali religiozne tradicije koje su postale krute. Prije nego što se pojavio Zaratustra, religiozni pogledi istočnog Irana bili su zapravo isti kao i u drevnoj Indiji.

PETO POGLAVLJE ISUSOVA »SMRT« SUD I PRESUDA

Politička situacija u Judeji za vrijeme Isusa bila je zamršena i obilježena dramatičnim događajima. Herod Veliki (37–4. prije n. e.) bio je prisiljen baviti se nemirima i pobunama kroz čitavo razdoblje svoje vladavine. »Razbojnici« koji su se borili protiv njega bili su fanatični rodoljubi, koji su koristili svu moć i sredstva kojima su raspolagali da bi se suprotstavili rimskoj vlasti. Josephus izvještava o vođi pobunjenika, Judi iz Galileje, čija se »razbojnička družina« morala zapravo sastojati od religioznih ljudi koji su samo pokušavali obraniti vjeru svojih otaca od tuđeg utjecaja. (Židovski 18, II 1 i 6). Među pobunjenim grupama bilo je Farizeja, Saduceja, Rehabita i Esena koji su imali tu prednost što su bili organizirani kao red i imali elitu Nazarite ili Nazarence. Dok su Farizeji i Saduceji sklopili kompromis s Herodovim nasljednicima i čak tijekom godina prihvatili visoke službe, Rehabiti su odbacili promjene koje im je Rim pokušao nametnuti i produžili su živjeti u šatorima izvan gradova, kao što su to radili i njihovi praoci.

Kao što smo vidjeli, kad je Herodov sin Arhelaius bio uklonjen s vlasti, Eseni i Nazarenici su se vjerojatno vratili iz izgnanstva u Aleksandriju; u svakom slučaju, u to doba je samostan Qumran bio ponovo naseljen.

Međutim, u isto vrijeme, tokom vladavine Heroda Antipe, započeo je ogorčeni, partizanski rat protiv rimske carske vlade. Vođen je tajno, na skrovit način, uz podršku Esena. Dok su se Farizeji i Saduceji prilagodili i integrirali sa sistemom, Eseni i Nazarenici se izgleda nisu ponijeli tako ugodno i pokorno. Nakon smrti Heroda Velikog, zemlja je iz jedne krize upala u drugu.

U takvim okolnostima, mnogi su se nadali Mesiji, koji bi oživio Davidovo i Salomonovo carstvo, i oslobodio zemlju od omržnute strane vlasti.

Prema Evnadelfjima po Marku, Mateju i Luki, razdoblje u kojem je Isus bio aktivan u javnosti trajalo je od jedne do dvije godine. Samo posljednji od tekstova, Evandjelje po Ivanu, spominje tri Pashe u Jeruzalemu, kojima je Isus prisustvovao. Tokom toga razdoblja, Isus je često prelazio granice palestinskih provincija i tako se više puta povlačio izvan dohvata moći mjesne sudske vlasti. Zašto je zatim otišao u Jeruzalem i predao se svojim progoniteljima nije jasno i može biti samo predmetom pretpostavki.

Kada je Nazarenac ušao u Jeruzalem priređen mu je trijumfalni doček, slavljen je kao kralj koji će uspostaviti Kraljevstvo Božje.

Prema kršćanskoj tradiciji, kraljevstvo Božje je stanje otkupljenja koje pojedinac može postići samo uz Božju podršku i milosrđe na sasvim spiritualnoj

razini. Ali jeruzalemske mase očekivale su nešto svjetovnije. Židovski kultovi **Mesije** nadali su se izgradnji Kraljevstva Božjeg u obliku nove, očišćene i moćne izraelske države. Zato su očekivali da će Isus voditi državu kao što je David jednom vodio Izrael i osloboditi zemlju od rimskog jarma. Isusov odgovor na **takva očekivanja** zapisan je u Evanđelju po Luki: »niti će moći kazati: 'Evo ga ovdje' ili 'eno ga ondje', jer Kraljevstvo Božje je među vama« (Luka 17, 21).

Isusov ulazak u Jeruzalem bio je čin besprimjernog izazova. Do tog trenutka, opozicija je bila potpuno podzemni pokret, a oni koji su u njemu, surađivali nisu se javno pojavljivali na području za kojeg je nadležna rimska sudska vlast. Oko tjedan dana prije velikog praznika Pashe, Isus je odlučio napustiti svoje skrovište u brdima Efraima i otputio se sa svojim sljedbenicima zaobilaznim putem preko Jerihona u glavni grad, udaljen oko četrdeset kilometara (Ivan 11,54).

Evanđelje po Marku priča o dramatičnoj odluci: »Penjali su se putem u Jeruzalem. Isus je išao pred njima. Bili su zaprepašteni, ali su ga slijedili i bojali se. On opet uze k sebi Dvanaesticu i počeo kazivati što mu se ima ubrzo dogoditi: Evo, ulazimo u Jeruzalem, i sin čovječji biti će predan glavarima svećeničkim i književnicima. Oni će ga osuditi na smrt i predati poganima. Ovi će ga izvrći ruglu, popljupati, bičevati i ubiti. Ali će on poslije tri dana uskrsnuti.« (Marko 10, 32–34).

Pet dana prije velikog praznika, stigli su u Jeruzalem. Kad su ušli kroz gradska vrata, mnoštvo je Isusu priredilo velike ovacije. Premda je Isus jahao na magarcu kako bi pokazao svoju poniznost, skromnost i miroljubivost, poklonjenje se kasnije pretvorilo u tragični nesporazum: »Kad uđe u Jeruzalem, uskomeša se cijeli grad te počnu pitati: »Tko je to?« (Matej 21,10). Isusove izjave, izgovorene snažnim riječima, a naročito stvarni, fizički sukobi kod čišćenja hrama, jedva da bi se mogli protumačiti na alegorijski način. Isusova privlačnost za mnoštvo bi se lako mogla protumačiti kao poziv za napad: »Nemojte misliti da sam došao da donesem na zemlju mir! Nisam došao da donesem mir, nego mač« (Matej 10,34) ili: »Došao sam da bacim oganj na zemlju pa kako bih želio da se već zapalio!...« (Luka 12,49).

Isusova prva akcija u Jeruzalemu bila je jači napad na autoritet nego što se to itko prije usudio. Isus je nevjerojatnom snagom protestirao u hramu protiv zaštitnika zakona. Njegove oštro uobličene optužbe (Matej 23) napokon su obračunale s njegovim protivnicima pred velikim brojem oduševljenih hodočasnika. Prema Evanđeljima, on je otišao tako daleko da je kaznio trgovce i mjenjače novca i istjerao ih iz hrama. Naravno, takav napad na autoritet službenika hrama nije se mogao jednostavno prešutjeti. Postojala je velika opasnost od masovnog ustanka: »Kad to dođe do ušiju svećeničkim glavarima i književnicima, počnu smišljati kako bi ga ubili. Bojali su ga se, jer je sav narod bio oduševljen njegovom naukom.« (Marko 11,18).

Zbog mogućeg ustanka i nemira za vrijeme svetih dana svetkovanja, Pilat i njegove kohorte (pet stotina legionara) umarširali su iz Cezareje da bi posredovali čim bude potrebno. U Evanđeljima se ti nemiri samo ukratko

spominju. U Evanđelju po Marku, saznaje se da je uhapšen Baraba i »zatvoren s drugim buntovnicima koji u buni počiniše ubojstva«. (Marko 15,7).

U Evanđeljima se također može pročitati da su glavari svećenički i književnici: »tražili kako bi Isusa uhvatili na prijevazu i ubili. Govorahu oni: »Ne na blagdan, da se narod ne pobuni!« (Marko 14, 1–2). Ako je Isusa trebalo likvidirati, ond je to zahtjevalo veliku brzinu i oprez. Farizeji su bili prvi koji su pokušali Isusa namamiti da se sam optuži u javnoj raspravi. Pitali su ga da li je po zakonu plaćati poreze rimskom caru. Da je Isus odgovorio niječno, moglo bi ga se optužiti za veleizdaju; ali on se izvukao iz opasnog položaja genijalnim potezom (usp. Marko 12, 14–17). Saduceji su tada pokušali ismijati njegov nauk o reinkarnaciji. Ali njegovi promišljeni odgovori odbili su napade (Marko 12, 19–27).

Točan datum Isusovih muka još predstavlja priličan problem. Ni mjesec, ni godina ne mogu se naći nigdje u Evanđeljima. Nagađanja se kreću od 30-e do 33-e god. n. e. Premda se sva Evanđelja slažu da je Isus bio razapet u **petak**, postoje razmimoilaženja što se tiče dana u mjesecu. Prema sinopticima (Matej, Marko i Luka) Isus je slavio Pashu sa svojim učenicima u četvrtak navečer. Prema židovskom kalendaru, četvrtak je bio četrnaestog nisana, dana kojeg se jede uskrsnje janje; a slijedeći petak, petnaestog nisana bio je prvi sveti dan židovske svetkovine Passah-Mazzoth. Potpuno je nezamislivo da bi Isus bio uhvaćen i da su ga ispitivali pred čitavim Sanhedrinom (koji je bio sastavljen od sedamdeset jednog židovskog građanina) u toj tako svetoj noći. Takvo **kršenje** svetih židovskih zakona od strane njihovih zaštitnika bilo bi jednostavno nezamislivo.

Drugo rješenje se može naći u gnostičkom Ivanovom tekstu. Kod Ivana se Posljednja večera ne opisuje kao židovski praznik Pashe i da je Isus bio razapet četrnaestog nisana. U tom slučaju, Isus je morao slaviti bez propisanih beskvasnih hljebova i obrednog jedaćeg pribora jer se oni mogu nabaviti (čak i danas) samo na dan neposredno prije Pashe, takozvani dan Priprave. Ta verzija Ivanovog teksta čini se dosta logičnom, ali polazi od pretpostavke da Isus nije osjećao obavezu da vrši takve običaje ukorijenjene u židovskom zakonu.

Čak i izbor mjesta gdje se trebala održati Posljednja večera ukazuje na esenski utjecaj: »Čim uđete u grad, srest će vas čovjek koji nosi vodu u vrču. Idite za njim u kuću u koju on uđe« (Luka, 22, 10). Nositi vodu u Jeruzalemu je u to vrijeme bio isključivo posao žene. U toj posebnoj kući izgleda da se uobičajena pravila nisu strogo poštovala. I zaista večera se uopće nije odvijala po propisanim obredima, već potpuno na esenski način. Posebno je opisano da

se nije jelo žrtveno janje, sudionici su jeli kruh, poput strogih vegetarijanaca Esena. U apokrifnom *Evangelju Ebionita*, Isus odgovara na pitanje učenika

gdje da pripreme blagovanje za Pashu: »Ne želim jesti meso s vama na ovu Pashu!« (Epiphanius, Haer. 30,20,4).

Na ovom mjestu dolazimo do problema koji je uzrokovao najveće teškoće tumačima Biblije, a ni do sada nije riješen na zadovoljavajući način – kako utvrditi vrijeme posljednje večere. Problem postaje sasvim jednostavan kad se uzme u obzir da su Eseni imali svoj vlastiti kalendar po kojemu su slavili svoje svetkovine. Pošto solarni kalendar omogućuje podjelu godine na 364 dana i 52 tjedna, nije svake godine ostajao višak vremena u suprotnosti sa službenim kalendarom. Prvi dan Nove Godine uvijek je padao u srijedu u proljeće. Prema tome, esenska Pasha je uvijek bila u srijedu, četrnaestog nisana, i prema tome je padala dva dana prije židovske Pashe. Zbog toga je Ivanov tekst točan kad tvrdi da je Isus bio razapet četrnaestog nisana. On misli na službeni kalendar, prema kojemu je dan raspeća bio jedan dan prije Pashe. Sveukupni događaji muke odvijaju se tokom tri dana i mogu se uvjerljivo i logički utvrditi. – U utorku navečer. Posljednja večera, hapšenje u Getsemani, pripremnom ispitivanju kod Anne, Petrovo odricanje – u srijedu ujutro, početak suđenja pred Sanhedrinom na temelju vjerskog zakona, ispitivanje svjedoka koje je vršio veliki svećenik Kaifa, tokom noći Isusa drže pod stražom i zlostavljaju ga u Kaifinom zatvoru. – U četvrtak ujutro, Sanhedrin se okuplja da bi donio presudu; Isusa vode Pilatu na ispitivanje, a zatim k Herodu Antipi na ispitivanje; drže ga tijekom noći pod stražom u zatvoru rimskog garnizona. – U petak, političko suđenje se nastavlja u prisustvu Pilata; bičevanje, kruna od trnja, osuda, raspeće oko šestog sata (podne).

Nešto vrlo čudno dogodilo se dok su nakon večere hramski čuvari hapsili Isusa: »Tada Petar izvuče mač koji je imao uza se te udari slugu velikog svećenika i odsiječe mu desno uho. A služi je bilo ime Malko. Na to Isus reče Petru: »Stavi mač u korice. Zar možda da ne pijem kalež koji mi pruži Otac?« (Ivan 18,10). Zašto je Petar nosio mač? Sanhedrin (= skupština) je bio najviša instanca za verski zakon židovskog naroda, prije rimske vlasti ustanova je imala i političku moć. Veliko vijeće je bilo sastavljeno od velikih svećenika, starješina i književnika, sve u svemu sedamdeset i jedan čovjek. Ovlašteni veliki svećenik Josip Kaifa (= istražitelj) predsjedavao je sudu. Među starješinama skupa bio je Josip iz Arimateje, bogat i ugledan zemljoposjednik, koji je prema Luki glasao protiv odluke Velikog vijeća da se Nazarenac ubije (Luka 23, 50–51). Nakon detaljnog unakrsnog ispitivanja svjedoka, veliki svećenik Kaifa zaključio je postavivši presudno pitanje: »Zaklinjem te živim Bogom da nam rekneš jesi li ti Mesija, Sin Božji?« (Matej 26,63). Kada Isus odgovara: »Ti kaza –«, Kaifa to tumači kao potvrdu.

Ako je netko za sebe prisvajao božansku čast on je prema židovskom zakonu bio bogohulnik i zasluživao je smrtnu kaznu. Pogubljenje se vršilo kamenovanjem, nakon čega bi se tijelo objesilo o drvo kao što je to određivao židovski zakon. Razlog zašto se Isusovo pogubljenje odigralo na drugi način ležao je u

tome što je Sanhedrin nedavno dobio zapovijed iz Rima da nitko ne smije biti osuđen na smrt bez potvrde rimskog prokuratora i da se ne sastaju nigdje izvan hrama. Sudeње se moralo obavljati po danu (između zore i sumraka!). Ako bi svih sedamdeset i jedan član bili pozvani, a dogovaranja bi se vodila noću, čitav postupak bi od početka bio protuzakonit. U *Evangelju po Luki*, može se naći i potvrda da je sjednica održana po danu (Luka 22,66). Skupština se nije ponovo sastala do slijedećeg jutra (četvrtak) da proglasi osudu: »Kad jutro svanu, svi glavari svećenički i starješine narodne održe vijećanje protiv Isusa da ga ubiju. Potom ga svežu, odvedu i predadu upravitelju Pilatu.« (Matej 27,1–2).

Pilat je izgleda od samog početka bio protiv slučaja (Ivan 18,31). Rekao je da ne nalazi Isusa krivim, pokušao je postići njegovo oslobođenje i na kraju je na demonstrativan način oprao ruke od čitave te stvari (usp. Matej 27,24). Pilatov pokušaj da ovaj osjetljiv predmet prebaci na domaćeg židovskog vladara Heroda Antipu, koji je bio prisutan, nije uspio. Pošto Isus nije stavio niti jednu primjedbu, ponovo su ga poslali prokuratoru koji je na kraju pristao uz volju naroda (u međuvremenu nagovorenog od Kaife) i predao Nazarenca da ga pogube.

Neka od proturječja i zagonetnih događaja opisanih u *Evangeljima* mogu se riješiti na začudujuće jednostavan način kad se shvati (kao što smo predložili) da je Nazarenac pripadao »Novom Savezu« esenskog pokreta kao »vršitelj obreda«. Postaje jasno zašto su ortodoksni Židovi proganjali Isusa i zašto su mu mogli suditi i na političkom suđenju. Upućivanjem na dostupne izvore, ma kako oskudni bili, događaji koji su okruživali povijesni lik Isusa (kao što je ovdje ispričano) mogu se protumačiti na uvjerljiv i zadovoljavajući način.

Poteškoće koje nastaju zbog općepriznatog gledišta o uskrsnuću nakon smrti i uzašašću Kristovog tijela mnogo su teže za rješavanje. Dostupni izvori ne objašnjavaju zašto je Isus bio proglašen mrtvim već tri sata nakon raspeća, premda njegove noge, za razliku od njegovih sudrugova na križu, nisu bile prelomljene, (što je bio uobičajeni način da se skрати mučenje koje je inače znalo trajati i do pet dana). Zato je Pilat bio vrlo začuden kad su ga pitali za tijelo: »Pilat se začudi da je već umro te dozva stotnika pa ga upita je li davno umro. Kad primi obavijest od stotnika dade Josipu mrtvo tijelo« (Marko, 15,44).

Nitko nije vidio uskrsnuća – u svakom slučaju, mi ne znamo ni za koga koji bi tvrdio da je vidio uskrsnuće. Sve izjave o uskrsnuću proizvod su čiste vjere. Pričanje o uskrsnuću je počelo tek naknadno i bilo je interpretacija onoga što se dogodilo.¹

Pitanje bi moglo ostati otvoreno kao takvo: ili se vjeruje u Isusovo uskrsnuće ili ne vjeruje. Nakon svih ovih dvije tisuće godina čini se nemogućim osvijetliti taj predmet iz povjesne perspektive *da...* nema zaista divnog dokaza koji nam je omogućio da detaljno ispitamo događaje oko raspeća *koristeći najmodernije testove koje može pružiti suvremena tehnologija*. Taj dokaz je platneni pokrov iz Isusovog groba: »Kad već nastane večer – kako bijaše

Priprava, to jest dan uoči subote – dođe Josip iz Arimateje, istaknuti vijećnik, koji je također očekivao Kraljevstvo Božje, te odvažno uđe k Pilatu i zatraži tijelo Isusovo. Pilat se začudi da je već umro te dozva stotnika pa ga upita je li davno umro. Kada primi obavijest od stotnika daje Josipu mrtvo tijelo. On kupi platno, skinu Isusa, zavi ga u platno i položi u grob koji bijaše izdubljen u pećini pa na vrata groba navali kamen. Marija iz Magdale i Marija, Josipova majka, pomno su gledale gdje ga položiše.« (Marko 15,42–47).

Iz drugih Evanđelja možemo dobiti daljnje informacije o tijeku događaja. Matej i Luka spominju da je Josip bio bogat, Matej i Ivan izvještavaju da je bio Isusov učenik (Luka kaže da je očekivao dolazak Kraljevstva Božjeg), a Ivan dodaje da je njegova pripadnost učenicima ostala tajnom za svijet. Luka primjećuje da se Josip nije složio s mišljenjem i odlukama drugih Židova. Matej, Luka i Ivan potvrđuju zahtjev za (Matej i Ivan) preuzimanjem Kristovog tijela od Pilata. Matej i Luka spominju platneni pokrov za Isusovo tijelo. Od Mateja saznajemo da je platno bilo često, a od Ivana da su to bili platneni ovoji. Oboje, i Luka i Ivan izvještavaju da je grobnica bila nova i da je dotada bila prazna. Matej dodaje da je pripadala Josipu. Luka opisuje da je bila isklesana u stijeni, a Matej kaže da je Josip navalio veliki kamen na ulaz.

Platno koje je ovdje spomenuto zaista je do danas sačuvano u Torinu i autentičan je dokument koji za potomstvo čudesno odražava jedan od najvažnijih trenutaka u povijesti svijeta, i to zaista na fotografski način.

Čuveni torinski pokrov dug je 4,36 m, a širok 1,10 m i sa začuđujućom jasnoćom pokazuje otisak muškog tijela. Jedna polovica pokrova pokazuje leđa, a budući da je pokrov svojom sredinom obavijao glavu, druga strana pokazuje prednju stranu nedavno raspjetog čovjeka. U otisku se lako mogu raspoznati glava, lice, prsa, ruke i noge čovjeka. Boja otiska je uglavnom u tonu sepije, iako je na nekim mjestima siva. Mogu se također jasno vidjeti tragovi krvi koji izgledaju blijedo grimizni.

Kada se prvi put vidi čitav pokrov, oko privlače dvije tamne uspravne pruge koje se šire prema dvjema širokim mrljama u obliku romba. To su znakovi paljenja, koji su zakrpani nešto svjetlijim šavom. Njihov poseban oblik nastao je kao rezultat savijanja pokrova u četrdeset i osam slojeva i čuvanja u srebrnoj

spremnici nakon što je gotovo bio izgubljen u požaru u kapelici u Chamberyju (Francuska 1532). Kada se srebrna kutija počela topiti od vreline vatre, vrućina i topljeno srebro ostavili su mrlje geometrijskog oblika, užežene u složeni materijal (vidi sliku). Ako je otisak na tom komadu materijala uistinu Isusov, i ako se to dokaže, moglo bi se smatrati ne samo znanstvenom senzacijom najvećeg značaja, nego bi poslužilo kao jedina prihvatljiva osnova za proučavanje pitanja koje je zanimalo tako mnogo ljudi do današnjeg dana: da li je Isus ustao iz mrtvih?

STAROST POKROVA

Prvu sumnju bi mogla izazvati činjenica da je tekstil mogao preživjeti razdoblje od skoro dva milenija s tako malo oštećenja. Međutim, postoje brojni komadi platna koji su znatno stariji i bolje ušćuvani od torinskog pokrova. U zbirkama egipatskog Nacionalnog muzeja, egipatskog muzeja u Torinu, kao i u egiptološkim odjelima muzeja u Londonu, Parizu, Berlinu, Hildesheimu i ostalim, postoje dobro sačuvani primjerci od kojih su neki stari 3500, čak i 5000 godina. Suha klima Bliskog Istoka vrlo je povoljna za dugo čuvanje tekstila i svitaka. Biljna tvar je uglavnom celuloza, koja ima vrlo stabilnu molekulu.

Riječ *šindon*, koju upotrebljavaju sinoptici, označava široko laneno platno. Pokrov je od platna, niti su tkanjem koso isprepletene tri prema jedna tvoreći uzorak riblje kosti. U Isusovo doba to je bio rijedak oblik tkalačkog umijeća koji je zahtijevao mnogo vještine i vjerojatno je bio vrlo skup. Jedini preostali primjerci materijala te vrste bili su otkani u rimskoj provinciji Siriji kojoj je u to doba pripadala Palestina. Rebrasto tkanje se pojavilo na Zapadu tek u četrnaestom stoljeću. Dok je istraživao vlakna elektronskim mikroskopom 1973. godine, profesor Raes sa sveučilišta u Ghentu, (Belgija), otkrio je neke tragove pamuka, proizvoda koji se u Isusovo doba još nije uzgajao na Bliskom Istoku. U Siriji i Mezopotamiji se za tkanje katkad koristio pamuk uvezen iz Indije, iako je prije toga morao biti obrađen na posebnom razboju.

Danas postoji jednostavan test da bi se odredila starost svakog organskog materijala: mjerenjem količine radioaktivnog izotopa ugljika, ugljik-14. Sve što živi i diše apsorbira ugljični dioksid iz zraka, koristeći ugljik. Kada organski život prestaje, količina radioaktivnog ugljika se polako smanjuje, nakon približno 5730 godina ostaje polovica prvotne količine radioaktivnog C-14. Mjerenja razine izotopa ugljika i proračuni koji koriste poluvrijeme raspada (vrijeme za koje se polovina izotopa ugljika raspadne) dozvoljavaju nam određivanje starosti arheoloških nalaza s točnošću od ~ 10%. Doduše potrebno je dosta materijala i on biva potpuno uništen u procesu izgaranja. Samo po sebi se razumije da nitko nije želio oštetiti najznačajniju kršćansku svetu relikviju takvom lakoumnošću. U svakom slučaju test s ugljikom-14 uključivao bi u sebi pogrešku od ± 200 god., za predmet koji bi trebao biti star 2000 godina.

Metoda švicarskog botaničara i kriminalista dr. Maxa Freia dovela ga je do senzacionalnog otkrića pomoću analize polena. Dr. Frei je sa površine pokrova pomoću flastera uzeo uzorke od 10×20 cm sa 12 različitih mjesta. Bio je oduševljen kad je pod elektronskim mikroskopom našao osim prašine i niti i 1-4 zrnca polena na 1 cm^2 . Zrnca polena su veličine od 0,0025 do 0,25 mm i zbog toga se ne mogu prepoznati golim okom. Ali mala zrnca su orkužena dvostrukom ovojnicom čiji kemijski sastav do danas nije potpuno određen. U svakom slučaju, vanjska ljuska je tako otporna da u određenim okolnostima može

preživjeti nekoliko milijuna godina. Premda se čini nevjerojatnim pomislimo li na fini žuti prah tako poznat u proljeće, ipak mala zrnca polena svake biljne vrste imaju svoj vlastiti specifičan izgled. Tako se može lako odrediti od koje biljke vodi porijeklo neko zrnco. U izvještaju o svom radu koji je bio objavljen u ožujku 1976., Frei je objavio da je mogao identificirati četrdeset i devet tipova biljaka čiji polen je bio nađen na pokrovu. Mnoge od biljaka postoje u svim područjima za koje se govorilo da se kroz povijest u njima čuvao pokrov, kao na primjer libanonski cedar (*Cedrus libani*). Senzacionalna novost je međutim bila polen jedanaest vrsta biljaka koje ne postoje u Evropi nego spadaju među halofite Bliskog Istoka. Halofiti su biljke koje rastu samo na tlu s vrlo mnogo soli kao na primjer u oblasti oko Mrtvog mora. Među njima su bile pustinski varijeteti vrste *Tamarix*, *Suaeda* i *Artemisia*. Kako se do tada povijest pokrova mogla slijediti unatrag samo do četrnaestog stoljeća, neki istraživači su smatrali da je on bio proizveden u Francuskoj u to vrijeme. Znalo se također da je nakon tog vremena pokrov kružio samo po Francuskoj i Italiji. Analiza polena je dokazala da je platno moralo biti u Palestini prije svog kruženja po Evropi. Osim toga pronađeno je da se vrste polena koje su identificirane na pokrovu također nalaze u razmjerno visokoj koncentraciji u onim slojevima taloga u Galilejskom jezeru koji potječu iz vremena Isusa!

Zrnca polena osam drugih vrsta biljaka su bila karakteristična za Malu Aziju, naročito za područja oko Edesse (danas Urfa u Turskoj). Dr. Frei nije tada ni mogao u potpunosti shvatiti značenje te činjenice.

Za mogućnost praćenja povijesti pokrova unatrag, do njegovog porijekla, mnogo dugujemo divnim istraživanjima engleskog povjesničara Iana Wilsona². Imajući na raspolaganju velik broj povjesnih dokaza on je mogao dokazati da je pokrov onaj »portret« iz Edesse o kojemu je postojalo mnogo izvještaja, već počev od prvog stoljeća i koji je od šestog stoljeća bio poznat kao »Mandylion«. Cjelovita priča o svetom pokrovu postaje uzbudljiva kao dobar triler. Stvarno, činjenice mogu biti divnije od izmišljene priče!

Prema apokrifnom židovskom Evandelju koje su upotrebljavali Nazariti, Isus je nakon uskrsnuća poklonio pokrov, opisan u Evandelju, »*svećeničkom sluzi*«³... Može se pretpostaviti da primalac nije bio Isusov neprijatelj ili netko tko ga je nedavno pokušavao ubiti. Prije će biti da je svećenički sluga primio neprocjenjivi poklon kao nagradu za neku naročitu uslugu.

Oko 325. n. e. biskup Eusebius iz Cezareje pisao je u svojoj »*Historia Ecclesiastica*« da je kralj Edesse (Abgar V., Ukkama = Crni, koji je vladao od 9.-46. god. n. e.), poslao glasnika u Jeruzalem i pozvao Isusa da dođe u Edessu i iscijeli ga od kroničnog osipa. Eusebius spominje prepisku između Isusa i Abgara koju je dobio iz arhiva edeškog kralja i koju je sam preveo sa starosirijskog (tj. aramejskog) na grčki. Prema toj prepisci, Isus nije mogao osobno putovati, ali je poslao nosača »Dobrih Vijesti«, tj. jednog od sedamdeset učenika spomenutih u Evandelju po Luki (Luka 10,1). Učenik je imao grčko ime Tadeus (premda on nije bio apostol tog imena), a na sirijskom su ga zvali

Addai. Isus ga je poslao Abgaru s tajanstvenim portretom. Pomoću čudesne moći tog Isusovog portreta, kralj se u tren izliječio i odmah se obratio Isusovu učenju.

1850. god., u samostanu blizu Wadi-el-Natrona (Dolina Natron), u donjoj egipatskoj pustinji nađeno je više drevnih sirijskih manuskripata u kojima su nađene razne potvrde priče o Abgaru. Svi prikazi se slažu u tome da je nakon neobičnog čuda, Addai/Tadeus održao govor u Edessi i većina građana se pridružila svom kralju pristajući uz »Novi savez«.

Pošto se u to doba grobni pokrov smatrao »nečistim«, lako je razumjeti zašto se o njemu govorilo kao o »portretu«.

U »Acta Thaddaei«⁴ je riječ za platno »*tetradiplon*« što znači »četiri puta savijen«. Ako se pokrov koji je dug preko četiri metra savije tri puta po sredini, nespretni komad materijala se smanji na veličinu od pola metra, pogodnu za rukovanje i pokazuje samo »*Isusov portret*« na vrlo upečatljiv način. Ako se tako čuva i pokazuje, teško se može predočiti prava veličina pokrova, a vjerojatno su je smatrali i nezanimljivom zbog pomanjkanja tonskog kontrasta u otisku ostalog dijela tijela.

57. godine god. n. e. Abgarov drugi sin Manu VI naslijedio ga je na edeškom prijestolju, ubrzo se vratio u poganstvo i bespoštedno proganjao novu edešku zajednicu. U to vrijeme portret je nestao i neko vrijeme se o njemu ništa nije čulo. Sudbina pokrova nakon toga može se detaljno saznati iz »Povijesti edeškog portreta« napisane 945. god. n. e. na dvoru bizantskog cara Konstantina Porfirogeneta. Ta verzija izvještava da je sveta relikvija bila sakrivena u hermetično zapečaćenom udubljenju iznad zapadnih vrata grada Edesse i nije bila pronađena do 540. god. n. e. kad se gradski zid trebao popraviti (jer se 525. zbila katastrofalna poplava). Identificiran je kao nesumnjivo izvorni portret koji je prema tradiciji bio donešen kralju Abgaru. Već tako davno, kao što je 544. godina n. e. biskup Eulalios objavio je da je portret bio otisak, *achairopoiotos*, »i nije djelo ljudskih ruku«⁵.

Ponovo otkrivena slika smješšana je »u velikoj crkvi« (katedrali Aja Sofija) i brižno je čuvana pod ključem u srebrnoj kutiji. Od tog vremena pa nadalje, pokrov se zvao »mandylion«, smatran je tako svetim i vrijednim da su ga rijetko pokazivali, smao na vrlo važne blagdane. Kronika pokrova iz desetog stoljeća izvještava da je Abgar pričvrstio sliku na dasku i »prekrio je zlatom«, ostavljajući naravno lice slobodnim. Zanimljivo je da su različita prikazivanja Isusovog portreta prije trinaestog stoljeća pokazivala sliku pričvršćenu na četverokutni stalak koji je izgleda bio pokriven rešetkama sa samo jednim okruglim otvorom da se vidi portret. Takve slike točno se podudaraju sa formatom »četiri puta savijena« pokrova. Osim toga, nikada u povijesti umjetnosti nije bio portret tako stavljen u okvir koji je bio širi nego viši.

Jezuit, Werner Bulst, vjeruje da riječ »madylion« potječe od arapske riječi *mindil*, što znači ručnik⁶. Po mom mišljenju, isto je tako moguća veza sa

sanskritskim pojmom *mandala* što znači »krug« i upotrebljava se kao oznaka za mistični lik okruglog oblika. Mandale su prvobitno koristili tiberanski budisti. One simbolično predstavljaju vjersko iskustvo. One simboliziraju određene spiritualne i kozmičke odnose i upotrebljavaju se u meditaciji kao pomoć za stvaranje jedinstva s božanskim. Korijen riječi »mandala« može se naći u grčkom i latinskom.

Bez svake sumnje, su primjetne promjene u ikonografiji slike Krista od šestog stoljeća nadalje. Prije nego što se pokrov ponovo pojavio, Isusa su slikali kao učitelja istine, poput drevnog filozofa, ili kao pastira, ili kao idealiziranog bezbradog apolonskog mladića, jer je mladost simbol božanstva. Kad se počeo štovati mandylion, Isusove slike su dobile začuđujuću sličnost s okruglom slikom na pokrovu. Kao da su kršćani osjećali da je pred njima prava slika njihovog Gospodina. Od onda je Isus obično bio slikan sprijeda, s velikim otvorenim očima, s dugom kosom razdijeljenom po sredini, bradom podijeljenom na dvoje, širokim nosom, zrelih godina; a glava se uvijek pojavljuje ispred kružne pozadine – aureole. Iako izgleda da ne postoji izvorni opis Isusovog osobnog izgleda on je tako dosljedno slikan na taj način od šestog stoljeća da svatko tko vidi sliku ne sumnja o kome se radi! Zato Wilson ima dobrih razloga kad vjeruje da je edeška slika, mandylion, »izvorni portret« koji je postao osnova za sve kasnije portrete.

Potpuni lik Isusa (fotografija od Enriea 1931 god Torino)

943. godine n. e. carska bizantijska vojska opkolila je grad Edessu i zatražila predaju mandyliona u zamjenu za dvjesto zarobljenika i poštedu grada. Narod Edesse je pristao na zahtjeve da bi spasio ljudske živote i stekao imunitet za svoj grad i dvanaest tisuća srebrnjaka od cara. Prema izvorima iz onog vremena, narod Edesse je izgleda tri puta pokušao predati običnu kopiju pokrova. Ali biskup Abramios iz susjednog grada Samosate kojemu je bilo naloženo da donese svetu relikviju caru Romanu u Konstantinopol, nije bio zadovoljan dok nije dobio originalni pokrov.

Veliki broj izvještaja potvrđuje da je 944. pokrov konačno stigao u Konstantinopol na veliku radost svjetine i da je bio pohranjen u kapeli Pharos tokom iduća dva i pol stoljeća.

1203. god. n. e. francuski je križar Robert De Clari pisao da je vidio pokrov u crkvi svete Marije od Blachernai-ja u Konstantinopolu.: »... 'sydoine' u koji je bio zamotan naš Gospodin i koji je bio izložen licem prema gore svakog petka tako da se lik našeg Gospodina mogao jasno vidjeti«. Očigledno je platno u to vrijeme prikazivano u svojoj cjelini i to je dokaz da su mandylion i sindon zaista jedno te isto.

U travnju 1204. križari koji su logorovali u Konstantinopolu, opljačkali su bogati grad uništavajući sve što im je došlo pod ruku. Oni su orobili i opljačkali sve vrijedno a nisu pokazali suzdržanost ni prema kršćanskim dragocjenostima i relikvijama. U zbrci je pokrov nestao i nije se pojavljivao slijedećih 150 godina. Nakon toga je bio u Francuskoj kao vlasništvo članova porodice *De Charny* koji su ga prvi put prikazali na Zapadu. U Rimu, Đenovi i Parizu su se u to vrijeme prikazivali različiti »mandylioni« premda se nijedan od njih nije koristio kao falsifikat, sve su to bile kopije raznih slikara. Takozvani »Veronikin rubac« je takva reprodukcija čije se ime može pratiti unatrag do *Vera-icon* (= prava slika), epitet koji se upotrebljavao za mandylion.

U kasnom trinaestom stoljeću, počele su se širiti glasine da moćni i utjecajni članovi reda Viteza Templara, koji su pomogli financirati četvrti križarski rat, na tajnim sastancima svojih majstora štiju tajanstvenog »idola!« Takvo obožavanje slika smatrano je bogohulnim i 1307. god. francuski kralj Filip Lijepi iskorisio je te glasine kao izgovor da iskorijeni vitezove Templare pod optužbom hereze. Različiti suvremeni prikazi i sudski protokoli inkvizicije potvrđuju da je »idol« Templara bila slika »na ploči« sa »vrlo blijedim i bezbojnim« portretom muške glave u prirodnoj veličini »sa razdijeljenom bradom kao u vitezova Templara« u kojoj su vitezovi gledali »otkriveno lice Boga«.

U nekim nastambama Templara sačuvane su kopije idola. Jedna je nađena 1951. na imanju koje je nekada pripadalo redu *Temp. be* u Somersetu. Slika je kopija mandyliona do najfinijih detalja.

U ožujku 1314. dva posljednja preostala dostojanstvenika reda bila su spaljena zbog hereze u Parizu, premda su tvrdili da su nevini i da vjeruju u kršćanstvo. Jedan je bio Veliki Majstor reda Jacques de Molay. Drugi, Majstor Normandije - Geoffroy de Charny! Usprkos intenzivnom traženju njihovi progonitelji nisu mogli nigdje naći »idola« Templara.

Nekoliko godina kasnije pokrov se još jednom pojavio, sada u posjedu Geoffroya *de Charnyja*, za koga genealozi smatraju da je bio pranećak viteza templarskog reda istog imena. Sagledano u tom svjetlu, postaje razumljivo da de Charny nisu mogli objasniti na koji način su došli u posjed pokrova. Dva biskupa iz Troyesa, Henri de Poitiers i Pierre d'Arcis optužili su ih da u kaptolskoj crkvi u Lirey-u prikazuju krivotvoreni pokrov. Premda biskupi osobno nisu nikada vidjeli pokrov, oni su nekoliko puta istupili protiv njegovog javnog prikazivanja. Nakon serije intriga protiv porodice de Charny, margareta de Charny je uspjela iznijeti pokrov iz Francuske. Ona ga je ostavila u nasljedstvo pobožnom vojvodi Louisu od Savoje i dobila dobru nagradu za »dragocjene usluge«. Vojvoda je isplatio pedeset zlatnih franaka za kanone Lireya.

1502. pokrov je bio smješten u kapeli dvorca Chambéry, gdje je 1532. bio skoro uništen od požara čiji tragovi se mogu jasno vidjeti na platnu. 1578. god. konačno je donešen u Torino, gdje mu je bilo suđeno, ostati u posjedu savojske kuće.

Lice Isusa (foto Enrie 1931, Torino)

ZNANSTVENA ANALIZA POKROVA

Na pedesetu godišnjicu talijanske nacije, 1898. godine pokrov je opet bio prikazan publici. Fotograf amater Seconde Pia imao je priliku fotografirati ga prvi put u povijesti. Nakon nekoliko pokušaja uspjelo mu je napraviti dobar snimak pokrova. Kad je razvio eksponirane staklene ploče u tamnoj komori, došao je do senzacionalnog otkrića: negativ fotografske ploče pokazuje prirodnu sliku Isusa kao što je morao izledati u stvarnom životu. Slika, koja nam je poznata kao Isusov portret na torinskom pokrovu može se dobiti zamjenjivanjem svijetlog i tamnog (premda mrlje krvi naravno zbunjuju, jer se javljaju na negativu kao sjajne mrlje). Sama ta činjenica pokazuje da otisak nije mogao naslikati nijedan vješt slikar. Stvoriti tako savršenu inverziju rukom ne bi bilo moguće čak ni s najmodernijom, danas dostupnom tehnologijom. Fotografski negativ koji je snimio Pia bio je polazna točka za novu raspravu o autentičnosti platna. Novije fotografije koje je snimio Giuseppe Enrie 1931. potvrđuju da nema znakova koji bi ukazivali da je slika naslikana na pokrovu. Novije, točnije fotografije omogućile su promatračima da učine brojna, sasvim nova opažanja.

1. Tijelo prikazano na ilustraciji je golo. Po rimskom zakonu zločinci su bili kažnjavani i pogubljeni goli. Umjetničko prikazivanje Isusa golog, bilo bi u svako doba neoprostivo bogohulno.

2. To je očigledno slika nekoga tko je bio raspet pribijanjem na križ, a ne pričvršćivanjem za križ kožnim remenima (također uobičajni postupak). Budući da su raspeća bila česta, to samo po sebi ne dokazuje da je tijelo pripadalo Isusu. Ipak, kako je prvi kršćanski rimski car Konstantin ukinuo tako nečovječan način pogubljenja, pokrov je morao potjecati iz vremena prije 330. godine n. e.

3. Brada i frizura naslikane osobe nisu bili uobičajeni nigdje u Rimskom Carstvu osim u Palestini, što ukazuje da je žrtva mogla biti članom Nazarenaca i da je pripadala esenskoj zajednici.

4. Pokrov savršeno svjedoči o šest glavnih postaja Križnog puta opisanih u Evanđeljima. Kao prvo, medicinski stručnjaci potvrđuju velik otok pod desnim okom i druge rane na licu koje su očito bile uzrokovane jakim udarcima od strane vojnika.

5. Drugo, mali, ali lako prepoznatljivi tragovi čunjastog oblika raspodijeljeni su svuda po leđima, od kojih neki idu u krug prema prednjem dijelu tijela. Tih rana ima ukupno preko devedeset, tako da se može reći koliko je bilo udaraca od bičevanja, nego da je i upotrebljen rimski »flagrum«. Ta posebna vrsta biča imala je tri kožna remena koji su na krajevima imali po par malih kuglica od olova ili kosti.

6. Dokaz za treću postaju Križnog puta je da su rane od biča u predjelu

ramena razmazane od teškog tereta, što ukazuje da je žrtva raspeća stvarno morala nositi vodoravni stup križa.

7. Četvrta postaja Križnog puta vidi se u nepravilnim krvavim prugama na čelu i zatiljku, dokaz za trnovu krunu. Premda to nije bila kruna u obliku prstena, kako je u kršćanskoj ikonografiji slikaju skoro svi umjetnici, već je morala biti kukuljica koja je pokrivala čitavu glavu, slična krunama na Istoku. Svaki falsifikator bi jednostavno kopirao prsten od trnja.

8. Peta postaja Križnog puta, pribijanje na križ, vidljiva je iz struja krvi na rukama i nogama. Pravac u kojem su tekle veće struje pokazuje da su ruke bile ispružene pod kutem od 55–60 stupnjeva. Jedna od činjenica koja je najviše iznenadila, bila je da su čavli bili zabijeni u zepešća, a ne u dlanove, kao što su to smatrali svi umjetnici i kako se to bez iznimke vidi na slikama raspeća. Pokusi francuskog kirurga Bardeta su pokazali da ruke pribijene na križ kroz dlanove, ne bi mogle izdržati tjelesnu težinu veću od četrdeset kilograma, a da se ne razderu (jer kosti prstiju se produžavaju u dlan). Koji falsifikator bi to mogao znati?

9. Šesta postaja Križnog puta prepoznatljiva je po rani od 4,5 cm duljine, na desnoj strani tijela, između petog i šestog rebra. Ta rana je izgleda obilno krvarila, što odgovara prikazu Evanđelja po Ivanu, o rani kopljem iz koje je odmah isteklo mnogo »krvi i vode«.

10. Niti bedro, niti potkoljenica ne pokazuju znakova većih ozljeda, što pokazuje da noge stvarno nisu bile prelomljene.

Sve ovdje nabrojene točke pokazuju da to nije bila bilo koje žrtva raspeća. Različite značajke i dokazi koji se podudaraju s pričama o raspeću u Evanđelju nisu se mogle odnositi ni na jednog drugog čovjeka! Jezit i povjesničar, Herbert Thurston, koji je u početku bio uvjeren da je pokrov krivotvoren, piše, »... ako to nije otisak Krista, onda je kopiran s pravog otiska. Nitko drugi nije nikada pokazivao sve te značajke uzete zajedno«.⁸

Još preciznije istraživanje, uz upotrebu najmodernijih znanstvenih pomagala, bilo je moguće tek nakon što je formirana komisija za znanstveno istraživanje pokrova. 1969. godine torinski kardinal, Pellegrino, odabrao je određeni broj znanstvenih stručnjaka, zajedno sa crkvenim dostojanstvenicima, koji su trebali sistematski istražiti pokrov. U početka je grupa brojila samo jedanaest specijalista. U toku sljedećih godina nalazi su bili tako značajni da su se čitavi instituti, sveučilišta pa čak i NASA uključili u istraživanje platna!

Do 1969. sva istraživanja zavisila su samo o fotografijama pokrova. 1969. je prvi put tokom dva dana sam pokrov postao predmet istraživanja. Čini se neobičnim, ali komisija i njen zadatak držani su u strogoj tajnosti; imena članova nisu objavljena sve do 1976. Rezultati tih prvih eksperimenata bili su vrlo oskudni. Napravljena je serija fotografija u boji i dijelovi pokrova su bili istraženi mikroskopom u normalnoj i ultraljubičatoj svjetlosti. Konačni izvještaj je preporučivao čitavu seriju znanstvenih testova i uzimanje malih uzoraka za buduća istraživanja.

Talijanski kralj Umberto II od Savoje, u to vrijeme zakonski vlasnik pokrova, iz svoje rezidencije u egzilu, složio se s traženjima stručnjaka. 1973. pokrov je bio sistematski istražen i testiran tokom tri dana, kako je to planirano, nakon čega je prikazan »u živo« u televizijskoj emisiji koju je gledalo preko milijun gledalaca i kojima je papa Pavle VI održao govor.

Nekoliko godina prije toga, njemački sindonolog (= stručnjak za pokrov) privukao je na sebe pažnju s nekoliko neobičnih publikacija u kojima je tvrdio da pokrov sigurno dokazuje kako Isus nije mogao biti stvarno mrtav kad su ga skinuli s križa. Hans Naber (alias Kurt Berna, alias John Reban) je glasno izjavljivao čitavom svijetu da leš ne bi mogao krvariti na način na koji je tijelo u torinskom pokrovu očito krvarilo.⁹ Navodno je Naber 1947. imao viziju u kojoj mu se javio Isus i dozvolio mu da potvrdi pred svijetom da se žrtva raspeća samo činila mrtvom, da je zapravo bila u nekoj vrsti kome iz koje se probudila nakon tri dana. Objavljivanje spomenutih rezultata istraživanja fotografije pokrova su konačno pružile Naberu mogućnost da dokaže svoje teorije i on je uspio naći veći broj stručnjaka koji su bili spremni podržati njegovu teoriju. Službeni predstavnici dogmatskih načela Crkve naravno, nisu prihvatili takvu tezu.

Za teologa fundamentalista, profesora Wenera Bulsta Naberove tvrdnje su bile »čista tlapnja«. Naber je bio optužen za nekompetentnost i nedostatak obrazovanja ili »znanstvenog treninga«.¹⁰ Ignorirati ga nadajući se da će se cijela stvar rastvoriti u ništavnosti, bilo je nemoguće, jer je Naber znao naći put do svjetske javnosti. Čak je i Vatikan uvidio potrebu da izda službeno objašnjenje i svoje opovrgavanje. Naber je postao meta prijatni i velike mržnje koje su konačno dovele do njegovog potpunog tjelesnog, duševnog i financijskog sloma.

Široko rasprostranjene sumnje poput Naberovih, izgleda su se smirile kad su se pojavili najnoviji rezultati istraživanja 1973. god. U modernim, dobro opremljenim znanstvenim laboratorijima vrlo je jednostavno odrediti čak i najmanju količinu krvi pomoću testova s kemijskim reakcijama. Najpoznatija metoda je takozvana »peroksidna reakcija«: čak i najmanji tragovi crvenog krvnog pigmenta, hemoglobina, otpuštaju kisik iz vodikovog peroksida, koji sa svoje strane oksidira u bezbojnu kemikaliju benzin, što stvara modru boju. Hemoglobin i proizvod njegovog raspadanja hem, imaju vrlo stabilne molekule koje mogu normalno reagirati čak i nakon mnogo stoljeća. S materijala je bilo oprezno uzeto nekoliko niti s raznih krvavih mrlja i istražila su ih dva nezavisna laboratorija u Italiji. Rezultat se činio pomakom prema natrag – svi rezultati testova bili su negativni. Očito da mrlje koje su izgledale poput krvi uopće nisu bile krv. Tragovi krvi na Isusovim nogama bili bi dovoljni da dokažu kako je krv tekla nakon skidanja s križa, a to bi potvrdilo Naberove teorije. Prirodno, činilo se jednostavnijim priznati da je pokrov djelo genijalnog falsifikatora nego se složiti da je Isus bio živ kad su ga skinuli s križa.

1976. god. nakon objavljivanja izvještaja komisije, vijesti o »krivotvorenju« su se proširile kao šumski požar. Ali ono što nije bilo objavljeno bila je činjenica da nije nađena nikakva tvar koja bi se mogla iskoristiti za takvo krivotvorenje. Autoriteti su također zaboravili spomenuti da hem, premda obično stabilan, gubi svoju stabilnost zbog utjecaja visoke temperature, koju je sigurno morao uzrokovati požar 1532. kojem je pokrov bio izložen. U prisutnosti visoke temperature, hem se raspada i ne može se više otkriti.

Na pitanje o autentičnosti krvnih mrlja nije se moglo odgovoriti na zadovoljavajući način niti nekoliko godina nakon istraživanja 1973. godine. Pokrov je 1978. bio u Torinu točno stotinu godina. Da bi se proslavila ta svečana prigoda, opet je bio prikazan javnosti. Od 28. kolovoza do 8. listopada više od tri milijuna hodočasnika vidjelo je najvredniju kršćansku relikviju s najautentičnijom slikom Isusa. Zatim je u veče zadnjeg dana platno izvađeno iz svog okvira, neprobojnog za metke i postavljeno na pomični radni stol. U sobi Palazzo Reale koji je kraj katedrale, dva tima vrhunskih stručnjaka čekala su da započnu istraživački program koji je trebao trajati dva tjedna. Jedna grupa je bila pretežno evropska, uključujući i torinskog stručnjaka za mikroskopiju Giovannija Riggija, patologa Baima Bollonea iz Milana, fizičara Luigija Bonelli iz Torina i kriminologa Maxa Freia iz Züricha. Druga grupa se sastojala od dvadeset i pet američkih stručnjaka iz područja fotografije, spektroskopije, radiografije, kompjuterske tehnologije, organske kemije i fizike, opremljenih nizom izuzetno kompliciranih instrumenata, od kojih su neki bili specijalno konstruirani za projektiranu analizu pokrova.

Slijedećih četrnaest dana pripremljen je velik broj fotografskih negativa, specijalnih vrsta fotografija, ilustracija, tablica s podacima koje su zatim u Americi bile procjenjene dugotrajnim i temeljitim postupkom pomoću moćnih kompjutera. Proučavanje cijelog materijala još nije završeno. Od 1980. razni su instituti objavili nekoliko preliminarnih izvještaja uglavnom u znanstvenim časopisima¹¹.

Pokrov je najprije bio podijeljen u mrežu od šezdeset dijelova da bi se mogle izvršiti spektralne i fotometrijske pretrage. Svaki dio je bio pažljivo fotografiran, uz korištenje različitih filtera. Negativi su zatim poslužili kao osnova za seriju optičkih eksperimenata. U fotografskim laboratorijima NASE su tonalne (svijetlo-tamno) vrijednosti fotografije bile digitalizirane (tj. pretvorene u jezik kompjutera) što je omogućavalo veću jasnoću slike. Fini detalji, nevidljivi za ljudsko oko, mogli su se lako otkriti. Ta metoda je čak omogućila da se iz otiska rekonstruira trodimenzionalni reljef tijela u prirodnoj veličini. U slučaju falsifikata takva majstorija u proporcijama bila bi nezamisliva. Na osnovi reljefa bilo je moguće odrediti pravu veličinu i težinu tijela: *Isus je bio visok približno 1,80 m i težio oko 79 kg.*

Koristeći tonalne vrijednosti bilo je moguće izračunati udaljenost tijela i platna u svakoj točki. Otisak je bio jači na mjestima izravnog dodira između tijela i pokrova, a čim je bila veća udaljenost između pokrova i tijela tim je bilo

manje zatamnjenje pokrova (odatle »negativan« učinak). Zatim su istraživači zaključili da postoji izravan odnos između slike na pokrovu i udaljenosti između pokrova i tijela, te da je otisak vjerojatno morao nastati zbog dodira s tijelom. To je potvrđivalo ranije hipoteze o porijeklu otiska. Proučavanje niti elektronskim mikroskopom otkrilo je da sliku nisu stvorile neke čestice tvari koje bi se mogle otkriti, već da su niti pokrova same po sebi potamnjale na površini gdje je slika vidljiva.

Pokus radiofluorescentnom spektralnom analizom bio je izvršen na samom pokrovu, a to je napokon dokazalo autentičnost krvnih mrlja. U tom testu je dio platna bio kratko vrijeme podvrgnut visokoj dozi rentgenskih zraka i tako bio induciran da zrači i fluorescira. Pošto svaka molekula fluorescira pod utjecajem velike energije koja se primjenjuje na određeni način, atomska struktura materijala se može odrediti pomoću spektra fluorescencije. Tragovi su pokazivali značajno veću količinu elementa željeza, karakterističnog sastavnog dijela krvi.

Prisutnost željeza bila je dovoljan dokaz za američkog kemičara dr. Waltera McCronea da izjavi pred svjetskom štampom na godišnjoj skupštini Američkog udruženja za napredak znanosti, da torinski pokrov ne može biti originalan. McCrone je tvrdio da je željezo u mrljama sigurna indikacija za upotrebu boje koja je sadržavala željezni oksid, premda se takve boje nisu koristile prije četrnaestog stoljeća n. e. Kemičar čak uopće nije lično vidio pokrov! Takvo brzopletu odbacivanje bilo je opovrgnuto drugim pokusom u kojemu su čestice pokrova bile tretirane hidrazinom i parama mravlje kiseline i zatim osvijetljene ultraljubičastim svjetlom. U takvim okolnostima molekule porfirina postaju jarko crvene. Porfirin se stvara u procesu proizvodnje hema i siguran je znak za prisutnost krvi, čak iako je sam hem razoren pod utjecajem jake vrućine. Ta metoda ultraljubičaste fluorescentne fotografije nadalje je otkrila da postoje dvije vrste nagorjelih mrlja. 1532. pokrov je tinjao u požaru u kapeli palače Chambéry gdje je bilo malo kisika. Crvenkasta fluorescencija sagorjelih tragova potvrdila je da je vatra tinjala u srebrnoj kutiji u kojoj se čuvao pokrov poznat nam po svojoj povijesti. Drugi sagorjeli tragovi pokazuju fluorescenciju druge boje, koja ukazuje na drugo paljenje, ovaj put na otvorenoj vatri (McCroneova »radioaktivna hipoteza« se može lako odbaciti na osnovu tog dokaza).

Mnogi sindonolozi su smatrali da je slika na pokrovu nastala od nekog natprirodnog zračenja; tijelo Krista bi prema njima trebalo zračiti neku izvanredno intenzivnu energiju u trenu uskrsnuća, koja je »užegla« otisak čitavog tijela u tkaninu. Budući da obrisi tijela na pokrovu ne fluoresciraju, teorija o zračenju topline nije realna. Osim toga, bilo koja vrsta visoko energetske zračenja prošla bi izravno kroz tanku tkaninu. Međutim slika tijela vidljiva je samo na površini niti. Kako je onda nastala slika?

Od otkrića negativno-pozitivnog fenomena kojeg je 1898. učinio Secondo

Pia, bilo je vrlo mnogo neobičnih, manje ili više nesigurnih hipoteza koje su trebale odgovoriti na to pitanje. Međutim, pokusi su pokazali da postoje sasvim jednostavni, logični i prirodni načini da se stvori otisak kao što je onaj na torinskom pokrovu. Rezultati eksperimenata američkih stručnjaka pokazali su da je uzrok različitih stupnjeva obojenosti sepijom na slici, promjena kemijske strukture u celulozi platna. U laboratorijskim pokusima bilo je moguće stvoriti istu razliku obojenosti rastvarajući celulozu platna pomoću raznih sredstava za oksidaciju. Slike pomoću oksidacije sa starošću čak postaju jasnije.

Već 1924. francuski je biolog profesor Paul Vignon imao mnogo uspjeha sa svojim eksperimentima o takozvanoj »vaporografskoj teoriji«. Vignon je dokazao da obojeno tijelo položeno na platno namočeno u mješavinu ulja i tinkture aloje (aloe medicinalis) stvara istu obojenost kao što je ona na pokrovu, rastvarajući kemikalije znoja da bi se stvorile pare amonijaka koje u celulozi uzrokuju proces oksidacije. Obojenost je najjača u točki dodira između platna i tijela i postaje slabija kad se udaljenost između platna i tijela povećava (to također tumači zašto otisak liči na fotografski negativ). Vignon je objasnio da je otisak na platnu u prvom redu nastao od para amonijaka koje tijelo otpušta tokom isparavanja mokraćne kiseline i sumpornih spojeva. Rastopina aloje i smirne koju je platno upilo reagira s njima, stvara se amonijev karbonat čije pare boje platnene niti u vlažnoj atmosferi između kože i platna. To se događa u direktnom odnosu tijela i platna. Obojenost tragova krvi, nešto zagastitija nastala je zbog jače kemijske reakcije. Evandjelje po Ivanu spominje upotrebu velikih količina aloje u pripremanju grobnice za Isusa »... Na to Josip dođe i uzme njegovo tijelo. Dođe i Nikodem. To je onaj koji je prije Isusu došao po noći. On donese smjesu od oko sto litara smirne i aloje. Tada uzeše Isusovo tijelo te ga prema židovskom običaju sahranjivanja obviše platnom s pomastima« (Ivan 19,38–40).

Premda su Vignonovi eksperimenti bili uvjerljivi, po njihovom objavljivanju 1933. postali su meta oštre kritike. Razlog je bio taj što u mrtvom tijelu nije moglo biti dovoljna količina tjelesnih soli i tjelesne topline potrebne za isparavanje i kemijske reakcije. Ipak je bilo zaključeno da mješavina aloje i smirne može u prisutnosti vlage zaista stvoriti trajne otiske tijela na materijalu. Pokusi su pokazali da se proces može odigrati za samo 45 sekundi, stvarajući pri tom slab otisak koji se na fotografskom negativu može prepoznati kao pozitivan.

Budući da je utvrđeno vaporografsko porijeklo otiska, moglo bi se pomisliti da će to naglo okončati sva daljnja razmišljanja. Ali crkvene vlasti odbacile su tu teoriju zbog triju spornih točaka:

- a) Prema strogim zakonskim pravilima židovskih obreda sahrane, tijelo se prije balzamiranja moralo oprati i očistiti. Zbog toga bi tragovi krvi bili nemogući.
- b) Da je tijelo bilo tijesno omotano pokrovom, kako je to propisano pravilima,

stvorili bi se deformirani otisci, iskrivljeni dijagonalno, koji bi potpuno izmijenili portret. (Taj argument se može sa sigurnošću odbaciti jer namočeno platno postaje dosta kruto tako da se materijal ne omata oko svakog oblika tijela nego ga samo dodiruje na najistaknutijim dijelovima).

c) Odlučujući argument je bila treća sporna točka: mrtva tijela se ne znoje niti zrače tjelesnu toplinu. Teorija profesora Vignona, rezultat od četrdeset šest godina istraživanja je odbačena zbog toga prigovora. Mrtva tijela se zaista ne znoje. Međutim, da je Isus bio još živ, onda bi groznica uzrokovana ranama još povećala znojenje!

ON NIJE UMRO NA KRIŽU!

Prema drevnim prikazima službena rimska smrtna osuda je glasila: »ibis ad cruce« , »popet ćeš se na križ«. Raspeće je bilo najnečasniji i najokrutniji način umiranja. Rimski građani nisu nikada bili osuđivani ovom vrstom kazne, ali u zemljama koje su Rimljani okupirali, raspeće je bilo popularno sredstvo da se buntovni narod zadrži pod rimskim jarmom u miru i poslušnosti, Židovi nisu poznavali raspeće i priznavali su kao zakonske smrtno kazne kamenovanje, spaljivanje, odrubljivanje glave i davljenje. Međutim, prema Mojsijevom zakoniku, klevetnik koji je već bio mrtav mogao se objesiti o drvo »jer je obješeni prokletstvo Božje« (Ponovljeni zakon 21,23). Očigledno je da se raspeće nikad nije moglo obaviti u subotu: subota počinje uveče prethodnog dana Priprave, a on je bio dan raspeća.

Rimljani su navikli da, koliko je to bilo moguće, toleriraju vjerske običaje i navike Židova kako bi izbjegli neprilike, pa se zato smaknuće izvršilo na brzinu da bi bilo gotovo prije nego padne veče. Raspeća su uzrokovala velike muke, bila su vrlo bolna i dugo su trajala. Njihova svrha je konačno bila da zaplaše druge buntovnike i podstrekače.

Ako su samo ruke podržavale čitavo tijelo žrtve raspeća, smrt je mogla nastupiti nakon pet do šest sati od postepenog gušenja, a ne od gubitka krvi. U tom položaju je disanje tako snažno ometeno pa tijelo ne dobiva dovoljno kisika da bi preživjelo. Da bi spriječili »brzu« smrt, pribijala se na okomiti stup križa, mala prečka u visini stopala, pa se osuđenik mogao podupirati tako dugo dok

je imao snage. Rane od čavla na nogama žrtve, na pokrovu ne pokazuju da je postojala prečka, ali i sam čavao bi davao dovoljno podrške da spriječi gušenje. U grčkoj pravoslavnoj umjetnosti križ uvijek ima malu prečku. Neki put je iza leđa osuđenog bio pričvršćen »sedile«, komadić drveta koji je služio kao pomoćno sjedalo – i mogao smanjiti, ali zato i produžiti patnje. Neronov dvorski filozof Seneka, napisao je u pismu: »Oni koji su osuđeni na takvu smrt, gubili su život kap po kap.« (Epistulae 101, 14).

Prema Evanđeljima Isus je bio pribijen na križ u »šestom satu« ili u podne, a umro je u »devetom satu« ili u tri sata popodne. U sumrak, (Evanđelje po Luki spominje da je trostruka zvijezda najavila početak subote), najranije oko šest sati naveče, tijelo koje je smatrano mrtvim bilo je skinuto s križa. Ako su prikazi Evanđelja točni, Isus je bio »mrtav« najmanje tri sata.

Uobičajeno je bilo na križ staviti drvenu ploču, obično pod noge na kojoj je bilo napisano ime i razlog osude, tako da bi svi mogli pročitati. Prema tradiciji, na Isusovoj ploči je pisalo na latinskom, grčkom i aramejskom: »Isus Nazarenac, kralj Židova«. U umjetničkim prikazivanjima raspeća ploča obično sadrži samo skraćenicu latinskog teksta, »Iesus, Nazarenus, Rex Iudaeorum«, INRI. Očigledno je jedna od optužbi protiv Isusa bila ta što je bio Nazarenac.

Čini se nevjerojatnim da bi Isus mogao umrijeti nakon tri sata na križu, tim više što Nazarenci (u suprotnosti s Esenima) nisu bili askete. (Usp. Matej 11,19:

»Dode Sin čovječiji: on jede i pije, pa vele: gle izjelice i pijanice...«). S tjelesnom težinom od 79 kg, Isusa bi se teško moglo opisati kao mršavog i slabog.

Smrt drugih koji su bili raspeti s Isusom je živo opisana u Evanđelju po Ivanu: »Budući da je bila Priprava, i da tjelesa ne ostanu na križu u subotu – jer bijaše velik dan ona subota – zamoliše Židovi Pilata da se raspetima prebiju golijeni i da se skinu. Tada vojnici dođoše i prebiše golijeni obojici razapetih s Isusom« (Ivan 19,31–32). Tekst podrazumijeva da su dva »razbojnika« umrla nakon nekoliko sati od gušenja jer se nisu mogli podupirati zbog slomljenih nogu. »Kad dođoše k Isusu i vidješe da je već mrtav, njemu ne prebiše golijeni...« (Ivan 19,33).

Razlog za Isusovu prividnu smrt može se naći nekoliko stihova ranije, stihova 29 i 30: »Tu bijaše posuda puna octa. Tada nataknuše na isopovu stabljiku spužvu punu octa i primaknuše je Isusovim ustima. Kad Isus uze ocat, reče: »Svršeno je!« te nakloni glavu i – predade duh.«

Postavlja se pitanje da li je ocat bio odgovoran da je isus odmah »predao duh«, a ako nije, što je mogla biti ta tekućina? Ocat ima iste stimulirajuće učinke kao i mirišljave soli, pa se čak i koristio da okrijepi robove na galijama. Ranjenicima su davali ocat da bi dobili snage. Međutim, Isusova reakcija se činila obratnom: čim je udahnuo pare ili probao ocat, izgovorio je svoje posljednje riječi i predao duh. Reakcija bi bila fiziološki neobjašnjiva.

Dati čovjeku osuđenome na smrt vino začinjeno mirhom ili tamjanom da bi mu se olakšale boli, zbog lakog narkotičkog učinka, bilo je potpuno u skladu sa židovskim običajima. U Talmudu Židova, jedan odlomak glasi: »Onaj koji je išao na pogubljenje dobivao je mali komadić tamjana u čaši vina kako bi izgubio svijest« (Sanh. 43a). Rimski vojnici ne samo što su dozvoljavali opojne napitke, nego je jedan od njih očito pomogao da se Isusu da napitak (usp. Matej 27, 48; Marko 15, 36; Luka 23, 36; Ivan 19, 29). Međutim, sva Evanđelja pišu da je dobio *ocat*, a ne vino. Piće je bila neka mješavina koja je imala kiseli okus kao ocat: latinska riječ za ocat je *acetum*, a dolazi od *acidus*, kiseo i *acere*, biti kiseo.

Postoji i drugi pristup. Perzijski kult Mitre uključivao je »Haoma žrtvu«, vrlo sličnu kršćanskoj Svetoj pričesti. Profesor Seydel piše: »Oblik žrtve Haome je bio istovjetan s uobičajenim perzijskim žrtvama za mrtve. Mali okrugli hljebovi, veličine velikog kovanog novca bili su ponudeni kao žrtva i pojedeni uz napitak Haome. Haoma je prvobitno bio iscijedeni sok biljke some, *Asclepias acida*, kojim su vedski arijevcu prskali žrtenu vatru. Smatralo ga se simbolom božanskog života, pićem bogova i pićem za besmrtnost...«¹² Sveti indijski soma napitak je omogućavao svakome tko je poznavao tu drogu da se pričinu mrtvim tijekom nekoliko dana i da se iza toga probudi u uznesenom stanju koje bi trajalo nekoliko dana. U takvom stanju vjerske ekstaze javljala su se viša stanja svijesti, izražavajući novo stečene moći viđenja. Za pripremu napitka some su se upotrebljavali *Asclepias acida*, a možda i konoplja (*Cannabis indica*) i druge trave (slično poznatom receptu za Zaratustrin napitak). Slika te indijske biljke se javlja na grobovima prvih kršćana u rimskim katakombama.

Biljka *Asclepias acida* je od vrste koja nosi duguljaste plodove i ne nalazi se nigdje u Evropi

Evropska podvrsta *Asclepias acide* zove se lastavičja trava, na latinskom jeziku *Vincetoxicum hirundinaria*. *Hirundinaria* znači lastavičja trava, a *Vincetoxicum* znači »pobijediti otrov« (latinski vince-pobijediti, imperativ od *vincere* i grčki *toxicum* = otrov), znači »protuotrov«. Naravno, da bi se biljke pravilno koristile, treba znati kako pripremati ljekoviti napitak. Eseni su bili poznati po svojem poznavanju lijekova i liječenju. Prejaka doza biljnog otrova bi mogla dovesti Isusov život u opasnost. Grčki fizičar i farmakolog iz prvog stoljeća n. e. Dioskurides je u svojoj *Materia medica*, nazvao tu biljku »daviteljem pasa«, i napisao da bi lišće pomiješano s mesom moglo ubiti čak i pse, vukove i lisice (Mat. med. 4,80). Međutim taj se, otrov mogao također koristiti i kao protuotrov kod ugriza otrovnih životinja (Mat. Med. 3,92). U botanici napisanoj 1563. (Mattioli, str. 337) nalazimo, »To je divan korijen protiv svih otrova, savršen po sastavu i kvaliteti i zbog toga se zove Vince-toxicum na latinskom, što znači pobjednik svakog otrova. Čak se koristi i kod kuge, uzet u vinu, nakon čega nastupa obilno znojenje.« Vrlo jako znojenje i suha usta (»Žedan sam«, Ivan 19,28) su tipični znakovi otrovanja. U Švicarskoj se lastavičja trava zove »majstorska trava« (Zermatt, Wallis), a u Austriji, židovska trava (Linz, Tirol) ili trava bijelog križa (u Koruškoj). Možda se u tim imenima odražava drevna uspomena na čudesno značenje biljke.

Lastavičja trava/Soma/ Celandine (Asclepias acida)

Takav čarobni napitak koji može žive ljude prenijeti u katalaptičko stanje slično smrti nije uopće nepoznat i često se opisuje u književnosti. Najpoznatiji primjer su Romeo i Julija. Ta prividna smrt je komatozno stanje slično dubokom snu, gdje se više ne primjećuju znakovi života, kao što su disanje, kucanje srca i bila.

Hipoteza da je Isus samo izgledao mrtav, kad se činilo da je »predao duh« na križu, često se postavljala, ali se nije mogla dokazati s većom sigurnošću nego Isusovo uskrsnuće. Pavao je iskoristio Isusovu smrt na križu da izloži svoju pogansku doktrinu o žrtvenom iskupljenju koje obećava spas čitavom čovječanstvu po žrtvenoj smrti i prolijevanju krvi. Tobaže je Isus bio dobrovoljna žrtva. Međutim, u tom kontekstu, Isusov strah od smrti, koji se više puta spominje u Evandeljima, postaje neobjašnjiv. Očekujući buduće događaje Isus se moli u Getsemani, »Abba, Oče! Sve je tebi moguće. Otkloni ovaj kalež od mene! Ali ne kako ja hoću, nego kako ti hoćeš!« (Marko 14, 34; Matej 26, 29; Luka 22, 42). »Kad se nađe u smrtnoj borbi, još se vatrenije molio, a znoj mu postade kao guste kaplje krvi što padahu na zemlju« (Luka 22,44). Mučenik, spreman na smrt približio bi joj se s filozofskim mirom. Ali Isusova posljednja žalba, »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« dovoljan je dokaz da raspeće nije bilo baš ispunjenje njegovih želja. Zapravo, Isus nije bio tako ostavljen kao što bi se to moglo pomisliti obzirom na njegovu tužaljku, (kako su to dokazali kasniji događaji). Tri sinoptička Evandelja izjavljuju da je Isus glasno viknuo prije nego je predao duh. Glasni krik bi bio nemoguć u stanju potpune iscrpljenosti ili kratko pred ugušenjem koje je po mišljenju skoro svih medicinskih stručnjaka bilo uzrok smrti.

Ali vratimo se pokrovu koji je opipljiviji od takvih nagađanja i može baciti novo svjetlo na ta povijesna pitanja 2000. god. nakon događaja. Povjesničar Wilson je svoju knjigu o torinskom pokrovu (objavljenu 1978). zaključio rečenicom, ... »ne možemo ništa drugo do vjerovati da će pokrov još odigrati svoju ulogu i da je njegov čas blizu.«¹³

Ako se otisak na pokrovu pomnije razgleda, primjećuju se neke osobine koje zahtijevaju novi povijesni pristup. Jedna od njih je (kao što smo to vidjeli) prisutnost krvi na platnu. Da je Isus bio sahranjen prema židovskim običajima, »mrtvo tijelo« bi sigurno najprije oprali toplom vodom. Nakon toga bi ga namazali pomastima i balzomom. Sve otvore bi zatvorili da se uspori proces raspadanja i na kraju bi golo tijelo ponovo omotali. Jedno objašnjenje za taj propust bi bilo da je već bila subota i da ne bi bilo zakonski provoditi pogrebne običaje. Međutim, taj argument ne stoji jer prema Mishna Shabbat traktatu (XXIII,5), izričito se dozvoljavalo činiti sve potrebno za mrtve, čak i subotom. Očigledno je da oni koji su sudjelovali u Isusovoj sahrani, nisu obraćali nikakvu pažnju na židovska pravila koja su se odnosila na sahrane.

Upadljiv je također i položaj tijela kako se to vidi na platnu. U knjizi u kojoj se negira autentičnost torinskog pokrova, Joseph Blintzer je spomenuo da je »teško zamisliti da bi učenici postavili ruke u tako nedoličan položaj dok su sahranjivali Mesiju¹⁴, kako se to vidi na slici torinskog pokrova«. Na Blintzerovu primjedbu moglo bi se postaviti dva prigovora. Prvo, nigdje se ne spominje da

su učenici bili u grobnici, i drugo da je položaj Isusova tijela točno isti kao kod kostura pronađenih na groblju esenskog samostana u Qumranu, kraj Mrtvog mora. »Položaj leševa u grobovima je uglavnom isti... kao pravilo opaža se da tijelo leži na uznač s glavom okrenutom prema jugu i s rukama prekrštenim na truhu ili položenim kraj tijela.«

Smatralo se da je Isus visio mrtav na križu tri sata. Posljedice toga bi se mogle opisati s apsolutnom sigurnošću. Prema najnovijim rezultatima istraživanja u thanatologiji (znanost o smrti), nakon smrti počinje proces u kojem se mišići koče (rigor mortis). Taj proces počinje već trideset minuta nakon smrti, a potpun je za tri do šest sati, već prema temperaturi okoline; više temperature ubrzavaju proces. Rigor mortis je uzrokovan kompliciranim biokemijskim procesima, uglavnom smanjenjem razine ATP (adenozintrifosfata), nakon prestanka rada srca. Čitava mišićna masa oko kostiju koči se prema položaju tijela i to stanje počinje popuštati tek za četiri do sedam dana kad se položaj tijela ponovo može promijeniti. Slučajevi sa životinjama su pokazali da se skoro potpuni rigor mortis može dogoditi već nekoliko sekundi nakon smrti otrovanjem; ubrzo poslije izdahnutog posljednjeg daha životinje su bile potpuno ukočene.

Kad je Isus izgubio svijest dok je visio na križu, njegovo tijelo se opustilo iz uspravnog položaja (koji je podržavao čavao probijen kroz stopala) tako da su noge bile savijene pod ostrim kutom. Čitavu težinu tijela su onda držali čavli, zabijeni kroz Isusova zapešća. Glava mu je pala prema naprijed, a brada legla na prsa. Nakon tri do četiri sata, njegovo tijelo bi se moralo ukočiti u tom položaju. Međutim, ako se promatra otisak na pokrovu, primećuje se da su i leđa i glava, a isto tako bedra i potkoljenice položene sasvim ravno na pokrov. (Vidi sliku).

U tom položaju je Isus ležao ispod platna. Čelo zapešća su najviši dijelovi tijela. Noge leže ravno na podlozi.

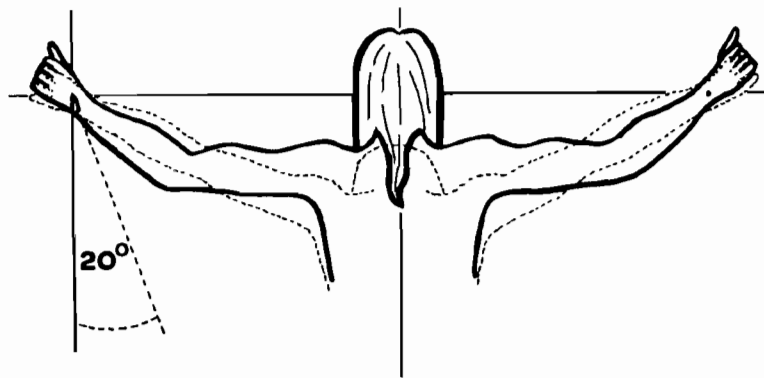
Isto se može reći i za položaj ruku. Isusove ruke bi isto tako težile da se vrate u položaj koji su imale za vrijeme raspeća. Nekoliko sindonologa je smatralo da su ruke vjerojatno bile svezane u zapešćima. Međutim, ako bi to bio slučaj, onda bi krvarenje na bazi dlanova bilo pokriveno povezom. Ipak se krv dobro vidi. Monsignore Giulio Ricci, član rimskog Centra za sindonologiju, predložio je za taj problem slično rješenje, nabacivši da je pokrov bio čvrsto vezan oko ukočenog i skvrčenog tijela pomoću remenova. Ali to objašnjenje je besmislica jer otisak jasno pokazuje da je pokrov bio ravno raširen, kako ispod, tako i iznad tijela. Inače bi se preko otiska vidjela velika iskrivljenja. Činjenica da rigor mortis nije bio prisutan kad su Isusa skinuli s križa dovoljan je dokaz da on nije bio mrtav. Još uvjerljiviji dokaz su tragovi krvi, vidljivi na platnu. Na pokrovu se mogu jasno razlikovati dvije vrste krvarenja: krv koja se osušila nakon što je istekla tijekom Isusovog raspeća i svježa krv koja je napustila tijelo poslije toga kad je Isus bio položen na pokrov u vodoravnom položaju!

Pogledajmo najprije krvarenje na glavi. Oštri ubodi trnove krune, pritisnute na Isusovu glavu zbog ruganja, ostavili su male, ali duboke rane na njezinoj tankoj koži. Tako dugo dok je kruna bila na njegovoj glavi, rane od jednog do dva mm u promjeru su bile skoro potpuno zapečaćene. Malo krvi što se razljevala oko trnja, odmah se zgrušala i skorila u kosi, kako se to može primjetiti po tragovima na pokrovu oko svih tih manjih rana. Otisak na pokrovu jasno pokazuje brojne veće struje osušene krvi koje idu u svim smjerovima. Ta krv, očito, nije došla u dodir s pokrovom dok trnje nije bilo maknuto, kratko vrijeme prije nego što je tijelo bilo stavljeno na platno. Koža na glavi sadrži samo vrlo fine krvne žile koje neoštećeni cirkulatorni sustav snabdijeva krvlju. Ako srce prestane raditi, krv se lagano povlači iz kapilara pod površinom kože (zbog negativnog pritiska u cirkulaciji, krv se više ne diže iznad razine srca). Na taj način boja lica postaje »mrtvački blijeda«. Nakon smrti krv više ne istječe iz tako malih rana jer počinje zgrušavanje unutar krvnih žila.

Kad se dobro promotri Isusova slika na prednjoj strani pokrova, primjećuje se trag krvi na čelu u obliku brojke tri, položene na bok. Taj posebni oblik mogao je nastati samo kao posljedica laganog sagibanja glave, kao na pr., ako bi ležala na malom jastučiću. Ljepljiva krv se spustila do bore na Isusovom čelu, poslije čega se malo razlila i došla do druge bore, dok je krv i dalje tekla iz rane. Rana na čelu, također uzrokovana trnovom krunom, nalazi se na dijelu tijela koji je bio u najvišem položaju. Premda ima nekih slučajeva kad krv na lešu teče iz većih rana, ipak ona ne bi sigurno nikada tekla sa čela, ako je to najviša točka tijela. Takvo krvarenje je moguće samo onda kad postoji aktivna cirkulacija.

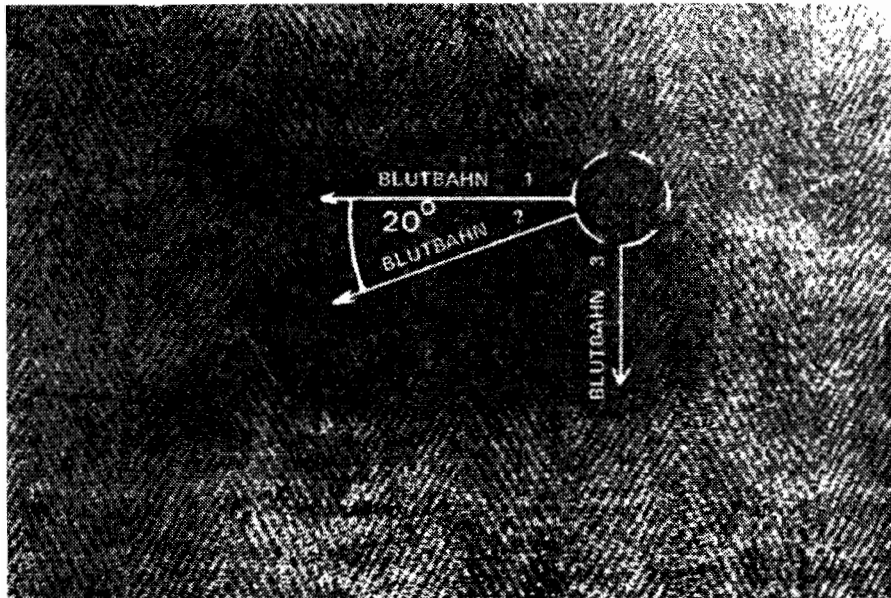
Prekrižene ruke leže u točki koja je gotovo isto tako visoka kao i čelo. To je najočitiiji dokaz da su i svježa i zgrušena krv dodirnuli platno. Na bazi šake mogu se prepoznati tri mjesta gdje je krv curila (vidi sliku) u raznim smjerovima.

Lijeva šaka leži na desnoj i pokriva njenu ranu od čavla, pa se zato proračunavanja odnose samo na vidljivu ranu na lijevoj ruci. Dio krvi se također vratio u brazdu među napetim mišićima podlaktice, da bi na kraju kapnuo dolje u skladu sa zakonom gravitacije. Tanke okomite crte zgrušane krvi idu gotovo paralelno i na taj način se može izračunati kut između ruku i vodoravnog stupa križa oko 25°. Dva potočića zgrušane krvi su tekla okomito, izravno prema dolje, iz rane na ruci, i oni su jedan prema drugom pod kutom od 20°, što bi trebalo ukazati na različite kutove između podlaktice i tijela u uspravnom i opuštenom položaju na križu. (vidi sliku).

Radi opuštanja tijela zbog iscrpljenosti krv je tekla iz rane od čavla u dva smjera, podijeljenih kutom od 20°.

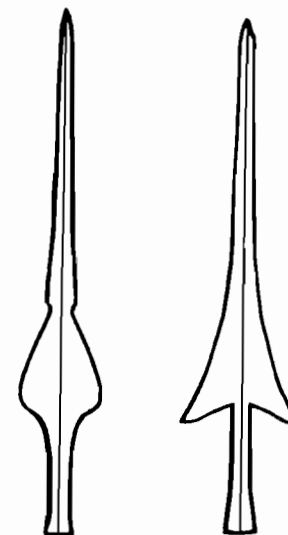
Vrlo je čudno da nijedan od poznatih sindonologa¹⁷ nije spomenuo *treći trag* krvi koji se ovdje opaža. Premda je treći trag krvi očigledan i jasno prepoznatljiv svakom laiku, njega su jednostavno ignorirali! Razlog je jednostavan: treća struja dokazuje i svojim oblikom i smjerom da se krvarenje moglo dogoditi samo nakon vadenja čavla iz rane. Krv je opet počela istjecati iz rane od čavla i širila se sve oko šake, koja je mirovala ispružena. Osim toga, jasno se vidi da su granice trećeg traga mnogo nejasnije od ona druga dva, osobito od ugruška 1. Po tome se može zaključiti da su ugrušci 1 i 2 bili potpuno suhi kad je tijelo bilo položeno na pokrov, a omekšali su od aloje u pokrovu. U suprotnosti s time, svježa krv traga 3, pokazuje prstene od seruma. Takvi serumski prstenovi mogu nastati samo onda kad je fibrin u krvi aktivan. Krv koja se prije toga zgrušala, ne stvara ih nego umjesto toga ostavlja otisak s jasnim obrisima. Čak ako u posebnim uslovima krv teče iz leša, ona više ne sadrži aktivni fibrin. Mogućnost da bi krv iz te rane mogla teći nakon smrti, može se u svakom slučaju odbaciti jer je ruka ležala iznad tijela; samo aktivna cirkulacija bi mogla u takvom položaju potjerati krv iz rane protiv sile teže.

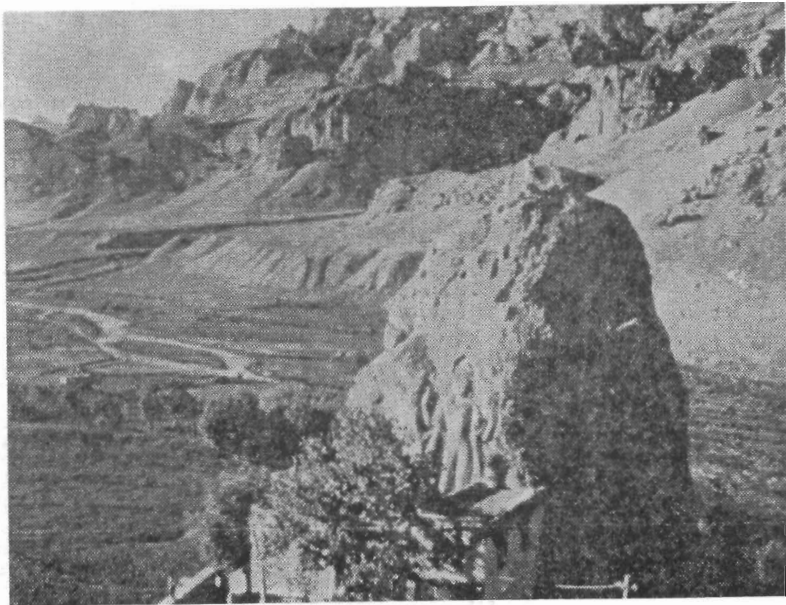
Struje 1 i 2 (= Blutbahn) su se osušile (oštri rubovi) i nastale su zavrijeme raspeća; ali struja 3 se oblikovala tek nakon što je tijelo bilo stavljeno u vodoravan položaj.

Na pokrovu se čini da je desna ruka nešto duža od lijeve. Takva manja iskrivljenja s prednje strane ukazuju da platno nije ležalo kruto na tijelu kao ravna daska, već je moralo biti lako savijeno ili pritisnuto. Da nije bilo te slučajne zgrade od strane onih koji su bili odgovorni za Isusovu sahranu, bilo bi nemoguće sagledati ranu na boku. Ona se jasno prikazala na pokrovu. U Evandelju po Ivanu rana se pripisuje vojnikovom koplju: »Nego jedan od vojnika kopljem probode bok pa odmah poteče krvi i voda« (Ivan 19,34). Značajno je da je udarac kopljem koga je zadao ratnik, različito opisan u prijevodima s izvornog grčkog teksta. Čak su i prevodioci Vulgate krivo protumačili grčki tekst. Grčka riječ $\nu\sigma\sigma\epsilon\tau\nu$ znači samo laku ogrebotinu, površnu ozljedu ili ubod, a ne udarac zadat punom snagom, a još manje probadanjem tijela. Rana na boku, duga 4,5 cm ukazuje kako je ozljeda nastala.

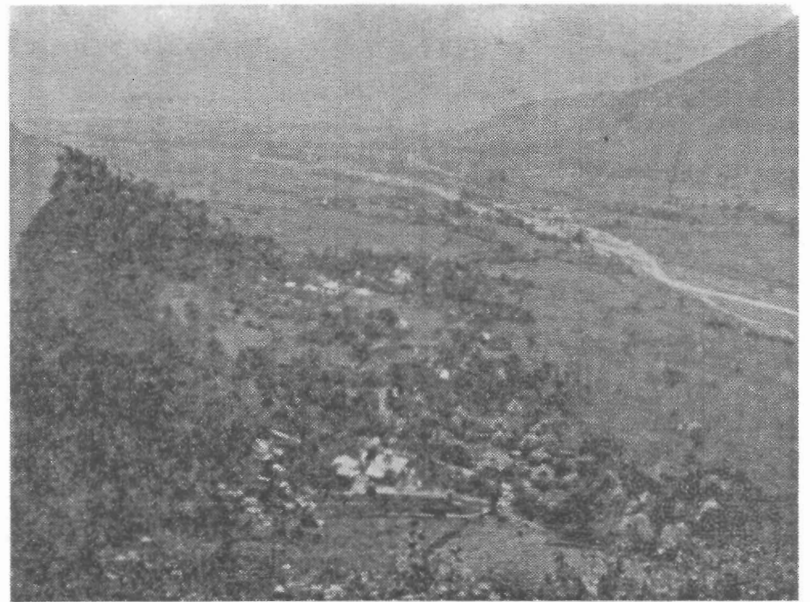
Kopljе koje su u to doba koristili rimski vojnici je bilo »hasta« ili »pilum«, mala, tanka oštrica, duga 25–40 cm i proširena tek na bazi blizu drške (vidi sliku).

Kopljа rimskih legionara za vrijeme Isusa su bila uglavnom ovakvog oblika.

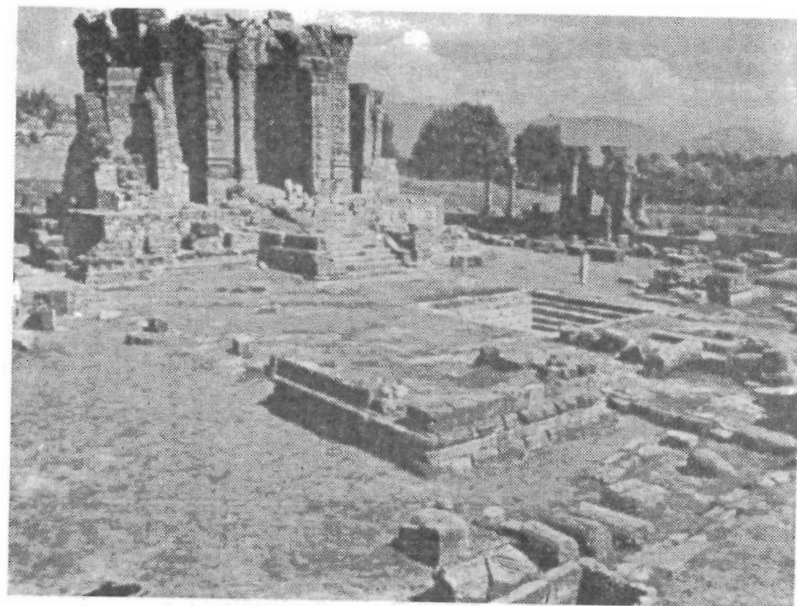
Buda Maitreja (onaj koji treba doći), koji označava vjersku granicu između islamskog Kašmira i budističkog Ladakha.

Mala rijeka Sindh s poplavljenom dolinom Kašmira u pozadini.

Bodisatva kao dobn pastir

Martandov sunčev hram (65 km jugoistočno od Srinagara) je tipični židovski hram u Kašmiru. Da li o tom hramu govori Ezekiel ?

Takvom oštricom poput stileta moglo se lako nanijeti manju ranu kako bi se uvjerilo da žrtva raspeća više ne reagira. Postupak je služio kao neka vrsta službene potvrde o smrti i vjerojatno je da je kapetan koji se spominje u Evanđeljima sam oprezno izveo taj pokus. Da je neki iskusni vojnik htio Isusu zadati konačni udarac, ne bi ga sigurno ubo s desne strane pravo u srce, koje je naravno na lijevoj strani. On bi s ubojitom točnošću probio srce sprijeda.

Tumači biblije su izmislili mnoga objašnjenja za »krv i vodu« koje su istekle prema Evanđelju po Ivanu. Voda je mogla biti krvni serum koji se stvorio na početku rastvaranja krvi. Međutim, takvo rastvaranje nastaje tek najmanje šest sati nakon smrti.

Druga mogućnost je da se između pluća i porebrice stvorio izljev. Ta teorija se isto tako može odbaciti jer da je prsni koš bio stvarno probijen, pluća bi odmah kolabirala stvarajući djelomični vakuum koji bi spriječio svako izlaženje tekućine. Treća mogućnost bi mogla biti da je voda bila tekućina iz osrčja koja je teoretski mogla pratiti unatrag, do kože, put kojim je ušlo koplje, nakon izvlačenja koplja iz tijela, poslije ozljede srca. Obje ove hipoteze podrazumijevaju to da je Isus prije stavljanja na muke bio (vrlo) bolestan jer se inače takva »voda« ne bi mogla stvoriti.

Riječi »krv i voda« su zapravo samo idiomatski izraz upotrebljen da se istakne događaj. Ako se neko znoji »krvavim znojem«, to ne znači da mu krv curi iz pora. Svjedok, čije je svjedočanstvo raspeća postalo besmrtnim, jednostavno je želio izraziti svoje čuđenje nad količinom krvi na ponešto dramatičan način. U početku drugog stoljeća n. e., autor Evanđelja po Ivanu je napisao o nepoznatom svjedoku raspeća: »Onaj koji vidje svjedoči njegovo je svjedočanstvo istinito, i on zna da govori pravo – da i vi trajno vjerujete« (Ivan 19,35). Iz rane na boku »umrlog« je zaista istekla nevjerovatna količina krvi. To se na impresivan način, vidi po odgovarajućim tragovima na pokrovu. Krv iz rane se sakupila u priličnoj količini u potočiću između leđa i stražnjice, čak i nakon sahrane.

Najobilnije krvarenje se vidjelo na nogama iz rane od čavla. Krv je curila iz rane, tekla dolje do pete gdje se sakupljala i istjecala na desno, dok je svježja krv i dalje dotjecala (vidi sliku). Potok krvi, dug 17 cm, bio je prekinut u točki gdje je krv kapala u nabor pokrova, nakon čega je nastavljala teći na desno. Krv iz leša, nekoliko sati nakon smrti, nikada ne teče, niti se zgrušava na taj način. Srce i cirkulacija su morali biti potpuno neometani, premda je disanje bilo skoro neprimjetno.

Tragovi krvi na nogama vrlo jasno pokazuju da se krv širila u svim smjerovima po površini pokrova nakon što je tijelo bilo skinuto s križa.

Potočići krvi koji se na pokrovu vide kao »pozitivi« ukazuju izvan svake sumnje, da je krv došla u dodir s pokrovom tek nakon sahrane. Budući da je platno bilo namočeno u aloju smolastu tvar, materijal nije mogao upiti krv, i ona se samo razlijevala po površini. Tijekom kasnijeg zgrušavanja krvi, čvrsti sastojci su se nagomilali unutar granica prozirnog seruma.

Taj proces se može lako promatrati u kapljici krvi na predmetnom staklu. Tekući serum okružuje krvne čestice poput aureole. Osušeni ugrušci krvi, omekšani u dodiru s namočenim materijalom, ostavili su potpuno drugačiji otisak. U slučaju tih ugrušaka nije bilo granica seruma; to se naročito jasno vidi na fotografijama, snimljenim na ultraljubičastom svijetlu, Woodovom svijetlu i prozirnog svijetlu i na elektronskom mikroskopu. Fibrin je napravio čvrstu granicu oko tragova.

Svi ovi dokazi koje sam nabrojao su već davno objavljeni u brojnim znanstvenim publikacijama o torinskom pokrovu. Ja sam samo izvukao nove zaključke iz istraživanja koja su trajala više od osamdeset godina. rezultat se može najprije učiniti malo čudnim. Ali do njega se ipak došlo logično, i on postavlja neka zagonetna pitanja, naročito pitanje o uskrsnuću. Ustanoviti kliničku smrt predstavlja čak i danas teškoću za liječnike. Upotreba droga na pr. može izazvati tako duboku komu da se lako može postaviti kriva dijagnoza. Dobro poznata metoda za ustanovljenje smrti je pravljenje malih ureza na peti ili zapešću. Ako teče arterijska krv, onda cirkulatorni sustav još radi. Leševi ne krvare uopće! U Isusovom slučaju bilo je sveukupno dvadeset osam rana koje su nastavile krvariti nakon njegova skidanja sa križa. Može se smatrati činjenicom da Isus nikako nije mogao biti mrtav kad je njegovo tijelo položeno u grobnicu.

USKRSNUĆE IZ POVIJESNE PERSPEKTIVE

Tokom Isusovog raspeća i sahrane u događaje su se uključili ljudi koji još nisu bili članovi Novog Saveza. Centurion koji je Isusu dao napitak čije su posljedice bile tako velike, vojnik koji ga je okrznuo kopljem da potvrdi njegovu smrt i najzad Centurion koji je izgovorio riječi: »Uistinu, ovaj bijaše Sin Božji« (Matej 27,54; Marko 15,39; Luka 23,47) su, izgleda, bili jedan te isti čovjek. U apokrifnim Pilatovim djelima, on se spominje kao Longinus, kapetan odgovoran za nadgledanje raspeća. Grčka legenda »Patništvo Longinusa« prema tekstu Gregorija od Nysse, opisuje ga kao kapetana na Golgoti koji je došao iz Sanralesa (ili Sandiala) u Kapadokiji. Taj preokret u Kapadokiji njegovoj ličnosti, od vjerojatnog Isusovog neprijatelja do kršćanskog biskupa, ukazuje na to da je centurion bio na neki način povezan sa Isusom i njegovim sljedbenicima čak i prije raspeća.

Ako prihvatimo da se raspeće događalo pod nadzorom rimskog oficira koji je bio sklon Isusu, premda je zapovijedao prisutnim vojnicima, onda možemo rastumačiti tajanstvene događaje koji okružuju raspeća. To događaji se više ne mogu odbaciti kao proizvod prebujne mašte.

Križ su uklonili i sahranili ga pod pokroviteljstvom vrlo imućnog i utjecajnog trgovca, Josipa iz Arimateje. Kao savjetnik i član Sanhedrina, uzalud se protivio Isusovoj osudi. On se tada nije mogao potvrditi pred tako ogromnom političkom moći, ali barem sad je mogao djelotvorno iskoristiti svoje bogatstvo i utjecaj. On je bio taj koji je uspio dobiti Isusovo mrtvo tijelo od Pilata, vjerojatno pomoću uvjerljivih argumenata. Josip je također platio platnenu pokrov, sigurno skupu nabavku i uredio je da se Isus u komatoznom stanju prenese do nove kamene grobnice blizu Golgote (= lubanjsko brdo zbog njegova oblika!). Kasnije je Josip iz Arimateje bio čak i kanoniziran kao svetac. Rimokatolička crkva slavi njegova djela 17. ožujka. Apokrifno Evanđelje po Nikodemu izvještava da je Josipa kasnije iz židovskog zatvora oslobodio sam Isus (Nic Evan. 12,15). Nikodem je bio Josipov prijatelj koji je pomagao kod sahrane i nabavio mješavinu od 100 litara mirhe i aloje. taj isti Nikodem, koji se spominje samo u Evanđelju po Ivanu, bio je također židovski savjetnik i farizejski književnik (Ivan 3,1-10) i Isus ga je jedne noći poučavao (Ivan 3,2-12). Nikodem je također objavio nevinost Nazarenca pred Velikim Vijećem (Ivan 7,50).

Čini se čudnim da su se dva savjetnika toliko trudila da dobiju Isusovo tijelo, što je zapravo bila dužnost najbližih rođaka. I zašto učenici nisu nikada stigli na mesto događaja? Evanđelje po Petru, koje je samo djelomice sačuvano, odgovara na to: »Ja (Petar) sam bio pun žalosti kao i moji drugovi, i s ranjenim srcima smo se sakrili jer su nas tražili kao zločince koji su navodno, htjeli, spaliti hram. Čitavo vrijeme smo postili, sjedili u žalosti i plakali dan i noćdo subote.« Drugi Isusovi »pristalice« također nisu došli blizu križa, nego

su radije gledali iz daljine.

Ako pretpostavimo da su Josip iz Arimateje i Nikodem bili tajni svjetovni članovi reda Esena, tada postaje logičnim da su mogli liječiti Isusove rane i pomagati u procesu ozdravljenja. Kao iskusni iscjelitelji Eseni su poznavali egzotične lijekove i izvanredne metode liječenja.

Aloja i mirha se i sada smatraju veoma djelotvornim u liječenju otvorenih rana. Evanđelje po Ivanu izričito spominje ljekovitost aloje koja se dobiva od biljke iz porodice *liliaceae*, širokih listova, a ne iz tako zvanog drveta aloje jer ono se upotrebljava fino nastrugano, kao mirisni prašak u Starom Zavjetu nazvan *ahalim*. Ljekovita smola aloje se rabila u Indiji, već u trećem i drugom mileniju prije n. e. Prema Dioskuridesu i Pliniju Starijem, veći dio aloje što se koristila u Palestini, bila je uvezena iz Indije. Tokom Srednjeg vijeka aloja je dovezena u Evropu kao mast za rane, a upotrebljava se i do danas u homeopatskoj medicini.

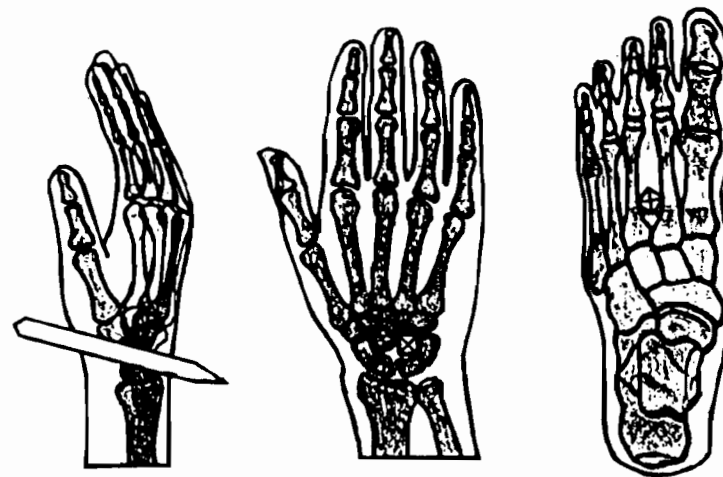
Mirha je također smolasta i sadrži do 10% eteričnog ulja. Ona se i sada upotrebljava kao tinktura (s alkoholom) za liječenje upala. Najpoznatiji oblik mirhe je bdellium koji se dobija u Indiji od biljke *commiphora roxburghi*.

Da bih bolje razumio svojstva tih supstancija, ja sam i sam eksperimentirao s alojom i mirhom i time stekao neke zanimljive informacije. Aloin, koji se u aloji nalazi u omjeru do 25% je osjetljiv na svjetlo i tamni u prisutnosti svjetla i zraka. Aloja snažno reagira na druge tvari. Otkrio sam da čak nije lako ni otopiti oko 5 gr. smole aloje u 15 cm³ vode. Ostavio sam gustu smolu u vodi, u čvrstoj čaši. Tokom noći me probudio snažni prasak. Čaša se rasprsnula u tisuću komada koji su se razletjeli na sve strane, unutar opsega od 4 metra! Nitko nije mogao protumačiti tu reakciju. Tako žestoka reakcija bi mogla barem navesti na pomisao da se otisak na pokrovu može pripisati procesu oksidacije, nakon raznih biokemijskih reakcija (vidi prethodni odlomak). Mogao sam se također uvjeriti kako komad tkanine namočen u tinkturu aloje i mirhe, postaje potpuno impregniran smolom sličnoj gumi. Takva impregnacija sprječava daljnje upijanje, i zato su otisak tijela i većina krvnih ugrušaka bili odvojeni, a pokrov ih nije upio; kemikalije bi reagirale jedino na površini pokrova, zato su otisci samo površinski fenomen. Budući da svježa krv nije mogla prodrijeti u tkaninu, zgrušala se na pokrovu, stvarajući prstenove od seruma – a njih nema oko krvnih ugrušaka oni su bili suhi kad su tijelo skinuli s križa. Osim toga, smola je materijal učinila krutim skoro poput daske. Samo zahvaljujući krutosti materijala bili su uopće mogući tako jasni i neiskrivljeni otisci.

Toplina ima terapijski učinak u procesu ozdravljenja; mješavina aloje i mirhe stvara toplinu (manje intenzivnu pod širokom površinom pokrova nego pod staklom).

Isus je, naravno, prilično oslabio zbog mučenja koje je morao pretrpjeti. Ipak, gubitak krvi je bio relativno malen: svi znaci na pokrovu ukazuju na gubitak krvi manji od 1 litre. Kirurški pokusi s leševima su pokazali da pribijanje na križ ne oštećuje ni veće krvne žile, a ni kosti. Čavao se zabijao između osam košćica zapešća, tako da ih je malo razdvajao. Stopala su se probijala u drugom

metatarzalnom prostoru, uzrokujući samo rane mekih tkiva. Nakon što bi se veće rane zašile ozlijeđeni je trebao potpuni mir, a to se moglo postići opojnim napitkom.

U tim točkama su čavli bili zabijeni kroz zapešća i stopala. Nisu bile ozlijeđene ni kosti, ni veće arterije.

Tri dana kasnije, nekoliko žena usudilo se približiti grobnici. Evanđelje po Marku spominje Mariju Magdalenu, Mariju majku Jakova i Salomu, one su nosile balzam za Isusovo tijelo. U Evanđelju po Mateju samo su dvije žene došle do grobnice, a u Evanđelju po Ivanu je to samo Marija Magdalena. Ali sva četiri Evanđelja se slažu da je grobnica bila prazna, osim jednog ili više ljudi u bijelim haljinama. Ti »anđeli« su mogli jednostavno biti članovi esenskog reda koji su uvijek nosili bijelo. Eseni su, očigledno, bili jedini upućeni u čitavu tajnu. Kad su učenici, kasnije sreli svog učitelja, čini se po svemu da čak ni oni nisu ništa znali o događajima.

Usprkos svim proturječnostima i nerazumljivim tvrdnjama u izvještajima Evandjelja nakon Isusovih muka može se naći više svjedoka u svim Evandeljima u kojima se tvrdi da su vidjeli Isusa od krvi i mesa nakon uskrsnuća. Marija Magdalena je najprije pomislila da je on vrtlar (Ivan, 20,14); dva učenika su ga sreli na putu za Emaus (Marko 6,9; Luka 24,19). Ali oni nisu prepoznali Nazarenca dok nisu s njim naveče jeli, a prepoznali su ga po načinu kako je lomio svoj kruh: »Dok je sjedio s njima za stolom, uze kruh, zahvali, razlomio ga pa im ga dade. Njima se otvoriše oči i prepoznadoše ga...« (Luka 24, 30–31).

Razdoblje poslije uskrsnuća je krato proturiječnostima, tako da je nemoguće utvrditi kako je dugo trajalo. Rečeno je da je prošlo tri dana između uskrsnuća i Isusovog ponovnog pojavljivanja, ali tri je mističan broj važan i u ranijim mitovima o uskrsnuću. Možda su Isusa duže liječili, pa se počeo kasnije postepeno pojavljivati svojim sljedbenicima. Na svaki način, susreti su izgleda bili kratki i tajni. Očito je da se Isus nije mogao pojaviti u javnosti jer bi ga opet ponovo uhvatili (premda su ozljede ili njegovo čudesno izliječenje, ili čak njegova potpuno božanska prirodnost, čini se, izmijenili njegov izgled tako da su ga njegovi poznanici teško prepoznavali).

Učenici su se potišteni povukli iz vjerskog života i opet su se počeli baviti svojim prijašnjim zanimanjima. (Šimun Petar, Toma, Natanael iz Kane i sinovi Zebedejevi su se vratili ribarenju – Ivan 21,2). Njihova stara revnost se nije vratila dok im Isus nije javio da ih želi sresti u Galileji (Matej 28,10). On se zatim pokazao svojim učenicima koji su najprije pomislili da je to duh i uplašili se. »A on im reče: »Zašto ste zbunjeni? Čemu se takve sumnje radaju u vašim srcima? Pogledajte moje ruke i moje noge: ja sam, ja glavom! Opipajte me i ustanovite! Duh nema mesa ni kostiju kao što vidite da ih ja imam.« Kad to reče, pokaza im ruke i noge. Kako oni od radosti nisu mogli vjerovati i kako su se samo čudili, upita ih: »Imate li ovdje što za jelo?« Pružiše mu komad pečene ribe. On je uze i pojede pred njima (Luka 24,38–43). Na kraju je Isus čak naredio »nevjernom Tomi« da dodirne stigme njegovih rana, i tako konačno uvjerio učenika u stvarnu, fizičku egzistenciju svoga učitelja.

Bez obzira na sve to Isus više nije mogao propovijedati u javnosti jer bi mu progonitelji bili odmah za petama. Njegova jedina šansa je bila da zauvijek pobjege prijetnjama svojih neprijatelja: »Napokon se ukaza Jedanaestorici dok su bili za stolom te ih prekori zbog njihove nevjere i okorjelosti srca, jer nisu vjerovali onima koji su ga vidjeli kad je uskrsnuo. Tada im reče: 'Idite po svem svijetu i propovijedajte radosnu vijest svakom stvorenju! Tko bude vjerovao i pokrstio se, spasiće se; tko ne bude vjerovao, osuditi će se. Ova će čudesa pratiti one koji budu vjerovali: pomoću mog imena izgonit će zle duhove; govorit će novim jezicima; Zmije će uzimati rukama; ako popiju što smrtonosno, neće im nauditi; na bolesnike stavljat će ruke i oni će ozdravljati!'« (Marko 16,14–18). »Zatim ih povede u blizinu Betanije, podiže ruke pa ih blagoslovi. I dok ih je blagoslivao, rastane se od njih: bi uznesen na nebo. Oni padoše ničice pred njim pa se zatim radujući se vratiše u Jeruzalem, gdje su sve vrijeme bili u hramu hvaleći Boga« (Luka 24, 50–52).

Najlakše je rekonstruirati oproštajnu scenu na onom mjestu gdje se dogodila. Izvan gradskih granica Jeruzalema put za Betaniju se penje dosta strmim usponom preko najjužnijeg ogranka planinskog lanca Maslinske gore do vrha Uzašašća. Ako netko pređe vrhunac, brzo se gubi iz vida onima koji ostanu blizu vrha.

Isus se veoma trudio da ubjedi svoje sljedbenike kako je njegovo tijelo zemaljsko i stvarno. On je naglasio materijalnu narav svog tijela, dozvoljavajući im da ga dotaknu i primajuću hranu. On je izričito objavio da nije samo duh. Njegovo ponovno pojavljivanje nakon raspeća nije bilo posljedica krivog identiteta, obmane ili vizije, niti se njegovo tijelo neprirodno preobrazilo, a nije bilo astralno; on nije bio sablasna pojava ni eterično biće.

Jedan očevic svjedoči da Isus nije nestao izvan svakog dohvata, a on se ne može odbaciti kao nepouzdan. To je Pavao, jedini koji je dokazano napisao najveći dio onoga što mu se pripisuje u Novom Zavjetu. Premda nije bio prisutan događajima, koji su se odigrali oko raspeća, on je stvarno sreo Isusa neko vrijeme nakon Uzašašća. To je bio susret koji je izmijenio njegov čitavi život.

PAVAO SUSREĆE ISUSA U DAMASKU

Pavao ili Savao je bio jedan od najrevnijih i najfanatičnijih protivnika »Novog Saveza«. Vjerojatno je čuo glasine da je Isus preživio pogubljenje pomoću nekog trika i da nastavlja rovariti protiv ortodoksnih Židova, iz nekog sigurnog mjesta. »A Savao, koji je prijetio ubojstvom učenika Gospodnjih, obrati se velikom svećeniku te od njega zatraži pisma za sinagogu u Damasku da bi ih ako ondje otkrije pripadnike [ovog Puta], i ljude i žene, mogao svezane dovesti u Jeruzalem (Djela 9,1–2). Nakon intenzivnog i temeljitog istraživanja psihijatar Wilhelm Lange-Eichbaum je u svom dobro poznatom djelu *Genij, ludilo i slava*, nanovo stvorio detaljnu sliku Pavlovog karaktera¹⁹. Pavao je bio tjelesno slab, ružan i malen, ali u isto vrijeme i oštar, netolerantan, nagao i strastven. Njegova revnost u progonjenju kršćana je bila kompenzacija za njegove osjećaje manje vrijednosti. Velika privlačnost Pavlinizma predstavlja ideja iskupljenja i oslobođenja od unutrašnjih kriza. Pavao je imao neizmjernu energiju i odgovarajući ego. On je patio od teških napadaja koje je pripisivao demonima. Kasniji izvori su pokazali da je možda postojao razlog za ono što je on često opisivao kao »trn u mesu«, njegov vlastiti križ. On je možda tragično patio od svoje vlastite homoseksualnosti. Taj problem je u njemu stvorio veliku odbojnost prema seksualnosti općenito i bio je odlučujući za razvitak njegove doktrine o braku, koja je utjecala na oblikovanje prezirnog stava prema seksualnosti i ženi, a ti još i sada dominiraju kršćanskom misli.

U svijetlu te psihologije možemo još više ocijeniti izvanredno iskustvo koje je Pavao doživio blizu Damaska: »Kad se na svom putu približi Damasku, iznenada ga obasja svjetlost s neba. On pade na zemlju i ču glas koji mu reče: »Savle, Savle, zašto me progoniš?« »Tko si ti, Gospodine?« upita Savao. »Ja sam – onaj će nato – Isus koga ti progoniš. A sad ustani i hajde u grad, i tu će ti se kazati što treba da činiš!« (Djela 9,3–6).

Damask je bio usred Sirije gdje su mrzili Židove od vremena bune Makabejaca (165. prije n. e.) i gdje je esenski red imao svoje spiritualno središte. Možda je Isusova blještavo bijela odjeća pomogla da zaslijepi Savla? Meni se čini mogućim da je Savao sudjelovao u nekom obredu inicijacije, a da je njegova sljepoća koja je trajala iduća tri dana mogla biti posljedica soma napitka. (vidi Djela 9,8–9).

Sossianus Hierodes, jedan od najviših rimskih časnika, guverner Fenikije, Libanona, Bitinije i Egipta, koga su smatrali jednim od najokrutnijih progonitelja rano-kršćanskih zajednica, ostavio je djelo nazvano »Kršćanima«, s odlomkom »Nakon bijega (!) od Židova, Krist je sakupio devet stotina ljudi odanih razbojstvu.«²⁰ (usporedi naše primjedbe o grupama označenim kao »razbojnici«). Sasvim je moguće da je esenska zajednica u Damasku brojila devet stotina članova.

Pavla je pokrstitio i upoznao s učenjem Isusov učenik u Damasku, imenom Ananija. Prema izvorima, Isus je sam poslao Ananiju da posjeti Savla, ali on je najprije odbio da ide, u strahu od tog progonitelja. Isus je odbacio Ananijine prigovore riječima: »idi – odvrti mu Gospodin – jer je taj čovjek moje izabrano sredstvo da donese moje ime i pred pogane i kraljeve i sinove Izraelove. Pokazat ću mu koliko mu treba pretrpjeti za ime moje (Djela 9,15).

Od tog trenutka Pavao je postao najrevniji širitelj nove vjere. On je napokon osjetio čar Isusove ličnosti i odmah je spoznao dublji smisao zadatka kojeg mu je dao Nazarenac. S još većom revnošću od one kojom je progonio Isusa i njegove sljedbenike, Pavao je preuzeo zadatak širenja svog vlastitog tumačenja novog učenja. Susret između Isusa i Pavla u Damasku se dogodio oko dvije godine nakon raspeća.

Jedva 300 km sjeverno od Jeruzalema, Isus bi se morao osjećati relativno sigurno pod zaštitom Esena. Pod uvjetom da vjerska zajednica prihvaća rimsku državnu religiju, rimska uprava je tolerirala njezine običaje. Židovi čak nisu morali sudjelovati u rimskim državnim kulturnim obredima. »Novi Savez« se u početku također koristio tim zakonom. Ali kad su Rimljani shvatili da Isusovi sljedbenici nemaju ničega zajedničkog s ortodoksnim Židovima i da se braća nove vjere mogu naći čak i među političkim huškačima, takozvani kršćani su izgubili svaki posebni položaj te pravo na obzirnost, i sukob je otvoreno izbio. U početku je rimska država proganjala kršćanske zajednice na lokalnoj razini zbog ometanja mira. Šire proganjanje država je započela tek u drugoj polovici trećeg stoljeća. S raspećem u tako nedavnoj prošlosti, povećano neprijateljstvo Židova u Jeruzalemu je prisililo prve kršćane da usmjere djelovanje svoje sveopće misije prema udaljenijim predjelima rimskog carstva.

Zbog toga je u Damasku Isus mogao uživati dobrobiti esenske zaštite. Oko pet kilometara izvan Damaska postoji mjesto koje se još i sada zove *Mayum-isa*, »mjesto gdje je živio Isus«. Perzijski povjesničar Mir Kawand je naveo više izvora koji tvrde da je Isus tamo nakon raspeća živio i poučavao.

Broj sljedbenika »Novog učenja« je očito neprestano rastao i to najviše zbog Isusovog osobnog zalaganja. Glasine da je Isus u Damasku, koje su doprle do Pavlovih ušiju, proširile bi se i dalje, tako da je za Nazarencu postalo suviše opasno produžavati boravak u sirijskom dijelu rimskog carstva.

ŠESTO POGLAVLJE

(NAKON RASPEĆA)
ISUS IDE PONOVO NA ISTOK

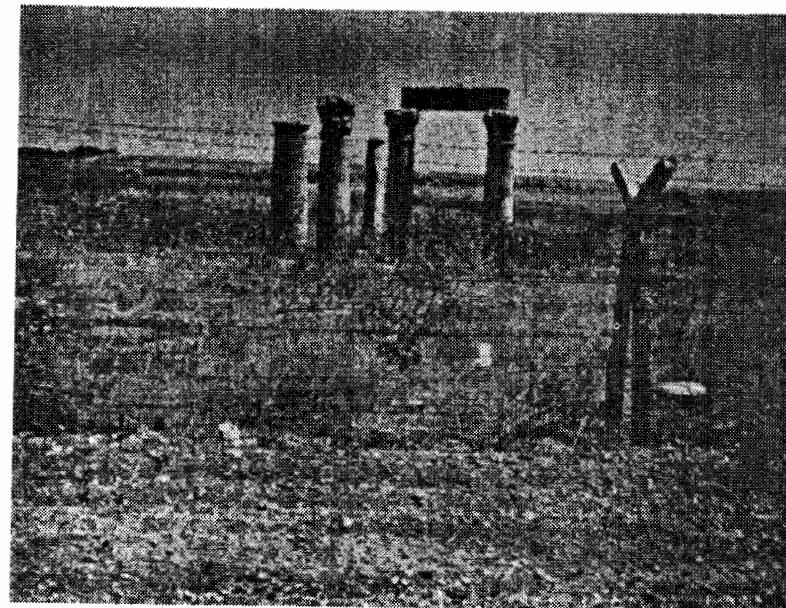
Prema perzijskim izvorima Isus je tokom svog boravka u Damasku dobio pismo od kralja Nisibisa, kraj Edesse (danas Nusaybin, na turskoj strani granice prema Siriji (vidi sliku). Kralj je molio Isusa da dođe u Nisibis i izliječi ga od neke bole. Isus je, navodno, poslao svog bliskog učenika Tomu s porukom da će ga on ubrzo slijediti. Smatra se da je kratko vrijeme nakon toga Isus doputovao onamo sa svojom majkom. Perzijski učenjak Faquir Muhammed je napisao u *Jami-ut-Tawariku* da je Toma veći izliječio kralja kad je Isus stigao sa svojom pratnjom u Nisibis. Imam Abu Jafar Muhammed je naveo u svom čuvenom djelu *Tasfir-Ibn-i-Jarir-at-Tabri* da je Isusov boravak u Nisibisu postao opasan; izgleda da se Nazarenac čak izlagao opasnosti pojavljujući se u javnosti (svezak 3, str. 197).

U Lehu sam sreo etnologa iz Luksemburga koji je proveo nekoliko godina među kurdskim plemenima u istočnoj Anatoliji. On mi je ispričio da među Kurdima ne prestaju kolati brojne priče o Isusovom boravku, nakon uskrsnuća, u sadašnjoj istočnoj Turskoj. Do danas se izgleda nitko nije zainteresirao za te priče.

Nakon što je napustio Nisibis, Isus je kretao prema sjeverozapadu; apokrifna Tomina Djela opisuju kako se Isus neočekivano pojavio na proslavi vjenčanja princeze na dvoru kralja od Andrapije. Andrapolis je bio u Paphlagoniji (današnji Iskilip na krajnjem sjeveru Anatolije) i pripadao je rimskoj provinciji Galatiji od 7.god. prije n.e. Apostol Toma i njegov učitelj su se ponovo sreli na svadbenoj svečanosti, premda su stigli svaki zasebno.

Isus je apostolu naredio da ide u Indiju. »Ali on nije želio ići i rekao je da neće putovati zbog slabosti tijela, a osim toga: Kako mogu ja, Zidov, putovati i propovijedati istinu Indijcima? I kad je on to pomislio i rekao, noću mu se javi Mesija i reče mu: Ne boj se, Toma, idi u Indiju i propovedaj tamo riječ, jer moja milost je s tobom. Ali on nije htio poslušati i rekao je: Pošalji me kamo želiš, ali negdje drugdje! Jer ja neću ući u Indiju.« (Dj. T. str.101)

Prema Tominim djelima Isus je tada prodao Tomu, koji se protivio, kao roba indijskom trgovcu Abbanu, a njemu je kralj Gundafor (Gondapharos) naredio da nađe tesara. Stari kovani novci potvrđuju da je kralj Gundafor zaista vladao Pathijom i Indijom u prvom stoljeću n. e. ... Isus je potpisao ugovor s Abbanom »na iznos od tri funte nežigosanog srebra«. On je samo onda mogao biti siguran da će Toma stići u Indiju ako se posluži tako neobičnim načinom.

Ruševine kraljevske palače u Nisibisu. Danas Nusaybin, gdje granica između Turske i Sirije prolazi točno preko povjesnog mjesta. (vidi kartu)

Tomina Djela, kao i apokrifno Evanđelje po Tomi su sirijskog porijekla i mogu se proslijediti unatrag do misionarskog djelovanja samog Tome u Edessi (u četvrtom stoljeću, poslije apostolove smrti u južnoj Indiji blizu Madrasa, njegove su kosti bile poslana natrg u Edessu). Tomina djela i Evanđelje po Tomi su tijesno povezani. Oboje su gnostički spisi ezoteričkog sadržaja, a koristili su ih Manihejci (Mani se rodio 217.) početkom trećeg stoljeća. Hipolit (Ref. V7, 20) je prvi u svom izvještaju o »Naassenima« oko 230. n. e. spomenuo i citirao Evanđelje po Tomi.

Ime apostola »Didymos Juda Toma« znači »Juda bizanac« (od aramejske riječi za blizanca, *toma*), i ukazuje na naročito blizak odnos s Isusom. U koptskim tekstovima, riječ »blizanac« se često zamjenjuje riječju »sudrug«. Tomina djela su svjedočanstva njegova posebnog odnosa prema Isusu. Kao njegov pouzdanik Toma je uživao povlasticu da poznaje Isusove najdublje tajne. U 39-om poglavlju Tominih Djela, apostolu se obraćaju s njegovim posebnim nazivom, kao »Kristov brat blizanac, apostol Najvišega koji sudjeluje u znanju Kristove skrivene riječi, primalac njegovih tajnih izjava.«² U drugoj verziji ga oslovljavaju ovako: »Ti, koji si sudjelovao u tajnoj Kristovoj riječi, primaoče skrivenih misterija Sina Božjega.« Toma na taj način postaje čuvar (= Nazaren.) Isusovih najtajnijih, ezoteričkih riječi koje je otkrio jedino njemu. U Evanđelju po Tomi (jednom od nalaza iz Nag Hammadija), može se pročitati ovo: »Isus je rekao svojim učenicima: »Usporedite me s nekim i recite mi kome sam nalik.« Šimun Petar mu reče; »Ti si kao pravedni anđel.« Matej mu reče, »Ti si kao mudri filozof.« Toma mu reče, »Učitelju, moja usta su potpuno nesposobna da kažu kome si nalik.« Isus reče, »Ja nisam vaš učitelj. Opili ste se, jer ste pili iz pjenušavog izvora koji sam ja podijelio.« I on ga je uzeo i povukao se s njime i kazao mu tri stvari. Kad se Toma vratio svojim drugovima, oni su ga pitali »Što ti je Isus kazao?« Toma im reče: »Ako bih vam kazao jednu od stvari koje mi je rekao, vi biste sakupili kamenje i bacili biste ga na mene; ogranj bi se pojavio iz kamenja i spalio vas.« (II, 2, Logion 13).³ Toma je, očito, postigao visoko stanje svijesti i činio se gotovo ravan Kristu.

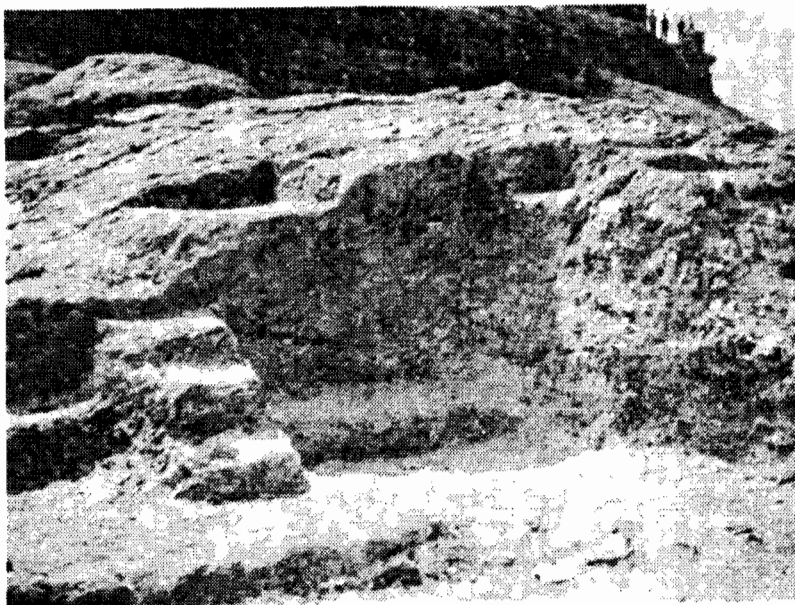
Preobražaj apostola igra važnu ulogu u Tominim djelima. Ponovo i ponovo se nailazi na opise inicijacija – sa svim svetim obredima. Preobražaji su se završavali pomazanjem uljem i sakramentom pričesti. Kod Svete pričesti se uzimao samo kruh, a pehar je sadržavao vodu. U drugom djelu Tominih Djela, jedan indijski kralj, imenom Misdai je primijetio da su ulje, voda i kruh bili dio »čarolije« apostola. Inicijata su nazivali sluga ili sluga Božji, za njega se govorilo da uživa božansku moć i smatrali su ga članom crkve.

Tomina priča se može ovako nanovo interpretirati. Isus je »prodao« Tomu kao »roba« Abbanu (Abba = otac). Inicijal je bio uzdignut od običnog brata esenskog reda do Narancenca, polijevanjem posvećenog ulja po glavi i mazanjem golog tijela balzomom.

Sve Nazarence je bilo lako zamijeniti jednoga s drugim jer su nosili iste bijele haljine i imali slične kosu i bradu. Zbog toga je moguće da je izraz »blizanac«, kad je bio upotrebljen za Tomu, bio samo aluzija na sličnost između dvojice muškaraca. Prikaz zamjene identiteta u Tominim djelima se čita kao komedija grešaka premda je Toma bio dobrih desetak godina mlađi od Isusa.

U svadbenoj noći, već prije spomenutoj, kralj od Andrape je uveo apostola Tomu u bračne odaje kako bi mogao obratiti mladence. Nakon što se Toma pomolio s bračnim parom, svi prisutni su napustili svadbene odaje. »Ali pošto su svi otišli i vrata su bila zatvorena, mladoženja je podigao zavezsu u bračnoj odaji namjeravajući se pridružiti svojoj mladoj. I on je ugledao Gospodina Isusa kako razgovara s mladom, sličnog Judi Tomi koji ih je tek mađočas blagoslovio i napustio. Mladoženja reče Isusu: »Zar nisi maloprije otišao? Kako si opet ušao?« Ali Gospodin odgovori: »Ja nisam Juda, zvan Toma, ja sam njegov brat.« I Gospodin je sjeo na krevet, naložio im da sjednu na stolice i produžio govoriti: »Sjetite se, djeco moja, što vam je moj brat rekao i kome vas je preporučio...« (Dj. T. 8,11). Prije te anegdote se nalazi prikaz o susretu između Tome i žene Židovke koja je svirala flautu na svadbenim svetkovinama.

Od vremena, kad su Izraelci prvi put otišli u progonstvo (722. prije n. e.), raštrkane izraelske zajednice su se raširile po čitavom Bliskom Istoku. Može se pretpostaviti da je Isus na svom putu prema Istoku, uvijek mogao naći utočište među daleko zabačenom djecom Izraela ili među pristašama Izraelaca. U Parthi su se, prema knjizi o Esteri, nalazila veća izraelska naselja. Izraelski savezi su se kasnije ogorčeno branili od Trajanove navale (oko 115. n. e.). Brojna mjesta na starom Švilenom putu ukazuju da su se Isus i Marija tamo zaustavili. Na primjer, blizu Efeza, na zapadnoj obali sadašnje Turske, postoji Marijina kuća; putnici su možda tamo boravili prije nego što su nastavili put na istok. Nekoliko izvora ukazuje da je Isus bio poslan i dalje na zapad u svojoj misiji poučavanja srodnih zajednica, koje su, vjerojatno, postojale u Francuskoj, pa čak možda i u Engleskoj.

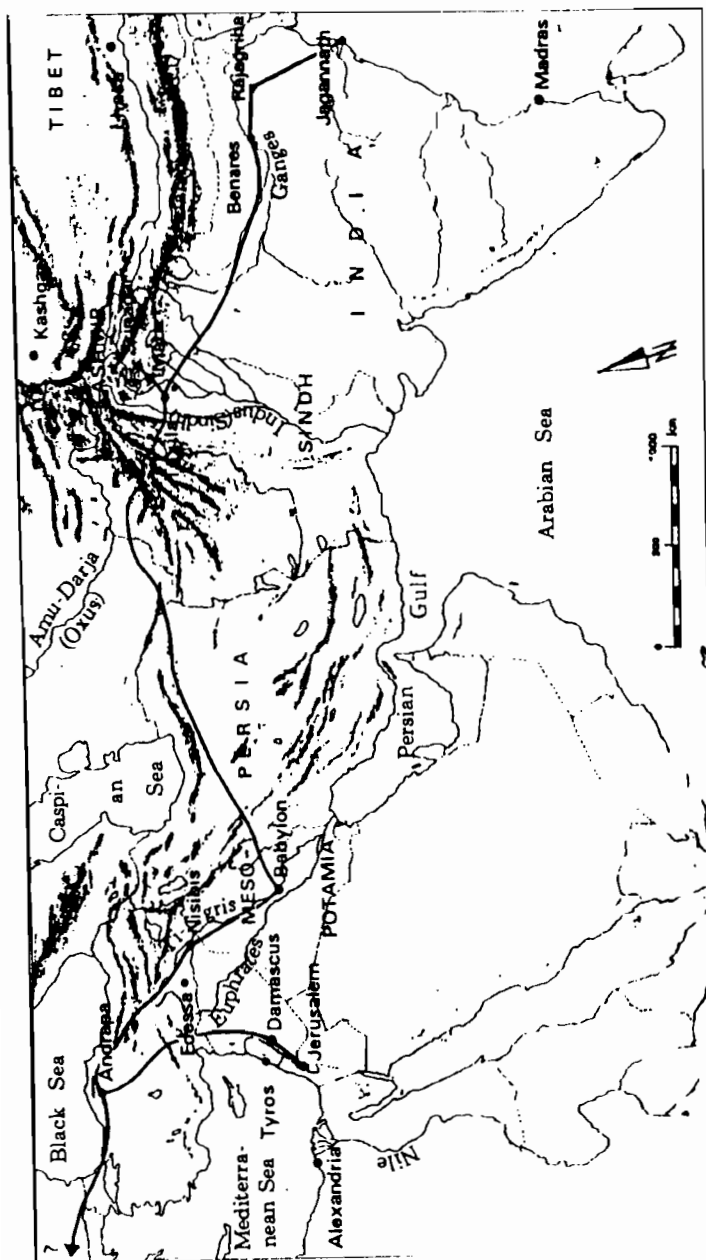
Ruševine kraljevske palače u Andrapati. (Danas Iskilip u Turskoj; vidi kartu)

Postoje različiti dokumenti u kojima se spominje Isusov boravak u perziji. Isusovo ime, naslov i zanimanje mijenjaju se od zemlje do zemlje i od jezika do jezika, već prema mjesnoj tradiciji i uslovima. Imena onih mjesta u kojima je Isus boravio duže vremena održala su se godinama. Izgleda nakon svega da je od Isusovog raspeća do njegova dolaska s pratnjom u Kašmir, prošlo više od šesnaest godina. Dotle je Isus bio poznat pod imenom »Yuz Asaf«. Značenje imena nam je prenijela *Farhang-Asafia* (svezak I). Ona kaže da je Isus (Hazrat Isa) iscelio neke gubavce koje su nakon izliječenja od bolesti nazvali »Asaf« - očišćeni - . »Yuz« znači voda, tako da Yuz Asaf znači »Voda iscijeljenih« i to je postao uobičajeni naziv za Isusa. U prenesenom smislu je ime, vjerojatno, ciljalo na Isusovu misiju da očisti svijet od »nečistih duhova« i da sve povede k pravoj vjeri. Upotrebljavajući to novo ime, Isus se mogao kretati s većom sigurnošću i tako lakše izbjeći svojim progoniteljima. Napokon, perzijski svećenici, vjerojatno, još nisu zaboravili njegov raniji nastup u njihovoj zemlji. Prema tradiciji prorok je ulazio u zemlju sa zapada, a sadržaj propovijedi koje je držao Yuz Asaf nisu se razlikovali os onih koje je držao Isus Krist. Kažu da je Isus boravio u Mašagu, gdje je posjetio grob Sema, sina Noe (*Jami-Uf-Tava-u-rik*, sv. II). Prema brojnim prikazima Yuz Asaf je propovijedao po čitavoj Perziji (Iranu), obrativši mnoge ljude na svoju vjeru. Detalji u raznim prikazima (kao što su *Ahwali Ahaliau-i-Paras* Aghe Mustafajia) potvrđuju da su Yuz Asaf i Isus bili jedan te isti čovjek.

Dvorski pjesnik indijskog cara Akbara je nazivao Isusa Ai Ki Nam-i to: *Yus* o Kristo ili »Ti čije je ime Yuz ili Krist. Premda je grčko ima *Chrestos* na različitim jezicima zapada doživjelo razne promene, ime Yuz Asaf je stoljećima sačuvalo svoj izvorni oblik. Imena mjesta, povezanih s Isusovom nazočnošću i utjecajem ukazuju smijer prema Afganistanu i Pakistanu. U istočnom Afganistanu, blizu Ghaznija i Jalalabada, dvije doline nose ime proroka Yuz Asafa. Prema predanju Isus je stvarno ondje boravio.

Tomina Djela opisuju Isusov i Tomin boravak u Taxili (sada Pakistan), na dvoru kralja Gundafora u dvadeset i šestoj godini njegove vladavine (47. n.e.). Kralj je naložio Tomi da mu sagradi veličanstveni dvorac; međutim apostol upotrebljava novac da bi ga razdijelio siromašnima. Toma zahvaljuje Isusu što mu je dao priliku da čini takva dobra dijela ovim riječima: »Zahvaljujem ti, o Gospodine, u svakom pogledu za kratko umiranje (!) da bih mogao vječno u tebi živjeti, i zato što si me prodao da bi pomoću mene mnoge druge oslobodio.« Nije prestao proučavati i miriti uznemirene, govoreći: »Gospodin vam ovo daje i svakome osigurava hrani. Jer on je hranitelj siročadi, on se brine o udovicama, obnavlja i umiruje zbudjene.« (Dj. T. 19)

Kralj se napokon obratio i na kraju dobio »Palaču na nebu«!

Put kojim je Isus išao u Indiju.

Gundafora i njegova brata Gada je inicirao Toma. Oni su bili »označeni« krštenjem u vodi, pomazanjem uljem i pričešću a primljeni su kao ovce u Gospodinovo stado. »Jer mi smo čuli da Bog koga vi štujete prepoznaje svoje ovce po njihovom znaku.« Nakon obreda incijacije pojavio se osobno Isus i rekao: »Mir s vama, braćo!«⁵

Tekst se nastavlja: »I nakon što ih je (Toma) blagoslovio, uzeo je kruh, ulje, povrće i sol, blagoslovio ih i to im dao. On sam je nastavio svoj post jer se svitanjem približavao Dan Gospodinov.«

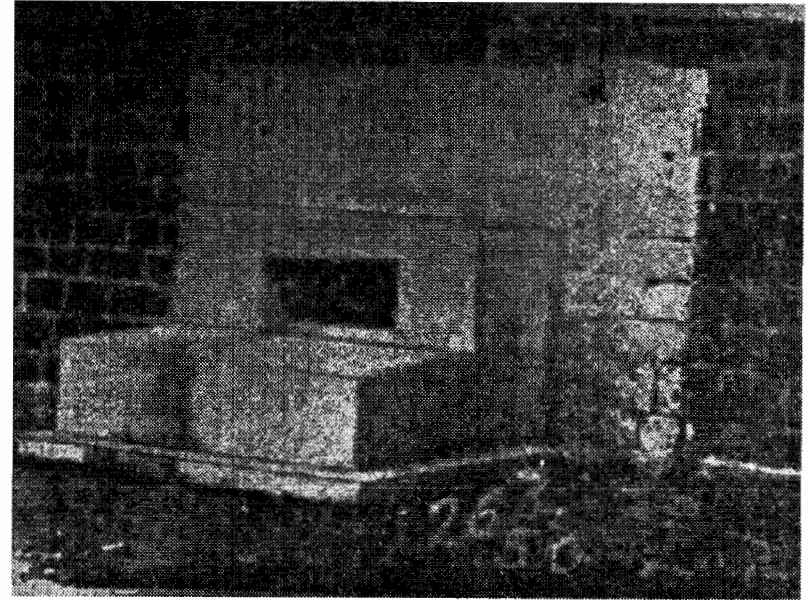
Izgleda da Isus nije stalno boravio na kraljevom dvoru premda se tamo redovito vraćao. Na svaki način, iduće noći je došao Tomi koji ga je očekivao i rekao: »Toma, ustani rano, blagoslovi sve i nakon molitve i službe Božje, pođi dvije milje stazom na istok i tamo ću ti pokazati svoju slavu. Jer mnogi će u meni tražiti pobježište zbog djela na koja se ti spremaš, i ti moraš razotkriti narav i moć neprijatelja.«⁶ Na mjestu koje je Isus opisao, apostol je našao momka naizgled mrtvog i probudio ga u nazočnosti brojnih svjedoka. Pristali mladić je ispričao Tomi da je vidio Isusa. »Jer ja sam vidio tog čovjeka, kako stoji kraj tebe i kako ti govori: 'Imam mnogo čudesa koja ću prikazati pomoću tebe i velikih djela koja ću izvršiti pomoću tebe'...«⁷

I još jedan dokaz na putu prema istoku nalazi se sedamdeset kilometara istočno od Taxile, u malom gradiću imenom Mari. U tom idilički smještenom planinskom ljetovalištu (na engleskom Murree), na granici Kašmira, od pamtivjeka se održava i štuje grob, nazvan *Mai Mari da Asthan*, *Posljednje odmaralište majke Marije*.

Kad je Isus sa svojom grupom stigao na to područje, njegova majka je morala imati preko sedamdeset godina i bila je iscrpljena dugim putovanjem. Jer nigdje na svijetu nema ni traga Marijinom grobu (kršćanska tradicija uporno tvrdi da je Isusova majka stigla u raj uzašašćem, a raj označava također i Kašmir, nebo na zemlji), moglo bi se pretpostaviti da je Marija ovdje pokopana. Čak iako Isus sa svojom fizičkom majkom i nije imao na izgled prisan odnos, on je sigurno ne bi ostavio bez ikakve zaštite, na milost i nemilost svojih neprijatelja. Jedno od značajnih obilježja groba je smjer u kojem je smješten. U suprotnosti s islamskim grobovima koji leže od sjevera prema jugu, Marijin grob je položen od istoka na zapad (po židovskom običaju). Smješten je na brdu Pindi Point, izvan malog gradića, a danas ga je zatvorila vojska zbog blizine Kašmirske granice. Područje oko Marijinog groba u Kristovo je vrijeme bilo pod indijskom upravom. Indijci su spaljivali svoje mrtve i rasipali pepeo, pa im tako grobovi nisu bili potrebni. Prema tome, grob ne može biti ni islamski ni indijski. Ipak, pripadnici islamske vjere štuju i nadalje spomenik kao posljednje odmorište Isusove majke jer se u islamskoj vjeri Isus (Issa) smatra jednim od najuzvišenijih proroka.

Kada je sjeverna Indija, u sedmom stoljeću n. e., bila obraćena na Islam, fanatični pobjednici su razorili sve spomenike »nevjernika«. Međutim, zbog posebnog položaja Marijinog groba, muslimani su mogli prepoznati u tom spomeniku relikviju »naroda od knjige«, bilo kršćana, bilo Izraelaca i tako su ga poštjedjeli i postupali s njim s poštovanjem.

1898. je britanska kolonijalna armija izgradila obrambenu tvrđavu odmah uz spomenik. To naravno nije odvratilo mnoge hodočasnike da posjećuju mjesta koja su štivali. 1917. je zgrada koja je okruživala grob bila djelomično srušena na zapovijed nekog kapetana Richardsona, tako da hodočasnici ostaju na udaljenosti od vojne zone. Glasni protesti stanovništva su prisilili lokalne službenike da interveniraju i tako je spriječeno potpuno uništenje spomenika. Događaji koji se odnose na Marijin spomenik mogu se naći u arhivu mjesne uprave, a datirani su 30. srpnja 1917. 1950. je spomenik bio restauriran. Nakon službenog priznavanja Pakistanske granice obrambena tvrđava je bila uklonjena, a mjesto nje spomenik sada okružuje mreža antena televizijske stanice.

Grobica Marije Isusove majke u mjestu Mari/Pakistan.

Današ od Mari do Srinagara, glavnog grada Kašmira, vodi 170 km duga cesta kroz šumovit planinski kraj. Oko 40 km južno od Srinagara, između sela Naugam i Nilmag, u širokoj dolini se, nalazi *Yus-Marg, Isusova livada*. Ovdje su se *Bani-Israel, djeca Izraela*, naselili poslije 722. g. prije n. e. i nastavili živjeti kao pastiri koji su dalje prenijeli glas o tome da je Isus ovdje propovijedao.

Tomina Djela izvještavaju kako je apostol Toma živio kao misionar na dvoru indijskog kralja Misdaija, u južnoj Indiji, gdje je stekao mnogo sljedbenika i obratio veliki broj ljudi. Kasnije je pao u nemilost i doživio sudbinu mučenika. Kad se Marko Polo vratio u Evropu, nakon svog dvadeset i petogodišnjeg boravka na Dalekom Istoku, 1295. mogao je ispričati Zapadu o postojanju velikog broja kršćana koji su štovali grob apostola Tome, na istočnoj obali južne Indije (kao što smo već spomenuli, grob apostola Tome se i dalje štuje u Milaporeu, blizu Madrasa u južnoj Indiji, premda su njegove kosti prenesene u Edessu početkom četvrtog stoljeća). Prema Marku Polu, Tomini kršćani su upotrebljavali crvenu zemlju, obojenu mučeničkovom krvlju, za liječenje bolesnika. Bilo je kršćana i na zapadnoj obali južne Indije (sada Malabarska obala Kerale); prema velikom putniku kršćanstvo je tamo postojalo dugo vremena.

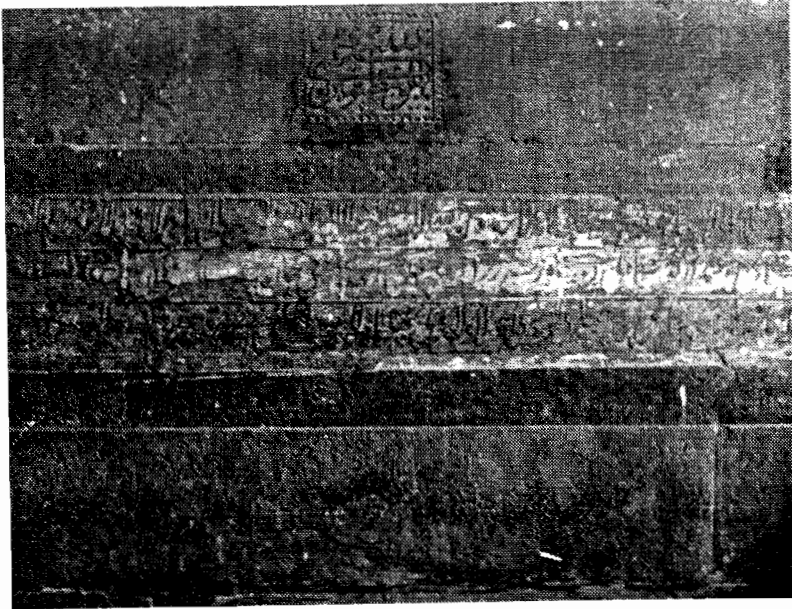
Postoje i raniji zapisi koji svjedoče o kršćanstvu u Indiji.⁸ Tertulijan je ubrojio Indiju među zemlje kojima »vlada« kršćanstvo. Ephraem (oko 306–373) je pisao o Tominim misijama u Indiji, a Anorbius (oko 305. n. e.) je također svrstao Indiju među zemlje pod kršćanskim utjecajem. Osoba koja je nosila naslov »biskup Ivan čitave Perzije i Veče Indije« je sudjelovala na kobnom koncilu u Nikeji.

1900. se u engleskom časopisu pojavio kratki članak koji je pobudio pažnju svih teologa. Izvještavao je da je u razrušenom indijskom gradu Fatehpur Sikriju (175 km južno od Delhija i oko 25 km od Agre) nađena urezana na drvenom zidu Isusova izreka, potpuno nepoznata na Zapadu. Fatehpur Sikri je svoje kratko razdoblje blagostanja dugovao indijskom mogulskom caru, Akbaru Velikom (1542–1605) koji je grad izgradio od temelja; nekoliko desetljeća kasnije grad je bio napušten. U svibnju 1601. car je trijumfalno ušao u grad i dao da se izreka napiše na glavna južna vrata (Buland darwaza) džamije. 1582. je Akbar proglasio razumni monoteizam, pomoću kojega je pokušao stvoriti jedinstven sklad (din-ilahi) među različitim indijskim religijama. On se iskreno pokušao uhvatiti u koštac s načelima hinduizma, parsizma i jainizma, a o Evandeljima su ga poučili portugalski jezuiti koji su živjeli na dvoru. Njegov plan je bio ujediniti Indiju, tada podijeljenu u vjerske frakcije, pomoću jedne jedine religije koja bi u sebi sadržavala suštinu svih različitih vjera kao i njihovu jednu istinu. Akbar je morao izabrati upravo tu Isusovu izreku jer mu se činilo da najbolje zastupa njegove ideje. Teško je zamislivo da bi je inače stavio na tako važno mjesto.

Kad se izlazi iz unutrašnjosti džamije kroz glavna vrata, na lijevoj strani ogromnog nadsvođenog prolaza može se pročitati natpis, a ispod toga se nalazi opis prigode koju je proslavljao, i datum:
Isus (mir neka bude s njim) je rekao: »Svijet je most. Prijedi preko njega, ali se ne zaustavljaj na njemu!«

Drugi natpis iznad nadsvođenog ulaza sjevernog krila (liwan) džamije, prenosi izreku nešto drugačije, »Isus, (mir neka bude s njim) je rekao: »Svijet je ponosna kuća, neka ti to bude upozorenje i ne gradi u njemu!«

Portugalski misionari nisu nikako mogli ispričati Agbaru *agrafe* (grč. = izreke koje se pripisuju Isusu, ali se ne nalaze u Bibliji) jer se one ne spominju ni u jednom kršćanskom izvoru. Vrlo opširan *Život Isusa* koji je jezuit Jerome Xavier napisao za Akbara, ne sadrži ni jedan od ovih citata. Moguće je da su *agrafe* potekle od ranih Tominih kršćana. Oblik uvodne rečenice u izrekama koji je uvijek isti, može se naći i u kasnijim islamskim prikazima o Isusu, tako da većina orijentalista pretpostavlja da su izreke mogle stići u Indiju samo putem Islama. Ali to ne mora biti, jer između ove izreke i mnogih ranijih Isusovih maksima u apokrifnom Tominom Evandelju postoji vidljivo slaganje, i to kako po obliku tako i po sadržaju. Evandelje po Tomi je sada dostupno u svojoj cjelokupnosti zahvaljujući senzacionalnim nalazima u Nag Hammadiju 1945. »Evandelje« nije povezana priča kao sinoptička Evandelja, nego je to zbirka 114 Isusovih izreka, složenih po proizvoljnom redu. Većina izreka počinje istom formulom, »Isus je rekao«.

Takozvani agraphon, urezan na zidu Akbarove palače u Fatehpur Sikriju.

Antologija je predstavljena ovako: »Ovo su tajne izreke koje je Isus, dok je živio, izgovorio i koje je Didymos Juda Toma zapisao. I on je rekao: 'Tko nade tumačenje za te izreke, neće iskusiti smrt'.«⁹

Čak i da ne bi bilo moguće dokazati da je apostol Toma stvarno živio u Indiji, ima mnogo dokaza o misionarskoj djelatnosti širom čitave Indije još davno prije nego što su muslimani osvojili zemlju na juriš. Aramejsko Evandjelje po Mateju, koje mora potjecati iz po prilici 180. g. n. e., priča o misionarskom putu Indijcima koji je poduzeo Pantaeneus iz Aleksandrije.

Kronika Séerta (18, 25) izvještava da je biskup David iz Basre (suvremenik pape metropolita koji je umro 316 n. e.) otišao u Indiju i tamo s velikim uspjehom propovijedao.

Prema prikazima Philostorgiusa od prije 433. n. e., oko 335. godine car Konstantin je poslao biskupa Teophilosa u Indiju da tamo reformira crkveni sustav.

U prikazu s kraja četvrtog stoljeća Symeon od Mezopotamije spominje mučeništvo indijskih »barbara« za Krista.

Kronika Séerta II 9 također izvještava da je oko 490. n. e., perzijski biskup Ma'an poslao svoje spise u Indiju.

U prikazima Cosmasa Indicopleuste mogu se naći točni geografski navodi o njegovu putovanju u Indiju oko 525 n. e. On je našao kršćane na otoku Sri Lanke i na indijskoj zapadnoj obali, u Maleu, gdje raste papar (= Malabar) i u mjestu nazvanom Kalliana (= Kalyan, blizu Bombaja); on spominje da je Kalliana bila sjedište biskupa koji je nekoć živio u Perziji.¹⁰

Ovo kratko nabranje bi trebalo biti dostatnim da pobije teoriju koju općenito podržavaju indolozi – da Isus nije bio poznat u Indiji dok ga nije predstavio Islam. Ipak mora se reći da Koran ima mnogo štošta dodati na temu o Isusovom životu u Indiji. Prema Koranu Isus nije umro na križu, već je preživio raspeće, a zatim boravio u »sretnoj dolini«.

»PRAVI« ISUS ISLAMA

Issa (*Isa*), ime koje se obično upotrebljava za Isusa, potječe od sirijskog oblika *Yešu*, izmijenjenog tako da odgovara *Musi* (= Mojsije). Razlog za iscrpne i dugačke prikaze o proroku Issi u Koranu je, vjerojatno, ispravljanje »iskrivljene slike u pisanju njegovih sljedbenika«. Isus se smatra posljednjim od velikih izraelskih proroka i prethodnikom Muhameda. Čak se kaže da je predvidio dolazak »najvećeg od svih proroka«: »Imao bih vam još mnogo reći ali sada ne možete nositi. A kad dođe on, Duh Istine, uvest će vas u svu istinu. On neće govoriti sam od sebe, već će govoriti što čuje i objavit će vam buduće. On će mene proslaviti, jer će uzeti od onoga što je moje i to dati vama.« (Ivan 16, 12–14).

Budući da je Muhamed smatrao da je on taj obećani »Duh Istine«, osjećao je da je njegova dužnost tumačiti Isusovo učenje u svom svijetlu i vratiti čast čovjeku za kojega crkva govori da je umro na križu. Nakon što su ga izbavili od sramote raspeća, Isusa su s dobrodošlicom primili u okrilje Islama kao velikog Muhamedovog prethodnika. A ipak, »Mesija, sin Marije, bio je glasnik a sigurno je da je prije njega bilo i drugih glasnika.« (Koran V 79).

U Koranu se može pročitati još i ovo o Isusu: »Mojsiju smo Mi (= Alah) dali svete spise i za njim smo poslali druge apostole. Mi smo Isusu, sinu Marije, dali istinite znakove i ojačali ga Duhom Svetim.« (Koran II, 81).

U svim tim pohvalama postoji i izvjesna suzdržanost jer Islam naravno odbacuje ideju o Isusu kao ljudskoj inkarnaciji nečega potpuno božanskog. »Ljudi Knjige ne prelazite granice vaše vjere. O Alahu govorite samo istinu. Mesija, Isus, sin Marije, bio je samo Alahov apostol i njegova riječ koju je dobio Mariji: Njegov duh. Zato vjerujte u Alaha i njegove apostole i nemojte reći: »Tri«. Okanite se toga i bit će bolje za vas. Alah je samo jedan Bog. Alah zabranjuje pomisao da bi imao sina! On je sve što sadrže nebesa i zemlja. Alah je sve-dostatni zatitnik. Mesiji nije ispod časti da bude sluga Alahov – niti anđelima koji su mu najbliži.« (IV, 169). Drugi odlomak jasno kaže: »... oni oponašaju nevjernike iz starih vremena... Oni štiju svoje rabije i svoje redovnike, i Mesiju, sina Marije, kao bogove uz Alaha, premda im je naredeno da služe samo Bogu. Nema Boga osim Njega. Uzvišen je on iznad onih koje oni proglašavaju bogovima uz Njega!« (IX, 30–31).

Koran jasno izjavljuje da Isus nije umro na križu i da su Židovi bili prevareni: »I jer su oni bili nevjernici i jer su klevetali Mariju i pošto su kazali, 'Mi smo ubili Mesiju, Isusa, sina Marije, Božjeg glasnika', premda ga nisu ubili ni raspeli, nego se to samo činilo...' zato ih proklinjemo i gle, oni koji ne misle isto o toj stvari, stvarno sumnjaju, oni nemaju dokaza, jer ga zapravo oni nisu ubili. Bog ga je uzdignuo k sebi, a Bog je moćan, mudar'...« Arapska riječ za raspeće, u tom kontekstu znači »smrt na križu«. Biti samo pribijen na križ bez umiranja nije nikako ono što se ovdje podrazumijeva. Zapravo, u vrijeme kad

je bio napisan Koran, ni sami Židovi nisu bili sigurni da li je Isus stvarno umro na križu. Koran također odgovara na pitanje kamo je Isus otišao nakon raspeća: »Mi (= Bog) smo učinili sina Marije i njegovu majku znamenjem za čovječanstvo i dali smo im utočište na mirnom brežuljku uz sveži izvor.« (XXIII, 52). Sličnost između ovog opisa i Kašmira je napadna. U drugom prijevodu mjesto u brdima se čak zove »zelena dolina«.

Hazrat Mirza Ghulam Ahmad, rođen u Indiji 1835. je bio muslimanski osnivač sekte Ahmadija koja se držala uvjerenja kako Koran potvrđuje istinu da je Isus bio spašen od smrti na križu, proklete smrti, nedostojne njega.

Tekstovi Evanđelja bi također mogli potvrditi Isusovo preživljavanje raspeća, pričajući usporedbu koju je Isus načinio između sebe i Jone, jer Jona nije umro u truhu kita prije svog ponovnog pojavljivanja. Ako je Isus ležao mrtav u svojoj grobnici, kakvog bi onda smisla imala ta usporedba? »Kako je Jona bio u utrobi morske nemani tri dana i tri noći, tako će i Sin Čovječji proboraviti u krilu zemlje tri dana i tri noći.« (Matej 12,40). Za Ahmadijce (i danas popularan oblik Islama), Isusovo preživljenje muke raspeća ispunjavaju proročanstva iz Starog Zavjeta. U knjizi proroka Izaije čitamo: »Žrtvuje li svoj život kao naknadnicu, vidjet će potomstvo, **produžit** sebi dane, i Jahvina će se volja po njemu ispuniti.« (Izaije 53,10). Knjiga proroka Izaije ne tvrdi da će obećani Gospodinov prorok morati umrijeti. Čak ni proročanstvo u 34-om psalmu ne ukazuje da će Mesija biti ubijen: »Mnoge će nevolje imati pravednik, ali ga Jahve od svih izbavlja.« (Psalmi 34,19). Može se zaključiti da Bog nije planirao za Isusa prokletu smrt raspećem. Prema arapskoj tradiciji, čovjek može biti proklet samo ako se okrene od Boga, postane »crn«, pa mu nedostaje Božja ljubav. Ako je izgubio zauvijek Božje milosrđe i nema nikakvog iskustva Božanskog; ako je on poput Sotone, pun otrova, prevare i nijedna zraka svjetlosti ljubavi ne dopire do njega; ako on odbacuje svaki odnos s Bogom, ako je pun neraspoloženja, mržnje i neprijateljstva prema Bogu, tako da Bog postane njegov neprijatelj i okrene se od njega s gnušanjem! Mirza Ghulam je smatrao da kršćani nisu mogli biti svjesni značenja izraza »proklet na drvenom križu«; inače nikada ne bi mogli prihvatiti taj detalj u svom učenju o kreposnom Isusu.

ISUS U KAŠMIRU

Ako je Isus zaista živio u Kašmiru dugo vremena, tada bi se u drevnoj indijskoj književnosti morali naći neki tragovi o toj činjenici. Budući da se pretpostavlja da je Mesija umro u Srinagaru, u starosti od preko osamdeset godina, čini se prirodnim da moraju postojati svjedočanstva o tome kako je proveo posljednjih trideset do četrdeset godina života. Međutim, indijski autori su se branili od svakog tuđeg utjecaja na njihovu kulturu. Kao primjer čak i to da je Aleksandar Makedonski osvojio Indiju, nije spomenuto ni u jednom spisu, bez obzira koliko je taj događaj bio sam po sebi značajan. Indolozi se slažu da prije islamske najezde u Indiji nije postojala sistematska povijest.

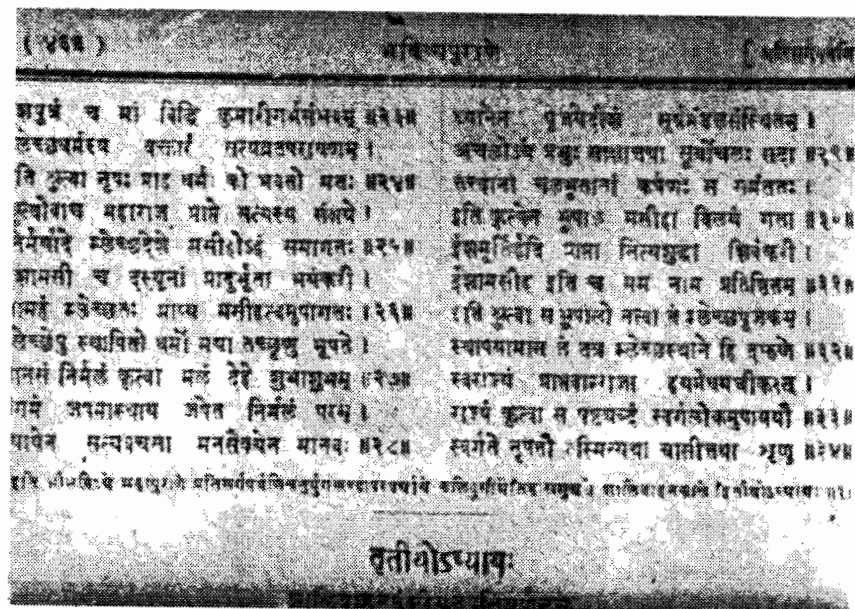
Drevne pripovijetke Indijaca su Purane (= star). Njih su stalno nadopunjavali vjerskim tekstovima, od petog stoljeća prije n. e. pa sve do sedamnaestog.¹¹ Čitava antologija sadrži osamnaest svezaka, a deveti svezak koji se zove *Bhavishyat Maha-Purana*, sadrži prikaz iz petog stoljeća o tome kako je Isus došao u Indiju. Opis je tako detaljan da ne može biti nikakve dvojbe o identitetu čovjeka o kome se govori. Purana izvještava da su se Izraelci naselili u Indiji, a u stihovima 17–32 opisuje Isusovu pojavu na sceni.

»Shalivahan, koji je bio unuk Bikrama Jita, preuzeo je vlast. On je pobijedio horde Kineza, Parta, Skita i Baktra. Povukao je granicu između Arijevaca i Mlecha (= ne-Hindusa), i zapovijedio ovim posljednjim da se povuku na drugi kraj Indije. Jednoga dana Shalivahan, poglavar Sakija, otišao je na Himalaje. Tamo, u zemlji Hun (= Ladakh), dio kušanskog carstva), moćni car je ugledao čovjeka kako sjedi na brdu, što mu se činilo kao povoljno znamenje. Imao je svijetlu put i bijelu odjeću. Kralj je upitao svetog čovjeka tko je. Ovaj je odgovorio: 'Zovu me Božjim sinom, rođen sam od djevice, učitelj sam nevjernika, neumorno tražim istinu'. Kralj ga je zatim upitao: 'Koja je tvoja vjera?' Onaj odgovori: 'O veliki kralju, ja dolazim iz strane zemlje gdje više nema istine i gdje zlo nema granica. U zemlji nevjernika ja sam se pojavio kao Mesija, ali barbarski (dasyu) demon, Ihamasi javio se u strašnom obliku; – ja sam mu bio izručen kao nevjernik i završio sam u Ihamasijevom kraljevstvu.

O kralju, poslušaj o vjeri koju sam donio nevjernicima; nakon očišćenja suštine i nečistog tijela i nakon traženja utočišta u molitvama Naigame, čovjek se treba moliti Vječnome. Pomoću pravednosti, istine, meditacije i jedinstva duha, čovjek će naći svoj put do Ise u središtu svijetla. Bog, nepokolebljiv kao sunce, na kraju će ujediniti u sebi duh svih lutajućih bića, Ihamasi će biti uništen; i blažena slika Ise, davaoca sreće će zauvijek ostati u srcu; mene su zvali *Isa-Masih*'. Kad je kralj čuto te riječi, uzeo je učitelja nevjernika i poslao ga u njihovu nemilosrdnu zemlju.«

U toj priči, čiji su dijelovi ovdje ispričani, vrlo je značajno da je »učitelj nevjernika« sebe nazvao *Isa-Masih*, što jednostavno znači »Isus Mesija«. »Demon Ihamasi izgleda predstavlja sve zlo u općenitom smislu, premda se to ime ne može naći više nigdje u literaturi. Riječ *Naigama* očito znači neke svete

spise, ali opet ne nalazimo nikakvog nagovještaja o kojem se spisu radi. Prema profesoru Hassnainu, kralj Sahalivahan je vladao u kušanskoj eri, od 39–50. prije n. e.

Tekst iz Bhavishyat Maha Purane (ovdje je novo izdanje) gdje se spominje Isusov boravak u Kašmiru.

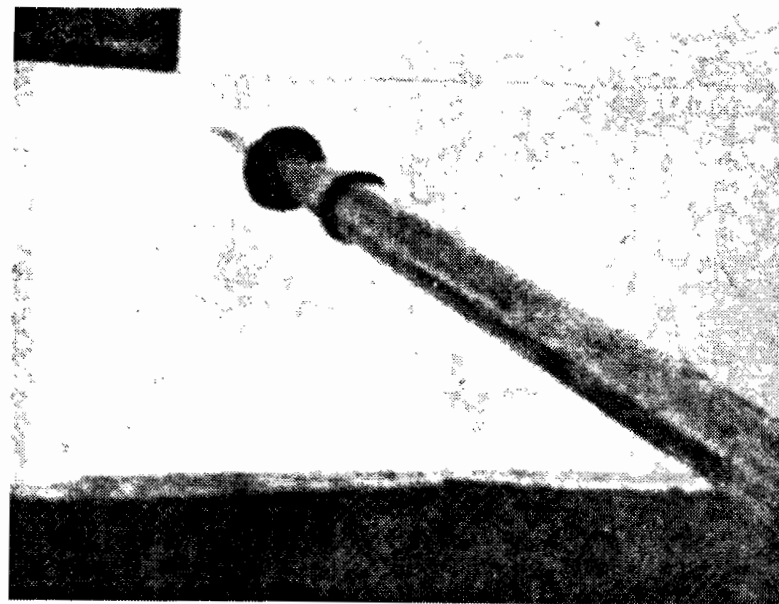
Daljnji dokaz o Isusovom boravku u Himalajama je grob koji spominje profesor Nikolaj Roerich u *Srce Azije*, objavljenom 1930. Grob leži na sjeveru Ladakha u susjednoj tibetanskoj provinciji Sinkiang (= Xinjiang u današnjoj Kini), približno šest milja od ovećeg grada Kašgara, a smatra se da pripada nekoj Mariji iz Isusove pratnje. Apokrifno Evandjelje po Filipu spominje tri žene koje nisu napuštale Isusa nakon raspeća. Sve tri su se zvale Marija: njegova majka, njena sestra (žena Kleofe?) i Marija Magdalena »koju su zvali njegovom družicom«. Zbog toga bi Marijin grob blizu Kašgara zaista mogao biti povezan sa Isusom.

Teško je zamisliti da bi Isus tokom preostalog dijela svog života što ga je proveo u Indiji, ostao na jednom mjestu. On se, vjerojatno, kretao od mjesta do mjesta kao putujući učitelj, bez doma i bez odmora, tako dugo dok mu je to zdravlje dozvoljavalo. Postoje brojni dokazi da se više puta vraćao u Kašmir.

Oko 60 km jugoistočno od Srinagara i samo 12 km od Bijbihare, (mjesto Mojsijevo kamenja), postoji špilja duga oko dvanaest metara koja se otvara u planinu. Na ulazu špilje stoji divna zgrada zvana *Aish-Muquam*. Sveta zgrada sadrži relikviju Zainuddina Walija islamskog sveca koji je živio u špilji za vrijeme vladavine sultana *Zainula Aabidina Budshaha* (1408–1461). Svetac je posjedovao štap, a poklonio mu ga je *Shaikh Noor Din Wali*. Taj štap se smatra vrijednom relikvijom, čuvari grobnice ga pažljivo čuvaju i uvijek je pokriven zelenom tkaninom. Kad vjernike toga kraja muči neka velika briga ili kad boluju od zarazne bolesti, oni hodočaste do *Aish-muquama* u nadi da će im čudesna moć tog štapa pomoći. Štap je dug 2,5 metra, a u promjeru iznosi približno 2,5 cm. Tamno smeđe je boje načinjen od maslinovog drveta, a zove se *Mojsijev ili Isusov štap*. Štovatelji te relikvije pričaju kako je štap najprije pripadao Mojsiju dok je ovaj napredovao prema Kašmiru, a kasnije ga je upotrebljavao Isus kao simbol Mojsijevo nasljedje. Štap se najprije čuvao u *Khangahi Moulli*(Srinagar), a kasnije je dobio počasno mjesto u *Aish-muquamu*. Za ime *Aish-muquam* se smatra da je u izravnoj vezi s Isusom. *Aish* vodi porijeklo od Isha/Isa, a *muquam* znači mjesto odmora i počinka. Moglo bi se zaključiti da se Isus privremeno povukao na to mjesto da bi se posvetio unutrašnjoj meditaciji. To se, naravno, ne može dokazati.

Postoje i konkretniji dokazi o Isusovoj prisutnosti u Kašmiru, a to su slova isklesana u kamenu koja su preživjela plimu i oseku stoljeća. Jedan od takvih dokaza je natpis na Salomonovom prijestolju koji aludira na Isusa. 1413. je Mullah Nadiri, povjesničar koji je živio u vrijeme vladavine sultana Zainula Aabidina, ispričao jedan dio povijesti prijestolja. U svojoj knjizi o povijesti Kašmira (*Tarikh-i-Kashmir*) napisao je da je Gopananda, sin radže Akha, vladao u Kašmiru pod imenom Gopadatta; on je poručio perzijskom arhitektu da restaurira Salomonov hram (koji je u svitanje kršćanske ere već bio star jedan milenijum). Hindusi su primijetili da je Perzijanac nevjernik i da pripada drugoj religiji. Prilikom obnavljanja na ulazu su kraj stepenica zapisane četiri izreke na drevno perzijskom:

1. *Maimar een satoon raj bihishiti zargar, sal panja wa chahar.* »Graditelj ovih stupova je najsmjerniji Bihishti Zagar: godine pedeset i četvrte.«
2. *Een satoon bardast khwaja rukun bin murjan.* »Khwaja Rukun, sin Murjana je dao sagraditi ove stupove.«
3. *Das een wagat vuz asaf dawa-i-paighambar-i mikunad. Sal panja wa chahar.* »U to vrijeme je Yuz Asaf objavio svoj poziv proroka. Godine pedeset i četvrte.«
4. *Aishan vuzu paighambar-i-banu israil ast.* »On je Isus, prorok sinova Izraelovih.«

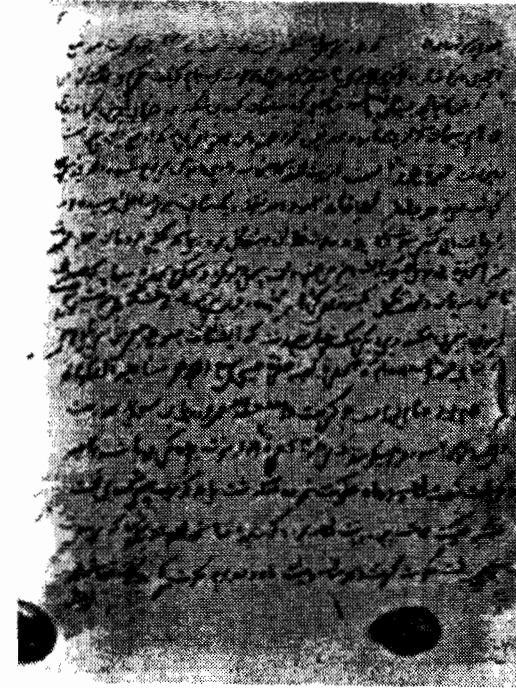
Takozvani »Isusov štap «

Drevno-perzijski natpis na »Salomonovom prijestolju iznad grada Srinagara.

Povjesničar Mullah Nadiri nastavlja: »Za vrijeme vladavine Gopadatte, Yuz Asaf je došao iz Svete zemlje u ovu dolinu i objavio da je prorok. On je pružio primjer vrhunskog milosrđa i vrline i razglasio je da je on sam svoja poruka, da je on u Bogu dan i noć i da ga je učinio dostupnim kašmirskom narodu. Zvao je ljude k sebi i ljudi u dolini su mu vjerovali. Kad su ogorčeni Hindusi došli Gopadatti, zahtijevajući od njega da se riješi tog čovjeka, on ih je protjerao.

Pročitao sam u knjizi Hindusa da je prorok stvarno bio Hazrat Isa, Duh Božji (neka Božji mir i dobra volja budu s njim) i da je uzeo ime Yuz Asaf. Pravo znanje je kod Boga. On je proveo život u ovoj dolini. Poslije smrti je sahranjen u Mohalla Anzimarahu. Kažu da svjetlost proročanstva zrači iz grobnice proroka. Kralj Gopadatta je vladao šezdeset godina i dva mjeseca, a onda je umro. Nakon njegove smrti njegov sin Gokaran se popeo na prijestolje i vladao pedeset i osam godina.« (Takht-i-Kashmir, str. 69).

Stranica iz povijesti Mullah Nadirija iz 1413. god.

Kralj Gopadatta je vladao u Kašmiru od 53 godine pa nadalje. Godina navedena u tekstu kao 54.-a god. vladavine radže Gopadatte je bila 107. n. e. po našem računanju. Radžina vladavina je pala u vrijeme kraljevanja velikog kralja Kaniške iz dinastije Kušan. Iz teksta se ne može saznati da li je Isus u to vrijeme bio još živ ili nije.

Sve u svemu, ima najmanje dvadeset i jedan povijesni dokument koji svjedoči o Isusovom boravku u Kašmiru. Nadalje, velik broj imena mjesta u Kašmiru pružaju geografske dokaze (usp. II poglavlje), kao na primjer:

Arya-Issa; Issa-Brari; Yuzu-dha; Yuzu-dhara; Yuzu-gam; Yuzu-hatpura; I-yes-Issa; Kal-Issa; Yuzu-kun; Issa-kush; Yus-mangala; Yuzu-maidan; Yus-marg; Aish-muquam; Issa-mati; Issa-eil; Yus-nag; Ram-Issa; Yuzu-para; Yuzu-para; Issa-Ta; Yuzu-varman; Iyes-th-Issa-vara; Yusu.

U vrijeme kad je Isus živio u Kašmiru, »Sretna dolina« je bila središte ogromnih vjerskih, kulturnih, intelektualnih i političkih previranja. Kraljevstvo Kašmir je bilo središte ogromnog Indo-skitskog carstva, a njime je vladao veliki kušanski kralj Kaniška I (78–103 n. e.). Izvrstan državnik, blag i mudar vladar, Kaniška je pokušao u svojoj državi ujediniti šaroliku mješavinu rasa politikom tolerancije i velikodušnosti. U gandharskoj kulturi je sklad indijske i grčke filozofije dosegač svoju najveću visinu. Akademsko središte takvog međukulturnog jedinstva je bilo staro sveučilište u Taxili o kojem se govorilo nadaleko i naširoko.

Kaniška je (poput velikog Aške prije njega) za ostvarenje svojih ideja našao pravi okvir u budizmu i tražio savjete i pouke kod budističkih redovnika. Međutim, on je bio zbunjen kaosom različitih škola i sekti koje su se razvile ili odijelile tokom pet stoljeća nakon Budinog odlaska. Držeći se savjeta filozofa Paršve sazvao je veliki koncil u Haranu (Harwan) na kojem je sudjelovalo 1500 budističkih učenjaka. Haranski koncil (u Kašmiru) je bio četvrti od koncila koji su se pokazali potrebnim tokom tri stotine godina, da bi se Mahayana utemeljila kao narodna religija. Svećenici starog Hinayana budizma nisu htjeli dijeliti svoje povlastice s masama i pokušali su se posljednji put oprijeti koncilu. Ali ti ortodokсни redovnici nisu uspjeli spriječiti reforme haranskog koncila koji je budizam pretvorio u narodnu religiju. Možda je i Isus bio prisutan tom važnom skupu, obzirom da je Haran udaljen samo 12 km od Srinagara.

Na svaki način, kralj Kaniška je bio tako impresioniran rezultatima koncila da je učesnicima isplatio visoke nagrade, sam se obratio na budizam i upotrijebio svoj svjetovni utjecaj za njegovo širenje. On je predao upravu svog kraljevstva zajednici budističkih svećenika čiji je spiritualni vođa bio mudri filozof Nagarjuna.

Tekst *Rajatarangini* pruža daljnji dokaz o Isusovom boravku u drevnom Kašmiru. Djelo je povijest Kašmira koje je u dvanaestom stoljeću na sanskritskim stihovima napisano pandit Kalhana. Ovaj sanskritski zapis je zapravo najstarija poznata povijesna knjiga. To je sažetak mnogih legendarnih priča koje su se prenosile usmenom tradicijom. Povijesne činjenice su se tokom izmjene generacija djelomično mijenjale, tako da je prava jezgra priča do neke mjere »ukrašena«. U *Rajatarangini* postoji prikaz o čovjeku-Bogu koji je vršio čuda, vrlo slična Isusovim. Ime sveca je bilo »Isana«. O Isani se pričalo da je spasio utjecajnog državnika Vazira od raspeća i vratio ga u žibot. Vazir je kasnije postao indijski vladar i vladao je 47 godina. Kalhana piše da je čovjek-Bog Isana bio posljednji reformator Kašmira i da je bio utjecajan u prvom stoljeću n. e. Moglo bi biti da sveti Isana nije bio nitko drugi nego Isus.

Ovaj reljef (nađen u Haranu) prikazuje susret između kralja Kaniške (lijevo s asirskim stilom kose) i redovnika mongolskog izgleda. Budistički lama daruje kralju lotosov cvijet (simbol budizma).

ISUSOV GROB U SRINAGARU

Tokom Srednjeg vijeka je priča o »Barlaamu i Josafatu« bila značajno djelo svjetske književnosti poznato svakoj obrazovanoj osobi širom Evrope i na Bliskom Istoku. Bilo je mnoštvo različitih prijevoda i verzija priče, premda se izvorno djelo pripisivalo Ivanu Damaskenosu, istaknutom arapskom kršćaninu koji je živio oko 700. n. e. u Jeruzalemu. Priča, koja je u nekim zemljama poznata pod imenom »kraljević i derviš«, glasi ovako: »Jedan astrolog je rekao Abaneru, moćnom kralju Indije da će se njegov kreposni i mudri sin, Josafat (ili Joasaf) obratiti s islama na kršćanstvo. Da bi izbjegao ispunjenje proročanstva, kralj daje sagraditi veličanstvenu palaču, kako bi kraljević mogao rasti i školovati se u potpunoj izolaciji. Usprkos svim zaštitnim mjerama dogodi se da Josafat u raznim prilikama vidi slijepca, starca i konačno mrtvacu. Budući da je mladić u palači bio okružen samo lijepim i mladim ljudima, ti susreti su za njega potpuno nova iskustva i otvaraju mu oči za stvarnost života.

Kasnije kraljević susreće asketu Barlaama koji ga obraća na kršćanstvo. Premda ga kralj pokušava odgovoriti od primanja nove vjere i čak mu nudi pola kraljevstva, Josafat odbija sve ponude, povlači se u samoću i provodi ostatak života kao pobožni asketa.

Ta ljupka priča je tako dirljiva i tako puna duboke istine, da je rimokatolička crkva kanonizirala obojicu i Barlaama i Joasafa i stavila ih u kalendar mučenika. Pod datumom 27. studeni može se pročitati: »U Indiji, blizu granice Perzije, sveti Barlaam i Joasaf. Njihova divna djela je opisao Sveti Ivan od Damaska. »Do šesnaestog stoljeća nikome, izgleda, nije palo na pamet da je ta priča potpuno istovjetna s legendom o kraljeviću Sidharti koji je ostavio svoju porodicu i živio bez skloništa da bi postao Buda. Ime Josafat ili Josefata zvuči tako židovski da nikad nije bilo sumnje o njegovom porijeklu. Ime se može zapravo, bez teškoća, proslijediti unatrag do grčkog imena Joasaf, a dalje do arapskog Judasaf i konačno do kašmirskog imena Yusasaf. Ako se zna da su u sirijskom, arapskom i perzijskom slova »J« i »B« gotovo istovjetna, onda se u riječi Judasaf može prepoznati ime Budasaf. A Budasaf ne znači ništa drugo nego *Bodhi sattva* ili Buda u nastajanju (sansk. korijen *budh* = znati, *sattva* = istina, čistoća *budha* = prosvijetljeni).

Barlaam, ime koje zvuči egzotično, može se isto tako proslijediti unatrag do njegova izvornog značenja, pomoću jezičnog mosta. Na arapskom, Balauhar znači isto što ta riječ *Bhagavan* znači na sanskritu, »onaj uzvišeni božanski«. Etimologija J (B)udasafa jasno ukazuje da je islamski prorok Yuz Asaf zapravo bio budistički Bodhisattva kojega su velikodušno uvrstili u islamsku vjeru zbog strogog pridržavanja njezinih načela (a ako je Bodhisattva, Yuz Asaf bio istovjetan s Isusom, onda su magi s Istoka stvarno našli pravu inkarnaciju.)

U arapskoj verziji priče o Barlaamu i Josafatu, knjiga o *Balauharu i Budasafu* (str. 285–286) koja je objavljena u Bombaju, ovako je ispričan prikaz smrti Yuz Asafa: »I on je stigao u Kašmir, a to je bilo najudaljenije područje u kome je propovijedao i tu se njegov život završio. On je napustio svijet i ostavio svoju baštinu nekom učeniku, imenom Ababid, koji mu je služio. Sve što je činio je bilo savršeno. I on ga je upozorio i rekao mu: 'Našao sam dostojno svetište, ukrasio sam ga i unio svjetiljke za umiruće. Sakupio sam stado s istinitim licem koje je bilo raspršeno i kojemu sam bio poslan. A sad ću uvući dah mojim uzdizanjem sa svijeta, odjeljivanjem svoje duše od tijela. Služaj zapovijedi koje si dobio, nemoj skretati sa staze istine, nego se čvrsto drži nje sa zahvalnošću. I neka Ababid bude vođa!' Tada je zapovijedio da poravna mjesto za njega; ispružio je noge i legao. Zatim je, okrenuvši glavu prema sjeveru, a lice prema istoku, preminuo.¹³«

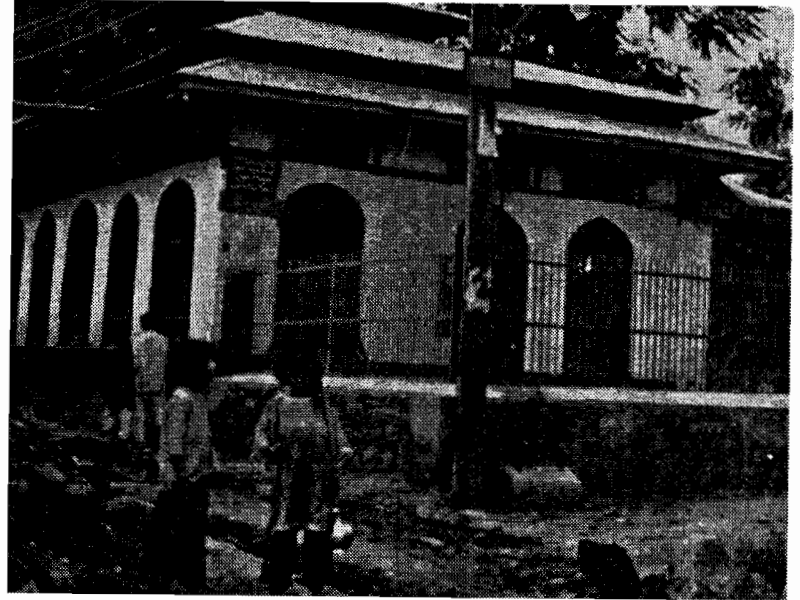
Opis svojstava Bodhisattve dočarava nam sasvim Isusov portret. Glavna značajka Bodhisattve je takav stupanj samilosti da je spreman preuzeti tuđe breme i pomagati grešnicima da steknu spasenje. Čak ako se čini da Bodhisattva čini krivo dok vrši neku dužnost ili čini neko djelo iz samilosti i osigurava spas drugih, ostaje to njegova prva obaveza. Isus je s apsolutnom ozbiljnošću slijedio taj ideal, preuzimajući odgovornosti za sve grijehе svijeta i dozvoljavajući da ga pribiju na križ kao žrtveno janje. Sva svojstva Bodhisattve se mogu, dakle, pripisati Isusu.

U budizmu je *Avalokitešvara*, transcendentni lik Bodhisattve, utjelovljenje bezgranične samilosti. Avalokitešvara nastaje od spajanja *Ishvare* (= Gospodin, vladar) i *ava-lokita* (= onaj koji samilosno gleda na svijet). Avalokitešvara je gotovo isto tako savršen kao i sam Buda i posjeduje čudesne moći pomoći kojih savladava sve opasnosti i teškoće. Od početka drugog stoljeća Avalokitešvaru su predstavljali sa znakovima na površini šaka i stopala koji simboliziraju kotač učenja. Mnogi zapadni autori su u simbolu kotača prepoznali Isusove stigme i to im je poslužilo kao dokaz da su Avalokitešvara i Isus jedna te ista osoba.

Za vrijeme značajnog četvrtog kašmirskog koncila u Haranu, blizu Srinagara, pod pokroviteljstvom Kaniške Velikog o kojem smo već govorili Isus je morao imati preko osamdeset godina ako je još bio na zemlji. Pretpostavili smo da je kao poštovani sveti čovjek mogao čak i sudjelovati u tom događaju, koji je trebao biti tako značajan za budistički svijet. Premda se takva pretpostavka ne može dokazati, sve poznate činjenice pružaju široko polje za takvu hipotezu. U svakom slučaju, reforme koje je uveo koncil su u potpunom skladu s Isusovim učenjem.

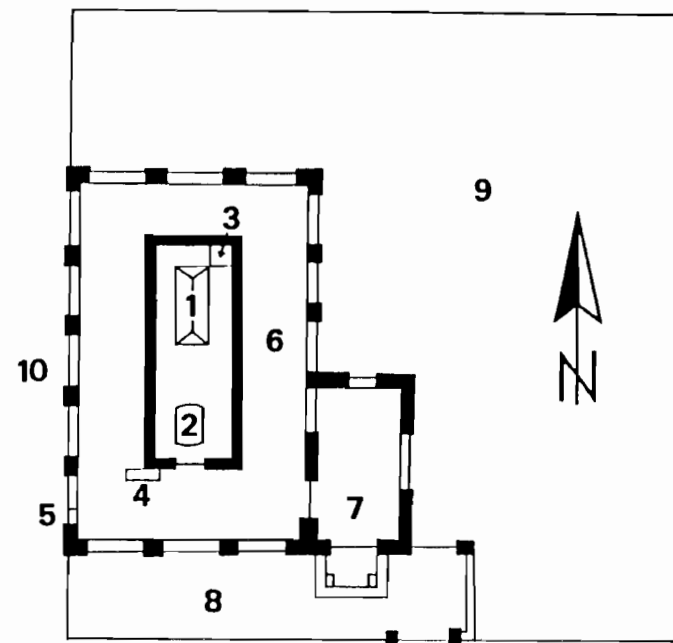
Hadrat Fatimah Al-Zahra, Muhamedov rođak je prenio izjavu proroka da je Isus doživio odmaklu dob od 120 godina¹². Ne postoji arheološki dokaz za takvu tvrdnju, ali takva poodmakla dob nije izgleda bila rijetkost među onim pravim asketama koji su uspjeli zadržati svoje tijelo pod potpunom kontrolom duha. Tibetanski sveci su često dosizali dob od 130, 150 pa čak i više godina. Shaik Al-Sa'id-us Sadiq, veliki orijentalni povjesničar koji je umro 962. n. e. u Khurasanu, pisao je u svom čuvenom djelu *Ikmal-ud-Din* o dva Isusova putovanja u Indiju i njegovoj smrti (kao Yuz Asafa) u Kašmiru. Knjiga je bila ponovo izdana 1882, u Iranu i čuveni orijentalist Max Müller ju je preveo na njemački. Knjiga sadrži uzorak učenja Yuz Asafa koji bi mogao biti usporedba ravno iz Evandjelja:

»Ljudi, čujte moje riječi: seljak ide sijati u svoja polja. Dolaze ptice i zoblju sjeme. Drugo sjeme pada na stazu. I gle, neko sjeme pada na kamen gdje nema zemlje i propadne. Neko pada u trnje i ne može rasti. Međutim, ono sjeme koje pada u dobru zemlju klija i donosi plod. Seljak je mudrac, a sjeme su njegove mudre riječi. Sjeme koje pozoblju ptice označava ljude koji ne razumiju riječi. Sjeme koje pada na kamen su mudre riječi koje ulaze na jedno uho, a izlaze na drugo. Sjeme koje pada u trnje označava one koji čuju riječi, ali se ne upravljaju prema njima.« (Ikmal-ud-Dina, str. 327; usp. Matej 13,1–23; Marko 4,1–20; Luka 8,4–15).

U toj zgradi »Rozabal« (= grobnica proroka) nalazi se grob Yuz Asafa (= Isusa) u središtu starog grada Srinagara.

Grob proroka Yuz Asafa se nalazi u središtu današnjeg Srinagarskog starog grada, u Anzimar u četvrti Khanjar. Zgrada, koju su kasnije izgradili oko spomenika zove se »Rozabal«, skraćenica za »Rauza Bal«. *Rauza* znači »prorokov grob«. Zgrada je četverokutnog oblika i u nju se može ući kroz mali trijem koji je kasnije dodan. Nad prolazom u pravu grobnicu može se pročitati natpis koji objašnjava da je Yuz Asaf ušao u dolinu Kašmira prije mnogo godina i da je posvetio život traženju istine. Na podu unutrašnje grobnice se nalaze dva dugačka nadgrobna kamena, okružena drvenom ogradom, pokrivenom teškom tkaninom. Ograda je sa svoje strane opkoljena čvrstim drvenim svetištem. Veći kamen je za Yuz Asafa, manji za islamskog sveca Syed Nasir-ud-Dina, koji je tu sahranjen tek u petnaestom stoljeću. Obadva nadgrobna kamena usmjereni su sa sjevera na jug, u skladu s muslimanskim običajem. Ali ovi nadgrobni kameni su zapravo samo paravan, a stvarni grobovi se nalaze u kripti pod podom zgrade. Mali otvor dozvoljava da se pogleda u pravu grobnicu dolje. Sarkofag koji sadrži zemaljske ostatke Yuz Asafa, usmjeren je s istoka na zapad, u skladu sa židovskim običajem! To je očiti dokaz da Yuz Asaf nije bio ni islamski svetac ni Hindus.

1. Nadgrobni kamen Isusa/(Yuz Asafa)
2. Nadgrobni kamen Syeda Nasir-ud-Dina
3. Isklesani otisci stopala
4. Ploča s natpisom
5. Obzidani ulaz u kriptu
6. Hodnik koji ide uokolo
7. Ulaz
8. Terasa
9. Muslimansko groblje
10. Cesta

Već od dana sahrane su štovatelji stavljali svijeće oko nadgrobnog kamena. Kad je profesor Hassnain uklonio debeli sloj voska, došao je do senzacionalnog otkrića. Arheolog je našao »otiske stopala« uklesane u kamenu, a kraj njih raspelo i krunicu. »Otisci stopala« su služili dokazivanju identiteta preminulog, slično kao otisci prstiju. Kao što je to slučaj sa svastikama na otiscima stopala Bude, tako se na Yuz Asafovim otiscima stopala vide značajke koje su jedinstven i neoboriv dokaz

identiteta. Kipar je u reljefu jasno izvajao ožiljke rana od raspeća. Položaj rana čak ukazuje na to da je lijeva noga bila pribijena preko desne. To je činjenica koju je potvrdila mrlja krvi na torinskom pokrovu. Budući da je raspeće kao kaznena mjera bilo nepoznato u Aziji, moglo bi se zaključiti da je na tom mjestu sahranjen Isus. U Kašmiru ima mnogo povijesnih izvora koji potvrđuju da su Yuz Asaf i Isus bili jedno te isto. Jedan stari rukopis opisuje spomenik kao grob Ise Rooh-u-Ilaha¹⁴. Svake godine tisuće pobožnih vjernika hodočaste do groba, i to ne samo muslimani već i hindusi, budisti i kršćani. Potomci drevnih Izraelaca su se sjećali pravog značenja skromnog spomenika. Oni zovu svetište »Grob Hazrat Isa Sahiba« t. j. grob gospodina (učitelja) Isusa. Drevni dokumenti potvrđuju da je oko groba već 112. n. e. bila sagrađena zaštitna zgrada. Za grob se od njegove izgradnje bez prekida brinuo niz čuvara. 1776. čuvari groba su dobili dokument koji je službeno potvrđivao važnost svetog mjesta. U službenom dokumentu velikog muftije (ili muslimanskog svećenika) Rahman Mira, može se pročitati: »Ovdje leži Yuz Asaf, koji je ponovo ustanovio Salomonov hram za vrijeme kralja Gopadatte i koji je kao prorok došao u Kašmir. On je propovijedao ljudima, objavio je svoje jedinstvo s Bogom i bio je zakonodavac narodu. Od onda njegov grob štuju kraljevi, visoki državni službenici i prosti puk.«

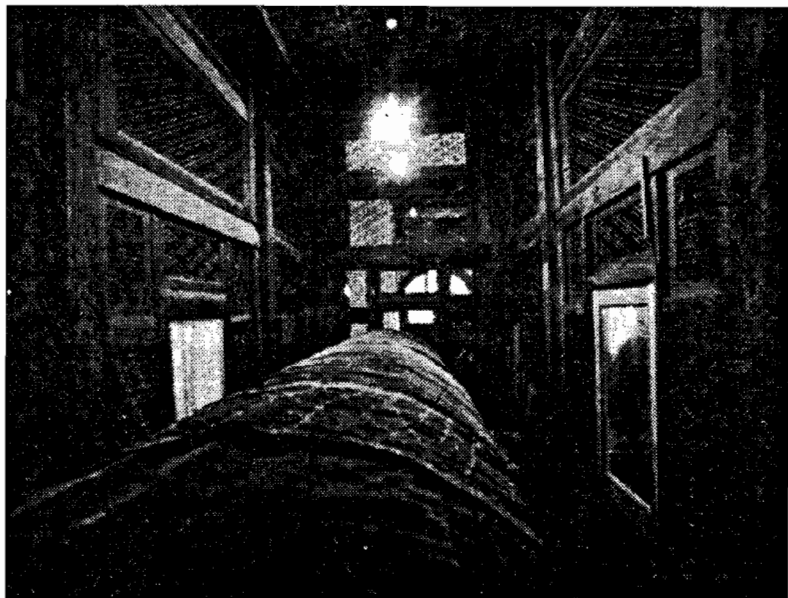
Gipsani odljev reljefnog otiska stopala proroka Yuz Asafa (Isusa). Može se jasno vidjeti što je kipar želio naglasiti: tragove raspeća kao polumjesece ispod palčeva.

Izvorni otisci stopala osvijetljeni svijecama

Unutar zgrade Rozabal se nalazi drveno svetište.

Nadgrobni kamen je pokriven tkaninom

Nadgrobni kamen (uzorak, takozvani cenotaph) Ispod njega se nalazi grob Yuz Asata

ZAKLJUČNE PRIMJEDBE

Preživljenje čovječanstva na Zapadu
ovisi o ponovnom uvođenju
pojma karme
u mišljenje ljudi općenito.

Paul Brunton

Naša priča je sada završena, a da se ništa nije reklo o tome kako bi čitalac mogao upotrijebiti novo stečeno znanje. Mnogo pisama mi je stiglo (nakon njemačkog izdanja) s kritikom da ja oduzimam posljednji izvor utjehe i to vjeru da je *Isus Krist svojom smrću koju je pretrpio za ljude, iskupio grijehe napaćenog svijeta* za sve one koji mu se utječu. Ali baš ta doktrina o spasenju, tradicionalnog kršćanstva pripada gotovo isključivo Pavlu, a Isus je nije nikada objavljivao u tom obliku.

Pavao je naučavao da se Isusovo cjelokupno djelovanje koncentriralo u njegovoj smrti koja je vjernike oslobodila od tereta grijeha, jada i moći sotone. Zapravo nijedna riječ koju je Pavao napisao u poslanicama ne prenosi pravo Isusovo učenje, a ni on ne spominje nijednu od njegovih usporedbi; umjesto toga on samo širi svoju vlastitu filozofiju i svoje vlastite ideje.

Pavao naginje tome da sve ljude okarakterizira kao djecu srdžbe, t. j. podložne Božjem gnjevu (vidi Ef. 2,3). Svi (bez iznimke) su sasvim izgubljeni (na pr. Rim. 5,18; Kor. 15, 18), bez nade i bez Boga (Ef. 2,12) jer Sotona ima moć nad svima (bez iznimke) (na pr. Rim. 3, 9; Gal. 3,22; Kol. 2,14). Osuda na prokletstvo visi poput Damoklova mača nad svim ljudima (na pr. Rim. 5, 16).

Tako je Pavao kao učitelj ljudi od radosne vijesti načinio svoju prijeteću vijest i zaključio da samo on može pokazati put spasenja. Naravno da iz takvog držanja ne može izrasti prirodni stav prema smrti, pošto je smrt prema Pavlu »plaća za grijeh«. U nijednoj drugoj religiji se nije toliko njegovao strah od smrti, kao u Pavlovom kršćanstvu. Pavao je stvorio religiju straha, od čijih su prijatnji kršćani bili beznadno porobljeni. Pavao se okreće od blagog, ljubećeg, sve-opraštajućeg, očinskog Isusovog Boga ponovo propagira opsjednutog odmazdom, Mojsijevog osvetničkog Boga, kad kaže da je »strašno pasti u ruke živog Boga«.

Ono loše i nedostojno u Pavlovom učenju o otkupljenju je međutim izjava da čovjek sam po sebi ne može ništa pridonijeti za svoje spasenje do života punog patnji: »ni svojim vlastitim dobrim djelima, niti bilo kako dobrim vladanjem, ne može se čovjek opravdati, iskupiti i pomiriti s Bogom.« (Usporedi. Rim. 3, 24; 3, 28; 9,11; 9, 16; 1. Kor. 1,29; Gal. 2, 16;). Prema Pavlu milost je ono jedino o čemu ovisi iskupljenje: »Da, milošću ste spaseni – po vjeri. To ne dolazi od vas; to je dar Božji. To ne dolazi od djela da se tko ne bi hvalisao.« (Ef. 2,8–9). Čista milost! Mi ne možemo tome ni najmanje pridonijeti. (Usp. Rim. 3,24; 4,16; Ef. 2,5; 2,8–9; 2 Tim. 1,9; Tit. 3,5–7).

Ono što Pavao ovdje naglašava je doduše veoma privlačno, jer je neobično ugodno. Nisu potrebni nikakvi vlastiti naponi da se postigne životni cilj jer je svaki kršćanin jednom za svagda iskupljen Isusovom krvavom žrtvom na križu. To praktički znači da treba samo pristupiti tom »udruženju«, uplatiti članarinu i time smo učinili sve da sebi osiguramo mjestance u raj. Nije čudo da je to učenje brzo našlo mnogo pristalica i da se daleko proširilo. Lakše se vjeruje u ono što se može dobiti na ugodniji i sigurniji način. Krajnja izopačenost tih ideja javila se u Srednjem vijeku u obliku poznate trgovine oprostima, kad se za određenu sumu novaca moglo otkupiti od krivnje čak i prije izvršenog zločina. Po Pavlu je čovjek samo jednokratnim činom obraćenja već iskupljen, spašen, božje dijete i potpuno novo biće. Svaki pokušaj sudjelovanja u iskupljenju svojim vlastitim naporom za to učenje predstavlja sužavanje Isusovih zasluga, a čak se označava kao iskonski grijeh, kao nedostojni pokušaj samoiskupljenja. Obrnuto, svaki čovjek, živio on ne znam kako primjerno i ispravno, po tom se shvaćanju smatra izgubljenim, ako za sebe osobno ne prihvaća sa zahvalnošću krvnu žrtvu kao svoje potpuno iskupljenje. Takva predodžba je potpuno strana Isusovoj misli.

Većina kršćana smatra da sa stvarnošću tog učenja stoji i pada sve veliko i jedinstveno u kršćanstvu. Pri tome se ispostavlja da je to velike fikcija, koja je bila daleka Isusovoj misli. *Ni propovijed na gori*, jezgra Isusove poruke, niti na primjer, *Oče naš*, niti Isusove predajom sačuvane usporedbe ne sadrže ni traga tog takozvanog učenja o iskupljenju! Isus bi onda ipak trebao barem malo ukazati na važnost svoje »žrtvene smrti za spas čovječanstva«. Namjerno prešućivanje bi sasvim i potpuno proturječilo njegovoj etici. Isus sam, međutim, nije o svom putu i učenju o oslobođenju čovjeka od patnje zemaljskog postojanja, pravio komplicirane teorije – on je to učenje živio kao uzor! Tolerancija, naklonost bez predrasuda prema svim živim bićima, davanje i dijeljenje, preuzimanje na sebe patnje drugih bića, a također i neograničena ljubav u postupanju s ljudima; to je put kojega Isus ukazuje za spasenje. Po mojem mišljenju, Isus gotovo potpuno odgovara idealnom liku jednog Bodhisatve, tj. jednog Bude u postanku, koji teži za apsolutnim prosvjetljenjem i koji se dobrovoljno ponovo inkarnira iz milosrđa prema ljudima. Isus je već veoma blizu tom božanskom stanju, on se odijelio od svih osobnih veza i svake sebične

težnje. Prepoznao je zemaljsko postojanje kao uzrok svih patnji i svojim učenicima propovijedao odricanje od svjetovnog života. U trajnom kruženju ponovnih rođenja važno je jedino to da se vlastita karma »ispravnim djelovanjem« neprestano popravlja da bi se jednom stiglo na razinu prosvjetljenja. Već u poglavlju »Reinkarnacija u Novom Zavjetu« pokušao sam objasniti da su Isus, i nakon njega sve rane kršćanske zajednice, naravno polazile od predodžbe više tjelesnih postojanja koja slijede jedno za drugim u smislu istočnog vjerovanja u reinkarnaciju.

U spisima crkvenih otaca nalazimo brojne naznake koje se usprkos mnogim preradama i danas mogu tumačiti samo u smislu učenja o ponovnim rađanjima.

Tako na primjer kod Filona iz Aleksandrije (oko 25. prije n. e. do 50 n. e.) u njegovom spisu *O snovima* (I, 139). Ili kod mučenika Justinius (oko 100–165) u njegovom *Dijalogu s Židovom Tryphonom* (LXXXVIII,5). Također kod Tatiana (2. stoljeće) u njegovom *Govoru Grcima* (VII, 5–6) i kod Klimenta od Aleksandrije (oko 159–214), u njegovim *Opomenama* (I, 4; I, 6; II, 25) kao i u *Sagovima* (IV, 160,3). Također kod Gregora od Nysse (oko 331–391) u njegovim *Hvalama blaženima* (I, 4), *Velikom katehetskom govoru* (VIII, 9), *Razgovoru s Makrinom* (13,4 i 18,4). Također i kod Synesiosa od Kyrene (oko 370–413) u *O snovima* (140 B) i kod Augustinusa (354–430) u *O veličini duše* (XX, 34) i u *Priznanjima* (I 6,9).

Međutim, najznačajniji učitelj ponovnog rađanja bio je Origen (oko 185–254.) koji je izvršio veliki utjecaj na kršćanstvo. Nažalost je od njegovih spisa ostao sačuvan samo mali dio, njegov glavni spis *O načelima*, pokušaj sistematiziranja kršćanske znanosti, ali samo u veoma izmijenjenom latinskom prijevodu Rufinusa. Zbog njegove velike tolerantnosti prema onima koji su drugačije mislili, a prije svega zbog njegovog vjerovanja u ponovno rađanje, njegovi su spisi bili kasnije uništeni. Još su se sačuvali njegovi spisi *Contra Celsum* i *De Principiis* (III 1,13) kao i jeddan *Komentar Mateja* (XIII, 1/Mat. 17, 10–13), u kojima potvrđuje pretpostojanje duše i zavisnost o prijašnjim djelima.

Ovdje bih želio ukratko opisati kako je došlo do toga da je vjerovanje u reinkarnaciju u šestom stoljeću palo kao žrtva jedne jedine osobe.

Praktički, svaki crkveni povjesničar danas vjeruje da je ukinuće učenja o reinkarnaciji poteklo od službene odluke koncila u Konstantinopolu, god. 553. Međutim, ako se malo bolje preispitaju okolnosti, tada se taj takozvani zaključak koncila više ne može održati. Proklinjanje učenja o ponovnim rađanjima počiva jedino i isključivo na osobnom izopćenju od strane cara Justinijana. Njegova častohlepna žena Teodora (koja je zapravo vladala), bila je (prema povjesničaru Prokopiusu) kćerka čuvara medvjeda u bizantskom amfiteatru. Svoj, poput komete brzi uspon započela je kao kurtizana. Da bi potpuno prekinula sa svojom nedostojnom prošlošću, ona je kasnije, kao sada moralno stroga vladarica, naredila da se zlostavljaju i muče oko 500 njenih

prijašnjih drugarica po zvanju. Pošto bi prema zakonima karme, u jednom od budućih života, morala platiti za ta zlodjela, ona je upotrijebila sav svoj utjecaj, kako bi jednostavno uklonila učenje o ponovnom rođenju. Ona je morala biti potpuno uvjerenjena u djelotvornost tog ukinuća »božanskom odlukom« cara. Već 543. je car Justinijan najavio borbu s Origenovim učenjem, bez obzira na stav pape i dao da ga sinod osudi, zatim je 553. Justinijan sazva 5. Ekumenski koncil u Konstantinopolu, koji je međutim tek kasnije priznat za koncil. Taj koncil je bio samo sasvim osobna stvar Justinijana koji je sebe smatrao glavarem istočne crkve. Od 165 prisutnih biskupa, samo dvanaestak je bilo latinskih jer su gotovo svi sa Zapada odlučno odbili da prisustvuju koncilu. Prisutni istočni biskupi su međutim bili ovisni vazali, koji se nisu mogli suprotstaviti carevom pritisku. Glavna tema je bila »Prepirka o tri poglavlja«, u kojoj je Justinijan optuživao tri sirijska teologa protiv kojih je već četiri godine prije toga izdao edikt. Kao i 543. god. na sinodu Istočne crkve, tako i na 5. koncilu car je prokleo Origenovo učenje o ponovnom rađanju i izdao protiv njega 15 anatema (crkveno izopćenje, prokletstvo). Papa Vigilius je međutim bio veoma častoljubiv, a postao je papa samo na nagovor carice, 537. godine. Pod carevim pritiskom je na kraju opet promijenio stav i potpisao zaključke koncila naknadno, ali samo kao zastupnik latinske crkve.

Crkva je ostala u uvjerenju da je Justinijanova zabrana – »Tko naučava izmišljeno postojanje duše prije rođenja i njezino čudovišno vraćanje, bit će proklet.« dio zaključaka koncila. Zabrana doktrine ponovnog rađanja je prema tome, povijesna zabluda i nedostaje joj svaka crkvena pravovaljanost.

Ako se uspijemo (ponovo) upoznati s doktrinom reinkarnacije, tada napuštanje uvjerenja o uzašašću fizičkog tijela rassetog Isusa, neće smanjiti vjeru u istinu Isusovog vlastitog, nepatvorenog učenja, čak i onima odgojenim u tradicionalnom kršćanskom duhu.

Holger Kersten
Freiburg, rujna 1986.

Pisma autoru (na njemačkom i engleskom): molim priložiti dva internacionalna kupona za odgovor.

Poštanska adresa:

Holger Kersten
GPO Box 961
D-7800 Freiburg
SR Njemačka

VREMENSKA TABELA

(Prostor Bliskog Istoka)

Prije n. e.

prije nove ere

oko 1750

oko 1730

iza 1560

oko 1250

oko 1200

965–926

iza 926

oko 870

722

600–540

587

7

4

Abraham odlazi sa svojim rodом iz Harana
Hebrejska plemena upadaju u Egipat (Josip)
Kraj vladavine Hyksosa; početak ugnjetavanja
Mojsije; odlazak iz Egipta
Osvajanje Palestine
Kralj Salomon
Podjela na Sjeverno carstvo Izrael i Južno carstvo Judeju
Prorok Ilija
Asirski kralj Šargon II osvaja Izrael; deset plemena
Izraelovih nestaju za uvijek
Prorok Ezekiel možda opisuje hram u Kašmiru
Kraj carstva Judeje; babilonsko progonstvo (trajanje: oko
50 godina)
Isusovo rođenje
Smrt Heroda Velikog

N. e.

6.

6–30.

oko 30.

31.

33.

34.

oko 35.

nakon 35.

Arhelaus napušta svoj položaj, Isus se vraća
iz Aleksandrije; kao dvanaestogodišnji dječak
u hramu
Prvo Isusovo putovanje u Indiju
Povratak iz Indije, ulaz u Jeruzalem
Ubojstvo Ivana Krstitelja
Isusovo raspeće
Pavao susreće Isusa u Damasku i biva obraćen
Isus boravi kod kralja od Andrape
Isus u Nisibisu (boravi kod kralja Edesse ?)

(Indijsko područje)

Prije n. e.

prije 6000

oko 4500

oko 2500

6. stolj.

5. stolj.

563–483.

4. stolj.

oko 250.

1. stolj.

U n. e.

prije 50.

oko 50.

nakon 50.

nakon 70.

78.

78–103.

oko 80.

nakon 80.

Razvitak brahmanskog sustava

Porijeklo Veda (po H. Jacobi)

Indijska kultura (Harappa)

»Izgubljena plemena Izraela« se naseljavaju u
sjevernoj Indiji

Zapisane sutre

Buda (Gotama Siddharta Sakyamuni)

Prvi budistički sveti spisi

Indijski car Ašoka šalje budističke misionare do

Marssaillea (Raquepertuse)

Porijeklo Mahayana budizma s razvojem ideje o Spasitelju
(Bodhisattva)

Isus boravi u sveučilišnom gradu Taxili i

pojavljuje se na dvoru Indo-Partskog kralja Gondofaresa
Gundafora

Isus na dvoru malog kralja Goapanande (Gopadatta),
vrijeme vladavine oko 49–109

Isus putuje pod imenom Yuz Asaf po Kašmiru i
susjednim područjima

Isus se susreće s mjesnim kraljem Shalivahanom

Natpis na Salomonovom hramu u Srinagaru

Vladanje velikog kralja Kaniške

Četvrti budistički koncil u Haranu (Harran)

u Kašmiru

Isus sahranjen u Srinagaru

OPASKE I POGLAVLJE

1. Nikolaj Notovich, Nepoznati život Isusa Krista.
2. Issa je jedno od mnogih arapskih imena za Isusa.
3. Sanskrit: pancha, grčki: pente = pet.
4. Kraljevska palača Dalaj Lame u glavnom gradu Tibeta, Lhasi.
5. Levi, Evanđelje Vodenjaka Isusa Krista.
6. Akaša = prvobitna tvar, prostor (skt).
7. Kod Notovitcha, Orsis (grad u Indiji).
8. Kod Notovitcha, Djagguernat (grad u Indiji, vidi kartu).
9. Tacit, Anali 15,44.
10. Sueton, Neron 16 i Klaudije 25,4.
11. Plinije Mladi, Pisma 10,96f.
12. Josip Flavije (Josephus Flavius), Židovske starine 18; 3,3 i 20; 9,1.
13. Origen protiv Celza 147.
14. Arthur Drews, Mitovi o Kristu 1911;3.
15. Izvaci, izdanje i prijevod Wilh. Reeba (Njem.) Leipzig 1923
16. Klement od Aleksandrije, Stromateis 7; 89, 2f.
17. Origen protiv Celza 3, 12.
18. Spiegel br. 14, 1966.
19. J. Jeremias, 1951
20. Spiegel br. 14, 1966.
21. Wilh. Nestle, Kriza kršćanstva 1947, str. 89.
22. F. Overbeck, Christentum und Kultur – aus dem Nachlass 1919.
23. H. Ackermann, Entstellung und Klärung der Botschaft Jesu 1961. .
24. A. Deissmann, Pavao, drugo izdanje 1925.
25. E. Grimm, Die Ethik Jesu; 1917.
26. A. Schweizer, Geschichte der Leben-Jesu-Forschung, Tübingen 1913, str. 512.
27. Spiegel br. 14, 1966.
28. Stern, br. 16, 1973.
29. Nirad C. Chaudhuri, Neobični učenjak, str. 32.
30. Anagarika Govinda, Put bijelih oblaka.

II POGLAVLJE

1. H. P. Blavatsky, Tajna nauka, sv. II str. 210.
2. Jens Juergens, Der bibliche Moses, 1928.
3. W. F. Ireland, Die Memorien David Rizzios, Kollmann, Leipzig 1852.
4. Dummelow, Komentari na svetu Bibliju, str. 115.
5. H. P. Blavatsky, Razotkrivena Izida, sv. II, str. 135.
6. Travancore-Cochin pripada provinciji Kerali u Južnoj Indiji.
7. Blavatsky, Razotkrivena Izida str. 136.
8. Bernier, Francois, Putovanja u mogulsko carstvo, London 1891, str. 432.
9. G. Konzelmann, Aufbruch de Hebraer, Berlin 1976, str. 37.
10. Joseph Wolff (John W. Parker, London 1945).
11. G. T. Vigne, Whittaker & Co., London 1840, str. 166.
12. Izd. William Collins, London i Glasgow, 1880.
13. G. Moore, Izgubljena plemena (Longman i Green, London 1861).
14. Abdul Ahad Azad, Kashmiri Zaban Aur Shairi, sv. I, str. 10 (Jammu i kašmirska akademija za kulturu).

III POGLAVLJE

1. G. Kroll, Auf den Spuren Jesu, Leipzig 1964, str. 63.
2. P. Schnabel, Der jüngste Keilschrifttext, in Zeitschrift f. Assyrologie, NF 2(36) str. 66.
3. vidi paragraf »Reinkarnacija u Novom Zavjetu«.
4. Origen, gen. hom. XIV 3.
5. Hennecke-Schneemelcher, Neutestamentliche Apokryphen Sv. I, 4-to izd. Tübingen 1968, str. 98.
6. Dalai Lama, Moja zemlja i moj narod.
7. Heinrich Harrer, Sedam godina u Tibetu.
8. Ernst J. Eitel, Priručnik kineskog budizma, Tokio 1904.
9. Robertson, John M., Die Evangelienmythen, Jena 1910, str. 51.
10. Židovske starine XVIII, 5,2.
11. H. P. Blavatsky, op. cit. str. 142.
12. J. Klausner, Jesus von Nazareth, 1952, str. 144.
14. U židovskom kalendaru godina ima dvanaest mjeseci sa po 29 ili 30 dana; prema tome ima 354 dana ili 50,33 tjedna, svaki po sedam dana. Da bi se nadoknadila stvarna dužina jedne godine potrebno je umetnuti jedan mjesec u razdoblje od 19 godina, svake treće, osme, jedanaeste i osamnaeste godine. Taj trinaesti mjesec se zove »drugi Adar«. Židovski kalendar počinje sa »stvaranjem svijeta« dvadesetog rujna 3760. prije n. e.
15. A. Hilgenfeld (zeitschrift f. wissenschaftliche Theologie 1860–1882) ili W. Bauer (Essener, in Pauly-Wissowa. Supplement band IV, Sp 426).

IV POGLAVLJE

1. Friedrich Weinreb, das Buch Jonah (Zürich 1970), str. 90.
2. J. M. Pryse, Reinkarnacija u NZ (ANSATA 1980).
3. Bhagavan Dass, Krišna i teorija avatara.
4. Sri Yuktेशwar, Sveta znanost (Društvo za samoralizaciju, Los Angeles).
5. F. Hitching, Die letzten Rätsel unsere Welt, (Umschau-Verlag, 1982) str. 118.

V POGLAVLJE

1. Willi Marxsen, Die Auferstehung Jesu, Gütersloh 1960.
2. Ian Wilson, Eine Spur von Jesus, Freiburg 1980.
3. Hennecke-Schneemelcher, op. cit. str. 104.
4. Doctrina Adai, 4-to st. prije nat. lib. St. Petersburg (Lenjingrad).
5. Euagruss, Historia Ecclesiastica, Migne, Patrologia graeca, LXXX, VI/2, Sp. 2748–49.

BIBLIOGRAFIJA

6. W. Bust, *Das Grabtuch von Turin*, Karlsruhe 1978, str. 111.
7. Ian Wilson, op. cit. str. 191.
8. H. Thurston, *Sveti pokrov...*, u Mjesecu, 101, str. 19.
9. John Reban, *Christus wurde lebendig begraben*, Inter-Found Zürich, 1982.
10. W. Bulst, op. cit. str. 123.
11. *Primijenjena optika*, sv. 19, br. 12, 1980; *Rentgenska spektrometrija*, sv. 9, br. 2, 1980.
12. R. Seydel, *das Evangelium von Jesus*, Leipzig 1882, str. 273.
13. Ian Wilson, op. cit. 279.
14. J. Blinzler, *Das Turiner Grablinnen und die Wissenschaft*, Ettal 1952, str. 31.
15. H. Bardtke, *Die Handschriftenfunde am Toten Meer*, Berlin 1958, str. 42.
16. Giulio Ricci, *Kreuzweg nach dem Leichentuch von Turin*, Rom 1971, str. 68.
17. *Usp. John Reban*, op. cit., str. 27.
18. Hennecke-Schneemelcher, op. cit., str. 27.
19. Wilh. Lange-Eichbaum, *Genie, Irrsinn, Ruhm*, (6-to izd., München 1967) str. 496.
20. Lactantius, *Institutiones*, 5, 3.

VI POGLAVLJE

1. Hennecke-Schneemelcher, op. cit. sv. II, str. 299
2. *ibid.*, sv. I, str. 199.
3. *ibid.*, sv. I, str. 206f.
4. *ibid.*, sv. II, str. 316.
5. *ibid.*, sv. II, str. 319.
6. *ibid.*, sv. II, str. 320.
7. *ibid.*, sv. II, str. 322.
8. Joachim Jeremias, *essay in Nachrichten aus der Akad. der Wiss. Göttingen*, I *Phil.-Hist. Kl.* 1953, str. 95.
9. Hennecke-Schneemelcher, op. cit. sv. I, str. 199.
10. *usp.* Joachim Jeremias, *ibid.*, str. 99.
11. *usp.* H. v. Glasenapp *Die Literatur Indiens*, Stuttgart 1961, str. 129–135.
12. *izvor:* *Kans-ul-Ammal*, sv. II, str. 34.
13. D. W. Lang, *Mudrost Balhara*, New York 1957, str. 37.
14. M. Yasin, *Misterije Kašmira*, Srinagar 1972.

- Aron, R., *Jesus of Nazareth: The hidden years*, New York, 1962
- Abbot, S., *The Fourfold Gospels*, C.U.P., Cambridge 1917.
- Abdul Hag Vidyarthi, M., *Rohi Islam*, Lahore 1966.
- Abdul Qadir bin Qazi-ul Qazzat Wasil Ali Khan, *Hashmat-i-Kashmir*, MS. No. 42, Asiatic Society of Bengal, Calcutta.
- Ackermann, H., *Entstellung und Klärung der Botschaft Jesu*, Göttingen 1961.
- Albright, W.F., *The Archeology of Palestine*, London 1951.
- Allegro, J.M., *The Dead Sea Scrolls and the Christian Myth*, Newton Abbey 1979.
- , *The Treasure of the Copper Scroll. The opening and decipherment of the most mysterious of the Dead Sea Scrolls. A unique inventory of buried Treasure*, London 1960.
- Allen, Bernard M., *The Story behind the Gospels*, Methuen, London 1919.
- Ansault, Abate, *La Croix avant Jesus-Christ*, Paris 1894.
- Apuleius, L., *The Transformations of Lucius*, otherwise known as the Golden Ass, tr. by R. Graves, 1958.
- Augstein, R., *Jesus, Son of Man*, New York, 1972
- At-Tabri, Iman Abu Ja'far Muhammad, *Tafsir Ibn-i-Jarir at-Tabri*, Kubr-ul-Mar'a Press, Cairo.
- Bardtke, H., *Die Handschriftenfunde am Toten Meer*, Berlin 1952.
- , *Die Handschriftenfunde am Toten Meer: Die Sekte von Qumran*, Berlin 1958.
- , *Die Handschriftenfunde in der Wüste Juda*, Berlin 1962.
- Barth, M., *Israel und die Kirche im Brief an die Epheser (=Theologische Existenz heute, N.F., Nr. 75)*, Munich 1959.
- , *Jesus, Paulus und die Juden*, Zürich 1967.
- Barth, F., *Die Hauptprobleme des Lebens Jesu*, Gütersloh 1918.
- Bartsch, G., ed. *De tribus impostoribus*, new ed.: Berlin 1962
- Basharat Ahmad, Dr., *Birth of Jesus*, Dar-ul-Kutab-i-Islamia, Lahore 1929.
- Bauer, F.C., *Kritische Untersuchungen über die Kanonischen Evangelien*, Tübingen 1847.
- Baus, K., *Von der Urgemeinde zur frühchristlichen Großkirche*, Freiburg 1973.
- Bell, Major A.W., *Tribes of Afghanistan*, Bell, London 1897.
- Bellew, H.W., *The New Afghan Question, or Are the Afghans Israelites?*, Croddock, Simla 1880

-, The Races of Afghanistan, Thacker, Spink and Co., Calcutta.
 Ben-Chorin, Sch., Bruder Jesus, der Nazarener in jüd. Sicht, Munich 1967.
 Bengalee, Sufi Matiar Rahman, The Tomb of Jesus, Muslim Sunrise Press, Chicago 1946.
 Bergh van Eysinga, G.A. van den, Indische Einflüsse auf evangelische Erzählungen, Göttingen 1904.
 Berna, Kurt, Jesus ist nicht am Kreuz gestorben, Hans Naber, Stuttgart 1957.
 -, John Reban's Facts: Christus wurde lebendig begraben, Inter-Found, Zurich 1982.
 Bernier, Francois, Travels in the Moghul Empire, tr. by Archibald Constable, London 1891.
 Betz, Otto, Offenbarung und Schriftforschung der Qumran-Texte, Mohr, Tübingen.
 Bhavishya, Mahapurana, see Sutta, Pandit.
 Blank, J., Der Christus des Glaubens und der historische Jesus, in Der Mann aus Galiläa, ed. by E. Lessing, Freiburg 1977.
 -, Paulus und Jesus. Eine theologische Grundlegung, Munich 1968.
 Blavatsky, H.P., Isis Unveiled, Vols. I & II, New York 1891.
 -, The Secret Doctrine, London 1908.
 Blinzler, J., Das Turiner Grablinnen und die Wissenschaft, Ettal 1952.
 -, Der Prozess Jesu. Das jüdische und das römische Gerichtsverfahren gegen Jesus Christus auf Grund der ältesten Zeugnisse dargestellt und beurteilt, Regensburg 1955.
 Bock, E., Kindheit u. Jugend Jesu, Stuttgart 1940.
 Bock, J., The Jesus Mystery, Aura Books, Los Angeles 1980.
 Bomann, Th., Die Jesusüberlieferung im Lichte der neueren Volkskunde, 1967-69.
 Bornkamm, G., Die Bibel. Das Neue Testament. Eine Einführung in seine Schriften im Rahmen der Geschichte des Urchristentums. Stuttgart/Berlin 1971.
 -, Das Ende des Gesetzes, Paulus-Studien, Munich 1952.
 -, Geschichte und Glaube, I & II, Munich 1969-1971.
 -, Jesus von Nazareth, Stuttgart 1968.
 -, Paul, London 1971.
 -, The New Testament, Philadelphia 1973.
 Braun, H., Qumran und das Neue Testament, I & II, Tübingen 1966.
 -, Spätjüdischer-häretischer und frühchristlicher Radikalismus. Jesus von Nazareth und die essenische Qumran-Sekte. 1969.
 Bruhl, Rev. J.H., The Lost Ten Tribes, Where are They?, Operative Jewish Converts Institution Press, London 1893.

Bryce, J. and Johnson K., Umfassende Beschreibung der Erdkunde, London 1880.
 -, The Library Gazetteer, London 1859.
 Bultmann, R., History and Eschatology, Edinburgh 1957.
 -, Jesus and the Word, New York 1958.
 -, Jesus Christ and Mythology, New York 1958.
 -, Primitive Christianity, London 1956.
 -, Theology of the New Testament, SCM Press, 1958.
 -, This World and the Beyond, London 1960.
 Bulst, W., The Shroud of Turin, Milwaukee 1957.
 Burdach, K., Der Gral, Darmstadt 1974.
 Burrows, M., The Dead Sea Scrolls, with translations by the author, London 1956.
 -, More Light on the Dead Sea Scrolls and new interpretations with translations of important recent discoveries, London 1958.

Campanhausen, H. von, Der Ablauf der Osterereignisse und das leere Grab, Heidelberg 1958.
 -, Aus der Frühzeit des Christentums, Studien zur Kirchengeschichte des ersten und zweiten Jahrhunderts, Tübingen 1963.
 -, Die Entstehung der Christlichen Bibel (Beiträge zur Historischen Theologie, Nr. 39), Tübingen 1968.
 Carmichael, J., The Death of Jesus, London 1963.
 -, Steh auf und rufe Seinen Namen. Paulus, Erwecker der Christen und Prophet der Heiden, Munich 1980.
 Chadurah, Khwaja Haidar Malik, Waqiat-i-Kashmir or Tarikh-i-Kashmir, Muhammadi Press, Lahore.
 Chandra Kak, Ram, Ancient Monuments of Kashmir, Sagar, New Delhi 1971.
 Clemens Alexandrinus, ed. Loeb, Cambridge (Mass.) 1968.
 Cohn, H., The Trial and Death of Jesus, London 1972.
 Cole, Major H.H., Illustrations of Ancient Buildings in Kashmir, W. H. Allen, London 1869.

Danielov, Jean, Qumran und der Ursprung des Christentums, Mainz 1959.
 Deissmann, A., Paul, London 1926.
 Deschner, K., Abermals krähte der Hahn, Reinbek 1978.
 Dautzenberg, Gerhard, Der Jesus-Report und die neutestamentliche Forschung, Müller, Würzburg 1970.
 Dibelius, M., A fresh approach to the NT and early Christian Literature, New York 1936.

-, Botschaft und Geschichte. Gesammelte Aufsätze, I & II, Tübingen 1953-1956.

Dietz, M., Die Zeugnisse heidnischer Schriftsteller des zweiten Jahrhunderts über Christus, Sigmaringen 1874.

Docker, M.A., If Jesus did not Die on the Cross, A Study in Evidence, Roland Scott, London 1920.

Doughty, Marion, Through the Kashmir Valley, Sands, London 1902.

Drews, A., The Christ myth, The open court publ. 1911.

Drower, E.S., The Mandaeans of Iraq and Iran. Their cults, customs, magic legends and folklore, Leiden 1962.

-, The secret Adam. A study of Nasoraean Gnosis, Oxford 1960.

-, Water into Wine. A study of Ritual Idiom in the Middle East, London 1956.

Dummelow, Rev. J.R., Commentary on the Holy Bible, Macmillan, London 1917.

Dutt, Jagdish Chandra, The Kings of Kashmir, Bose, Calcutta 1879.

Eckert, W.P., et al., Antijudaismus im Neuen Testament? Exegetische und systematische Beiträge, ed. by W. P. Eckert, N. P. Levinson und Martin Stohr, Munich 1967.

Edmunds, A.J., Buddhist and Christian Gospels, Innes, Philadelphia 1908-1909.

-, Gospel Parallels from Pali Texts, Open Court Publishing, Chicago 1900-1901.

Eifel, E.J., Three Lectures on Buddhism, Trubner, London 1873.

-, Handbook of Chinese Buddhism, Tokyo 1904.

Eliot, Sir H.N., History of India as Told by its Own Historians, 8 vols, Thakker, Spink and Co., Calcutta 1849.

Epiktet, Discourses I & II, ed. Loeb, Cambridge (Mass.) 1967.

Epiphanius, Adversus Haereses, Basel 1545 (British Museum).

Epstein, L.M., Sex Laws and Customs in Judaism, New York 1948.

Faber-Kaiser, A., Jesus died in Kashmir, London 1978.

Farquhar, Dr. J.N., The Apostle Thomas in South India, Manchester University Press, Manchester 1927.

Ferrari, K., Der Stern der Weisen, Vienna 1977.

Ferrier, J.E., History of the Afghans, John Murray, London 1858.

Fiebig, P., Die Umwelt des NT, Göttingen 1926.

Finkel, A., The Pharisees and the Teacher of Nazareth. A study of their background, their halachic and midrashi Teachings. The similarities and differences, London 1964.

Flusser, D., The Last Supper and the Essenes, in: Immanuel, Jerusalem 1973.

-, Jesus und die Synagoge, in: Der Mann aus Galiläa, ed. by E. Lessing, Freiburg 1977.

-, Jesus, tr. by Ronald Walls, New York 1969.

Ghulam Ahmad, Hazrat Mirza, Jesus in India, Ahmadiyya Muslim Foreign Missions Department, Rabwah, Pakistan, 1962.

-, Masih Hindustan mein (Urdu), Qadian, Pakistan 1908.

Gillibert, Emile, Rôles de Jesus et pensée orientale, Edition Metanoia, Jeremias, J., Unknown sayings of Jesus, London 1957.

-, The eucharistic words of Jesus, New York 1955.

-, Studien zur neutestamentlichen Theologie und Zeitgeschichte, Göttingen 1966.

-, The parables of Jesus, London 1957.

-, Jerusalem zur Zeit Jesu, Eine Untersuchung der wirtschaftlichen und sozialen Verhältnisse zur neutestamentlichen Zeit, Göttingen 1958.

-, Jerusalem und seine grosse Zeit . . . z.Z. Christi, Würzburg 1977.

John, Sir William, "Journey to Kashmir", in Asiatic Researches, Baptist Mission Press, Calcutta 1895.

Josephus, Fl., Antiquities of the Jews, ed. W. Whiston, London 1872.

-, Jewish War, ed. W. Whiston, London 1872.

-, Against Apion, ed. W. Whiston, London 1872.

-, Biography, ed. W. Whiston, London 1872.

-, Antiquities of the Jews, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1924ff.

Juergens, J., Der biblische Moses als Pulver- und Dynamitfabrikant, Munich 1928.

Jung, E., Die Herkunft Jesu, Munich 1920.

Kähler, Martin, Der sogenannte historische Jesus und der geschichtliche, biblische Christus, Wolf, Munich 1969.

Kak, R.B. Pandit Ram Chand, Ancient Monuments of Kashmir, India Society, London 1933.

Kamal-ud-Din, Al-Haj Hazrat Khwaja, A Running Commentary on the Holy Qur'an, MM and L Trust, Woking, Surrey 1932.

-, Islam and Christianity, MM and L Trust, Woking, Surrey 1921.

-, The Sources of Christianity, MM and L Trust, Woking, Surrey 1922.

Käsemann, E., Exegetische Versuche und Besinnung, Göttingen 1964.

-, A Testament of Jesus, Philadelphia Fortress Press 1968.

Kaul, Pandit Ghawasha, A Short History of Kashmir, Srinagar 1929.

Kaul, Pandit Anand, The Geography of Jammu and Kashmir, Thacker, Spink & Co., Calcutta 1913.

Kappstein, Th., Buddha u. Christus, Berlin 1906.
 Kautzsch, E., Die Apokryphen und Pseudoepigraphen des Alten Testaments, I & II, Tübingen 1900.
 Kehimkar, H.S., Bani Israel of India, Dayag Press, Tel Aviv 1937.
 Keller, W., Und wurden zerstreut unter alle Völker. Die nachbiblische Geschichte des jüdischen Volkes, Munich 1966.
 Kenyon, Sir Frederick, Our Bible and the Ancient Manuscripts, being a History of the Texts and Translations, Eyre and Spottiswoode, London 1939.
 Khaniyari, Mufti Ghulam Mohammed Nabi, Wajeez-ut-Tawarikh, Research Library, Srinagar.
 Klausner, J., Jesus of Nazareth, New York 1935.
 Klijn, A.F.J., The Acts of Thomas, Brill, Leiden 1962.
 Kissener, Hermann (ed.), Der Essäerbrief, Munich 1968.
 Konzelmann, G., Aufbruch der Hebräer, Munich 1976.
 Koran, Reclam edition, Stuttgart 1960.
 Kosmala, H., Hebraer, Essener, Christen, Leiden 1959.
 Kroll, G., Auf den Spuren Jesu, Leipzig 1974.
 Küng, Hans, On being a christian, New York 1976.

Lang, D.W., The Wisdom of Balahar, New York 1957.
 Lange-Eichbaum, Wilh. and Kurth, Wolfram, Genie, Irrsinn und Ruhm, Munich 1967.
 Lawrence, Sir Walter, The Valley of Kashmir, Froude, London 1895.
 Lehmann, Johannes, The Jesus Report, London 1972.
 -, The Jesus establishment, New York 1974.
 -, Buddha, Munich 1980.
 Levi, The Aquarian Gospel of Jesus Christ, London 1908.
 Lewis, Spencer, H., Mystical Life of Jesus, Supreme Grand Lodge AMORC, San Jose, California 1929.
 Lexikon der Symbole, Fourier Verlag, Wiesbaden 1972.
 Loewenthal, Rev.I., Some Persian Inscriptions Found in Kashmir, Asiatic Society of Bengal, Calcutta 1895.
 Lohse, E., Die Texte aus Qumran, Kösel 1964.
 Lord, Rev. James Henry, The Jews in India and the Far East, SPCK, Bombay 1907.

Maier, J., Die Texte vom Toten Meer, I & II, Munich 1960.
 -, Jesus von Nazareth in der talmudischen Überlieferung, Darmstadt 1978.
 Marxsen, Willi, Einleitung in das NT, Gütersloh, Munich 1964.

-, Die Aufersteheung Jesu also historisches und theologisches Problem, Gütersloh, Munich 1965.
 Marzell, Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen, Stuttgart 1979.
 Mensching, G., Leben und Legende der grossen Religionsstifter, Darmstadt 1955.
 -, Buddha and Christus, Stuttgart 1978.
 Merrick, Lady Henrietta S., In the World's Attic, Putnam, London 1931.
 Mir Khwand, Rauzat-us-Safa, tr. E. Rehatsek, Arbuthnot, MRAS, London 1891.
 Moore, George, The Lost Tribes, Longman Green, London 1861.
 Mozundar, A.K., Hindu History (3000 BC to 1200 AD), Dacca 1917.
 Mumtaz Ahmad Faruqui, Al-Haj, The Crumbling of the Cross, Ahmadiyya Anjuman Isha'at-i-Islam, Lahore 1973.
 Murphet, H., Sai Baba: man of miracles, Muller, London 1971.
 Marsanne, Montelimar 1974.
 v. Glasenapp, H., Die nichtchristlichen Religionen, Frankfurt 1957.
 Goddard, Dwight, Was Jesus Influenced by Buddhism? Thetford, Vermont 1927.
 Goldstein, M., Jesus in the Jewish tradition, New York 1959.
 Govinda, A., The Way of the White Clouds, London 1966.
 Graetz, H. Geschichte der Juden von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart. Aus den Quellen neubearbeitet, III & IV, Leipzig 1888ff.
 Grant, M., Jesus, London 1977.
 -, The Jews in the Roman world, London 1973.
 -, Saint Paul, London 1976.
 Graves, R., and Podro, J., The Nazarene Gospel Restored, London 1953.
 Grimm, E., Die Ethik Jesu, Leipzig 1917.
 Grönbold, G., Jesus in Indien, Munich 1985.

Haig, Sir T.W., The Kingdom of Kashmir, Cambridge University Press, Cambridge 1928.
 Handbuch der Kirchengeschichte, Freiburg 1962.
 Harnack, A. von, Das Wesen des Christentums, Munich 1964.
 -, Die Mission und die Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten, Leipzig 1924.
 Harrer, H., Seven Years in Tibet, London 1957.
 Headland, A.C., The Miracles of the New Testament, Longman Green, London 1914.
 Heiler, F., Christlicher Glaube und indisches Geistesleben, Munich 1926.
 Hennecke, E., New Testament Apocrypha, Philadelphia 1963-1966.

Hennecke, E. and Schneemelcher, W., Neutestamentliche Apokryphen, I & II, Tübingen 1959/64.
 Herford, R.T., Christianity in Talmud and Midrash, London 1903.
 Herodot, The Histories, tr. by A. de Selincourt, London 1959.
 Hitching, F., The World Atlas of Mysteries, London, 1978.
 Holl, A., Jesus in bad company, London 1972.
 Hollis, Chr. and Brownrigg, R., Heilige Stätten im Heiligen Land, Hamburg 1969.
 Hugh, Rev. James, History of Christians in India from the Commencement for the Christian Era, Seeley and Burnside, London 1839.

Instinsky, H.U., Das Jahr der Geburt Jesu, Munich 1957.
 Irland, W.F., Die Memoiren David Rizzios, Leipzig 1852.

Jacollot, L., Le spiritisme dans le monde, repr. New York 1966.
 James, E.O., Myth and Ritual in the Ancient Near East. An Archeological and Documentary Study, London 1958.
 Naber, Hans see Berna, Kurt
 Narain, A.K., The Indo-Greeks, Oxford 1962.
 Nazir Ahmad, Al-Haj Khwaja, Jesus in Heaven on Earth, Azeez Manzil, Lahore 1973.
 Nestle, Wilh., Krisis des Christentums, Stuttgart 1947.
 Noelinger, Henry S., Moses und Ägypten, Heidelberg 1957.
 Notovitch, N., Die Lücke im Leben Jesu, Stuttgart 1894.
 -, The Unknown Life of Jesus Christ, tr. from French ed. by Heyina Loranger, Rand McNally, Chicago 1894.
 Nyawang, Lobsang Yishey Tenzing Gyatso (XIV Dalai Lama) My Land and My People, New York 1962.

Origen, Origen against Celsus, tr. by James Bellamy, London 1660.
 -, Origen on first principles, London 1936.
 Overbeck, F., Christentum und Kultur, Basel 1919.

Pagels, E., The Gnostic Gospels, London 1979.
 Pannenberg, Wolfhart, Grundzüge der Christologie, Gütersloh, Munich 1964.
 Pesch., R., Jesu ureigene Taten? Freiburg 1970.
 Philon, The Contemplative Life, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1962.
 -, The Embassy to Gaius, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1962.
 -, Every Good Man is Free, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1962.

-, Flaccus, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1962.
 -, Special Laws, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1962.
 Philostratus, The Life of Apollonius, tr. by C.P. Jones, ed. G.W. Bowersock, London 1970.
 Plange, Th.J., Christus - ein Inder? Stuttgart 1907.
 Plinius, S.G., The Letters of the Younger Pliny, tr. by Betty Radice, London 1977
 -, Epistulae, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1969.
 Potter, Ch. F., The Lost Years of Jesus Revealed, Greenwich, Conn. 1958.
 Prause, G., Herodes der Grosse, König der Juden, Hamburg 1977.
 Prophet, E. C., The Lost Years of Jesus, Malibu 1984.
 Pryse, J.M., Reincarnation in the New Testament, Theosophical Society, New York 1904.

Rahn, O., Kreuzzug gegen den Gral, Stuttgart 1974.
 Ramsay, Sir William, Was Christ Born in Bethlehem? Hodder and Stoughton, London 1905.
 Rangacharya, V., History of Pre-Muslim India, Indian Publishing House, Madras 1937.
 Rapson, Prof. E.J., Ancient India, C.U.P. Cambridge 1911.
 Rau, Wilh., Indiens Beitrag zur Kultur, Wiesbaden 1975.
 Ray, Dr. Sunil Chandra, Early History and Culture of Kashmir, Munshiram Manoharlal, New Delhi 1969.
 Ray, H.C., The Dynastic History of Northern India, 2 vols, Thacker, Spink and Co., Calcutta 1931.
 Reban, John, see Berna, Kurt.
 Reilson, Col.W., History of Afghanistan, J. Ryland's Library Bulletin, 1927.
 Ricci, G., Kreuzweg nach dem Leichentuch von Turin, Rome 1971.
 Rihbani, A., Morgenländische Sitten im Leben Jesu, Basel 1962.
 Ristow, H., and Matthiae, K., Der geschichtliche Jesus und der kerygmatische Christus, Berlin 1961.
 Robertson, J.M., Die Evangelienmythen, Jena 1910.
 Rockhill, W.W., The Life of Buddha, Trubner, London.
 Rodgers, Robert William, A History of Ancient India, Scribner, London 1929.
 Rose, Rt. Hon. Sir George H., The Afghans: The Ten Tribes and the Kings of the East, Operative Jewish Converts Institution Press, London 1852.

Schelkle, K.H., Die Gemeinde von Qumran und die Kirche des NT, in: Die Welt der Bibel, Düsseldorf 1960.
 -, Die Passion Jesu in der Verkündigung des NT, Heidelberg 1949.

Scheuermann, O., *Das Tuch*, Regensburg 1982.
 Schoeps, H.J., *Aus frühchristlicher Zeit, religionsgeschichtliche Untersuchungen*, Tübingen 1950.
 Schrage, W., *Das Verhältnis des Thomas-Evangeliums zur synoptischen Tradition und zu den koptischen Evangelien-Übersetzungen. Zugleich ein Beitrag zur gnostischen Synoptikerdeutung*, Berlin 1964.
 Schröder, H., *Jesus und das Geld*, Karlsruhe 1979.
 Schubert, K., *Die Gemeinde vom Toten Meer*, Munich 1958.
 -, *Der historische Jesus und der Christus unseres Glaubens*, Vienna and Freiburg 1962.
 -, *Vom Messias zum Christus*, Vienna and Freiburg 1964.
 -, *Jesus im Lichte der Religionsgeschichte des Judentums*, Vienna 1973.
 Schulz, P., *Ist Gott eine mathematische Formel?* Reinbek bei Hamburg 1977.
 -, *Weltliche Predigten*, Reinbek bei Hamburg 1978.
 Schure, E., *Die grossen Eingeweihten*, Paris 1927.
 Schweitzer, A., *The quest of the historical Jesus*, London 1945.
 Schweizer, E., *Jesus Christus im vielfältigen Zeugnis des Neuen Testaments*, Munich and Hamburg 1968.
 Seydel, R., *Das Evangelium von Jesus in seinem Verhältnis zu Buddha-Sage und Buddha-Lehre*, Leipzig 1882.
 Shams, J.D., *Where did Jesus Die?* Baker and Witt, London 1945.
 Smith, R.G., *Early Relations between India and Iran*, London 1937.
 Smith, V.A., *The Early History of India*, Clarendon Press, Oxford 1904.
 Speicher, G., *Doch sie können ihn nicht töten*, Düsseldorf 1966.
 Sri Yukteswar, *The Holy Science*, Self-Realization Fellowship, Los Angeles 1949.
 Stauffer, Ethelbert, *Jesus, Gestalt und Geschichte*, Bern 1957.
 Stein, M.A., (tr.) *Kalhana's Chronicle of the Kings of Kashmir*, 2 vols, London 1900.
 Strack, H.L. and Billerbeck, P., *Kommentar zum NT aus Talmud und Midrasch*, I-V, Munich 1956.
 Strauss, D. F., *The life of Jesus*, London 1906.
 Stroud, William, *On the Physical Cause of Death of Christ*, Hamilton and Adams, London 1905.
 Suetonius, G.T., *The Twelve Caesars*, tr. by R.Graves, Harmondsworth 1957.
 -, *The Twelve Caesars*, ed. Loeb, London/Cambridge (Mass.) 1970.
 Sutta, Pandit, *Bhavishya Mahapurana* (MS in State Library, Srinagar), Venkateshvaria Press, Bombay 1917.

Tacitus, P.C., *The Annals of Imperial Rome*, tr. by M. Grant, Harmondsworth 1956.
 -, *The Histories*, r. by Kenneth Wellesley, Harmondsworth 1964.
 -, *Annales*, ed. Loeb, London 1968-1970.
 -, *Historiae*, ed. Loeb, London 1968-1970.
 Thomas, P., *Epics, Myths and Legends of India*, 13th ed. Taraporevala, Bombay 1973.
 Vigne, G.T., *A personal narrative of a visit to Ghuzni, Kabul and Afghanistan*, London 1843.
 Vielhauer, P., *Geschichte der urchristliche Literatur. Einleitung in das NT, die Apokryphen und die Apostolischen Väter*, Berlin 1975.
 Vögtle, A., *Exegetische Erwägungen über das Wissen und Selbstbewußtsein Jesu*, Freiburg im Breisgau 1964.
 Waddell, L.A., *Lhasa and its Mysteries*, Sanskaran Prakashak, New Delhi 1975.
 Walsh, J., *The Shroud*, New York 1963.
 Warehaner, J., *The Historical Life of Christ*, London 1927.
 Watzinger C., *Denkmäler Palästinas, Eine Einführung in die Archäologie des Heiligen Landes. I & II*, Berlin 1911.
 Weinreb, F., *Das Buch Jonah*, Zurich 1970.
 Wheeler, M., *Alt-Indien*, Köln 1959.
 Widengren, G., *Die Religionen Irans*, Stuttgart 1965.
 Wilcox, R.K., *Shroud*, New York 1977.
 Williams, Sir Monier, *Buddhism*, Macmillan, New York 1889.
 Wilson, H.H., *History of Kashmir*, in *Asiatic Researches*, Baptist Mission Press, Calcutta 1841.
 Wilson, I., *The Shroud of Turin*, 1978.
 Wilson, W.R., *The Execution of Jesus*, New York 1970.
 Wolff, J., *Erzählung einer Mission nach Bokhara*, London 1845.
 Wright, Dudley, *Studies in Islam and Christianity*, MM and L Trust, Woking, Surrey 1943.
 Wuenshel, Edward, *Self Portrait of Christ*, New York 1954.
 Yadin, Y., *Bar Kokhba, the rediscovery of the legendary hero of the last Jewish revolt against Imp. Rome*, London 1971.
 -, *Masada. Der letzte Kampf um die Festung des Herodes*, Hamburg 1972.
 Yasin, Mohammed, *Mysteries of Kashmir*, Kesar Srinagar 1972.
 Youngusband, Sir Francis, *Kashmir*, Black, London 1909.

Zahrnt, H., Es begann mit Jesus von Nazareth. Zur Frage des historischen Jesus, Stuttgart 1960.

Zimmermann, H., Jesus Christus: Geschichte und Verkündigung, Stuttgart 1973.

Zimmern, H., Zum Streit um die "Christus Mythe", Berlin 1910.

Zöckler, Otto(ed.), Die Apokryphen des Alten Testaments, Munich 1891.

Jedini autentični portret Isusa

PRAVI ISUS

Prema njegovom originalnom pokrovu,
poznatom »Torinskom platnu«

